

משנה תורה - ספר קנין

רבינו משה בן מיימון זצ"ל

• [הלכות מכירה](#) • [הלכות זכיה ומתנה](#) • [הלכות שכנים](#) • [הלכות שלוחין ושותפים](#) • [הלכות עבדים](#)

[הלכות מכירה](#)

[פרק ראשון](#) [פרק שני](#) [פרק שלישי](#) [פרק רביעי](#) [פרק חמישי](#) [פרק ששי](#) [פרק שביעי](#) [פרק שמיני](#) [פרק תשיעי](#) [פרק עשירי](#) [פרק אחד עשר](#) [פרק שנים עשר](#) [פרק שלשה עשר](#) [פרק ארבעה עשר](#) [פרק חמשה עשר](#) [פרק תשעה עשר](#) [פרק עשרים](#) [פרק אחד ועשרים](#) [פרק שנים ועשרים](#) [פרק שלשה ועשרים](#) [פרק ארבעה ועשרים](#) [פרק חמשה ועשרים](#) [פרק ששה ועשרים](#) [פרק שבעה ועשרים](#) [פרק שמונה ועשרים](#) [פרק תשעה ועשרים](#) [פרק שלשים](#)

[הלכות זכיה ומתנה](#)

[פרק ראשון](#) [פרק שני](#) [פרק שלישי](#) [פרק רביעי](#) [פרק חמישי](#) [פרק ששי](#) [פרק שביעי](#) [פרק שמיני](#) [פרק תשיעי](#) [פרק עשירי](#) [פרק אחד עשר](#) [פרק שנים עשר](#)

[הלכות שכנים](#)

[פרק ראשון](#) [פרק שני](#) [פרק שלישי](#) [פרק רביעי](#) [פרק חמישי](#) [פרק ששי](#) [פרק שביעי](#) [פרק שמיני](#) [פרק תשיעי](#) [פרק עשירי](#) [פרק אחד עשר](#) [פרק שנים עשר](#) [פרק שלשה עשר](#) [פרק ארבעה עשר](#)

[הלכות שלוחין ושותפים](#)

[פרק ראשון](#) [פרק שני](#) [פרק שלישי](#) [פרק רביעי](#) [פרק חמישי](#) [פרק ששי](#) [פרק שביעי](#) [פרק שמיני](#) [פרק תשיעי](#) [פרק עשירי](#)

[הלכות עבדים](#)

[פרק ראשון](#) [פרק שני](#) [פרק שלישי](#) [פרק רביעי](#) [פרק חמישי](#) [פרק ששי](#) [פרק שביעי](#) [פרק שמיני](#) [פרק תשיעי](#)

ספר קנין - והוא ספר שנים עשר - הלכותיו חמש. וזהו סידורן: הלכות מכירה. הלכות זכיה ומתנה. הלכות שכנים. הלכות שלוחים ושותפין. הלכות עבדים: והמצוות הנכללות בהן מפורשות בשמותן במקומן:

מכירה

הלכות

יש בכללן חמש מצות. אחת מצות עשה. וארבע מצות לא תעשה: וזה הוא פרטן: א) דין מקח וממכר. ב) שלא יונה במקח וממכר. ג) שלא יונה בדברים. ד) שלא יונה גר צדק בממונו. ה) שלא יונה בדברים: וביאור מצות אלו בפרקים אלו:

הלכות מכירה - פרק ראשון

א המקח אינו נקנה בדברים. ואפילו העידו עליהם עדים. כיצד. בית זה אני מוכר לך. יין זה אני מוכר לך. עבד זה אני מוכר לך. ופסקו הדמים ורצה הלוקח ואמר קניתי. ורצה המוכר ואמר מכרתי. ואמרו לעדים הו עדינו עדים שמכר זה ושלקח זה. הרי זה אינו כלום וכאילו לא היו ביניהם דברים מעולם. וכן בנותן מתנה ומקבלה:

ב אבל אם נקנה המקח באחד מהדברים שהוא נקנה בהם קנה הלוקח ואינו צריכין לעדים כלל ואין אחד מהן יכול לחזור בו:

ג ובמה יקנה המקח. הקרקעות באחד משלשה דברים. בכסף. או בשטר. או בחזקה:

ד כיצד בכסף. מכר לו בית מכר לו שדה ונתן לו הדמים קנה. במה דברים אמורים במקום שאין כותבין את השטר. אבל במקום שדרכן לכתוב שטר מכר לא קנה עד שיכתוב את השטר. ואין קרקע נקנית בפחות משוה פרוטה:

ה התנה הלוקח ואמר אם רציתי אקנה בכסף או אקנה בשטר. ונתן הכסף על תנאי זה. הרי זה קיים ואין המוכר יכול לחזור בו מפני התנאי. והלוקח יכול לחזור בו עד שיכתוב את השטר. וכן אם התנה המוכר כזה:

ו האומר לחבירו תן מנה לפלוני ויקנה ביתי לך. כיון שנתן קנה הבית מדין ערב:

ז כיצד בשטר. כתב לו על הנייר או על החרס או על העלה שדי נתונה לך שדי מכורה לך כיון שהגיע השטר לידו קנה. אע"פ שאין שם עדים כלל. ואע"פ שאין השטר שוה כלום. במה דברים אמורים במוכר שדה מפני רעתה. אבל בשאר קרקעות אע"פ שהגיע שטר של מכר לידו ואפילו היו בו עדים לא קנה עד שיתן את הדמים:

ח כיצד בחזקה. מכר לו בית מכר לו שדה או שנתן אותה במתנה כיון שנעל או גדר או פרץ כל שהוא והוא שיועיל במעשיו הרי זה קנה. במה דברים אמורים כשהחזיק בפני המוכר או הנותן. אבל שלא בפני המוכר או הנותן צריך שיאמר לו לך חזק וקנה ואחר כך אם החזיק קנה אע"פ שאינו בפני הבעלים:

ט המוכר בית לחבירו ומסר לו את המפתח הרי זה כמי שאמר לו לך חזק וקנה. וכן המוכר את הבור כיון שמסר לו דליו הרי זה כמי שאמר לו לך חזק וקנה וכשהחזיק יקנה:

י כיצד המחזיק בנעילה קנה. כגון שמכר בית או חצר והיה הפתח פתוח ונעל הלוקח את הפתח וחזר ופתחו הרי זה החזיק וקנה. שהרי נשתמש בה שימוש המועיל:

יא כיצד המחזיק בגדירה כל שהוא קנה. כגון שהיה שם גדר והיו עולין בנחת. והוסיף עליו כל שהוא והשלימו לעשרה ונמצא שאין עולין אלא בדוחק. הרי זה הועיל וקנה. וכן אם היתה שם פרצה והיו נכנסים בה בדוחק והרחיב הוא בה כל שהוא עד שנמצא נכנס בריוח. הרי הועיל וקנה:

יב נתן צרור והועיל. כגון שחבר בו המים לשדה. או נטל צרור והועיל כגון שפתח בנטילתו המים לשדה הרי זה קנה. וכן כל כיוצא בזה:

יג המוכר שדה לחבירו בצד שדהו. או שנתנה לו במתנה. כיון שדש את המצר שבין שתי השדות ונעשו שתיהן כשדה אחת קנה. אבל אם הלך בה לארכה ולרחבה אין הילוך זה מועיל כלום. ואם שביל של כרמים מכר לו הואיל ונעשה להילוך קנה בהילוך:

יד וכמה שיעור רוחב הדרך שיקנה בהילוכו. אם היה מסויים במחיצות קנה כדי שיגביה רגל ויניח רגל בצדה. ואם אין שם מחיצות קנה ברוחב כדי שתהיה על ראשו חבילה של שריגים ויסוב בה:

טו היתה הקרקע צחיח סלע שאין בה לא גדר ולא פרצה. ואינה בת זריעה. הרי החזקה שקונה אותה שטיחת פירות או העמדת בהמה שם וכיוצא בזה משאר התשמיש :

טז המוכר שדה לחבירו ונכנס בה הלוקח וזרעה או נרה. או שאסף פירות האילן או בדברים אלו הרי זה קנה שהרי החזיק ואין אחד מהן יכול לחזור בו. וכן אם אסף המוכר סל של פירות ונתן ללוקח. קנה לוקח מיד בחזקה. שהרי גילה דעתו שהקנה לו שדה זו קניין גמור ונעשו פירותיה שלו :

יז העכו"ם אינו קונה בחזקה. אלא בשטר הוא שקונה עם נתינת הכסף. וישראל הבא מחמת העכו"ם הרי הוא כעכו"ם ואינו קונה אלא בשטר : כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. ונקנה או בכסף או בשטר או בחזקה. ואם אינו צריך לקרקע כגון ענבים העומדות ליבצר הרי זה כמטלטלין לקניין ויש להן אונאה :

יח כשם שהקרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה. כך שכירות הקרקע נקנה בכסף לבדו או בשטר לבדו או בחזקה. ואין אחד מהן יכול לחזור בו :

יט המוכר לחבירו עשר שדות בעשר מדינות. כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן. ואפילו היתה אחת מהן הר גבוה והשנית מצולה שהרי תשמיש של זו אינה תשמיש של זו. אע"פ כן כיון שהחזיק באחת מהן קנה השאר :

כ במה דברים אמורים שנתן דמי כולן. אבל אם לא נתן דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו. לפיכך אם היו הכל במתנה קנה כולן. וכן בשכירות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן כל זמן השכירות. היו מקצת הקרקעות במכר ומקצתן בשכירות. כיון שהחזיק בין במכירה בין בשכירות קנה הכל :

הלכות מכירה - פרק שני

א עבד כנעני הרי הוא כקרקע לקנייה ונקנה בכסף ובשטר או בחזקה :

ב ומה היא החזקה בקניין עבדים. שישתמש בהן כדרך שמתמשין בעבדים בפני רבו. כיצד התיר לו מנעלו או שהנעיל לו מנעלו. או שהוליד כליו לבית המרחץ או שהפשיטו או סכו או גרדו או הלבישו או הגביה את רבו קנה וכן אם הגביה הרב את העבד קנה :

ג תקפו והביאו אצלו קנה. שהעבדים נקנין במשיכה כזו. אבל אם קרא לעבד ובא אצלו. או שאמר לו רבו הראשון לך אצל הלוקח והלך אצלו. לא קנה עד שימשכנו בתקיפה או שישתמש בו כמו שביארנו. ואם החזיק בו שלא בפני הרב צריך שיאמר לו לך חזק וקנה :

ד עבד קטן הרי הוא כבהמה וקונין אותו בדברים שקונין בהן הבהמה ובדברים שקונין בהן העבדים. לפיכך נקנה במשיכה אע"פ שלא תקפו :

ה הבהמה בין דקה בין גסה נקנית במשיכה אע"פ שאפשר להגביה אותה לא הצריכוהו להגביה. מפני שמתחבטת בארץ. ואם הגביה קנה. וההגבהה קונה בכל מקום. אבל המשיכה אין קונין בה אלא בסימטא או בחצר של שניהם ואין קונין בה ברשות הרבים ולא בחצר שאינה של שניהם :

ו כיצד קונין את הבהמה במשיכה. אין צריך לומר אם משכה והלכה או שרכב עליה והלכה בו שקנה. אלא אפילו קרא לה ובאה או שהכישה במקל ורצה בפניו כיון שעקרה יד ורגל קנאה. והוא שימשוך בפני הבעלים אבל אם משך שלא בפני הבעלים צריך שיאמר לו קודם שימשוך לך משוך וקנה :

ז המוכר עדר לחבירו או שנתן לו במתנה. כיון שמסר לו משכוכית. היא הבהמה המהלכת בראש העדר והכל נמשכים אחריה. אין צריך לומר לו משוך וקנה. שמסירת בהמה זו כמי שאמר לו לך משוך וקנה. וכיון שמשך לו העדר קנה ואף על פי שמשך שלא בפניו :

ח האומר לחבירו משוך ותקנה או חזק ותקנה וכיוצא בדברים אלו והלך ומשך או שהחזיק. לא קנה שמשמע תקנה להבא ועדיין לא הקנה לו. אלא צריך המוכר או הנותן לומר לו לך חזק וקנה או משוך וקנה וכיוצא בדברים אלו שמשמען שיקנה עתה בעת שימשוך או יחזיק :

ט האומר לחבירו משוך פרה זו ולא תקנה אלא לאחר שלשים יום ומשך. לא קנה. ואם אמר לו קנה מעכשיו ולאחר שלשים יום קנה. ואפילו היתה עומדת באגם ביום שלשים. שזה כמי שהקנה אותו מעתה על תנאי נעשה התנאי נתקיים הקניין. וכל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי :

י המוכר בהמה לחבירו או נתנה לו במתנה ואמר קנה אותה כדרך שבני אדם קונין. אם משך או הגביהה קנה. אבל אם רכב עליה. אם בשדה קנה. ואם בעיר לא קנה. לפי שאין דרך בני אדם לרכוב בעיר. לפיכך אם היה אדם חשוב שדרכו לרכוב בעיר. או אדם מזולזל ביותר שאינו מקפיד על הילוכו בעיר רוכב. כגון המטפלין בגידול הבהמות או העבדים. או שהיתה אשה. או שהיה ברשות הרבים שהרבים דורסין שם. הרי זה קונה ברכיבה. והוא שתהלך בו :

א אחד הבהמה ואחד שאר המטלטלין נקנין במעות דין תורה. ומשנתן את המעות קנה ואין אחד מהן יוכל לחזור בו. אבל חכמים תקנו שלא יקנו המטלטלין אלא בהגבהה או במשיכת דבר שאין דרכו להגביה:

ב כיצד המקבץ עצים או פשתן וכיוצא בהן ועשה מהן טעון גדול שאי אפשר להגביהו. אינו נקנה במשיכה. שהרי אפשר להתיר האגד ולהגביהו עץ עץ וכן כל כיוצא בזה. אבל אם היה טעון של אגוזים או של פלפלין או של שקדים וכיוצא בהן והיה גדול שאין אחד יוכל להגביהו. הרי זה נקנה במשיכה. שאם יתירו יתפרד ויהיה לו בו טורח גדול וכן כל כיוצא בזה:

ג הספינה הואיל ואי אפשר להגביהה ויש במשיכתה טורח גדול ואינה נמשכת אלא לרבים. לא הצריכה משיכה אלא נקנית במסירה וכן כל כיוצא בזה. ואם אמר לו המוכר לך משוך וקנה אינו קונה הספינה עד שימשכנה כולה ויוציאנה מכל המקום שהיתה בו. שהרי הקפיד המוכר שלא יקנה זה אלא במשיכה:

ד נמצאת למד שהלוקח מטלטלין אע"פ שנתן כל הדמים יכול לחזור בו. וכן המוכר יכול לחזור בו עד שיגביה או ימשוך דבר שאין בו הגבהה. או ימסור המוכר ללוקח דבר שאין דרכו להמשיך. ומשהגביה או משך דבר שאין דרכו להגביה או נמסר לו דבר שאין דרכו להמשיך קנה ואין אחד משניהם יכול לחזור בו. וכופין את הלוקח ליתן את הדמים:

ה ולמה תקנו חכמים דבר זה במטלטלין. גזרה שמא יתן הלוקח דמי החפץ וקודם שיקחנו יאבד באונס. וכגון שנפלה דליקה ונשרף. או באו ליסטים ונטלוהו. אם יהיה ברשות הלוקח יתמהמה המוכר ולא יצילהו. לפיכך העמידוהו חכמים ברשות המוכר כדי שישתדל ויציל החפץ. שאם אבד חייב לשלם:

ו נמצאת אומר שאם נתן דמי המקח ונאנס קודם שיקחנו. ואמר לו הלוקח תן לי מקחי או החזר לי את מעותי. ואע"פ שיש עדים שאבד באונס ולא היה במוכר כח להצילו ולא נתרשל בדבר. הרי זה מחזיר את הדמים. שהרי תקנו חכמים משיכה. לפיכך אם היה ביתו של לוקח שיש בו החפץ שנמכר מושכר למוכר. לא תקנו לו חכמים משיכה. שהרי המקח ברשות הלוקח. ומשנתן את הדמים נקנה המקח ואין אחד מהן יכול לחזור בו:

ז וכן השוכר המקום שאותן המטלטלין הנמכרין מונחין בו קנה. ואין אחד מהן יכול לחזור בו ואע"פ שלא הגביה ולא משך ולא נמסרו לו. שהרי נעשה ברשותו. וכבר ביארנו ששכירות קרקע נקנה בכסף או בשטר או בחזקה:

ח המקנה קרקע ומטלטלין כאחד כיון שקנה קרקע בכסף או בשטר או בחזקה נקנו המטלטלין עמהם בין שהיו שניהם במכר או במתנה. בין שמכר מטלטלין ונתן קרקע. בין שמכר הקרקע ונתן המטלטלין כיון שקנה קרקע קנה מטלטלין:

ט במה דברים אמורים כשהיו אותן המטלטלין צבורין באותה קרקע. אבל אם היו במקום אחר צריך שיאמר לו קנה מטלטלין אגב קרקע. אפילו היו המטלטלין במדינה אחרת ואמר לו קנה אותם על גבי קרקע פלונית כיון שקנה הקרקע נקנו המטלטלין אע"פ שאינן צבורין בתוכה. ואם לא אמר קנה אגב קרקע לא קנה. וקרקע כל שהיא קונין על גבה כל מטלטלין שירצה:

י הקנה השדה לאחד והמטלטלין לאחר אע"פ שאמר לו קנה המטלטלין על גבי קרקע והחזיק האחד בקרקע לא קנה השני המטלטלין. ואם תפשו אחר שחזר בו המקנה אין מוציאין מידו. שהרי תפשו אחר שקנה חבירו הקרקע שנקנו אלו על גבו:

יא המקנה עבדים וקרקעות כאחד החזיק בעבדים לא קנה הקרקעות. החזיק בקרקעות לא קנה עבדים עד שיהיו עומדין בתוך הקרקע. ואע"פ שאמר לו קנה עבדים על גבי קרקע לא קנה עד שיהיו בתוכה שהעבד מהלך לדעת עצמו:

יב המקנה עבדים ומטלטלין כאחד משך המטלטלין לא קנה העבדים החזיק בעבדים לא קנה המטלטלין אלא אם כן היו המטלטלין על גב העבד והוא שיהיה כפות שהרי אינו יכול להלך:

יג המקנה בהמה וכלים שעל גבה כאחד אע"פ שמשך הבהמה וקנאה לא קנה הכלים שעליה עד שיגביה או ימשוך הכלים עצמן אם אין דרכן להגביהן. שהבהמה כחצר המתהלכת היא ואין מה שבתוכה קנוי לבעלה. לפיכך אם היתה הבהמה כפותה קנה אף כלים שעליה:

יד אמר לו המקנה משוך בהמה וקנה כלים שעליה. הואיל ולא הקנה לו גוף הבהמה אע"פ שמשכה והיא כפותה לא קנה כלים שעליה עד שימשוך הכלים עצמן:

טו היה עציץ נקוב לאחד והיו הזרעים שבו לאחר. הקנה העציץ לבעל הזרעים כיון שמשך קנה. הקנה הזרעים לבעל העציץ לא קנה עד שיחזיק בזרעים עצמן:

טז היה העציץ והזרעים שבו לאחד והקנה הכל לאחר והחזיק בעציץ לקנות הזרעים אף העציץ לא קנה. החזיק בזרעים קנה העציץ. וזהו ששנינו נכסים שאין להן אחריות נקנים עם נכסים שיש להן אחריות. שהזרעים שבעציץ נקוב זרועים הם בארץ וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע כמו שביארנו:

יז כבר ביארנו שכל העומד ליבצר כבצור דמי ואינו נקנה אלא בהגבהה או בשאר דברים שנקנים בהן המטלטלים:

יח פשתן כשהוא מחובר לקרקע ויבש שאינו צריך לקרקע ואמר לו יפה לי קרקע כל שהוא וקנה כל מה שעליה. כיון שתלש כל שהוא קנה הכל מפני התנאי הזה. אבל אם (אמר לו) הקנה לו הפשתן הזה במכר או במתנה לא קנה אלא מה שתלש שהרי הגביהו וכן כל כיוצא בזה:

הלכות מכירה - פרק רביעי

א כליו של אדם כל מקום שיש לו רשות להניחו קנה לו. כיון שנכנסו המטלטלין בתוך הכלי אין אחד מהן יכול לחזור בו והרי זה כמו שהגביהו או כמו שהונחו בתוך ביתו. לפיכך אין כליו של אדם קונה לו ברשות הרבים ולא ברשות המוכר. אלא אם אמר לו המקנה לך וקנה בכלי זה. וכן אם קנה הכלי תחלה והגביהו ואחר כך הניחו שם ברשות המוכר וחזר וקנה ממנו הפירות. כיון שנכנסו בתוך כלי זה קנה אותם. מפני שהנאת המוכר במכירת הכלי אינו מקפיד על מקומו:

ב כשם שאין כליו של לוקח קונה לו ברשות מוכר כך אין כליו של מוכר קונה ללוקח אע"פ שהוא ברשות הלוקח:

ג מסירה אינה קונה אלא ברשות הרבים ובחצר שאינה של שניהם. והמשיכה אינה קונה אלא בסימטא או בחצר של שניהם. והגבהה קונה בכל מקום:

ד דבר הנקנה במשיכה אם היה ברשות הרבים ומשכו הלוקח לרשותו או לסימטא. כיון שהוציא מקצת החפץ מרשות הרבים קנה:

ה טעון של פירות שהיה מונח ברשות הרבים. ומשכו לוקח לרשותו או לסימטא אחר שפסק הדמים קנה אע"פ שעדיין לא מדד. וכן אם מדדן הלוקח ברה"ר קנה ראשון ראשון בהגבהה:

ו היה מוכר מודד לתוך כליו של לוקח לא קנה שאין כליו של לוקח קונה לו ברה"ר. היו הפירות ברשות הלוקח כיון שקבל עליו המוכר למכור קנה לוקח ואע"פ שעדיין לא מדד. היו ברשות המוכר או ברשות המופקדין אצלו לא קנה הלוקח עד שיגביה הפירות או עד שיוציאם מרשותו בשכירות מקומן וכיוצא בו כמו שביארנו:

ז היו הפירות בסימטא או בחצר של שניהם. ואפילו היו ברשות לוקח והיו בתוך כליו של מוכר וקבל עליו המוכר למכור והתחיל המוכר למדוד בתוך כליו של מוכר. אם אמר לו כור בשלשים סלע אני מוכר לך יכול לחזור בו אפילו בסאה אחרונה הואיל ועדיין הפירות בכליו ולא גמר כל המדה וכליו של מוכר אינו קונה ללוקח אע"פ שהוא ברשות הלוקח. ואם אמר לו כור בשלשים סאה בסלע ראשון ראשון קנה שכיון שפסקו הדמים על כל סאה וסאה כל סאה שיגביה המוכר ויערה אותה נגמרה מכירתה. הואיל ואין הפירות ברשות המוכר ולא ברשות הלוקח ואילו לא היה הפירות בכליו של מוכר כיון שהן ברשות לוקח קנה משפסק אע"פ שלא מדד כמו שביארנו:

ח וכן המוכר יין או שמן לחבירו בסימטא או בחצר של שניהם או ברשות לוקח. והיתה המדה של סרסור. עד שלא נתמלאת המדה הרי הן של מוכר. משנתמלאת המדה הרי הן ברשות לוקח. ואין אחד מהן יכול לחזור בו:

ט וכן פירות שהיו צבורין בסימטא או בחצר של שניהם והמדה אינה של אחד מהן והיה המוכר מודד. עד שלא נתמלאת המדה הרי היא ברשות המוכר. ומשנתמלאת המדה הרי היא ברשות לוקח:

י היתה המדה של אחד מהן. והיו בה רשמיין לידע חציה. שלישה. ורביעה. וכיוצא בהן. כיון שהגיע לרושם מן הרשמיים קנה ראשון ראשון. ואע"פ שלא נתמלאת המדה. שכל רושם מהם כמדה בפני עצמה. שהרי של אחד מהן היא המדה והוא סומך על הרשמיים שבה:

יא זה כלל גדול יהיה בידך. הקונה את המטלטלין אם פסק הדמים ואחר כך הגביה קנה. ואם הגביה תחלה והניח ואחר כך פסק הדמים לא קנה באותה הגבהה עד שיגביה אחר שפסק. או ימשוך דבר שאין דרכו להגביהה:

יב היה דבר הנמכר דמיו קצובין וידועין והגביהו קנהו. אע"פ שפסק אחר שהגביה. והוא הדין בשאר דברים שקונין בהם את המטלטלין

שצריך לקנות בהם אחר שיפסוק הדמים. אלא אם כן דמיו קצובין כמו שביארנו :

יג לפיכך המושך חמרים ופועלים והכניסן לתוך ביתו. אם מדד עד שלא פסק הדמים אפילו היה הלוקח הוא המודד. או שפסק הדמים ואחר כך מדד המוכר שניהם יכולין לחזור בהן. פרקן הלוקח והכניסן לתוך ביתו. אם פסק הדמים ואחר כך מדד המוכר אין שניהם יכולין לחזור בהן שהרי סמכה דעתו למכור. ואם מדד עד שלא פסק שניהם יכולין לחזור בהם שהרי לא סמכה דעתו עדיין למכור. ואפילו מדד הלוקח :

יד הנוטל כלים מן האומן על מנת לבקרן. אם היו דמיו קצובין ונאנס בידו חייב בדמיו. הואיל ודמיו קצובין. מעת שהגביהו נעשה ברשותו. והוא שיגביהנו כדי לקנות את כולו. ויהיה אותו חפץ הנמכר חביב על הלוקח. אבל חפץ שהמוכר קץ בו והוא מבקש ורודף למכרו. הרי הוא ברשות המוכר עד שיפסוק הדמים ויגביהנו הלוקח אחר שפסק :

טו אחד המושך או המגביה או המחזיק בעצמו או שאמר לאחר להגביה או למשוך לו או להחזיק לו הרי זה זכה לו. וכן בשאר דרכי הקנייה :

הלכות מכירה - פרק חמישי

א כל המטלטלין קונין זה את זה. כיצד החליף פרה בחמור או יין בשמן אף על פי שמקפידין על הדמים ושיערו כמה שוה זה וכמה שוה זה ואחר כך החליפו. כיון שמשך האחד או הגביהו. קנה השני המטלטלין האחרים בכל מקום שהם ונעשה ברשותו. ואע"פ שעדיין לא משכן :

ב החליף חמור בפרה וטלה ומשך הפרה ועדיין לא משך את הטלה לא קנה שאין כאן משיכה גמורה. וכן כל כיוצא בהן :

ג דמים שאין מקפידין עליהם הרי הן כשאר מטלטלין וקונין. כיצד הרי שחפן מעות בלא משקל ובלא מניין אלא נטלן אכסרה. ואמר לו מכור לי פרתך או יין זה באלו ונתן לו את הדמים קנה ואין אחד מהם יכול לחזור בו. שזה דבר שאינו מצוי הוא ולא הצריכו בו משיכה :

ד וכן ראובן שמכר מטלטלין לשמעון בחמשים זוז. וקנה שמעון המטלטלין ונתחייב בדמים. ואחר שנתחייב שמעון בחמשים זוז אלו היה לו יין או בהמה או עבד וכיוצא בהן משאר המטלטלין והיה רוצה למכרן. ואמר לו ראובן מכור אותו לי בחמשים זוז שיש לי בידך דמי המכר ואמר לו הן. קנה ראובן המטלטלין בכל מקום שהן. ואע"פ שלא משך ולא

הגביה. שגם זה דבר שאינו מצוי הוא ולא הצריכו בו משיכה. אבל אם היה חוב לו עליו שלא מחמת המכר ואמר לו מכור לי מטלטלין בחוב שיש לי אצלך ורצו שניהם. לא קנה עד שיגביה. או ימשוך דבר שאין דרכו להגביה. או יקנה באחד מהדרכים שהמטלטלין נקנין בה :

ה הקרקעות והעבדים והבהמה ושאר כל המטלטלין כל אחד מהן נקנה בחליפין והוא הנקרא קניין. ועיקר הדרך הזאת שיתן הקונה למקנה כלי כל שהוא ויאמר לו קנה כלי זה חלף החצר. או היין. או הבהמה. או העבד שמכרת לי בכך וכך. כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו. קנה הלוקח אותו הקרקע או אותן המטלטלין. אע"פ שעדיין לא משכן ולא נתן הדמים. ואחד מהן אין יכול לחזור בו :

ו אין קונין אלא בכלים ואע"פ שאין בו שוה פרוטה. ואין קונין בדבר שאסור בהנאה. ולא בפירות ולא במטבע. ואין קונין בכליו של מוכר אלא בכליו של לוקח :

ז הקנה אחד כלי למוכר כדי שיקנה הלוקח אותו הממכר זכה הלוקח. ואע"פ שהקנה לו הכלי על מנת להחזירו. נקנה המקח וזכה בו הלוקח. שהמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. אע"פ שלא תפס המוכר כל הכלי שהקנהו חלף ממכרו אלא אחז מקצתו ואחז המקנה לו מקצתו קנה הלוקח. והוא שאחז ממנו כדי שיעור כלי או יאחזנו אחיזה שהוא יכול לנתק את כל הכלי מיד המקנה לו. לפיכך אם הקנה לו במקצת הבגד צריך שיאחזו מן הבגד שלש אצבעות. שאם יפסוק ממקום שאחז הרי הוא כלי בפני עצמו. ששלש אצבעות מבגד קרוי כלי כמו שביארנו בענין טומאת בגדים. וכן אם אחז פחות משלש והיה יכול לנתק כל הכלי קנה :

ח זה שכותבין בשטרות וקנינא מפלוני בכלי הכשר לקנות בו. בכלי להוציא פירות וכיוצא בהן. הכשר להוציא איסורי הנאה. לקנות בו להוציא כליו של מוכר :

ט זה הקניין אין צריך להיות בפני עדים. אלא אם היה בינו ובין חבירו קנה. שלא הצריכה תורה עדים בדיני ממונות אלא לכופר. אבל המוכר או הנותן או השוכר או המשאיל וכיוצא בהן אין צריך עדים. וכיון שקנה הקונה בדרך אחד מן הדרכים שקונין בהן. בין בהגבהה. בין במשיכה. בין במסירה. בין בקנין. בין בכסף. בין בשטר או בחזקה קנה. ואף על פי שאין שם עדים :

י המוכר או הנותן שקנו מידו יש לכל אחד מהן לחזור בו כל זמן שעוסקין באותו ענין. ואע"פ שהקנין בפני עדים. ואם הפסיק הענין אין אחד מהם יכול לחזור אע"פ שאין ביניהן עדים. וכשם שחוזר המוכר והנותן כך חוזר הלוקח והמקבל כל זמן שעוסקין באותו ענין מה שאין כן בשאר דרכי הקנייה :

יא יש דברים הרבה שאינן צריכין קנין ואין לקניין בהם טעם. כגון המשחרר את עבדו. והמגרש אשתו. או עושה שליח. או המוסר מודעה. או המבטל מודעה. או המוחל לחבירו חוב או פקדון שיש לו בידו. וכל כיוצא בדברים אלו:

יב נהגו רוב המקומות להקנות למקצת אלו הדברים או כיוצא באלו. ואומרים וקנינו מפלוני שעשה פלוני שליח. או שמחל לפלוני חוב שיש לו אצלו. או שבטל המודעה שמסר על גט זה וכיוצא באלו. אע"פ שאינו צריך:

יג קנין זה שנהגו להקנות באלו הדברים אינו מועיל כלום. אלא להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומהתל אלא שגמר בלבו ואחר כך אמר. לפיכך אם אמר בלב שלם אני אמרתי וגמרתי לעשות דבר זה אין צריך דבר אחר כלל:

יד הדברים שאין בהן ממש אין הקנין מועיל בהן. כיצד הרי שכתב בשטר וקנינו מפלוני שילך בסחורה עם פלוני. או שיחלקו השדה שביניהם. או שישתתפו שניהם באומנות. וכיוצא בדברים אלו כולן. הרי זה קנין דברים ואינו מועיל כלום. שהרי לא הקנה לחבירו דבר מסויים וידוע. לא עיקר ולא פירות עיקר הידוע:

הלכות מכירה - פרק ששי

א הפירות אף על פי שאין קונין בהן כמו שביארנו. הרי נקנין בקנין כשאר המטלטלין. אבל המטבע כשם שאין קונין בו כך אינו נקנה בקנין. נמצא המטבע אינו נקנה בקנין. ואינו נעשה הוא עצמו קנין לקנות כשאר דברים:

ב לשונות של זהב ושל כסף הרי הן כעשיות של ברזל או של נחשת. והכל כשאר המטלטלין הן. ונקנין בקנין וקונין זה את זה בהחלפה כמו שביארנו. אבל המטבעות של כסף או דינרין של זהב. או המעות של נחשת. הרי הן כולן דמים כנגד שאר המטלטלין. והנותן את אחד מהן דמי המטלטלין לא קנה עד שימשוך או יגביה כמו שביארנו. ואין אחד מהן נקנה בקנין ולא נעשה קנין:

ג במה דברים אמורים בזמן שקונה שאר מטלטלין באחד ממיני מטבעות אלו או עבדים וקרקעות. אבל הדינרין של זהב לגבי מטבעות של

כסף הרי הן כפירות. וכן המעות של נחשת. כמו פירות לגבי מטבעות של כסף:

ד כיצד נתן לו דינר של זהב בעשרים וחמשה דינר של כסף נקנה הכסף אע"פ שעדיין לא בא הכסף לידו. וחייב ליתן לו עשרים וחמשה דינר של כסף כמו שפסק עמו. אם חדשים חדשים אם ישנים ישנים. אבל אם נתן לו עשרים וחמשה כסף בדינר זהב לא קנה עד שיקח הדינר של זהב. וכל אחד יכול לחזור בו:

ה נתן לו שלשים איסר של נחשת בדינר של כסף. נקנה הדינר של כסף וחייב ליתן לו כמו שפסק עמו. אם דינר חודש חדש אם ישן ישן. אבל אם נתן לו דינר של כסף בשלשים איסר. לא קנה עד שיקח האיסרות של נחשת. וכל אחד מהן יכול לחזור בו:

ו וכן מעות הרעות שפסלתן מלכות או המדינה או דינרין שאינן יוצאין באותה מדינה ואין נושאים ונותנים בהן עד שמשנין אותן למטבע אחר. הרי הן כפירות לכל דבר ונקנין בקנין. וקונין את המעות. ואין המעות קונות אותן כשאר כל הפירות:

ז המטבע אין לו דרך שיזכה בו מי שאינו ברשותו אלא על גבי קרקע. כגון שקנה הקרקע ועל גבו המעות. או שישכור את מקום המעות. כיון שזכה בקרקע בכסף או בשטר או בחזקה או בקנין זכה במעות. והוא שיהיו אותן המעות קיימין כגון שיהיו מופקדין במקום אחד. אבל ראובן שהיה לו חוב על שמעון והקנה ללוי קרקע ועל גבה חוב שיש לו אצל שמעון. נראה לי שלא קנה החוב:

ח היו עומדים שלשתן ואמר לו מנה שיש לי בידך בין פקדון בין מלוה תנהו לזה. קנה לוי. ואין אחד משלשתן יכול לחזור בו. ודבר זה אמרו חכמים שהיא הלכה שאין לה טעם לפיכך אין למדין ממנה לדין אחר:

ט היה ראובן חייב לשמעון מאה זוז. ואמר ללוי תן לשמעון מאה זוז אלו שאני חייב לו עד שאתן לך או עד שאעשה עמך חשבון. ואמר לו הן וקבל שמעון. כל אחד משלשתן יכול לחזור בו. ואפילו פרע לוי לשמעון מקצת חובו. לפיכך אם לא פרע לוי לשמעון חוזר שמעון ותובע את ראובן בשאר חובו:

י המוכר שטר חוב לחבירו או נתנו לו במתנה. אינו נקנה במסירת השטר לידו. שלא מסר לו אלא הראיה שבו ואין הראיה נתפסת ביד:

יא וכיצד יקנה השטר. שיכתוב לו המקנה קנה שטר פלוני וכל השעבוד שיש בו וימסור לו השטר ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה. ואין צריך

עדים לענין קנייתו אבל צריך עדים לענין תביעתו. שהרי הנתבע אומר לו מי יאמר שבעל דברים שלי כתב ומסר לך :

יב קנין השטרות בדרך הזאת מדברי סופרים. אבל מן התורה אין הראיות נקנות אלא גוף הדבר בלבד קנוי. לפיכך המוכר שטר חוב לחבירו עדיין יכול למחול ואפילו יורשו מוחלו :

יג האשה שהכניסה שטר חוב לבעלה אינה יכולה למחול אלא מדעת בעלה מפני שידה כידו :

יד המקנה לחבירו קרקע כל שהוא והקנה לו על גבה שטר חוב הרי זה קנה השטר בכל מקום שהוא בלא כתיבה ובלא מסירה. ונראה לי שגם זה יכול למחול אחר שמכרו. וכן המוכר קרקע וכתב השטר ואין הלוקח עמו כיון שהחזיק הלוקח בקרקע נקנה השטר בכל מקום שהוא :

טו האומר זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר והחזיק הזוכה לו בקרקע. יש לנותן לחזור בשטר עד שיגיע ליד בעל המתנה. ואע"פ שאינו יכול לחזור בשדה :

טז אמר להם זכו לו בשדה על מנת שתכתבו לו את השטר. אע"פ שהחזיקו לו בשדה חוזר מזה ומזה עד שיגיע שטר המתנה לידי מקבל המתנה :

הלכות מכירה - פרק שביעי

א מי שנתן הדמים ולא משך הפירות. אע"פ שלא נקנו המטלטלין כמו שביארנו. כל החוזר בו בין לוקח בין מוכר לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל מי שפרע ואפילו נתן הערבון כל החוזר מקבל מי שפרע :

ב וכיצד מקבל מי שפרע. אוררין אותו בבית דין ואומרין מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים הוא יפרע ממי שאינו עומד בדבורו. ואחר כך יחזור הדמים :

ג הנותן דמי המטלטלין או מקצת הדמים וחזר בו הלוקח ואמר לו המוכר בא וטול מעותיך. הרי המעות אצלו כמו פקדון. ואם נגנבו או אבדו אינו חייב באחריותן. אבל אם חזר בו המוכר הרי המעות ברשותו וחייב באחריותן. ואע"פ שחזר בו ואמר ללוקח בוא וטול את שלך. עד שיקבל עליו מי שפרע ויאמר לו אחר כך בוא וטול את שלך :

ד מי שהיה לו חוב אצל חבירו ואמר לו מכור לי חבית של יין בחוב שיש לי אצלך ורצה המוכר. הרי זה כמי שנתן הדמים עתה. וכל החוזר בו מקבל מי שפרע. לפיכך אם מכר לו קרקע בחובו אין אחד מהן יכול לחזור בו ואע"פ שאין מעות המלוה מצויות בשעת המכר:

ה הלוקח מחבירו קרקע או עבדים או שאר מטלטלין ופסקו הדמים והניח משכון על הדמים לא קנה וכל הרוצה לחזור משניהם חוזר ואינו חייב לקבל מי שפרע:

ו מכר לו בדברים בלבד ופסקו הדמים. ורשם הלוקח רושם על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו. אע"פ שלא נתן מהדמים כלום כל החוזר בו אחר שרשם מקבל מי שפרע. ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור נקנה המקח. ואין אחד מהן יכול לחזור בו. ויהיה זה חייב ליתן דמים:

ז דבר ברור הוא שאין דין זה אלא בשרשם בפני המוכר. או שאמר לו המוכר רשום מקחך. שהרי גמר להקנותן כמו שביארנו בחזקה ובמשיכה:

ח הנושא ונותן בדברים בלבד הרי זה ראוי לעמוד לו בדבורו. אע"פ שלא לקח מן הדמים כלום ולא רשם ולא הניח משכון. וכל החוזר בו בין לוקח בין מוכר אע"פ שאינו חייב לקבל מי שפרע הרי זה ממחוסרי אמנה ואין רוח חכמים נוחה הימנו:

ט וכן מי שאמר לחבירו ליתן לו מתנה ולא נתן הרי זה ממחוסרי אמנה. במה דברים אמורים במתנה מועטת שהרי סמכה דעתו של מקבל כשהבטיחו. אבל במתנה מרובה אין בה חסרון אמנה. שהרי לא האמין זה שיתן לו דברים אלו עד שיקנה אותו בדברים שקונין בהן:

י הנותן מעות לחבירו לקנות לו קרקע או מטלטלין והניח מעות חבירו אצלו והלך וקנה לעצמו במעותיו מה שעשה עשוי והרי הוא מכלל הרמאין:

יא היה יודע שזה המוכר אוהב אותו ומכבדו ומוכר לו. ואינו מוכר למשלחו הרי זה מותר לקנות לעצמו. והוא שיחזור ויודיעו. ואם מפחד שמא יבא אחר ויקדמנו לקנות הרי זה קונה לעצמו ואחר כך מודיעו:

יב הורו מקצת המורים שאם קנה לעצמו במעות חבירו אחר שזקפן עליו מלוה הרי קנה לעצמו. ומקבלין ממנו כשאמר זקפתי אותם המעות על עצמי במלוה. ואני אומר שאין דין זה דין אמת. אלא המקח של משלח כמו שיתבאר בדין העסק:

יג שלשה שנתנו מעות לאחד לקנות להם המקח. אם היו המעות מעורבות וקנה במקצת הדמים. אף על פי שהיתה כוונת השליח שזה שקנה לאחד מהן הרי המקח של כולן וחולקין אותו לפי מעותיהן:

יד היו מעות של אחד מהן צרורין וחתומין. אע"פ שהיה בלב השליח הזה שיקנה המקח לכולן. לא קנה אלא זה שנקנה המקח במעותיו בלבד:

הלכות מכירה - פרק שמיני

א המוכר שדה לחבירו באלף זוז ונתן לו מקצת הדמים והיה יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים אפילו לא נשאר לו אלא זוז אחד לא קנה הלוקח את כולה אע"פ שכתב השטר או החזיק:

ב חזר בו הלוקח. יד המוכר על העליונה. רצה אומר לו הילך מעותיך או קנה מן הקרקע כנגד המעות שנתת לי ונתן לו מן הזבורית שבה. ואם חזר המוכר יד הלוקח על העליונה רצה אומר לו תן לי מעותי או תן לי קרקע כנגד מעותי ונוטל מן היפה שבה. ואם לא היה יוצא ונכנס ותובע קנה הלוקח את כולה ואין אחד מהן יכול לחזור בו. ושאר הדמים עליו כשאר החובות:

ג מכר שדה מפני רעתה. אע"פ שהוא יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים קנה הכל. ואין הלוקח יכול לחזור בו. שזה שתובע ורודף לא מפני שעדיין לא גמר והקנה. אלא כדי שלא יחזור בו הלוקח:

ד וכן הדין במוכר מטלטלין אף על פי שמשך הלוקח הפירות והוציאן לרשותו והמוכר נכנס ויוצא על שאר הדמים לא קנה. ויד החוזר בו על התחתונה כמו שביארנו אלא אם כן מכר מפני רעת ממכרו והרי זה קנה הכל:

ה לקח שוה מאה במאתים והמוכר יוצא ונכנס לתבוע שאר הדמים. הרי זה ספק אם הוא כמוכר שדהו מפני רעתה ואינו תובע אלא מפני שמכר ביותר. או אינו כמוכר שדהו מפני רעתה וזה שתובע מפני שעדיין לא גמר להקנותו עד שיקח כל הדמים. לפיכך הרוצה לחזור משניהם אינו יכול לחזור. ואם תפס המוכר ממקח שמכר כנגד המעות שנשאר לו אין מוציאין מידו:

ו הקונה דבר מחבירו ונתן לו הדמים וטעה במניין המעות. ולאחר זמן תבעו המוכר ואמר לו מאה שנתת לי אינם אלא תשעים. נקנה המקח ומחזיר לו העשרה אפילו אחר כמה שנים. בין בקרקע בין במטלטלין :

ז האומר לחבירו כשאמכור שדה זו הרי היא מכורה לך מעכשיו במאה זו וקנו מידו על כך ולאחר זמן מכרה לאחר במאה. קנה הראשון. מכרה ביותר על מנה קנה אחרון. שלא אמר לו אלא כשאמכור שיהיה מוכר מדעתו תחלה וזה לא היה רוצה למכור ולא מכר אלא מפני התוספת שהוסיף זה על שוויו. ונמצא כמי שנאנס ומכר :

ח אמר לו כשאמכרנה הרי היא קנויה לך מעכשיו כמה שישומו אותה בית דין של שלשה. אפילו על פי שנים מן השלשה. אמר לו כמו שיאמרו שלשה עד שיאמרו השלשה. וכן אם אמר לו כמו שישומו אותה בית דין של ארבעה. עד שישומו הארבעה כולן ויסכימו וימכור לאחר כמו שיסכימו. ואח"כ יקנה הראשון. שמו אותה שלשה או ארבעה ואמר המוכר עד שיבאו שלשה אחרים או ארבעה וישומו אין שומעין לו שהרי קנו מידו תחלה שמכר מעכשיו :

הלכות מכירה - פרק תשיעי

א המוכר להקדש ואמר לו הגזבר בכמה אתה מוכר חפץ זה ואמר בעשרה אפילו היה שוה מאה כיון שאמר בעשרה אינו לחזור בו. שאמירה לגבוה כמסירה להדיוט :

ב הגזבר שקנה להקדש או שמכר ידו על העליונה כיצד נתן דמים של הקדש אע"פ שלא משך הפירות אם הוקרו קנה כדין תורה. ואם הוזלו הפירות חוזר שהרי לא משך. ולא יהא כח הדיוט חמור מכח ההקדש. וכן אם מכר חפץ של הקדש ומשכו הלוקח ולא נתן דמים והוזל החפץ קנה. שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש. ואם הוקר החפץ חוזר בו שהרי לא לקח הגזבר דמים. וההקדש אינו נקנה אלא בכסף שנאמר "ונתן הכסף וקם לו". ואין הגזבר חייב לקבל מי שפרע :

ג נכסי יתומים הרי הן כהקדש. כיצד יתומים שמכרו פירות ונמשכו מהן הפירות ועדיין לא לקחו הדמים והוקרו הפירות חוזרין בהן. שאין נכסי יתומים נקנין אלא בכסף כהקדש. הוזלו הפירות לא יהיה כח הדיוט יותר חמור מכחן :

ד וכן אם לקחו הדמים ועדיין לא נמשכו פירותיהן והוקרו. חוזרין כשאר ההדיוטות. אבל אם הוזלו הפירות ורצו הלקוחות לחזור בהן. חוזרין ומקבלין מי שפרע כדינם עם שאר העם. שאם נחייב אותם ליקח הפירות כדין תורה הרי זה רעה ליתומים. שאם יהיה דינם כך כשיצטרכו למכור לא ימצאו מי יתן להם דמים:

ה וכן יתומים שלקחו פירות ומשכו הפירות ולא נתנו הדמים והוקרו לא יהיה כח הדיוט גדול מכחן. ואם הוזלו הפירות אינן חוזרין. שזו רעה להם כשיצטרכו לקנות פירות לא ימצאו מי שימכור להם:

ו נתנו הדמים ולא משכו הפירות והוזלו הפירות חוזרין לא יהיה כח הדיוט גדול מכחן. הוקרו אם רצו המוכרים לחזור בהן חוזרין ומקבלין מי שפרע. שאם יהיה דינם שיקנו בנתינת המעות יאמר להם המוכר נשרפו הפירות שלקחת או אבדו באונס וכבר נעשו ברשותכם משעת נתינת המעות:

ז בארבעה פרקים בשנה העמידו דבריהם על דין תורה בבשר מפני שהעם כולן צריכין לבשר. ואלו הן. ערב יום טוב האחרון של חג. וערב יום טוב הראשון של פסח. וערב העצרת. וערב ראש השנה. כיצד היה לטבח שור אפילו שזה מאה דינרין ולקח דינר אחד מן הלוקח כדי ליתן לו בשר כשישחוט. ולא נתקבצו לו כל דמי השור אינו יכול לחזור בו. אלא משחיטין את הטבח בעל כרחו. וכופין אותו לשחוט וליתן הבשר ללוקח. לפיכך אם מת השור מת ללוקח:

הלכות מכירה - פרק עשירי

א מי שאנסוהו עד שמכר ולקח דמי המקח. אפילו תלוהו עד שמכר ממכרו ממכר בין במטלטלין בין בקרקעות שמפני אונסו גמר ומקנה. אע"פ שלא לקח הדמים בפני העדים. לפיכך אם מסר מודעה קודם שימכור. ואמר לשני עדים דעו שזה שאני מוכר חפץ פלוני או שדה פלוני לפלוני מפני שאני אנוס. הרי הממכר בטל. ואפילו החזיק כמה שנים מוציאין אותה מידו ומחזיר הדמים:

ב וצריכין העדים לידע שהוא מוכר מפני האונס ושהוא אנוס ודאי. לא שיסמכו על פיו. וכל מודעה שאין כתוב בה ואנו העדים ידענו שפלוני זה אנוס היה אינה מודעה:

ג במה דברים אמורים במוכר או בעושה פשרה. אבל במתנה או במחילה אם מסר מודעה קודם מתנה אע"פ שאינו אנוס הרי המתנה בטלה. שאין הולכין במתנה אלא אחר גילוי דעת הנותן שאם אינו רוצה להקנות בכל לבו לא קנה המקבל מתנה. והמחילה מתנה היא :

ד אחד האונס את חברו בשהכהו או תלאהו עד שמכר או שהפחידו בדבר שאפשר לו לעשות. בין בידי עכו"ם בין בידי ישראל הרי זה אונס. ומעשה באחד ששכר פרדס מחבירו לעשר שנים ולא היה שטר חוב ביד המשכיר ואחר שאכלו השוכר שלש שנים אמר לו אם לא תמכרנו לי אכבוש שטר שכירות ואטעון שהוא לקוח בידי ואמרו חכמים שזה אונס וכן כל כיוצא בזה. לפיכך אם תבעו המשכיר בבית דין וכפר בו וטען שהפרדס שלו ואחר כך מסר המשכיר מודעה ואחר כך מכר לשוכר שכפר בו הרי הממכר בטל. שהרי יש לו עדים שהוא אנוס. והם העדים שכפר בפניהם בבית דין והם עדי המודעה. וכן כל כיוצא בזה :

ה במה דברים אמורים באנס שהרי הוא חמסן מפני שכופה את המוכר למכור שלא ברצונו. אבל הגוזל והוחזק בגזלן ואחר כך לקח שדה שגזל אין המוכר צריך למסור מודעה כמו שביארנו בהלכות גזילה :

ו עדי המודעה יש להם לחתום הם עצמן באותו הממכר שנמסרה להם המודעה עליו ואין בכך כלום. ואפילו אמר להם בפני האנס ברצוני מכרתי בלא אונס הרי המודעה קיימת. כשם שאנסו שמכר בלא רצון כך אנסו עד שאמר ברצוני אני מוכר :

ז וכן אם הודה בפניהם שלקח הדמים אחר שמסר מודעה על כך. אינו חייב להחזיר כלום. שהאנס אנסו עד שיודה והעדים כבר ידעו שהוא אנוס. אבל אם מנה הדמים בפניהם חייב להחזיר :

ח העידו עליו עדי המכר שביטל המודעה הרי המודעה בטלה. ואם אמר לעדי המודעה היו יודעין שכל קניין שאני לוקח לבטל המודעה ומודעי דמודעי שהכל בטל ואיני אומר כך אלא מפני האונס שאתם יודעין ואין בדעתני להקנות לזה האנס לעולם. הרי המכר בטל. ואע"פ שקנו מידו לבטל המודעה על הדרך שביארנו :

הלכות מכירה - פרק אחד עשר

א המקנה בין קרקע בין מטלטלין והתנה תנאין שאפשר לקיימן. בין שהתנה המקנה בין שהתנה הקונה. אם נתקיימו התנאין נקנה הדבר

שהוקנה. ואם לא נתקיים התנאי לא קנה. וכבר ביארנו משפטי התנאים בהלכות אישות :

ב במה דברים אמורים בשקנה בדרך מן הדרכים שקונין בהן והרי יש עליו לקיים את התנאי. אבל אם לא קנה עתה והתנה עמו שאם נתקיים התנאי זה יקנה ואם לא נתקיים לא יקנה אע"פ שנתקיים התנאי לא קנה. שזו אסמכתא היא. שהרי סמך קנייתו לעשות כך וכך וכל אסמכתא אינה קונה שהרי לא גמר בלבו להקנותו :

ג כיצד המוכר בית לחבירו או נתנו לו במתנה על מנת שילך עמו לירושלים ביום פלוני. והחזיק זה בבית הרי זה קנה כשילך עמו לירושלים באותו היום. ואם עבר אותו היום ולא הלך לא קנה. אבל אם התנה ואמר לו אם תלך עמי לירושלים ביום פלוני או אם תביא לי דבר פלוני. אתן לך בית זה. או אמכרנו לך בכך וכך. והלך עמו באותו היום או שהביא לו. אע"פ שהחזיק בבית אחר שקיים התנאי לא קנה שזו היא אסמכתא. וכן כל כיוצא בזה :

ד לפיכך הנותן ערבון לחבירו ואמר לו אם אני חוזר בי ערבוני מחול לך. והלה אומר ואם אני חוזר בי אכפול לך ערבונך. אם חזר בו הלוקח קנה זה הערבון שהרי הוא תחת ידו. ואם חזר בו המוכר אין מחייבין אותו לכפול הערבון שזו אסמכתא היא ואסמכתא לא קנה :

ה וכן מי שפרע מקצת חובו והשליש את השטר ואמר לו אם לא נתתי לך עד יום פלוני תן לו שטרו והגיע זמן ולא נתן לו. לא יתן השליש את השטר שזו אסמכתא היא :

ו וכן כל תנאין שמתנין בני אדם ביניהן. אע"פ שהן בעדים ובשטר. אם יהיה כך או אם תעשה כך אתן לך מנה או אקנה לך בית זה. ואם לא יהיה או לא תעשה לא אקנה לך ולא אתן לך. אע"פ שעשה או שהיה הדבר לא קנה. שכל האומר אם יהיה אם לא יהיה לא גמר והקנה. שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה :

ז כל האומר קנה מעכשיו אין כאן אסמכתא כלל וקנה. שאילו לא גמר להקנותו לא הקנהו מעכשיו. כיצד אם באתי מכאן ועד יום פלוני קנה בית זה מעכשיו וקנו מידו על כך. הרי זה קנה אם בא בתוך הזמן שקבע. וכן כל כיוצא בזה :

ח מי שמכר חצירו או שדהו. ופירש בשעת המכירה שהוא מוכר כדי לילך למקום פלוני או מפני המטר שנמנע כדי לקנות חטים בדמי חצירו הרי זה כמוכר על תנאי. לפיכך אם ירד המטר אחר שמכר. או באו חטין והוזלו. או נמנע הדרך לילך לאותה הארץ. או שלא נסתייע לו להעלות או

לקנות חטים. הרי זה מחזיר אותן הדמים ותחזור לו קרקע. שהרי פירש שאינו מוכר אלא לעשות דבר פלוני והרי לא נעשה. וכן כל כיוצא בהן :

ט אבל המוכר סתם אע"פ שהיה בלבו שמפני כך וכך הוא מוכר. ואע"פ שמראין הדברים שאינו מוכר אלא לעשות כך וכך ולא נעשה אינו חוזר. שהרי לא פירש ודברים שבלב אינן דברים :

י מי שהקנה לחבירו והתנה עליו על מנת שתתן מקח זה או תמכרנו לפלוני. אם נתנו או מכרו לאותו פלוני קנה. ואם לא קיים התנאי ומכרו לאחר. או שלא מכרו ולא נתנו בזמן שקבע לו לא קנה. וכן המוכר או הלוקח שהתנו שיחזיר לו המקח בזמן פלוני או כשיתן לו המעות. הרי המכר קיים ויחזיר כשהתנה :

יא מכר קרקע לחבירו והתנה המוכר ואמר ללוקח כשיהיו לי מעות תחזיר לי הקרקע זו הרי הפירות של מוכר. מכר לו סתם ואמר לו הלוקח מדעתו כשיהיו לך מעות תביאם לי ואני אחזיר לך קרקע זו. הרי התנאי קיים והלוקח אוכל פירות. ואין בזה אבק רבית שהרי מדעתו חייב עצמו בתנאי זה :

יב מעשה באשה ששלחה ראובן לקנות לה חצר משמעון שהיה קרובו ואמר שמעון המוכר לראובן השליח אם יהיו לי מעות תחזיר לי פלונית קרובתי קרקע זו. והשיבו ראובן ואמר לו אתה ופלונית קרובים כמו אחים. כלומר הדבר קרוב שהיא תחזיר לך ואינה מקפדת על זו. ובא מעשה לפני חכמים ואמרו הרי זה השליח לא קנה כלום שהרי לא סמכה דעתו של קרוב זה על דברי השליח מפני שלא השיבו תשובה ברורה ונמצא שלא גמר ולא הקנה. וכן כל כיוצא בזה :

יג אסמכתא שקנו מידו עליה בבית דין חשוב הרי זה קנה. והוא שיתפוס זכיותיו בבית דין. והוא שלא יהיה אנוס :

יד כיצד הרי שהתפיס שטרו או שוברו בבית דין. וקנו מידו שאם לא בא ביום פלוני ינתן שטר זה לבעל דינו והגיע היום ולא בא הרי אלו נותנים. ואם עכבו נהר או חולי מלבא לא יתנו וכן כל כיוצא בזה. והוא שיהיה בבית דין חשוב :

טו המחייב עצמו בממון לאחר בלא תנאי כלל. אף על פי שלא היה חייב לו כלום הרי זה חייב. שדבר זה מתנה היא ואינה אסמכתא. כיצד האומר לעדים הוו עלי עדים שאני חייב לפלוני מנה. או שכתב לו בשטר הריני חייב לך מנה אע"פ שאין שם עדים. או שאמר לו בפני עדים הריני חייב לך מנה בשטר. אע"פ שלא אמר אתם עדי. הואיל ואמר בשטר הרי זה כמי שאמר הוו עלי עדים וחייב לשלם. אע"פ ששניהם מודים והעדים

יודעים שלא היה לו אצלו כלום. שהרי חייב עצמו. כמו שישתעבד הערב. וכזה הורו רוב הגאונים :

טז חייב עצמו בדבר שאינו קצוב. כגון שאמר הריני חייב לזון אותך או לכסות חמש שנים. אע"פ שקנו מידו לא נשתעבד. שזו כמו מתנה היא ואין כאן דבר ידוע ומצוי שנתנו במתנה. וכן הורו רבותי :

יז ומפני מה הפוסק עם אשתו שיהיה זן את בתה חייב לזונה. מפני שפסק בשעת נשואין והדבר דומה לדברים הנקנין באמירה :

יח כשהיו חכמי ספרד רוצים להקנות באסמכתא כך היו עושין. קונין מזה שהוא חייב לחבירו מאה דינרין. ואחר שחייב עצמו קונין מבעל חובו שכל זמן שיהיה כך או שיעשה כך הרי החוב זה מחול לו מעכשיו. ואם לא יהיה או לא יעשה הריני תובעו בממון שחייב עצמו כל התנאין שבין אדם לאשתו בשדוכין ובכל הדברים הדומין להם :

הלכות מכירה - פרק שנים עשר

א אסור למוכר או לקונה להונות את חבירו שנאמר [\(ויקרא כה-יד\)](#) "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו". ואע"פ שהוא עובר בלא תעשה אינו לוקה מפני שניתן להשבון. ובין שהונה במזיד בין שלא ידע שיש במכר זה הוננייה חייב לשלם :

ב וכמה תהא הוננייה ויהיה חייב להשיב. שתות בשוה. כיצד הרי שמכר שוה שש בחמש. או שוה שבע בשש. או שוה חמש בשש. או שוה שש בשבע. הרי זה הוננייה ונקנה המקח וחייב המאנה לשלם את ההוננייה ולהחזירה כולה למתאנה :

ג היתה ההוננייה פחות מזה בכל שהוא. כגון שמכר שוה ששים דינר בחמשים ופרוטה אינו חייב להחזיר כלום. שכל פחות משתות דרך הכל למחול בו :

ד היתה ההוננייה יתירה על השתות בכל שהוא. כגון שמכר שוה ששים בחמשים פחות פרוטה בטל מקח. והמתאנה יכול להחזיר החפץ ולא יקנה כלל. אבל המאנה אותו אינו יכול לחזור אם רצה זה וקבל. ואע"פ שבטל המקח אין המאנה חייב להחזיר עד שתהיה ההוננייה יתר על פרוטה. היתה פרוטה בשוה אינו מחזיר שאין הוננייה לפרוטות :

ה עד מתי יהיה לו לחזור ולתבוע ההונייה או לבטל המקח. עד כדי שיראה לתגר או לקרובו. ואם שהה יותר מזה אפילו לקח שוה מאה במאתים אינו חוזר:

ו במה דברים אמורים בלוקח שהרי המקח בידו ומראהו. אבל המוכר חוזר בהונייה לעולם. ואין צריך לומר בבטול מקח שאינו יודע דמי זה שמכר עד שיראה כמותו שנמכר בשוק. לפיכך אם היה המקח דבר שאין במינו שנוי והוא כולו שוה כגון פלפלין וכיוצא בהן הרי זה אינו חוזר אלא עד כדי שישאל על שער שבשוק בלבד:

ז וכן אם נודע שבא לידו כממכרו וידע שטעה ולא תבע אינו יכול לחזור ולתבוע שהרי מחל:

ח כשם שהונייה להדיוט כך הונייה לתגר אע"פ שהוא בקי. וכשם שהונייה בפירות ובבהמה כך יש דין הונייה במטבעות:

ט כיצד הרי שהיה דינר של זהב בעשרים וארבעה דינר של כסף וצרפה בעשרים דינר או בעשרים ושמונה הרי זה מחזיר את ההונייה. היה יתר על זה בטל הצירוף. פחות מכאן מחילה:

י וכן אם היה הסלע חסרה שתות והיו מוציאים הסלעים במניין ולא במשקל מחזיר ההונייה:

יא עד מתי חייב להחזיר הדינר או הסלע. בכרכים עד כדי שיראה לשולחני. בכפרים שאין השולחני מצוי שם יש לו להחזיר עד ערבי שבתות. שאין מכיר הסלע וחסרונה ודמיה אלא השולחני. והוא הדין למוכר ספרים אבנים טובות ומרגליות שיש ללוקח לחזור עד שיראה אותם לתגרים הבקיאים בהן בכל מקום שהן. שאין הכל בקיאים בדברים אלו. לפיכך אם לא היה מכיר באותה מדינה והוליד המקח למקום אחר. או שבא הבקי לאחר זמן מרובה והודיעו שטעה הרי זה חוזר:

יב הנותן סלע חסרה לחבירו אם היה מכירה אפילו לאחר שנים עשר חדש הרי זה מחזירה. ואם היה אפשר להוציאה על ידי הדחק אינו יכול להחזירה לאחר זמן אלא אם כן קבלה ממנו במדת חסידות:

יג המוכר לחבירו שוה ארבע בחמש שהרי המקח בטל כמו שביארנו ולא הספיק להראות לתגר או לקרובו עד שהוקר ועמד בשבע. לוקח יכול לחזור בו ולא המוכר. שהרי הלוקח אומר למוכר אילו לא הוניתני לא היית יכול לחזור ועתה שהוניתני תחזור היאך יהיה החוטא נשכר:

יז וכן מוכר שמכר שוה חמש בארבע וזל ועמד בשלש. מוכר יכול לחזור בו ולא לוקח. שהרי אומר לו המוכר ללוקח לא מפני שהוניתני תחזור בד:

טו המוכר שוה חמש בשש ולא הספיק להראותו עד שהוקר ועמד בשמונה. הרי המוכר חייב להחזיר האחת של הונויה שהרי נקנה המקח וחייב להחזיר וכשהוקיר ברשות לוקח הוקיר. וכן אם מכר שוה שש בחמש והוזלו ועמדו על שלש. הרי הלוקח חייב להחזיר סלע אחת של הונויה. שהרי נקנה המקח וברשות הלוקח הוזל:

הלכות מכירה - פרק שלשה עשר

א המחליף כלים בכלים או בהמה בבהמה אפילו מחט בשיריים או טלה בסוס אין לו הונויה. שזה רוצה במחט יותר מן השיריים. אבל המחליף פירות בפירות בין ששמו אותם קודם המכירה בין ששמו אותם אחר מכירה יש להן הונויה:

ב הלוקח בדמים אכסרה כגון שחפן ממעות ואמר לו מכור לי פרתך באלו. אף על פי שקונה בחליפין קנה ומחזיר הונאה כמו שביארנו. והוא הדין ללוקח פירות אכסרה בסלע או בשתים. שקנה ומחזיר אונאה. בעל הבית שמכר כלי תשמישו אין לו הונויה. שאלולי לא הרבו לו הדמים לא היה מוכר לו כלי תשמישו:

ג האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אוניה יש לו עליו הונויה. במה דברים אמורים בסתם שאין יודע כמה הונויה יש בו כדי שימחול. ואין צריך לומר אם אמר לו על מנת שאין בו הונויה שהרי יש בו. אבל במפרש אין לו הונויה שכל תנאי שבממון קיים:

ד כיצד מוכר שאמר ללוקח חפץ זה שאני נותן במאתים יודע אני שאינו שוה אלא מנה על מנת שאין לך הונויה אני מוכר לך אין לו עליו הונויה. וכן לוקח שאמר למוכר חפץ זה שאני לוקח ממך במנה יודע אני ששוה מאתים על מנת שאין לך עלי הונויה אני לוקח ממך. אין לו עליו הונויה:

ה הנושא והנותן באמונה אין לו עליו אוניה. כיצד חפץ זה בכך וכך לקחתיו כך וכך אני משתכר בו. אין לו עליו הונויה:

ו והנושא והנותן באמונה אם לקח כלים רבים או בגדים בממכר אחד. לא יחשוב את הרע באמונה ואת היפה בשוה אלא זה וזה באמונה או זה

וזה בשווין. ויש לו להעלות על המקח שכר הכתף. ושכר החמר. ושכר פונדק. אבל שכר עצמו מפני שהוא כפועל אינו מוסיף אותו על המקח. אלא מפרש ואומר לו כך וכך אני משתכר:

ז העכו"ם אין לו הונייה שנאמר [\(ויקרא כה-יד\)](#) "איש את אחיו". ועכו"ם שהונה את ישראל מחזיר הונייה בדינין שלנו. לא יהיה זה חמור מישראל:

ח אלו דברים שאין להם הונייה. הקרקעות והעבדים והשטרות וההקדשות. אפילו מכר שוה אלף בדינר או שוה דינר באלף אין בהן הונייה. שנאמר [\(ויקרא כה-יד\)](#) "או קנה מיד עמיתך". דבר הנקנה מיד ליד. יצאו הקרקעות ויצאו עבדים שהוקשו לקרקעות. ויצאו שטרות שאין גופן קנוי אלא לראיה שבהן. עמיתך ולא הקדש:

ט במה דברים אמורים במוכר נכסי עצמו. אבל השליח שטעה בכל שהוא בין במטלטלין בין בקרקעות חוזר. ונראה לי שכן הדין באפוטרופוס שטעה בכל שהוא. בין במטלטלין בין בקרקעות חוזר. ואינו דומה לבי"ד מפני שהוא יחיד:

י בית דין שמכרו נכסי יתומים וטעו בין בקרקעות בין במטלטלין. אם טעו בפחות משתות הרי זו מחילה כהדיוט. טעו בשתות בטל המקח ואם רצו שלא לבטל הממכר ויחזירו ההונייה מחזירין. לא יהיה כח הדיוט חמור מהן:

יא נראה לי שבית דין שמכרו קרקע או עבדים של יתומים שוה מנה במאתים. אין הלוקח יכול לחזור בהן. לא יהיה כח הדיוט חמור מכח היתומים. וכן הדין באפוטרופוס שמכר קרקע ועבדים שאין הלוקח יכול לחזור בהונייה כדין ההדיוט:

יב האחין והשותפין שחלקו המטלטלין הרי הן כלקוחות. פחות משתות נקנה מקח ואין מחזיר כלום. יתר על שתות בטל מקח. שתות קנה ומחזיר אונאה. ואם התנו ביניהם שיחלקו בשום הדיינין וטעו בשתות בטלה חלוקה. שהדיינין ששמו ופחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל:

יג הבהמה. והמרגלית. והסייף. וספר תורה הרי הן כשאר מטלטלין ויש בהן הונייה. אין לך דבר שאין בו הונייה חוץ מארבעה דברים שמנו חכמים. והוא שיהיה מוכר קונה בנכסי עצמו כמו שביארנו:

יד כשם שאין לקרקעות הונייה כך שכירות קרקע אין לו הונייה. אפילו שכר טרקלין גדול בדינר בשנה. או רפת קטנה בדינר בכל יום אין לו הונייה:

טו השוכר את הפועל לעשות עמו בין בקרקע בין במטלטלין אין לו הונייה. מפני שהוא כקונה אותו לזמן. ועבדים אין בהם הונייה:

טז שכרו לזרוע לו קרקע ואמר זרעתי בה זריעה הראוי בה ובאו עדים שזרע בה פחות מן הראוי לה. הרי זה ספק אם יש לו הונייה מפני הזרע או אין לו הונייה מפני הקרקע. לפיכך אין מוציאין מיד נתבע. וכן אין משביעין אותו אלא שבועת היסת מפני צד הקרקע שיש כאן:

יז השוכר את הכלים או את הבהמה יש להם אונייה. שהשכירות מכירה בת יומה היא. ואם יש בה הונייה שתות או יותר. בין שנתאנה שוכר בין שנתאנה משכיר הרי זה מחזיר הונייה ואפילו לאחר זמן מרובה:

יח נראה לי שהקבלן יש לו הונאה. כיצד כגון שקבל עליו לארוג בגד זה בעשרה זוזים. או לתפור חלוק זה בשני זוזים הרי זה יש לו הונייה. וכל אחד משניהם בין קבלן בין בעל הבגד חוזר לעולם כמוכר:

הלכות מכירה - פרק ארבעה עשר

א כבר ביארנו שהנושא ונותן באמונה ואמר כך וכך אני משתכר אין לו הונייה. ואפילו אמר זה לקחתי בסלע ובעשר אני מוכר מותר. אבל בית דין חייבין לפסוק השערים ולהעמיד שוטרין לכך. ולא יהיה כל אחד ואחד משתכר כל מה שירצה אלא שתות בלבד יפסקו להם בשכרם. ולא ישתכר המוכר יתר על שתות:

ב במה דברים אמורים בדברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות. אבל העיקרין כגון הקושט והלבונה וכיוצא בהן אין פוסקין להם שער אלא ישתכר כל מה שירצה:

ג ואין משתכרין פעמים בביצים אלא התגר הראשון הוא מוכרן בשכר והלוקח ממנו מוכרן בקרן בלבד:

ד אסור לעשות סחורה בארץ ישראל בדברים שיש בהן חיי נפש. אלא זה מביא מגרנו ומוכר וזה מביא מגרנו ומוכר כדי שימכרנו בזול. ובמקום שהשמן מרובה מותר להשתכר בשמן:

ה אין אוצרין פירות שיש בהן חיי נפש בארץ ישראל וכן בכל מקום שרובו ישראל שהרי מגיע מדבר זה צער לישראל. במה דברים אמורים בלוקח מן השוק אבל המכניס משלו מותר לעשות לו קבו אוצר:

י מותר לאצור פירות שלש שנים ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית. ובשני בצורת אפילו קב חרובין לא יאצור מפני שמכניס מארה בשערים. וכל המפקיע שערים או שאצר פירות בארץ או במקום שרובו ישראל הרי זה כמלוה ברבית:

יא במה דברים אמורים בפירות שיש בהן חיי נפש. אבל התבלין כגון כמון ופלפלין מותר לאצור אותן בארץ ישראל ולהוציא אותן ממקום למקום כשאר העיקרין:

יב אין מוציאין פירות שיש בהן חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות מארץ ישראל לחוצה לארץ או לסוריא. ולא מרשות מלך זה לרשות מלך אחר בארץ ישראל:

יג רשאין בני העיר לקוץ להם שער לכל דבר שירצו ואפילו בשר ולחם ולהתנות ביניהם לכל מי שיעבור יענשו אותו כך וכך:

יד רשאין אנשי אומניות לפסוק ביניהם שלא יעשה אחד ביום שיעשה חבירו וכיוצא בזה וכל מי שיעבור על התנאי יענשו אותו כך וכך:

יז במה דברים אמורים במדינה שאין בה חכם חשוב לתקן מעשה המדינה ולהצליח דרכי יושביה. אבל אם יש בה אדם חכם חשוב אין התנאי שלהן מועיל כלום ואין יכולין לענוש ולהפסיד על מי שלא קיבל התנאי אלא אם כן התנה עמהם ועשו מדעת החכם. וכל מי שהפסיד לפי התנאי שאינו מדעת החכם משלם:

יח כשם שהונייה במקח וממכר כך יש הונייה בדברים שנאמר [\(ויקרא כה-יז\)](#) "ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך אני ה'". זה הוניית דברים:

יט כיצד היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. ואם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך. היה גר ובא ללמוד תורה לא יאמר לו פה שאכל נבילות וטריפות יבא וילמוד תורה שניתנה מפי הגבורה. היו חלאים ויסורים באין עליו או שהיה מקבר את בניו. לא יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב [\(איוב ד-ו\)](#) "הלא יראתך כסלתך" [\(איוב ד-ז\)](#) "זכור נא מי הוא נקי אבד":

כ היו חמרין מבקשין תבואה לא יאמר להם לכו אצל פלוני והוא יודע שלא מכר תבואה מעולם נשאלה שאלה על דבר חכמה לא יאמר למי שאינו יודע אותה חכמה מה תשיב בדבר זה או מה דעתך בדבר זה. וכן כל כיוצא בדברים הללו:

כא כל המאנה את הגר בין בממון בין בדברים עובר בשלשה לאוין. שנאמר [\(שמות כב-כ\)](#) "וגר לא תונה" זה הוניית דברים. [\(שמות כב-כ\)](#) "ולא

תלחצנו" זה הונית ממון. הא למדת שכל המאנה את הגר עובר בשלשה לאוין משום [\(ויקרא כה-יז\)](#) "לא תונו איש את עמיתו". ומשום [\(ויקרא כה-יד\)](#) "אל תונו איש את אחיו". ומשום [\(שמות כב-כ\)](#) "וגר לא תונה":

טז וכן אם לחצו והונהו בממון עובר בשלשה לאוין. משום [\(ויקרא כה-יד\)](#) "אל תונו איש את אחיו". ומשום [\(ויקרא כה-יז\)](#) "ולא תונו איש את עמיתו". ומשום [\(שמות כב-כ\)](#) "ולא תלחצנו":

יז ומפני מה עובר בגר על לאו של הונית דברים אף בהנית ממון. ועל לאו של הונית ממון אף בהונאת דברים. מפני שתוציא הכתוב את שניהם בלשון הונית סתם. וכפל לאוין בגר בשני הדברים בפירוש. לא תונו ולא תלחץ:

יח גדולה הונית דברים מהונית ממון. שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון. וזה בממונו וזה בגופו. והרי הוא אומר בהונית דברים [\(ויקרא כה-יז\)](#) "ויראת מאלהיך" לפי שהדבר מסור ללב. הא למדת כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו [\(ויקרא כה-יז\)](#) "ויראת מאלהיך". וכל הצועק מהונית דברים נענה מיד שנאמר [\(ויקרא כה-יז\)](#) "כי אני ה'":

הלכות מכירה - פרק חמשה עשר

א המוכר לחבירו במדה במשקל או במניין וטעה בכל שהוא חוזר לעולם. שאין הונית אלא בדמים אבל בחשבון חוזר:

ב כיצד מכר לו מאה אגוזים בדינר ונמצאו מאה ואחד או תשעים ותשעה. נקנה המקח ומחזיר את הטעות ואפילו לאחר כמה שנים. וכן אם נמצאו המעות חסר או יתר מן המנין שפסקו חוזר ואפילו לאחר שקנו מידו שלא נשאר לו אצל חבירו כלום חוזר שקניין בטעות הוא וכן כל כיוצא בזה:

ג וכן המוכר לחבירו קרקע או עבד או בהמה או שאר מטלטלין ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח. מחזירו אפילו לאחר כמה שנים שזה מקח טעות הוא. והוא שלא ישתמש במקח אחר שידע במום. אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום הרי זה מחל ואינו יכול להחזיר:

ד אין מחשבין פחת המום. אפילו מכר לו כלי שוה עשרה דינרין ונמצא בו מום המפחיתו מדמיו איסר מחזיר את הכלי ואינו יכול לומר לו הילך איסר פחת המום. שהלוקח אומר בחפץ שלם אני רוצה. וכן אם רצה

הלוקח ליקח פחת המום הרשות ביד המוכר. שהוא אומר לו או תקנה אותו כמו שהוא או טול דמים שלך ולך :

ה כל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום שמחזיר בו מקח זה מחזירין. וכל שהסכימו עליו שאינו מום הרי זה אינו מחזיר בו אלא אם פירש. שכל הנושא ונותן סתם על מנהג המדינה הוא סומך :

ו כל הלוקח סתם אינו לוקח אלא הדבר השלם מכל מום. ואם פירש המוכר ואמר על מנת שאין אתה חוזר עלי במום. הרי זה חוזר עד שיפרש המום שיש בממכרו וימחול הלוקח. או עד שיאמר לו כל מום שימצא במקח זה הפוחת דמיו עד כך וכך קבלתי אותו. שהמוחל צריך לידע הדבר שימחול לו בו ויפרש אותו כמו המפרש בהונייה :

ז המוכר פרה לחבירו ומנה בה מומין גלויים ומומין שאין ניכרין ולא היה בה מאותן המומין הגלויין שמנה. ונמצא בה מום מאותן שאין ניכרין הרי זה מקח טעות וחוזר ואע"פ שפירש המום שנמצא. שהרי הלוקח אומר כשראיתי שאין בה אלו המומין שנראין שמנה אמרתי כך אין בה אלו שאין נראין שמנה. ואינו מפרש מומין אלו אלא כדי להשביח דעתי :

ח כיצד פרה זו עורת היא חגרת היא נשכנית היא רבצנית היא. ונמצאת רבצנית בלבד או נשכנית הרי זה מקח טעות. היו בה כל המומין שמנה אין זה מקח טעות. וכן אם היתה חגרת ונמצאת נשכנית אע"פ שאינה עורת אין זה מקח טעות :

ט הראה לו המום שיש בה ואמר לו מום זה יש בה ומום פלוני [ומום פלוני] אף על פי שאותן המומין שמנה נראין ונמצאו בה כולן או מקצתן אין זה מקח טעות :

י וכן המוכר שפחה לחבירו ואמר לו גדמת היא חגרת היא סומא היא שוטה היא נכפית היא ולא היה בה מום מאלו המומין שמנה ונמצאת נכפית הרי זה מקח טעות וכן כל כיוצא בזה :

יא מכאן אני אומר שהמוכר חפץ לחבירו במאה דינרין ואמר לו חפץ זה אינו שוה אלא זוז אחד על מנת שאין לו עלי אונאה. הרי זה יש לו עליו אונאה שהרי אומר כיון שראיתי שאמר שאינו שוה אלא זוז. ידעתי שאינו מתכוין אלא להשביח דעתי. עד שיפרש כדי ההונייה שיש במקחו בודאי. או קרוב לה בכדי שהדעת טועה. שהרי ידע בודאי הדבר שמחל בו. וכזה ראוי לדון :

יב המוכר עבד או שפחה. אין הלוקח יכול להחזירו מפני מומין שאין מבטלין אותו ממלאכתו והן הנקראין סמפון. שאם היה זה סמפון גלוי

כבר ראהו. ואם אינו נראה כגון שומא בבשר או נשיכת כלב או ריח הפה או החוטם וכיוצא בהן הואיל ואינו מבטלו ממלאכתו אינו מחזיר. שאין העבדים לתשמיש המטה אלא למלאכה :

יג נמצא בו שחין רע. או חולי המתיש את כחו. או שהיה נכפה או משועמם. הרי זה מום מפני שמבטלו ממלאכתו. וכן אם נמצא בו צרעת וכיוצא בה מדברים אלו המגואלים הרי זה מום. מפני שנפשו של אדם אוננת מהם ונמצא שאינו מתעסק לו במלאכת אכילה ושתייה. וכן אם נמצא ליסטים מזויין הרי זה מום המאבד את כולו מפני שהמלך תופס אותו והורגו. וכן אם נמצא מוכתב למלכות הרי זה מום ומחזירו מפני שהמלך תופשו למלאכתו בכל עת שירצה. אבל אם נמצא גנב או חוטף או גונב נפשות. או בורח תמיד. או זולל וסובא וכיוצא בדברים אלו. אינו יכול להחזיר. שכל העבדים בחזקת שיש בהן כל הדעות הרעות אלא אם כן פירש :

הלכות מכירה - פרק ששה עשר

א המוכר זרעוני גינה שאין עצמן של זרעונים נאכל לחבירו ולא צמחו חייב באחריותן ומחזיר לו את הדמים שלקח ממנו שחזקתן לזריעה. והוא שלא צמחו מחמת עצמן אבל אם לקתה הארץ בברד וכיוצא בו אינו חייב באחריותן שמא מחמת הברד לא צמחו וכן כל כיוצא בזה :

ב מכר לו זרעים הנאכלין כגון חטים ושעורים וזרען ולא צמחו אינו חייב באחריותן. אפילו היה זרע פשתן שרוב בני אדם קונין אותה לזריעה. הואיל ואוכלין אותה אינו חייב באחריות זריעתו. ואם הודיעו שהוא קונה לזרע חייב באחריותן. והוא הדין לדברים הנמכרים לרפואה ולצביעה וכן כל כיוצא בזה :

ג מכאן אתה למד שכל הלוקח מחבירו מקח והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלונית למכרו שם ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום. אינו יכול לומר החזיר לי מקחי לכאן. אלא מחזיר לו את הדמים והמוכר מטפל להביא ממכרו או למכרו שם. ואפילו אבד או נגנב אחר שהודיעו הרי הוא ברשות מוכר. אבל אם לא הודיעו שמוליכו למדינה אחרת. והוליכו ונמצא שם בו מום הרי זה ברשות לוקח עד שיחזיר המקח במומו למוכר :

ד הלוקח מקח ונמצא בו מום ואחר כך אבד או נגנב הרי הוא ברשות הלוקח עד שיחזיר המקח למוכר. ואם התליע ונפסד מחמת אורך הזמן הרי זה ברשות המוכר. ואם היה לו להודיע למוכר ולא הודיעו הרי זה ברשות לוקח :

ה המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן יכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך. במה דברים אמורים בשהיה הלוקח קונה לשחיטה ולחרישה. אבל אם היה יודע שהוא קונה לחרישה בלבד הרי זה מקח טעות וחוזר. וכן כל כיוצא בזה:

ו המוכר בהמה לחבירו לטביחה ושחטה ונמצא טרפה. אם נודע בודאי שהיתה טרפה כשלקחה הרי זה מחזיר לו את השחוטתו ויחזיר המוכר את הדמים. מכאן אתה למד שהמוכר דבר שהיה מום בממכרו ועשה בו הלוקח מום אחר קודם שיודע לו המום הראשון. אם עשה דבר שדרכו לעשותו כגון זה ששחט את הטרפה פטור. ואם שנה ועשה מום אחר קודם שיודע לו המום [הראשון] מחזיר המקח לבעליו ומשלם דמי המום שעשה:

ז קנה בגד וקרעו לעשות ממנו חלוק ואחר כך נודע המום מחמת הקריעה מחזיר לו את הקרעים. תפרו ואחר כך נודע המום. אם השביח נוטל שבח התפירה מן המוכר. וכן כל כיוצא בזה:

ח המוכר קרקע לחבירו ואכל פירותיה ולאחר זמן נראה לו בה מום. אם רצה להחזיר קרקע לבעלים מחזיר כל הפירות שאכל. ואם היה חצר ודר בו צריך להעלות לו שכר:

ט המוכר דבר שיש בו מום שאינו נראה ואבד המקח מחמת אותו המום הרי זה מחזיר את הדמים:

י [כיצד] המוכר שור לחבירו שאין לו טוחנות והניחו הלוקח עם הבקר שלו והיה מניח המאכל לפני כולן ואוכלין ולא היה יודע שזה אוכל עד שמת ברעב. הרי זה מחזיר לו את הנבילה ויחזיר זה את הדמים. וכן כל כיוצא בזה:

יא היה המוכר סרסור שלוקח מזה ומוכר לזה ואינו משהה המקח עמו ולא ידע במום זה. הרי הסרסור נשבע שבועת היסת שלא ידע במום זה ויפטר. מפני שהיה על הלוקח לבדוק השור בפני עצמו ולהחזירו לו קודם שימות ויהיה הסרסור מחזירו על המוכר הראשון הואיל ולא עשה הוא הלוקח הפסיד על עצמו. וכן כל כיוצא בזה:

יב השוחט את הבכור ומכרו ונודע לו שלא הראהו למומחה מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים. והנשאר מן הבשר ביד הלקוחות יקבל ויחזיר להם את הדמים. וכן השוחט את הפרה ומכרה ונודע שהיא טרפה. מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים ומה שלא אכל יחזיר את הבשר לטבח ויחזיר לו את הדמים:

יג מכר הלוקח בשר זה של טרפה לנכרים. או שהאכילו לכלבים. יחשב עם הטבח על דמי הטרפה ויחזיר לו הטבח את המותר. וכן כל כיוצא בזה:

יד המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור. פירות ונמצאו טבלים. יין ונמצא יין נסך. מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים. וכן כל המוכר דבר שאסור לאכלו מן התורה כך הוא דינו. בין שהיה איסורו בכרת בין שהיה איסורו בלאו בלבד. אבל המוכר דבר לחבירו שאיסור אכילתו מדברי סופרים. אם היו הפירות קיימין מחזיר את הפירות ונוטל את דמיו. ואם אכלן אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום. וכל איסורי הנייה בין מדברי תורה בין מדבריהם מחזיר את הדמים ואין בהן דין מכירה כלל:

הלכות מכירה - פרק שבעה עשר

א ארבע מדות במוכרין. מכר לו חטים יפות ונמצאו רעות הלוקח יכול לחזור בו ולא המוכר. רעות ונמצאו יפות המוכר יכול לחזור בו ולא הלוקח. רעות ונמצאו רעות יפות ונמצאו יפות שאין למעלה מהן ולא רעות שאין למטה מהן והרי יש שם הונייה שתות אין אחד מהם יכול לחזור בו אלא קנה ומחזיר אונאה:

ב אבל המוכר חטים שחמתית ונמצאת לבנה. לבנה ונמצאת שחמתית. עצים של זית ונמצאו של שקמה. של שקמה ונמצאו של זית. יין ונמצא חומץ. חומץ ונמצא יין. כל אחד מהן יכול לחזור בו. שאין זה המין שאמר שימכור לו. וכן כל כיוצא בזה:

ג המוכר יין לחבירו ונתנו הלוקח בקנקניו והחמיץ מיד אינו חייב באחריותו. ואע"פ שאמר לו לתבשיל אני צריך לו. ואם ידע שיינו מחמיץ הרי זה מקח טעות. מכר לו יין והרי הוא בקנקניו של מוכר והחמיץ. אם אמר לו למקפה אני צריך והחמיץ מחזיר ואומר לו הרי יינד וקנקנד שאני לא קניתי לשתותו אלא לבשל מעט מעט. ואם לא אמר למקפה הוא אינו יכול להחזיר. שהרי אומר לו למה לא שתית אותו. ולא היה לך לשהותו עד שיחמיץ:

ד המוכר חבית של שכר לחבירו והחבית של מוכר והחמיצה בתוך שלשה ימים הראשונים. הרי זה ברשות המוכר ומחזיר את הדמים. מכאן ואילך ברשות הלוקח:

ה המוכר חבית של יין לחבירו כדי למכרה מעט מעט והחמיצה במחציתה או בשלישה חוזרת למוכר. ואם שינה הלוקח הנקב שלה או שהגיע יום השוק ושהה ולא מכר הרי היא ברשות הלוקח. וכן המקבל חבית של יין מחבירו כדי להוליכה למקום פלוני למכרה שם וקודם שהגיע שם הוזל היין או החמיצה הרי זה ברשות המוכר. מפני שהחבית והיין שלו. וכן כל כיוצא בזה:

ו האומר לחבירו יין מבושם אני מוכר לך חייב להעמיד לו עד עצרת. אמר לו יין ישן אני מוכר לך נותן לו משל שנה שעברה. מיושן משל שלש שנים. וצריך שיעמוד ולא יחמיץ עד החג. ובמקום שיש מנהג ידוע הכל כמנהג המדינה:

ז האומר לחבירו מרתף זה של יין אני מוכר לך למקפה. או שמכר לו מרתף של יין סתם. הרי הלוקח מקבל עליו עשרה קנקנים בכל מאה שלא יהיה יינם טוב אלא כבר התחיל להשתנות. יתר על זה לא יקבל:

ח אמר לו מרתף של יין אני מוכר לך למקפה. או שאמר לו חבית של יין אני מוכר לך. נותן לו יין שכולו יפה וראוי לתבשיל. אמר לו מרתף זה של יין נותן לו יין הנמכר בחנות שהרי הוא בינוני לא רע ולא יפה. אמר לו מרתף זה אני מוכר לך ולא הזכיר יין אפילו כולו חומץ הגיעו. וכן כל כיוצא בזה:

ט האומר לחבירו עריבה של עץ אני מוכר לך. או קורת בית הבד אני מוכר לך. אינו נותן לו עץ שראוי לחפור בו עריבה. או קורה שראוי לקרות בית הבד. אלא עריבה בצורתה או קורות בית הבד בצורתם. שכל הרואה אומר זו עריבה או זו קורת בית הבד. וכן כל כיוצא בזה:

הלכות מכירה - פרק שמנה עשר

א אסור לרמות את בני אדם במקח וממכר או לגנוב את דעתם. ואחד עובד כוכבים ואחד ישראל שוים בדבר זה. היה יודע שיש בממכרו מום יודיעו ללוקח. ואפילו לגנוב דיעת הבריות בדברים אסור:

ב אין מפרכסין את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים הישנים כדי שיראו כחדשים. אבל מפרכסין החדשים כגון שישוף ויגהץ וייפה כל צרכיו:

ג אין משרבטין את האדם במים של חזרין וכיוצא בהן כדי שיתפח ויראו פניו שמנים. ולא צובעין את הפנים בשרק וכיוצא בו. ולא נופחין את הקרביים ולא שורין את הבשר במים. וכן כל כיוצא בדברים אלו אסורין. ואין מוכרין בשר נבילה לנכרי בכלל שחוטה אע"פ שהנבילה אצלו כשחוטה:

ד מותר לבור את הגריסין אבל לא על פי המגורה. שאינו אלא כגונב את העין וידמה שהוא הכל ברור. ומותר לחנוני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות ולשפחות כדי להרגילן לבא אצלו. ופוחת משער שבשוק כדי להרבות במקיפין ממנו. ואין בני השוק יכולין לעכב עליו ואין בזה גניבת הדעת:

ה אין מערבין פירות בפירות אפילו חדשים בחדשים. ואין צריך לומר ישנים בחדשים. אפילו הישנים ביוקר והחדשים בזול. מפני שהלוקח רוצה ליישן. ביין הוא שהתירו לערב קשה ברך בין הגתות בלבד מפני שמשביחו. ואם היה טעמו ניכר מותר לערב בכל מקום. שכל דבר הניכר טעמו מרגיש הלוקח ולפיכך מותר לערב אותו:

ו אין מערבין מים ביין. ומי שנתערב לו מים ביינו לא ימכרנו בחנות אלא אם כן מודיעו. ולא לתגר אע"פ שמודיעו שמרמה בו אחרים. ומקום שנהגו להטיל מים ביין יטיל. והוא שיהיה בין הגתות:

ז התגר נוטל מחמש גתות ונותן לתוך פיטם אחד. מחמש גרנות ונותן לתוך מגורה אחת. ובלבד שלא יתכוין לערב:

ח אסור לערב שמרים בין ביין בין בשמן ואפילו כל שהוא. ואפילו שמרים של אמש בשמרים של יום אסור. אבל אם עירה היין מכלי אל כלי נותן שמריו לתוכו:

ט המוכר לחבירו שמן מזוקק אינו מקבל שמרים. מכר לו שמן סתם מקבל לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג. ומקבל בשאר שמרים שמן עכור העולה למעלה על פני השמן יתר על השמרים הידועים באותו מקום:

י במה דברים אמורים כשנתן לו מעות בתשרי שהשמן עכור. ולקח השמן בניסן כמדת תשרי שהיא גדולה מפני אותו השמן הקופה למעלה. אבל אם לקח במדת ניסן שהיא קטנה מפני שכבר צלל השמן אינו מקבל אלא השמרים בלבד:

יא המוכר חטים לחבירו מקבל עליו רובע קטנית לכל סאה. שעורים מקבל עליו רובע נישובות לכל סאה. עדשים מקבל עליו רובע עפרורית לסאה. תאנים מקבל עליו עשר מתליעות לכל מאה. מכר לו שאר פירות

מקבל עליו רבע טנופות לכל סאה. נמצא מהן יתר על השיעורים האלו כל שהוא ינפה את הכל ויתן לו פירות מנופין וברורין שאין בהן כלום :

יב ואין כל אלו הדברים אמורים אלא במקום שאין להם מנהג אבל במקום שיש להם מנהג הכל כמנהג המדינה :

יג יש מקומות שנהגו שיהיו כל פירות מנוקים וברורים מכל דבר. ושיהיו היינות והשמנים צלולין. ולא ימכרו השמרים כלל. ויש מקומות שנהגו אפילו היו בהן מחצה שמרים. או שהיו בפירות מחצה עפר או תבן או מין אחר ימכר כמות שהוא. לפיכך הבורר צרור מתוך גרנו של חבירו נותן לו דמי חטים כשיעור צרור שבירר. שאילו הניחו היה נמכר במדת חטים. ואם תאמר יחזירנו הרי אמרו אסור לערב כל שהוא :

יד המוכר קנקנים בשרון במקום שאין מנהג מקבל לכל מאה עשרה פיטסות. והוא שיהיו נאות ועשויות בגפרית :

הלכות מכירה - פרק תשעה עשר

א אסור למוכר למכור לחבירו קרקע או מטלטלין שיש בה עסיקין ויש בה דין עד שיודיעו. שאע"פ שהאחריות עליו אין אדם רוצה שיתן מעותיו ויורד לדין ויהיה נתבע מאחרים :

ב המוכר קרקע לחבירו ואחר שקנה הלוקח באחד מן הדרכים שקונין בהן קודם שישתמש בה יצא עליו מערערין. הרי זה יכול לחזור בו. שאין לך מום גדול מזה שעדיין לא נהנה בו ובאו התובעין. לפיכך יבטל המקח ויחזיר המוכר את הדמים ויעשה דין עם המערערין. ואם נשתמש בה הלוקח כל שהוא ואפילו דש המצר שלה וערבו עם הארץ אינו יכול לחזור בו אלא עושה דין עם המערערין. ואם הוציאו מידו בדין יחזור על המוכר כדין כל הנטרפין :

ג כל המוכר קרקע או עבד או שאר מטלטלין הרי זה חייב באחריותן. כיצד אם הוציא המקח מיד הלוקח מחמת המוכר. חוזר הלוקח ונוטל כל הדמים שנתן מן המוכר שהרי נלקח המקח מחמתו. כך הדין בכל ממכר אע"פ שלא פירש הלוקח דבר זה אלא קנה סתם. אפילו מכר הקרקע בשטר ולא הזכיר בו האחריות הרי זה חייב באחריותן. שאחריות שלא נזכר טעות סופר הוא :

ד במה דברים אמורים בשהוציא המקח מיד הלוקח בבית דין של ישראל. כגון שהיה המקח מטלטלין והיו גנובין או גזולין או שהיתה

הקרקע גזולה. או שבא בעל חוב של מוכר וטרפה מיד הלוקח והכל בבית דין של ישראל. אבל אם העובד כוכבים הוא שהוציא המקח מן הלוקח בין בדין המלך בין בערכאות שלהן. אין המוכר חייב באחריותו. ואע"פ שהעובד כוכבים טוען שהמוכר גנב חפץ זה או גזלה ממנו והביא עדי עכו"ם על כך אין המוכר חייב כלום. שזה אונס הוא ואין המוכר חייב באחריות אונס:

ה המוכר קרקע לחבירו והתנה עמו שכל אונס שיוולד בקרקע זה יהיה חייב לשלם. אפילו בא עכו"ם וגזלה מחמת המוכר חייב לשלם. אבל אם נפסק הנהר שהיה משקה אותה. או שחזר הנהר לעבור בתוכה ונעשית בריכה. או שבאה זועה והשחיתה אותה. הרי זה פטור. שאלו וכיוצא בהן אונס שאינו מצוי הוא ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה. וכל אונס שאינו מצוי אינו בכלל התנאי הזה:

ו והוא הדין לכל תנאי ממון שאומדין דעת המתנה ואין כוללן באותו התנאי אלא דברים הידועין שבכללן היה התנאי והם שהיו בדעת המתנה בשעת שהתנה:

ז מעשה באחד ששכר מלחים להביא שומשמן למקום פלוני. והתנה עמהם שהן חייבין בכל אונס שיארע להם עד שיגיעו השומשמן למקום פלוני. ונפסק הנהר שהיו מוליכין בו. ואמרו חכמים זה אונס שאינו מצוי ואין חייבין להוליך שומשמן אלו על גבי בהמה עד אותו מקום. וכן כל כיוצא בזה:

ח המוכר קרקע לחבירו והתנה המוכר שלא יהיה עליו אחריות. אפילו נודע בודאי שזו הארץ גזולה ויצאת מיד הלוקח. אין המוכר חייב כלום. ואין צריך לומר אם בא בעל חוב וטרפה שאינו מחזיר לו כלום. שכל תנאי שבממון קיים:

ט ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות. ובא לוי והוציאה מיד שמעון. אם רצה ראובן לעשות דין עם לוי עושה. ואין יכול לוי לומר לו מה לי ולך והרי אין עליך אחריות. שהרי ראובן אומר לו אין רצוני שיהיה לשמעון תרעומת עלי שהרי הפסיד בגללי:

י ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות וחזר ולקחה משמעון באחריות. ובא בעל חוב של ראובן לטרוף אותה ממנו. אינו יכול לחזור על שמעון. שאף על פי שלא קבל עליו אחריות לשמעון אחריות עצמו קבל שלא יהיה הוא המוכר והוא המוציא לעצמו. אבל אם בא בעל חוב של יעקב אביהם וטרפה מיד ראובן. חוזר בכל הדמים על שמעון. מפני ששמעון קבל לו האחריות וראובן לא קבל לשמעון אחריות של אחרים כלל:

א המבקש לקנות מחבירו מקח. מוכר אומר במאתים אני מוכר לך והלוקח אומר איני קונה אלא במנה והלך זה לביתו וזה לביתו ואח"כ נתקבצו ומשך זה החפץ סתם. אם המוכר הוא שתבע הלוקח ונתן לו החפץ אינו נותן אלא מנה. ואם הלוקח הוא שבא ומשך זה החפץ סתם חייב ליתן מאתים :

ב הלוקח מאחד מחמשה בני אדם וכל אחד מהן תובע אותו ואומר אני הוא בעל המקח. והוא אינו יודע ממי מהם לקח. מניח דמי המקח ביניהם ומסתלק ויהיו הדמים מונחין עד שידו או עד שיבא אליהו. ואם הוא חסיד נותן דמים לכל אחד ואחד כדי לצאת ידי שמים :

ג לקח מקח מאחד מחמשה בני אדם וכפר בו ונשבע על שקר ועשה תשובה והרי הוא רוצה לשלם וכל אחד ואחד תובע אותו ואומר אני הוא שכפרת בי ונשבעת לי והוא אומר איני יודע. חייב לשלם לכל אחד ואחד מפני שעבר עבירה :

ד נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי. אימתי בזמן שהמקח יוצא מתחת ידו. אבל אם אין המקח יוצא מתחת ידו הרי הוא עד אחד בלבד. ודינו בעדות זו כדין כל אדם שהרי אינו נוגע בעדותו. לפיכך אם נטל הדמים משנים ונטל מאחד מדעתו ומאחד בעל כרחו ולא ידע ממי נטל מדעתו וממי נטל בעל כרחו. בין שהיה המקח בידו בין שהיו שניהן תופסין בו אין כאן עדות כלל. וכל אחד מהן נשבע בתקנת חכמים בנקיטת חפץ ונוטל חצי המקח וחצי דמים :

ה הרי שטען על חבירו ואמר מכרת לי. וזה אומר לא מכרתי. או מכרתי ולא נתת לי דמים. או שטען הלוקח ואמר שנתן הדמים ועדיין לא משך. או משכתי ולא ראיתי מום זה. והמוכר אומר לו הודעתיו לך. או שאמר אחד מחס כך וכך תנאי היה בינינו והאחד אומר לא היה שם תנאי כלל. בכל אלו הטענות וכיוצא בהן המוציא מחבירו עליו הראיה :

ו לא היתה שם ראיה. נשבע הכופר שמבקשין להוציא מידו שבועת היסת. ואם הודה במקצת הטענה או שיש עליו עד אחד נשבע שבועת התורה כשאר הטענות כולן :

ז אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו והרי הפירות מונחין ברשות הרבים. והחנוני תובע את הדינר ובעל הבית אומר לו נתתי לך הדמים

והשלכת אותם לתוך כיסך. הרי הלוקח נשבע כתקנת חכמים בנקיטת חפץ ונוטל הפירות הואיל וכבר יצאו מרשות המוכר והרי הן ברשות הרבים. ואילו היו ברשות הלוקח היה נשבע שבועת היסת ונפטר. ואילו היה עדיין ברשות החנוני היה נשבע היסת וישארו פירותיו אצלו:

ח נתן הלוקח דינר לחנוני ובא ליטול פירות המונחין ברשות הרבים. ואמר החנוני דינר זה שנתת לי עכשיו הוא דמי פירות שכבר נתתים לך והולכתם לתוך ביתך אבל פירות אלו המונחין ברשות הרבים לא מכרתים לך. הרי החנוני נשבע בנקיטת חפץ שכך היה הדבר ומחזיר פירותיו לחנוני. שהרי לא הודה לו שמכרן לו מעולם. ואילו היו בחנותו היה נשבע שבועת היסת כמו שביארנו:

ט וכן הדין בנותן דינר לשלחני ליטול מעות. בזמן שהמעות צבורין ברשות הרבים. אם השלחני הודה שמכרן ועדיין לא נטל הדינר נשבע הלוקח בנקיטת חפץ שנתן ונוטל המעות. ואם לא הודה שמכרן לו אע"פ שמודה שלקח ממנו דינר עתה וטוען שדינר זה דמי המעות שכבר הוליכן הלוקח לתוך ביתו. הרי השלחני נשבע בנקיטת חפץ ויחזיר מעותיו לחנותו:

י המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה. זה אומר עד שלא מכרתי ילדה וזה אומר משלקחתי ילדה. אפילו אמר המוכר איני יודע. על הלוקח להביא ראיה: אע"פ שהפרה עומדת באגם והשפחה עומדת בסימטא הרי הן בחזקת המוכר עד שיביא הלוקח ראיה. לא הביא ראיה ישבע המוכר בנקיטת חפץ על ולד הפרה. אבל על ולד השפחה אינו נשבע אלא היסת. שאין נשבעין בנקיטת חפץ על העבדים ולא על הקרקעות. כמו שיתבאר בהלכות טוען ונטען:

יא זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע ואינם ברשות אחד מהן יחלוקו. זה אומר ברשותי ילדה והאחר שותק זכה הטוען בולד:

יב מי שהיו לו שני עבדים קטן וגדול. או שתי שדות אחת גדולה ואחת קטנה. הלוקח אומר גדולה לקחתי והמוכר אומר קטנה היא שלקחתי. על הלוקח להביא ראיה. או ישבע המוכר היסת שלא מכר אלא קטן:

יג אמר הלוקח גדול לקחתי והמוכר שותק זכה הלוקח בגדול. ואם אמר המוכר איני יודע על הלוקח להביא ראיה. או נשבע המוכר היסת שאינו יודע ואין לזה אלא קטן:

יד כל מי שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה. כיצד המחליף פרה בחמור ומשך בעל החמור את הפרה ולא הספיק בעל הפרה למשוך זה החמור עד שמת החמור על בעל החמור להביא ראיה שהיה חמורו קיים בשעת משיכת הפרה. וכן כל כיוצא בזה:

טו מחט הנמצא בעובי בית הכוסות ונקבה אותו נקב מפולש. אם נמצא עליה קורט דם בידוע שזו נטרפה קודם שחיטה לפיכך אם הגליד פי המכה בידוע שזו נטרפה שלשה ימים קודם שחיטה. לא הגליד פי המכה הרי הדבר ספק ועל הטבח להביא ראיה שקודם לקיחתו נטרפה. שהרי ברשותו נולד הספק. ואם לא הביא ראיה ישלם הדמים למוכר כמו שביארנו:

הלכות מכירה - פרק אחד ועשרים

א המקנה לחבירו דבר שאינו מסויים. אם היה מינו ידוע אע"פ שאין מדתו ומשקלו ומניינו ידוע הרי זה קנה. ואם אין מינו ידוע לא קנה:

ב כיצד ערימה זו של חטים אני מוכר לך בכך וכך. מרתף זה של יין אני מוכר לך בכך וכך. שק של תאנים אני מוכר לך בכך וכך. אע"פ שאין מדת הערימה ידועה ולא משקל התאנים ולא מניין הקנקנים ידוע. הרי זה ממכרו קיים. אע"פ שנמצא חסר או יתר על האומד שהיה בדעתם. ויש להם הונייה לפי השער שבשוק כמו שביארנו:

ג אבל האומר לחבירו כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך בכך וכך. וכל מה שיש בתיבה זו אני מוכר לך בכך וכך. או בשק הזה אני מוכר לך בכך וכך. ורצה הלוקח ומשך אין כאן קניין. שלא סמכה דעתו של לוקח. שהרי אינו יודע מה שיש בו אם תבן או זהב. ואין זה אלא כמשחק בקוביא. וכן כל היוצא בזה:

ד וכן המוכר לחבירו בעשרה דינרין חטים ולא פסק כמה סאה מכר לו נותן לו כשער שבשוק בשעת המכירה. וכל החוזר בו מאחר נתינת הדמים ולא רצה כשער שהיה בשוק בשעת נתינת המעות מקבל מי שפרע כמו שביארנו:

ה המוכר מקום לחבירו לעשות בית או רפת בקר. וכן המקבל מחבירו לעשות לו בית חתנות לבנו או בית אלמנות לבתו. עושה לו ארבע אמות על שש. מכר לו מקום בית גדול עושה שמנה על עשר. מכר לו מקום טרקלין עושה עשר על עשר. תרבץ של חצר שתים עשרה על שתים עשרה. ורום כל בית ובית כחצי ארכו וחצי רחבו:

ו המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבורה. או המקבל מחבירו לעשות לו קבורה. עושה מערה ופותח לתוכה שמונה קברים שלשה מכאן ושלושה מכאן ושנים מכנגד הנכנס למערה. מדת המערה ארבע אמות על שש. וכל

קבר וקבר ארבע אמות אורך ורחב ששה טפחים ורום שבעה. נמצא בין כל קבר וקבר שמן הצדדין אמה ומחצה. ובין השנים האמצעיים שתי אמות:

ז המוכר לחבירו בתוך שדהו מקום אמת מים להשקות בה בית השלחין. נותן לו בתוך שדהו אמה שרחבה שתי אמות ומכאן ואמה מכאן לאגפיה. ואם מכר לו אמת המים להשקות בה בסילון. נותן לו אמה שרחבה אמה וחצי ומכאן וחצי אמה מכאן לאגפיה:

ח אלו האגפין בעל השדה נוטען אבל אינו זורען. שהזרעים מחלחלין את הקרקע ומקלקלין את אמת המים. ואמת המים זאת שכלו אגפיה בעל האמה מתקנן בעפר אותה שדה. שעל מנת כן קבל עליו המוכר להיות אמת המים בתוך שדהו:

ט המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו. אם דרך יחיד מכר לו נותן לו שתי אמות ומחצה רחב כדי שיעמוד חמור במשאו על אורך הדרך. מכר לו דרך בין עיר לעיר נותן לו רחב שמונה אמות באורך הדרך. סכר לו דרך הרבים נותן לו רחב שש עשרה אמה:

י דרך המלך ודרך הקבר אין לה שיעור. ונראה לי שזה כמוכר דבר שאין מינו ידוע:

יא מכר לו מקום למעמד נותן לו בית ארבעה קבים:

יב האומר לחבירו בור וכתליה אני מוכר לך נותן לו רחב הכותל שלשה טפחים:

יג המוכר שדה לחבירו ומצר לו מצר אחד ארוך ומצר אחד קצר. אם היה הארוך של איש אחד לא קנה מן הארוך אלא כנגד קצר. ואם היה של שנים יקנה כנגד ראש תור:

יד היה מצר ראובן מזרח ומערב ומצר שמעון צפון ודרום צריך שיכתוב לו מצר ראובן משתי רוחות ומצר שמעון משתי רוחות:

טו מצר לו מצר ראשון ומצר שני ומצר שלישי ולא מצר רביעי קנה השדה כולה אבל מצר הרביעי לא קנה. ואם היה מובלע בין המצרים ואין עליו רכב של דקלים ואין בו תשעה קבין קנה אף המצר הרביעי. ואם לא היה מובלע ויש עליו רכב של דקלים. או שיש בו תשעה קבין לא קנהו. היה מובלע ויש עליו רכב דקלים או שיש בו תשעה קבין. או שלא היה מובלע ואין עליו רכב דקלים ואין בו תשעה קבין. הרי הדבר מסור לבית דין כפי מה שיראו לאיזו דרך שדעתן נוטה יעשו:

טז סיים לו את הזויות בלבד ולא סיים לו את המצר שלכל רוח. או שסיים לו שני מצרים כמין גא"ם או שסיים לו חלק מכל רוח ורוח. הרי זה לא קנה את כולם אלא יקנה ממנה כפי מה שמסר לו וכמה שיראו הדיינין:

יז המוכר בית לחבירו בבירה גדולה. אף על פי שמצר לו מצרים החיצונים. ואע"פ שיש שם מעט שקוראין לבירה בית. לא קנה אלא הבית בלבד. שהמצרים הוא שהרחיב לו. ואילו מכר לו כל הבירה היה כותב לו ולא הנחתי לפני במכר זה כלום. וכן המוכר שדה בבקעה גדולה ומצר לו מצרי הבקעה. מצרים הם שהרחיב לו:

יח האומר לחבירו שדות אני מוכר לך מעוט שדות שתיים. אמר לו כל שדות אפילו שלש וארבע חוץ מגנות ופרדסים. אמר לו נכסים אפילו גנות ופרדסים חוץ מבתים ועבדים. ואם אמר לו כל נכסי אפילו עבדים ובתים וכל המטלטלין הידועים לו. ואפילו תפילין שבראשו בכלל המכר:

יט האומר לחבירו בית מבתי ושור משורי אני מוכר לך. נותן לו הקטן שבהן. מת אחד מן השורים או שנפל אחד מן הבתים. מראה לו זה שמת או שנפל. שיד בעל השטר על התחתונה:

כ האומר לחבירו שדה דבי חייא אני מוכר לך. והיו שתי שדות הנקראים בשם זה. אינו קונה אלא הפחות שבהן וכן כל כיוצא בהן:

כא האומר לחבירו שדה ראובן אני מוכר לך. וכיון שבא הלוקח להשתמש בה אמר לו המוכר אינה זו השדה שהיתה של ראובן אלא כך היא קרויה ולעולם לא היתה לו אלא זו היא שהיתה של ראובן ולקחתיה ממנו והיא שמכרתיה לך. על המוכר להביא ראיה. ואם לא הביא זוכה הלוקח בזו שכל העם קוראים של ראובן. וכן כל כיוצא בזה הלך אחר השם שהוא פשוט בפי הכל:

כב האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך שמין כמה שוה כל השדה ונותן לו מן הכחוש שבה מה ששוה חצי הדמים של כל השדה. וכן אם אמר לו חציה בדרום אני מוכר לך שמין דמי כולה ונותן לו בדרומה כחצי כל הדמים ומקבל עליו הלוקח לעשות בחלקו מקום הגדר. ומאחורי הגדר סמוך לגדר חריץ קטן רחב שלשה טפחים. וחוצה לו חריץ אחד גדול רחב ששה טפחים ובין שני החריצין רחב טפח. כל זה כדי שלא תקפוץ הנמייה בה וכיוצא בה:

כג היתה לו חצי שדה ואמר לחבירו חצי שיש לי בשדה מכרתי לך. קנה החצי כולו. אמר לו חצי השדה שיש לי לא קנה אלא רביע. אמר לו מצר שדה שממנה [נחלקת או שממנה נפסקת או שממנה] נחצת. אם אמר לו

ואלו מצריה קנה חציה. ואם לא מצר לו מצריה לא קנה אלא בית תשעה קבין:

הלכות מכירה - פרק שנים ועשרים

א אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. בין במכר בין במתנה בין במתנת שכיב מרע. כיצד מה שתוציא שדה זו מכור לך. מה שיוציא אילן זה נתון לך. תנו מה שתלד בהמה זו לפלוני. לא קנה כלום וכן כל כיוצא בזה:

ב המוכר פירות דקל לחבירו יכול לחזור בו אף לאחר שבאו הפירות לעולם ואם שמט הלוקח ואכל אין מוציאין מידו. וכל החוזר בו משניהם אין חייב לקבל מי שפרע:

ג אבל הפוסק על שער שבשוק ולא היה אותו המין שפסק עליו ברשות מוכר. חייב לקנות וליתן ללוקח מה שפסק. ואם חזר מקבל מי שפרע:

ד מי שפסק על שער שבשוק שיתן ארבע סאין בסלע. אם היו שבלים הרי זה קנה לקבל מי שפרע. והוא שיראה לו בגורן או שיאמר לו בשוק הריני סומך עליך. אבל אם לא נראה בגורן ולא אמר לו הריני סומך עליך לא סמכה דעתו של מוכר ואינו מקבל מי שפרע. שהרי הוא אומר שמא פסק עם אחר ואין צריך לחטים אלו:

ה דבר שאין ברשותו של מקנה אינו נקנה. והרי הוא כדבר שלא בא לעולם. כיצד מה שאירש מאבא מכור לך. מה שתעלה מצודתי מן הים נתון לך. שדה זו לכשאקחנה קנויה לך. לא קנה כלום וכן כל כיוצא בזה:

ו מי שהיה מורישו גוסס ונטוי למות ורצה למכור מנכסיו מעט כדי להוציא הדמים בצרכי קבורה. הואיל והבן עני ואם ימתין עד שימות וימכור ישתהא המת ויתבזה. תקנו חכמים שאם מכר ואמר מה שאירש מאבי היום מכור לך ממכרו קיים. וכן צייד עני שאין לו מה שיאכל שאמר מה שתעלה מן הים מצודתי היום מכור לך. ממכרו קיים משום כדי חייו:

ז הבן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת הבן בחיי האב ואחר כך מת האב. בן הבן מוציא מיד הלקוחות. שהרי אביו מכר דבר שלא בא עדיין לרשותו. ונמצאו הנכסים ברשות האב וזה יורש אבי אביו. וכן כל כיוצא בזה:

ח מי שנתן קרקע מתנה לחבירו ונתן לו על גבה מאה דינרין. אם היו הדינרין מצויין ברשותו כיון שזכה בשדה זכה בדינרין. ואם אין לו דינר

אין מחייבין את הנותן ליתן לו מאה דינרין עד שיביא הזוכה ראיה שהיה לזה דינרין בעת המתנה. והוא הדין לשאר מטלטלין שמקנה אדם אותם על קרקע. אם אינם ברשות המוכר או הנותן לא קנה. שאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו :

ט מי שהיה לו פקדון ביד אחר הרי זה מקנהו בין במכר בין במתנה. לפי שהפקדון ברשות בעליו הוא והרי הוא בחזקת שהוא קיים. ואם כפר בו זה שהופקד אצלו אינו יכול להקנותו. שזה כמי שאבד שאינו ברשותו. אבל המלוה הואיל ולהוצאה ניתנה אינה בעולם ואין אדם יכול להקנותה אלא במעמד שלשתן. והוא דבר שאין לו טעם כמו שביארנו. ואם היתה מלוה בשטר מקנה את השטר בכתיבה ומסירה שהרי יש כאן דבר הנמסר לקנות שעבוד שבו :

י כשם שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. כך אין אדם מקנה למי שלא בא לעולם. ואפילו עובר הרי הוא כמי שלא בא לעולם. והמזכה לעובר לא קנה. ואם היה בנו הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו קנה :

יא האומר לאשתו נכסי לבנים שתלדי ממני הרי אלו לא יקנו כלום. שכיון שלא נתעברה בהן בשעת המתנה עדיין לא באו כדי להיות דעתו קרובה להם :

יב המקנה למין ממני חיה לא הקנה כלום. הקנה קצת נכסיו לבהמה או למי שלא בא לעולם וחזר ואמר לחבירו קנה כבהמה זו או כעובר זה לא קנה כלום. אמר לו קנה את ובהמה זו או את ועובר זה קנה מחצה :

יג אין אדם מקנה לא במכר ולא במתנה אלא דבר שיש בו ממש אבל דבר שאין בו ממש אינו נקנה :

יד כיצד אין אדם מקנה ריח התפוח הזה או טעם הדבש הזה או עין הבדולח הזה וכן כל כיוצא בזה. לפיכך המקנה לחבירו אכילת פירות דקל זה. או דירת בית זה לא קנה. עד שיקנה לו גוף הבית לדור בו וגוף האילן לאכול פירותיו כמו שיתבאר :

טו דין ההקדש ודין העניים ודין הנדרים אינו כדין ההדיוט בקנייתו שאילו אמר אדם כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש לבדק הבית או יהיה אסור עלי או אתננו לצדקה אע"פ שאינו מתקדש לפי שאינו בעולם הרי זה חייב לקיים דברו שנאמר [\(במדבר ל-ג\)](#) "ככל היוצא מפיו יעשה" :

טז והואיל והדבר כן אם צוה אדם כשהוא שכיב מרע ואמר כל מה שיוציא אילן זה לעניים. או כל שכר בית זה לעניים זכו בהן העניים :

יז יש גאונים שחולקין על דבר זה ואומרים שאין העניים זוכין אלא בדברים שהדיוט קונה בהן. ולפיכך לא יזכו בדבר שלא בא לעולם. ואין דעתי נוטה לדברים אלו. שאין אדם מצווה להקנות. והוא מצווה לקיים דבריו בצדקה או בהקדש כמו שהוא מצווה לקיים הנדר כמו שביארנו בערכין:

הלכות מכירה - פרק שלשה ועשרים

א מקנה אדם הגוף לפירותיו בין במכר בין במתנה בין במתנת שכיב מרע. ואין זה מקנה דבר שלא בא לעולם שהרי הגוף מצוי ומקנה לפירות. הא למה זה דומה לשוכר בית או שדה לחבירו שלא הקנה לו הגוף אלא הנאת הגוף:

ב כיצד כגון שמכר או שנתן שדה לפירותיה בין לזמן קצוב בין כל ימי חייו של מוכר או של לוקח. והוא הדין למוכר ולנותן אילן לפירותיו. או רחל לגיזתה. או בהמה ושפחה לולדותיהם. או עבד למעשה ידיו. בכל ממכרו או מתנותיו קיימין:

ג מכר עבדו לקנס שאם יוגח וימות יהיה קנס של לוקח. הרי זה ספק לפיכך לא קנה. ואם תפש הקנס אין מוציאין מידו:

ד מכר אילן לזה ופירותיו לאחר לא שייר מקום הפירות ואין לאחר כלום. אבל אם מכר אילן ושייר פירותיו לעצמו הרי שייר מקום הפירות אע"פ שלא פירש לגבי עצמו בעין יפה משייר:

ה המוכר גוף הקרקע לזמן קצוב הרי זה מכירה. ומשתמש הלוקח בגוף כחפצו ואוכל הפירות כל זמן המכירה ובסוף תחזור לבעליה:

ו ומה הפרש יש בין המוכר קרקע לזמן קצוב ובין המקנה אותה לפירותיה. שהקונה לפירות אינו יכול לשנות צורת הקרקע ולא יבנה ולא יהרוס. אבל הקונה לזמן קצוב הוא בונה והורס ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קניין עולם לעולם:

ז ומה הפרש יש בין המוכר שדה זו לפירותיה ובין המוכר פירות שדה זו לחבירו. שהמוכר פירות השדה אין ללוקח להשתמש בשדה זו כלל אפילו להכנס אלא בשעת הוצאת הפירות ויש לבעל השדה להשתמש בה כחפצו. אבל המוכר שדה לפירותיה אין בעל השדה יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח ויש ללוקח להשתמש בה כחפצו:

ח ומה הפרש יש בין הקונה שדה זו לפירותיה ובין השוכר שדה מחבירו. שהקונה שדה לפירותיה יש לו לנטעה או לזרעה כל זמן שירצה או להובירה. והשוכר אינו כן כמו שיתבאר בענין שכירות. ואין השוכר רשאי להשכיר אבל הקונה מקנה לאחרים כל מה שקנה :

ט המוכר פירות שובך ופירות כוורת לחבירו קנה ואין זה מוכר דבר שלא בא לעולם. לפי שאינו מוכר יונים שיולדו או דבש שיבוא לכוורת. אלא הוא מוכר שובך לפירותיו או כוורת לדבשה. שהרי הוא כשוכר אמת המים לחבירו שהוא נהנה בכל מה שיצוד בה. כך זה הקנה שובך זה לפירותיו כמו שמוכר אילן לפירותיו. ודין כולם כדין השוכר בית מחבירו כמו שאמרנו. שהוא נהנה בכל הניות שיש בו וכן כל כיוצא בזה :

י הביצים והאפרוחין עצמן שיש בשובך לא קנה אותם בעל שובך כל זמן שלא פרחו. ודבר זה גזרת חכמים היא ומשום [\(דברים כב-ו\)](#) "לא תקח האם על הבנים" נגעו בה. לפיכך הרוצה להקנות אפרוחים וביצים אלו לחבירו. מטפח על השובך שיפרחו האמהות ויגבהו מעל הארץ ואחר כך יקנה אותן לחבירו בקנין או על גבי קרקע או בשאר דברים שהמטלטלין נקנין בהן :

יא הלוקח פירות שובך מחבירו אינו יכול ליטול כל הגוזלות שיולדו בו מעתה. מפני שהאמהות בורחות נמצא שהחריב כל השובך אלא מניח מהן כדי ליישב השובך :

יב וכמה מניח. אם היו בו אמהות ובנות בעת מכירת הפירות. מניח בריכה ראשונה שיולידו האמהות כדי שיצטוותו האמהות עם הבריכה הראשונה ועם הבנות שעמהם. ומניח ממה שיולידו הבנות שתי בריכות כדי שיצטוותו הבנות עם שתי הבריכות שהולידו. וכל הנולד מאחר שתי בריכות של בנות והבריכה הראשונה של אמהות הרי אלו שלו :

יג הלוקח פירות כוורת מחבירו נוטל שלשה נחילים זה אחר זה מכאן ואילך נוטל נחיל ומניח נחיל כדי ליישב את הכוורת :

יד הלוקח חלות דבש מחבירו מניח בכוורת שתי חלות כדי שלא יפרחו הדבורים וילכו להן :

טו הלוקח זיתים מחבירו לקוץ. מניח האילן סמוך לארץ שתי גרופיות וקוצץ. לקח בתולת שקמה מגביה שלשה טפחים וקוצץ. סדן של שקמה שני טפחים. ובשאר אילנות טפח וקוצץ. בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה. בדקלים וארזים חופר ומשרש לפי שאין גזעו מחליף :

הלכות מכירה - פרק ארבעה ועשרים

א המוכר שלשה אילנות בתוך שדהו ואפילו היו שלש נטיעות קטנות או שלשה בדי אילן. הרי יש ללוקח קרקע הראוי להם. ואפילו יבשו האילנות או נקצצו יש לו קרקע הראוי להם וקנה כל האילנות שביניהם:

ב וכמה היא הקרקע הראוי להם. תחתיהם וביניהם וחוצה להם כמלא האורה וסלו. וזה המקום שהוא מלא האורה וסלו אין אחד משניהם יכול לזרעו אלא מדעת חבירו:

ג במה דברים אמורים כשהיו שלשה האילנות עומדין כמו שלשה פטפוטי כירה ששופתין עליהן את הקדרה. שהרי הן שנים זה כנגד זה והשלישי מכוון ביניהן ומרוחק מהן. והוא שיהיו בין כל אילן ואילן מארבע אמות ועד שש עשרה:

ד ומהיכן הוא מודד מן העיקר הרחב של אילנות. אבל אם לא היו עומדין כצורה הזאת. או שהיו מקורבים פחות מארבע אמות או מרוחקין יותר משש עשרה אמה. או שלקחן זה אחר זה. או שמכר לו שנים בתוך שדהו ואחד על המצר. או שנים בתוך שלו ואחד בתוך של חבירו. או שהפסיק בור או אמת המים או רשות הרבים ביניהם. הרי זה אין לו קרקע. לפיכך לא קנה האילנות שביניהם. ואם יבש האילן או נקצץ ילך לו:

ה כל מי שקונה שלשה אילנות ויש לו קרקע. אם הגדילו והוציאו חוטר יקוץ כדי שלא ימעט הדרך על בעל השדה. וכל השריגין והאמירים היוצאים מהם ואפילו מן השרשים הרי הן של בעל האילנות שהרי יש לו קרקע:

ו הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו אין לו קרקע. לפיכך אם מת האילן או נקצץ אין לו כלום. הגדילו שני אילנות והוציאו שריגים ואמירים יקוץ שמא יצמחו בארץ ויאמר למוכר שלשה אילנות מכרת לי ויש לי קרקע:

ז כל העצים שקוצץ בעל שני האילנות מהן. העולה מן הגזעים והוא הרואה פני החמה הרי הוא של בעל האילנות. והעולה מן השרשים והוא שאינו רואה פני החמה הרי הוא של בעל השדה. ובדקלים אין לבעל הדקל מן העולה כלום לפי שאין לו גזע:

ח המוכר קרקע ושייר אילנות הרי יש לו חצי הקרקע כולה שאילו לא שייר בקרקע הרי אומר לו הלוקח עקור אילנך. וכן אם שייר שני האילנות בלבד יש לו קרקע הראוי להם. שאילו לא שייר הקרקע היה הלוקח אומר לו עקור אילנך ולך:

ט המוכר את האילנות ושייר את הקרקע. יש לבעל האילנות קרקע הראוי להם כמו שביארנו. מכר את הקרקע לאחד ואת האילנות לאחר והחזיק זה באילנות והחזיק זה בקרקע. זה קנה האילנות עם חצי הקרקע וזה שהחזיק בקרקע קנה חצי הקרקע בלבד :

י האחין שחלקו אחד נטל פרדס ואחד נטל שדה לבן. יש לבעל הפרדס ארבע אמות בתוך שדה לבן סמוכות לסוף האילנות של פרדס שעל מנת כן חלקו. ואין צריך לפרש דבר זה מפני שהוא דבר ידוע :

יא המוכר שדה לחבירו והיו בה דקלים ואמר לו חוץ מדקל פלוני. אם דקל טוב ומשובח הוא אותו הדקל לבדו הוא ששייר והשאר ללוקח. ואם דקל רע הוא ששייר [כל שכן ששייר השאר] לא קנה מן הדקלים כלום :

יב מכר לו שדה ואמר לו חוץ מן האילנות. אם יש בו דקלים בלבד שייר הדקלים. ואם יש בו גפנים בלבד שייר הגפנים. וכן שאר האילנות. היו בה גפני ודקלים לא שייר אלא הגפנים. אילנות וגפנים לא שייר אלא אילנות. וכן אילנות ודקלים שייר אילנות שהמוכר בעין יפה הוא מוכר ואם הדקלים שייר לא שייר אלא כל דקל גבוה שעולים לו בחבל והשאר הרי הוא של לוקח. ואם שאר האילנות הוא ששייר לא שייר בהם אלא כל שאין העול כובשו וכל שהעול כובשו הרי הוא של לוקח ובכלל השדה נחשב :

יג האומר לחבירו קרקע ודקלים אני מוכר לך. אפילו לא היו לו דקלים אם רצה לקנות לו שני דקלים הרי זה נקנה המקח. ואין הלוקח יכול לומר לו איני לוקח אלא קרקע שיש בו דקלים. ואם אמר קרקע בדקלים אני מוכר לך. אם היו בו שני דקלים קנה ואם לאו מקח טעות הוא וחוזר. ואם אמר לו קרקע של דקלים אני מוכר לך אין לו דקלים. שאין בלשון הזה אלא קרקע הראוי לדקלים :

יד המוכר פרדס לחבירו צריך שיכתוב לו קנה לך דקלים ותמרים והוצין. ואע"פ שקנה כל אלו אע"פ שלא פירש אותם נויי השטר הם. וכן המוכר קרקע לחבירו צריך לכתוב לו ולא הנחתי לפני במכר זה כלום כדי להסתלק מן הדינין והטענות :

טו המוכר בית לחבירו אף על פי שכתב לו והקניתי לך עמקו ורומו צריך לכתוב לו קנה לך מהקרקע התהום עד רום רקיע. שהעומק והרום אינו נקנה בסתם. וכיון שקנה העומק והרום קנה הרום שהוא האויר בלבד והעומק שהוא עובי הארץ. אבל לא קנה הבינונית שבמעמקים ושבאויר. וכיון שכתב לו מקרקע התהום עד רום הרקיע קנה הבור והדות שבעובי הקרקע והמעזיבות והמחילות שבין המעזיבות למעלה :

טז המוכר בית לחבירו על מנת שדיוטא עליונה שלי הרי זו שלו. ואם רצה להוציא בה זיזין מוציא. ואם נפלה חוזר ובונה אותה. ואם רצה לבנות על גבה בונה כשהיה מקודם :

יז המוכר קברו או דרך קברו או מקום מעמדו או בית הספדו. באין בני משפחה וקוברים שם בעל כרחו משום פגם משפחה. ונותנין דמי הקבר שקברו בו ללוקח אע"פ שלא פירש :

הלכות מכירה - פרק חמשה ועשרים

א המוכר דבר שיש לו תשמישין לא מכר את התשמישין אלא אם כן פירש. כיצד מכר את הבית לא מכר את היציע שסביבות הבית אע"פ שהוא פתוח לתוכו. במה דברים אמורים כשהיה רחב היציע ארבע אמות או יתר אבל פחות מזה הרי הוא בכלל הבית. וכן העלייה שעל גבי הבית הפתוחה לתוכו בארובה במעזיבת הבית הרי הוא בכלל הבית :

ב המוכר את הבית לא מכר את החדר שלפנים ממנו. אע"פ שמצר לו מצרים החיצונים ולא את הגג בזמן שיש לו מעקה עשרה טפחים ויש בו רחב ארבע אמות. ולא את הבור החפור בקרקע ולא את הדות הבנוי בבור אף על פי שמכר לו העומק והרום כמו שביארנו :

ג וצריך המוכר לקנות לו דרך מן הלוקח כדי להכנס בבור זה או לדות ששייר. שכל המוכר בעין יפה מוכר. ואם אמר לו מכרתי לך הבית חוץ מן הבור או הדות אין צריך לקנות לו דרך. וכן המוכר בור או דות בלבד אין הלוקח צריך לקנות לו דרך אלא נכנס לתוך ביתו של מוכר עד הדות וממלא :

ד שני בתים זה לפנים מזה. מכר שניהם לשנים או נתן שניהם לשנים אין להם דרך זה על זה. ואין צריך לומר אם נתן החיצון ומכר הפנימי. אבל אם מכר החיצון ונתן הפנימי יש לו דרך שכל הנותן בעין יפה נותן יותר מן המוכר :

ה המוכר את הבית מכר את התנור ואת הכיריים. ואת מלבנות הפתחים המחוברין בטיט ואת הדלת ואת הנגר ואת המנעול אבל לא המפתח. ומכר את המכתשת הקבועה אבל לא את המטלטלת. ומכר את האיצטרוביל אבל לא את הכלי שהקמת יורד לתוכו שהוא כמו כפיפה של עץ. ולא מכר את מלבנות כרעי המטה ולא את מלבנות החלונות אף על

פי שהן מחוברין בטיט מפני שהן לנוי. ובזמן שאמר הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין :

י המוכר את החצר מכר בורות שיחין ומערות שבתוכה. וכל הבתים החיצונים והפנימים ובתים שיש בהן החול והחנויות הפתוחים לתוכה. אבל שאינן פתוחות לתוכה אינם נמכרים עמה. היו פתוחות לכאן ולכאן אם רוב תשמישן לתוכה נמכרות עמה ואם לאו אינן נמכרות עמה. ולא מכר את המטלטלין שבתוכה. ובזמן שאמר היא וכל מה שבתוכה הרי כולם מכורין. בין כך ובין כך לא מכר את המרחץ ולא בית הבד שבתוכה :

יא המוכר את בית הבד מכר את האבן הגדולה הבנויה בארץ שטוחנים עליה זיתים. ואת הכלונסאות של ארז שסומכין בהן בעת טחינת הזיתים. ואת היקבים ואת הכלים שנותנין בהן את הזיתים הכתושין והם המפרכות. אבל לא מכר את הריחיים העליונה. ובזמן שאמר הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין. בין כך ובין כך לא מכר את הכובשין שמכבשין בהן הזיתים ולא את הגלגל ולא את הקורה ולא את השקין ולא את המרצופין :

יב אמר לו בית הבד וכל תשמישיו אני מוכר לך כולן מכורין. היו חוצה לה חנויות ששוטחים בהן הזיתים או השומשמין. אם מצר לו מצרים החיצונים שלהן קנה הכל. ואם לאו לא קנה אלא מה שבתוכה :

יג המוכר את המרחץ מכר את בית הנסרים שיושבין עליהן כשהן ערומים. ואת בית היקמים שנוטלין בהן המים. ואת בית הספסלין שיושבין עליהן בחצר המרחץ כשהן לבושים. ואת בית הוילאות שמסתפגין בהן. אבל לא מכר את הנסרים עצמן ואת היקמים עצמן ולא את הספסלין עצמן ולא את בית הוילאות עצמן. ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין. בין כך ובין כך לא מכר הבריכות המספקות לו מים בין בימות החמה בין בימות הגשמים. ולא בית כנוס העצים. ואם אמר לו מרחץ וכל תשמישיו אני מוכר לך הרי הן כולן מכורין אע"פ שהן חוצה לו :

הלכות מכירה - פרק ששה ועשרים

יד המוכר את העיר מכר בתים ובורות שיחין ומערות ומרחצאות ושובכות ובית הבדים ובית השלחין שבה והסמוכין לה. ואת החרשין המוקפין לה ואת השדות הידועות לה. ואת הביברין של חיה ועופות ודגים שפניהם כנגדה אע"פ שהן רחוקים ממנה. אבל לא מכר המטלטלין שבתוכה. ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אני מוכר לך הרי כולן

מכורין. ובין כך ובין כך לא מכר לא את שיריה ולא את בנותיה ולא החורשין המוקצין ממנה. ולא את החלק שיש לה בים ולא את החלק שיש לה ביבשה. ולא את ביברי חיה ועופות ודגים שאין פניהם כנגדה:

ב המוכר את השדה מכר את האבנים הסדורות לגדר. ואת האבנים שמונחות על העומרים מפני שהן לצרכה. ומכר את הקנים החלקים המונחין תחת הגפנים כדי להעמיד את הכרם מפני שהן לצרכה. ומכר את התבואה המחוברת לקרקע אע"פ שהגיע להקצר. ומכר את מחיצת הקנים שהיא פחותה מבית רובע אע"פ שהקנים שלה עבים וחזקים. ומכר את השומרה העשויה בטיט אע"פ שאינה קבועה. ומכר את החרוב שאינו מורכב. ואת בתולת השקמה אע"פ שהן עבים. ומכר כל הדקלים שבה. אבל לא מכר את האבנים שאינן סדורות לגדר. ולא את האבנים שאינן מונחות על גבי העומרים אע"פ שהן מוכנות לכך. ולא את הקנים שבכרם שאינן מונחין תחת הגפנים אע"פ שהן משופין וחלקים ומוכנים לכך. ולא את התבואה העקורה מן הקרקע אע"פ שהיא צריכה לשדה. ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין.

ג בין כך ובין כך לא מכר מחיצת הקנים שהיא בית רובע אע"פ שהקנים שבה דקים וקטנים. ולא מכר ערוגה קטנה של בשמים שיש לה שם בפני עצמו כגון שקורין לה בי ורדא של פלוני. ולא את השומרה בזמן שאינה עשויה בטיט אע"פ שהיא קבועה בארץ. ולא מכר את החרוב המורכב. ולא סדן של שקמה ואפילו הן דקים. ולא מכר את הבור שבה ולא את הגת ולא את השובך בין חרבים בין שלמים:

ד וצריך המוכר לקנות לו דרך מן הלוקח כדי שילך בה עד אותו הבור או אותו הדות או אותו הגת או אותו השובך שנשאר לו בתוך השדה. ואם פירש ואמר חוץ מאלו אינו צריך ליקח לו [דרך]:

ה במה דברים אמורים במוכר מפני שהיה לו ללוקח לפרש ולא פירש אין לו את אלו אבל הנותן מתנה קנה את כולן בין בשדה בין בבית בין בחצר בין בבית הבד. כללו של דבר הנותן קרקע במתנה קנה המקבל כל המחובר לה עד שיפרש:

ו וכן האחין שחלקו וזכה אחד מהן בשדה זכה בכולן. והמחזיק בנכסי הגר החזיק בשדה זכה בכולן. והמקדיש את השדה הקדיש כולן:

ז אף במוכר ולוקח אין כל אלו הדברים וכיוצא בהן מענינים אמורים אלא במקום שאין שם מנהג ולא שמות ידועים לכל דבר ודבר בפני עצמו. אבל במקום שנהגו שהמוכר כך מכר כך הרי זה מכור וסומכין על המנהג. וכן מקום שאין קורין אלא בית לבית לבדו או שקורין בית לבית וכל סביבותיו ולכל שעל גביו הולכין אחר לשון אנשי המקום. וכן הדין במוכר

חצר או שדה או עיר או מטלטלין בכל הולכין אחר השמות הערוכות בפי הכל :

ח וזה עיקר גדול בכל דברי משא ומתן הולכין אחר לשון בני אדם באותו המקום ואחר המנהג. אבל מקום שאין ידוע בו מנהג ולא שמות מיוחדין אלא יש קורין כך ויש שקורין כך עושים כמו שפירשו חכמים בפרקים אלו :

הלכות מכירה - פרק שבעה ועשרים

א המוכר את הספינה מכר את התורן ואת הנס ואת העוגנים שלה ואת כל המשוטין המנהיגין אותה. ואת הכבש והאסכלה שעולין בהן לספינה ויורדין עליה. ואת בית המים שבתוכה. אבל לא מכר את הביצית והיא הספינה הקטנה שהולכים בה על המים הקרובים ליבשה. ולא מכר הדוגית והיא הספינה הקטנה שצדין בה המלחים את הדגים. ולא מכר את העבדים העושין בהן. ולא את המרצופין. ולא את הסחורה שבתוכה. ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אני מוכר הרי כולן מכורין :

ב המוכר את הקרון לא מכר את הפרדות בזמן שאינן קשורות עמו. מכר את הפרדות לא מכר את הקרון. מכר את הצמד לא מכר את הבקר. מכר את הבקר לא מכר את הצמד. ואפילו במקום שקורין מקצתן לצמד בקר :

ג המוכר את העול מכר את הפרה. מכר את הפרה לא מכר את העול. מכר את העגלה מכר את הבקר. מכר את הבקר לא מכר את העגלה. ואין הדמים ראייה בכל אלו הדברים וכיוצא בהן :

ד וכן המוכר את החמור מכר את המרדעת ואת האוכף אע"פ שאינן עליו. אבל לא מכר את השק ולא מרכבת הנשים ואפילו היו עליו בשעת המכר :

ה ואין הדמים ראייה שאם טעה בכדי שהדעת טועה יש לו אונאה או ביטול מקח כדין כל המוכר ולוקח. ואם טעה בכדי שאין הדעת טועה לא בטל המקח. שזה מתנה נתן לו ואין לו אלא החמור בלא שקים. וכן כל כיוצא בזה אין מביאין בו ראייה מן הדמים :

ו המוכר את השפחה מכר כלים שעליה אפילו הם מאה. אבל לא מכר השירים ולא הנזמים ולא הטבעות ולא את הקטלאות שבצוארה. ואם אמר לו שפחה וכל מה שעליה הרי כולן מכורין אע"פ שיש עליה כלים של מאה מנה :

ז האומר לחבירו שפחה מעוברת אני מוכר לך. פרה מעוברת אני מוכר לך. מכר לו את הולד. שפחה מניקה אני מוכר לך. פרה מניקה אני מוכר לך. לא מכר לו את הולד. חמורה מניקה אני מוכר לך מכר לו את הסיח שאין אדם קונה חמורה לחלבה :

ח האומר לחבירו ראש עבד זה או ראש חמור זה אני מוכר לך הרי זה מכר חציו. וכן הדין בכל אבר שהנשמה תלויה בו. אמר לו יד עבד זה או יד חמור זה אני מוכר לך משמנין ביניהם. וכן הדין בכל אבר שאין הנשמה תלויה בו. אמר לו ראש פרה זו אני מוכר לך לא מכר אלא הראש בלבד שהרי ראשה נמכרת תמיד במטבחים :

ט מכר את הראש בבהמה גסה לא מכר את הרגלים. מכר את הרגלים לא מכר את הראש. מכר את הקנה לא מכר את הכבד. מכר את הכבד לא מכר את הקנה. אבל בבהמה דקה מכר את הראש מכר את הרגלים. מכר את הרגלים לא מכר את הראש. מכר את הקנה מכר את הכבד. מכר את הכבד לא מכר את הקנה :

י המוכר את הבור לא מכר את מימיו. מכר את האשפה מכר את זבלה. מכר כוורת מכר דבורים. מכר שובך מכר את היונים :

יא אל ילוז מעיניך העיקר הגדול בדברים אלו שהוא מנהג המדינה והשמות הידועים ביחוד לכל דבר ודבר. ובמקום שאין מנהג ולא שם שהכל אומרים לו ביחוד ולא שיתוף הולכין אחר אלו הכללות שביארו חכמים כמו שביארנו :

הלכות מכירה - פרק שמונה ועשרים

א האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לו והיו בתוך השדות גאיות קטנים עמוקים עשרה טפחים אע"פ שאין בהן מים או סלעים גבוהים עשרה טפחים אין נמדדין בכלל הבית כור. שאין אדם רוצה ליתן מעותיו במקום אחד ונראין כשנים או שלשה מקומות. ולוקח אלו הגאיות והסלעים בכלל הבית כור בלא דמים. היו פחות מכאן נמדדין עמה :

ב במה דברים אמורים כשלא היה בהן אלא בית ארבעה קבין והיו הארבעה קבין מובלעין בתוך חמשת קבין ומובלעין בתוך רובה של שדה. אבל היתה יתר על ארבעה קבין או שהיו מפוזרין הרבה או אינן מובלעין. אף על פי שאין מהן עשרה אינן נמדדין עמה. היו נבלעין רובן במעוטה או מעוטן ברובה. או שהיו מוחלקין כמו חוט שוה או כמו עגול או כמו

משולש או שהיו בצדדין או שהיו דרך עקלתון, כל אלו. ספק והמוציא מחבירו עליו הראיה. וכן אם היו עפר מלמעלה וסלע מלמטה או סלע מלמעלה ועפר מלמטה הרי זה ספק:

ג היה בה סלע יחידי אפילו בית רובע לכור אין נמדד עמה. ואם היה סמוך למצר אפילו כל שהוא אין זה נמדד עמה. הפסיק עפר בין סלע למצר הרי זה ספק:

ד אמר לו כבית כור עפר אני מוכר לך. אפילו היו בה גאיות עמוקות עשרה טפחים או יותר או סלעים גבוהים עשרה טפחים או יותר הרי אלו נמדדין עמה:

ה האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל. אם פחת כל שהוא מנכה לו מן הדמים ואם הותיר כל שהוא יחזיר לו:

ו אמר בית כור עפר אני מוכר לך. הרי זה כמי שפירש ואמר בית כור עפר בין חסר בין יתר. ואם פיחת מן המדה אחד מארבעה ועשרים שהוא רובע לכל סאה או הותיר כך רובע לכל סאה הגיעו. יתר על כן יחשוב עמו על כל הרבעים כולן שחסרו או הוסיפו. וכל שפיחת מבית כור ינכה לו מן הדמים וכל שהוסיף על בית כור יחזיר לו:

ז ומה הוא מחזיר לו. אם היתה התוספת פחותה מתשעה קבין מחזיר לו דמים כשעת המכירה ליפות כח המוכר. ואם היתה התוספת סמוכה לשדה אחרת של מוכר מחזיר לו אותה התוספת קרקע שהרי סומך אותה לשאר שדותיו ואינו מפסיד כלום. היתה התוספת יתרה על תשעה קבין נותנין רובע לכל סאה וסאה. והנשאר יתר על הרבעים אם יש בו תשעה קבין נותן לו כל הרבעים כולן עם היתר מן הקרקע ונותנו לו בשעה שלקחה ממנו:

ח במה דברים אמורים כשהיא בזול בשעת ממכר והוקירה בשעת החזרת היתר. אבל אם היתה ביוקר והוזלה. אומרין ללוקח אם רצית ליתן לו דמי התוספת כולה תן לו דמים כפי הממכר ואם רצית ליתן לו קרקע תן לו כמו ששואה עכשיו:

ט ודין חצי קב בגינה כדין תשעה קבין בשדה. שאם הותירה בגינה פחות מחצי קב על הרבעים אינו מחזיר לו אלא דמים. הותיר חצי קב מחזיר לו את כל הרבעים עם היתר בדמים או קרקע כשעת הזול של עת החזרה:

י מכר שדה ונעשית גינה ביד לוקח. או גינה ונעשית שדה הרי זה ספק אם מחשב לו כדין שהיתה בעת המכר או כדין שהוא עתה:

יא האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל בין חסר בין יתר. או שאמר בית כור אני מוכר לך בין חסר בין יתר מדה בחבל. הלך אחר הפחות שבלשונות ואין לו אלא כדין אם חסר אם יתר :

יב מכר לו בית כור ואמר לו בסימנין ובמצרים. פחת שתות או הותיר שתות הגיעו. פחת יתר על שתות ינכה לו מן הדמים. הוסיף לו יתר על שתות יתן לו דמים או קרקע הכל לפי השיור. אם הנשאר בשדה פחות מתשעה קבין ובגנה פחות מחצי קב ולא היה סמוך לשדה המוכר מחזיר לו הדמים :

יג המוכר לחבירו שדה שהלוקח יודע אותה ואת מצריה וכבר הורגל בה. אפילו אמר לו יש במשיחתה מאתים ונמצאת בה מאה וחמשים הגיעתו שהרי ידעה וקבל עליו. וזה שהזכיר לו החשיבות, כלומר שהוא יפה כמו שדה אחרת שיש במשיחתה מאתים :

יד האומר לחבירו בית כור פלוני אני מוכר לך אע"פ שאין במשיחתו אלא לתך הגיעו. שלא מכר לו אלא מקום הנקרא בית כור לפיכך צריך המוכר להביא ראיה שהוא נקרא בית כור. וכן האומר לחבירו כרם שלי במקום פלוני אני מוכר לך אע"פ שאין בו גפנים הגיעו והוא שיהיו קורין אותו כרם. וכן האומר לחבירו פרדס זה אני מוכר לך. אפילו אין בו רמונים הגיעו והוא שיקרא פרדס וכן כל כיוצא בהן :

טו וכן כל הדברים האלו במקום שאין שם מנהג כמו שביארנו אבל במקום שיש מנהג הלך אחר המנהג ואחר לשון רוב אנשי המקום הידועים להן :

הלכות מכירה - פרק תשעה ועשרים

א שלשה אין מקחן מקח ואין ממכרן ממכר דין תורה. החרש השוטה והקטן. אבל חכמים תקנו שיהיה החרש והקטן נושא ונותן ומעשיו קיימין משום כדי חייו :

ב החרש כיצד נושא ונותן. חרש שאינו שומע ולא מדבר או מדבר ואינו שומע כלום. מוכר ולוקח המטלטלין ברמיזה אבל לא בקרקע. ואף במטלטלין לא יתקיימו מעשיו עד שבודקין אותו בדיקות רבות ומתישבין בדבר :

ג אלם ששומע ואינו מדבר או מי שנשתתק, מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנותיו קיימות בכל. בין במטלטלין בין בקרקע. והוא שיבדק כדרך שבדקין לגיטין או יכתוב בכתב ידו :

ד השוטה אין מקחו מקח ואין ממכרו ממכר. ואין מתנותיו קיימות. ובית דין מעמידים אפוטרופוס לשוטים כדרך שמעמידין לקטנים :

ה מי שהוא עת שוטה ועת שפוי כגון אלו הנכפין. בעת שהוא שפוי כל מעשיו קיימין וזוכה לעצמו ולאחרים ככל בן דעת. וצריכין העדים לחקור הדבר היטב שמא בסוף שטותו או בתחלת שטותו עשה מה שעשה :

ו קטן עד שש שנים אין הקנייתו לאחרים כלום. ומשש שנים עד שיגדיל אם יודע בטיב משא ומתן מקחו וממכרו ממכר ומתנתו קיימת. בין בדבר מרובה בין בדבר מועט בין במתנת בריא בין במתנת שכיב מרע. ודבר זה מדברי חכמים כמו שביארנו כדי שלא יבטל ולא ימצא מי שימכור לו ולא יקח ממנו. והכל במטלטלין אבל בקרקע אינו מוכר ולא נותן עד שיגדיל :

ז במה דברים אמורים בקטן שאין לו אפוטרופוס אבל אם היה לו אפוטרופוס אין מעשיו כלום אפילו במטלטלין אלא מדעת האפוטרופוס. שאם רצה לקיים מקחו וממכרו ומתנתו במטלטלין קיים :

ח בודקין את הקטן אם יודע בטיב משא ומתן או אינו יודע. לפי שיש קטן חכם ונבון שהוא יודע והוא בן שבע. ויש אחר שאפילו בן שלש עשרה אינו יודע בטיב משא ומתן. קטן היודע בטיב משא ומתן שאין לו אפוטרופוס שנשא ונתן במטלטלין וטעה דינו כדין הגדול. פחות משתות מחילה. שתות מחזיר ההונייה. יתר על שתות בטל מקח כמו שביארנו. ואני אומר שאין מקח הקטן וממכרו במטלטלין קיימין אלא בשמשך או המשך. אבל אם נתן מעות על המקח וחזר בו אינו מקבל מי שפרע ואחרים שחזרו בו מקבלין מי שפרע :

ט וכן אם קנו מיד הקטן או השכיר מקום המטלטלין וחזר בו לא קנה הלוקח שאין מוציאין מידי הקטן בדין. ואין קניין מיד הקטן כלום שהקניין בשטר ואין העדים חותמין אלא על שטר של אדם גדול :

י וכן קטן שקנה מטלטלין וקנו מידו ושכר מהם המקום לא קנה עד שימשוך. לפי שאינו זוכה בדרכים שזוכין בהן הגדולים. ראייה לדבר שאין חצר של קטן ולא ארבע אמות שלו קונין לו. מפני שנתרבו מדין שליחות ולא מדין ידו כמו שיתבאר ולא יהיה הקניין או שכירות המקום גדול מחצירו. אבל הקטנה שנתרבתה חצירה מידה תקנה המטלטלין מאחרים אם קנו מידה או בשכירות מקום :

יא יראה לי שקטן שקנה קרקע ונתן דמים והחזיק בקרקע תעמוד בידו אע"פ שאין ממכרו בקרקע כלום שהקטן כמי שאינו בפנינו הוא וזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו :

יב קטן שהגדיל והביא הזכר שתי שערות אחר שלש עשרה שנה והבת אחר שתיים עשרה אף על פי שאינו יודע בטיב משא ומתן מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנתו מתנה במטלטלין. אבל בקרקע אין מעשיו קיימין עד שיהיה יודע בטיב משא ומתן אחר שהגדיל :

יג במה דברים אמורים בקרקע שלו אבל קרקע שירש מאבותיו או משאר מורישיו אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן עשרים שנה. אע"פ שהביא שתי שערות ויודע בטיב משא ומתן. שמא ימכור בזול מפני שדעתו נוטה אחר המעות ועדיין לא נתיישבה דעתו בדרכי העולם :

יד מתנתו כשהוא פחות מבן עשרים בין מתנת בריא בין מתנת שכיב מרע הרי זו קיימת. שאילו לא הגיע לו הנייה גדולה לא נתן. והוא דבר שאינו מצוי תמיד. ואמרו חכמים תתקיים מתנתו כדי שיהיו דבריו נשמעין :

טו במה דברים אמורים שהוא מוכר קרקע אביו כשהוא בן עשרים כשהביא שתי שערות או כשנולדו לו סימני סריס. אבל אם לא הביא שתי שערות ולא נעשה סריס. קטן הוא ואין ממכרו בקרקע ממכר ואפילו בנכסיו עד שיגדיל לרוב שנותיו :

טז מי שמכר בין בנכסיו בין בנכסי אביו ומת ובאו קרוביו וערערו שהיה קטן בשעת המכר ובקשו לבדקו אין שומעין להם לנוולו. ועוד שהסימנים משתנין במיתה. וחזקה היא שאין העדים חותמין על השטר אלא אם כן ידעו בודאי שהמוכר גדול :

יז פחות מבן עשרים שמכר קרקע אביו חוזר ומוציא מיד הלוקח בין קודם עשרים בין אחר עשרים. ומוציא מן הלוקח כל הפירות שאכל. ואם הוציא הוצאות או שנטע וזרע שמין לו ומחזיר את השאר. כדין הזה הורו רבותי. ואני אומר שאפילו קטן שמכר קרקע מנכסי אביו וכשנעשה בן עשרים לא מיחה אינו יכול לחזור. שכיון שלקח המעות ונשתמש הלוקח בקרקע זו לפניו כשהוא בן עשרים ולא מיחה נתקיימה בידי הלוקח שהרי רצה בממכרו :

יח השכור מקחו וממכרו ממכר ומתנותיו קיימין. ואם הגיע לשכרותו של לוט והוא השכור שעושה ואינו יודע מה עושה אין מעשיו כלום והרי הוא כשוטה או כקטן פחות מבן שש :

א המוכר שמכר קרקע או מטלטלין וזכה בהן הלוקח שלא מדעתו יד הלוקח על העליונה. ואם רצה לוקח אין המוכר יכול לחזור בו ואם לא רצה תחזור לבעליה. לפיכך כותבין שטר למוכר אע"פ שאין הלוקח עמו. ולעולם הלוקח נותן שכר הסופר ואפילו מכר שדהו מפני רעתה:

ב וכן העבד שקנה או מכר או נתן מתנה או נתנה לו. יד האדון על העליונה אם רצה לקיים מעשיו הרי אלו קיימין ואם לא רצה בטלו כל מעשיו. ובדברים בלבד הוא שמקיים האדון או מבטל ואינו צריך לקנות ממנו כלום:

ג וכן האשה שמכרה או נתנה מתנה. בין בנכסי בעלה בין בנכסי צאן ברזל שהכניסה לו. בין בדברים שייחד לה בכתובתה בין בנכסי מלוג. בין בקרקעות בין במטלטלין. וכן אם לקחה או נתנה [לה מתנה] יד הבעל על העליונה ואם רצה לקיים יקיים אם רצה לבטל יבטל הכל. אבל הבעל שמכר או נתן בין קרקע שהכניסה לו אשתו בכתובתה או קרקע שהכניס לה שום משלו. בין קרקע שייחד לה בכתובתה. אע"פ שקנו מיד האשה אחר שקיימה מעשיו הרי כל מה שעשה בטל מפני שהיא אומרת נחת רוח עשיתי לבעלי:

ד מכר או נתן נכסי מלוג בין בקרקעות בין במטלטלין יד האשה על העליונה. רצתה לבטל מבטלה ואם קיימה מעשיה קנו הלקוחות:

ה בעל שמכר מטלטלין של נכסי צאן ברזל או מטלטלין שנתנה לו משלו אע"פ שאינו רשאי אם עבר ומכר או נתן קנו הלקוחות ואין האשה יכולה להוציא מידם. וכן יש לו לבעל למכור כל נכסיו אף על פי שהן תחת יד שעבוד הכתובה. ואם תבא לטרוף טורפת אלא אם כן כתבה ללוקח תחלה וקנו מידה:

ו האשה שמכרה או נתנה נכסי צאן ברזל לבעלה לא קנה. ויש לה לחזור ולהוציא מידו כמו שביארנו בהלכות אישות. בית דין שמכרו או לקחו בנכסי יתומים בין בקרקע בין במטלטלין. וכן האפוטרופוסין בין שמינו אותם בית דין בין שמינה אותן אבי יתומים. מקחן מקח וממכרן ממכר אבל מתנתם אינה כלום שאין אדם נותן דבר שאינו שלו:

ז המוכר או הנותן בשבת ואין צריך לומר ביום טוב אע"פ שמכין אותו מעשיו קיימין וכן כל מי שקנו מידו בשבת הקניין קיים וכותבין לאחר השבת ונותנין: סליקו להו הלכות מכירה בס"ד

ענין אלו ההלכות לידע דין זוכה מן ההפקר היאך יקנה ובמה יקנה. ודין נותן מתנה ומקבל מתנה. ואי זו מתנה חוזרת ואי זו אינה חוזרת: וביאור כל הדינין אלו בפרקים אלו:

הלכות זכיה ומתנה - פרק ראשון

א ההפקר כל המחזיק בו זכה. וכן המדברות והנהרות והנחלים כל שבהן הפקר וכל הקודם בהן זכה. כגון העשבים והעצים והפירות של אילנות של יער וכיוצא בהן:

ב הצד דגים מן הימים ומן הנהרות. או שצד עופות או מיני חיות הואיל ואין להם בעלים זכה. ובלבד שלא יצוד בשדה חבירו. ואם צד שם קנה. ואם היו הדגים בביברים של בעלים וכן חיה ועוף שבביברים. אע"פ שהוא ביבר גדול והוא מחוסר צידה הרי זה של בעל הביברים והצד משם הרי זה גזלן:

ג אבל הלוקח דגים מתוך מצודתו של חבירו כשהוא בתוך הים. או שלקח חיה ממצודתו כשהיא פרוסה במדבר הרי זה אסור מדברי סופרים. ואם היה המצודה כלי ולקח מתוך המצודה הרי זה גזלן:

ד הפורס מצודה בשדה חבירו וצד בה חיה או עוף אע"פ שאין לו רשות לעשות דבר זה קנה. ואם היה עומד בעל השדה בתוך שדהו ואמר זכתה לי שדי קנה בעל השדה. ואין לבעל המצודה כלום:

ה דגים שקפצו לתוך הספינה קנה בעל הספינה. שזו כחצר המשתמרת היא ואינה חצר המהלכת. שהמים הן שמוליכין אותה ואינה הולכת מחמת עצמה:

ו גר שמת ולא הוליד ישראל אחר שנתגייר אין לו יורשין אלא כל הקודם והחזיק בנכסיו זכה. ואין בעל המצר יכול לסלקו בדמים שזו כמתנה היא:

ז שתי שדות בנכסי הגר ומצר אחד ביניהן. החזיק באחת מהן לקנותה קנאה. החזיק בה לקנות אותה ואת חברתה. זו שהחזיק בה קנה אבל חברתה לא קנה. החזיק בה כדי לקנות את חברתה לא קנה אחת מהן. חברתה מפני שלא החזיק בה. ואותה מפני שלא החזיק בה כדי לקנותה. החזיק בה כדי לקנותה ולקנות את חברתה ואת המצר שביניהן. או שהחזיק במצר לקנות שתיהן הרי זה ספק. ואם בא אחד והחזיק בה כדי לקנותה זכה האחרון:

ח וכן שני בתים זה לפניו מזה שהחזיק באחד מהן לקנותו ולקנות את השני לא קנה אלא זה שהחזיק בו בלבד. החזיק באחד מהן כדי לקנות את השני אף זה שהחזיק בו לא קנה:

ט המחזיק בשטר מנכסי הגר כדי לקנות את הקרקע הכתובה באותו שטר לא קנה אלא השטר בלבד לצור על פי צלוחיתו וכיוצא בזה:

י שדה המצויינת במצריה כיון שהכיש בה מכוש אחד קנה את כולה. ואם אינה מצויינת במצריה קונה ממנה באותו מכוש כדי שילך הצמד בשעת חרישה ויחזור. המצר והחצב שמתחמין בו תחומין מפסיקין בנכסי הגר. וכל המחזיק בשדה לא קנה אלא עד המצר או עד החצב:

יא כל המפסיק לפאה מפסיק בנכסי הגר. כיצד היה שם נחל או אמת המים וכיוצא בהן לא קנה אלא עד הנחל או עד האמה וכל המפסיק ברשות שבת מפסיק בנכסי הגר. כגון שהיה בין שתי השדות רשות היחיד או כרמלית אפילו היה ביניהם רשות שחולקת לגיטין:

יב כל דבר המפסיק לטומאה מפסיק בנכסי הגר. כיצד כגון שנכנס אדם לבקעה זו וטומאה בבקעה בצדה אחרת ואינו יודע אם הגיע למקום הטומאה אם לאו. כל מקום שמחזיקין אותו לטומאה הרי הוא כמקום אחר מוחלק בפני עצמו:

יג בקעה גדולה שיש בה שדות רבות וכולן של גר אחד ולא היה ביניהן לא מצר ולא חצב ולא דבר מדברים המפסיקין. ובא אחד והחזיק במקצת הבקעה לקנות את כולה כל הנקרא על שם אותו הגר קונה אותו:

יד עכו"ם שמכר מטלטלין לישראל או קנה מטלטלין מישראל. קונה במשיכה ומקנה במשיכה או בדמים. אבל הקרקע אינו קונה אותו מישראל אלא בשטר ואינו מקנה אותו לישראל אלא בשטר שאין דעתו סומכת אלא על השטר. לפיכך ישראל שלקח שדה מן העכו"ם ונתן הדמים. וקודם שיחזיק בה בא ישראל אחר והחזיק בה כדרך שמחזיקין בנכסי הגר זכה אחרון ונותן לראשון את הדמים. מפני שהעכו"ם מעת שלקח הדמים סלק רשותו וישראל לא קנה עד שיגיע השטר לידו ונמצאו נכסים אלו כנכסי מדבר שכל המחזיק בהן זכה:

טו במה דברים אמורים במקום שאין משפט ידוע למלך. אבל אם דין אותו המלך ומשפטו שלא יזכה בקרקע אלא מי שכותב בשטר או הנותן דמים וכיוצא בדברים אלו. עושין כפי משפט המלך שכל דיני המלך בממון על פיהן דנין:

הלכות זכיה ומתנה - פרק שני

א נכסי גר שאין לו יורשים. ונכסי ההפקר ושדה שמכרה העכו"ם לישראל ועדיין לא החזיק בה. כולם דינם שוה. כל המחזיק בהם בדרך מדרכי החזקה כמו שביארנו בהלכות מכירה קנה חוץ מאכילת הפירות:

ב כיצד הלוקח קרקע מחבירו והחזיק בה באכילת פירותיה קנה כמו שביארנו. אבל בנכסי הפקר או נכסי הגר אפילו אכל פירות האילן כמה שנים לא קנה גוף האילן ולא גוף הקרקע עד שיעשה מעשה בגוף הארץ או יעבוד עבודה באילן. ומעשה באשה אחת שאכלה פירות דקל שלש עשרה שנה ובא אחד והחזיק באילן בעבודה שעבד בגוף האילן ובא מעשה לפני חכמים ואמרו זה האחרון קנה:

ג יש דברים רבים שאם החזיק בהן הלוקח לא קנה עדיין. ואם החזיק באחד מהן בנכסי הגר או בנכסי הפקר קנה. כיצד המוצא פלטרס גדולים בנויין בנכסי הגר או בנכסי הפקר וסייד בהן סיוד אחד או כייר בהן כיור אחד. כגון אמה או יותר כנגד הפתח קנה:

ד הצר צורה בנכסי הגר קנה והמציע מצעות בנכסי הגר קנה. הנר את השדה בנכסי הגר קנה. המפצל זמורות הגפן או שריגי אילנות וכפות תמרים בנכסי הגר. אם דעתו לעבוד האילן קנה. ואם דעתו להאכיל העצים לבהמה לא קנה:

ה כיצד היה כורת מכאן ומכאן הרי חזקתו שנתכוין לעבודת האילן. היה כורת מרוח אחת אינו מתכוין אלא לעצים. וכן המלקט עצים ועשבים ואבנים מן השדה. אם דעתו לתקן הארץ קנה. ואם לעצים לא קנה:

ו כיצד לקט הגס והדק הרי זו בחזקת שנתכוין לתקן את הארץ. לקט הגס ולא הדק הרי זה בחזקת שנתכוין לעצים. וכן המשוה פני הארץ. אם דעתו לתקן הארץ קנה. ואם דעתו להשוות מקום שיעמיד בו גורן לא קנה:

ז כיצד היה לוקח עפר ממקום גבוה ונותנו למקום הנמוך הרי זה מתקן הארץ. ראינוהו שאינו מקפיד על זה אלא משליך העפר והצרורות בכל מקום בלא הקפדה הרי זה בחזקת שאינו מתכוין אלא להשוות מקום לדייש. וכן הפותח מים לתוך הארץ. אם לתקן הארץ קנה. ואם לצוד הדגים לא קנה:

ח כיצד עשה מקום שיכנסו בו המים בלבד הרי זה מתכוין לתקן הארץ. עשה שני פתחים אחד להכניס ואחד להוציא הרי זה מתכוין לצוד דגים:

ט הבונה פלטרין גדולים בנכסי הגר ובא אחר והעמיד להם דלתות קנה האחרון. שהראשון לא עשה בגוף הארץ כלום. והרי הוא כמי שעשה גל אבנים על הארץ שאינו קונה. שהרי לא הועיל בגדר זה מפני שהוא רחב ביותר ומפולש. ואין צורת אותו הבנין מועלת לו עד שיעמיד דלתות:

י המפיץ הזרע לתוך התלמים לא קנה. שבעת שהשליך הזרע לא השבית כלום ובעת שצמח והשביח שבח הבא מאליו הוא ואינו קונה:

יא היתה מחיצה בנכסי הגר ובא זה ועשה מחיצה אחרת על גבה לא קנה. ואפילו נבלעה מחיצה התחתונה והרי העליונה קיימת. שבעת שבנה לא הועיל ובעת שהועיל מאליו בא המעשה:

יב המחזיק בנכסי הגר ובהפקר והוא אין דעתו לקנות. אע"פ שבנה וגדר לא קנה:

יג העוודר בנכסי הגר וכסבור שהן שלו לא קנה. עדר בנכסי גר זה וכסבור של גר אחר. הואיל ונתכוון במעשיו אלו לזכות מן ההפקר הרי זה קנה:

יד היה משכון ישראל ביד הגר וכשמת הגר בא ישראל אחר והחזיק במשכון זה. מוציאין אותו מידו שכיון שמת הגר בטל שעבודו:

טו היה משכון הגר ביד ישראל ובא ישראל אחר והחזיק בו. לוקח ממנו הראשון כנגד מעותיו והאחרון קנה את השאר:

טז במה דברים אמורים בשלא היה המשכון בחצר הראשון אבל אם היה בחצירו חצירו קונה לו שלא מדעתו כמו שביארנו בענין מציאה. ואין לזה האחרון כלום:

יז גר שמת ובזבזו ישראל את נכסיו והיו בהן עבדים גדולים. קנו עצמן בני חורין. אבל העבדים הקטנים הרי הן כבהמה וכל המחזיק בהן זכה בהם. וכבר ביארנו דרכי החזקה שיקנו בהם את העבדים:

יח גר שמת ובזבזו ישראל את נכסיו. ושמעו שעדיין לא מת. או שיש לו בן או שאשתו מעוברת. כולן חייבין להחזיר. החזירו כולן ואחר כך שמעו שמת ששמועה ראשונה אמת היתה ובראשונה מת. או מת בנו מקודם או הפילה אשתו. כל המחזיק בשניה קנה ובראשונה לא קנה :

הלכות זכיה ומתנה - פרק שלישי

א הנותן מתנה לחבירו אין המקבל זוכה בה אלא באחד מן הדרכים שהקונה זוכה בהן במקחו. אם מטלטלין רוצה ליתן לו, עד שיגביה או שימשוך דבר שאין דרכו להגביה או יקנה באחד משאר הדברים שהמטלטלין נקנין בהן. ואם קרקע או עבדים נתן לו עד שיחזיק כדרך שמחזיק הלוקח או עד שיגיע שטר מתנה לידו. אבל בדברים לא זכה המקבל אלא כל אחד מהן עדיין יכול לחזור בו :

ב מחל לחבירו חוב שיש לו עליו. או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצלו. הרי זו מתנה הנקנית בדברים בלבד. ואין צריך דבר אחר כמו שביארנו :

ג וכן האומר לחבירו מנה שיש לי בידך תנהו לזה קנה. ואין אחד מהן יכול לחזור בו. בין שנתן המנה בחוב שיש לו אצלו בין שנתנו לו מתנה בין שהיה חוב אצלו בין שהיה פקדון אצלו כמו שביארנו :

ד כשם שאין צריכים עדים לענין מקח וממכר אלא לגלות הדבר בלבד אם היתה שם טענה וכפירה. כך במחילות ומתנות אין צריכין עדים אלא מפני המשקרים :

ה כשם שמוכר צריך לסיים הממכר כמו שביארנו כך הנותן. כיצד הכותב לחבירו קרקע מנכסי נתונה לך. או שכתב לו כל נכסי קנויין לך חוץ ממקצתן. הואיל ולא סיים הדבר שנתן לו ואינו ידוע לא קנה כלום. ואינו יכול לומר לו תן לי פחות שבנכסוך עד שסיים לו המקום שנתן לו. אבל אם אמר לו חלק כך וכך בשדה פלונית הואיל וסיים השדה אע"פ שלא סיים החלק נוטל אותו חלק מן הפחות שבאותה שדה :

ו כל הנותן מתנה על תנאי. בין שהתנה נותן בין שהתנה המקבל והחזיק המקבל וזכה בה. אם נתקיים התנאי נתקיים המתנה ואם לא נתקיים התנאי בטלה המתנה ויחזיר פירות שאכל. והוא שיהיה התנאי כראוי :

ז כבר ביארנו שכל תנאין שיש במתנות או במקח וממכר צריך שיהיה תנאי כפול. והן קודם ללאו. ותנאי קודם למעשה. ויהיה תנאי שאפשר לקיימו. ואם חסר אחד מאלו התנאין בטל וכאילו אין שם תנאי:

ח וכל האומר על מנת כאומר. מעכשיו דמי ואינו צריך לכפול התנאי. כך הורו מקצת הגאונים ולזה דעתי נוטה. ורבותי הורו שאין צריך לכפול התנאי ולהקדים הן ללאו אלא בגיטין ובקידושין בלבד. ואין לדבר זה ראייה:

ט הנותן מתנה על מנת להחזיר הרי זו מתנה. בין שהתנה להחזיר מיד בין שהתנה להחזירה לזמן קצוב. או כל ימי חייו של אחד מהם. או כל ימי חייו של פלוני. הרי זו מתנה בין במטלטלין בין בקרקע. ואוכל פירות כל זמן המתנה:

י האומר לחבירו שור זה אני נותן לך במתנה על מנת שתחזירהו. הקדישו והחזירו הרי זה מוקדש ומוחזר. אמר לו על מנת שתחזירהו לי אינו קדוש. שלא התנה עליו אלא שיחזיר דבר הראוי לו וכן כל כיוצא בזה:

יא אסור לישראל ליתן לעכו"ם מתנת חנם. אבל נותן הוא לגר תושב. שנאמר [\(דברים יד-כא\)](#) "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי" במכירה ולא במתנה אבל לגר תושב בין במכירה בין בנתינה מפני שאתה מצווה להחיותו. שנאמר [\(ויקרא כה-לה\)](#) "גר ותושב וחי עמך":

יב הנותן מתנה לעבד או לאשה קנה הבעל והאדון. אלא שהאדון קונה לגוף והבעל קונה אותה לפירות:

יג נתן מתנה לאשה על מנת שאין לבעלה רשות בה. ולעבד על מנת שאין לרבו רשות בו קנה האדון וקנה הבעל. אבל הנותן מתנה לאשה או לעבד והתנה עמהן הנותן בגופה של מתנה שתהיה לכך וכך. לא קנה האדון ולא קנה הבעל:

יד כיצד הנותן מתנה לאשה ואמר לה הרי המעות האלו נתונים לך במתנה על מנת שתלבשי בהן או על מנת שתשתי בהם ותעשי מה שתרצי בלא רשות הבעל. לא קנה הבעל. וכן אם אמר לעבד על מנת שתאכל בהן ותשתה בהן. על מנת שתצא בהם לחירות. או על מנת שתעשה בהם כל מה שתרצה בלא רשות אדון שלך. לא קנה האדון וכן כל כיוצא בזה:

טו הנותן כל נכסיו לעבדו קנה עצמו ויצא בן חורין וקנה שאר הנכסים. ואם שייר כל שהוא אפילו מטלטלין לא קנה כלום שאין זה גט חירות גמור שהרי שייר בו בגט ומתוך שלא נשתחרר לא קנה כלום:

הלכות זכיה ומתנה - פרק רביעי

א המקבל את המתנה וזכה בה. ואחר שבאה לידו והוא שותק חזר בו. ואמר איני רוצה בה. או איני מקבלה. או הרי היא בטילה. או שאמר מום זה נראה לי בה. לא אמר כלום. וכשם שאין הנותן יכול לחזור בו כך המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה. מתנה זו שאמר המקבל איני רוצה בה אחר שבאת לידו הרי היא הפקר וכל הקודם בה זכה בה שהרי הפקירה המקבל אחר שזכה בה. אבל אם היה צווח מעיקרו לא קנה המקבל וחוזרת לבעלים הראשונים:

ב המזכה לחבירו במתנה על ידי אחר כיון שהחזיק בה אחר כגון שמשך המטלטלין או הגיע שטר הקרקע לידו או החזיק בקרקע זכה חבירו אע"פ שלא הגיע המתנה לידו ואין הנותן יכול לחזור בו. אבל המקבל ידו על העליונה אם רצה מקבל אם לא רצה אינו מקבל שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו וזכות הוא שתנתן לו מתנה אם ירצה. אבל אם לא ירצה אין נותנין מתנה לאדם בעל כרחו:

ג זיכה לו על ידי אחר וכששמע המקבל שתק ואחר כך צווח ואמר איני מקבלה. הרי זה ספק אם זה ששתק כבר רצה וזה שחזר וצווח חזר בו. או ששתק מפני שעדיין לא הגיע לידו כלום וזה שצווח הוכיח סופו על תחלתו. לפיכך אם קדם אחר וזכה בה לעצמו אין מוציאין מידו. שמא המקבל זכה וכיון שאמר איני רוצה בה הרי הפקירה כמו שביארנו. וזה שקדם ולקחה מן ההפקר זכה. ואם חזרו הבעלים הראשונים ותפשוה מיד זה שקדם וזכה בה אין מוציאין אותה מידם. שמא המקבל לא זכה וכיון שאמר איני רוצה הוכיח סופו על תחלתו ולא קנה אותה וברשות בעלים הראשונים היא קיימת עדיין:

ד ראובן שרצה ליתן מאה דינרין לשמעון ושלח לו המאה על ידי לוי. אם אמר לו זכה במאה זו לשמעון. או תן מאה זו לשמעון אינו יכול לחזור בו. אבל אם אמר לו הולך מאה זו לשמעון יכול לחזור בו עד שיגיע המאה ליד שמעון:

ה הלך לוי במאה זו שנשתלחו עמו להוליכן לשמעון. ובקש שמעון ולא מצאהו יחזיר לראובן. מת שמעון בחיי ראובן יחזיר לראובן או ליורשיו. מת ראובן בחיי שמעון יתן המאה לשמעון או ליורשיו שמצוה לקיים דברי המת ואע"פ שאמר הדברים והוא בריא. שהרי המאה בידו של שליח עדיין:

ו אין אדם זוכה במתנה לחבירו עד שיהיה הזוכה גדול ובן דעת. ואחד איש ואחד אשה ואפילו אשת איש ועבד ושפחה. אבל העכו"ם אינו זוכה הואיל ואין ראוי לשליחות לעולם כך אינו זוכה לישראל. וכשם שאין ישראל נעשה שליח לעכו"ם כך אינו זוכה לעכו"ם :

ז קטן שנותנין לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים. פחות מזה לא זכה לעצמו ולא לאחרים. וכן השוטה אינו זוכה לא לו ולא לאחרים. והמזכה לשוטה על ידי בן דעת זכה. אבל החרש זוכה לעצמו כמו שביארנו בהלכות גזילה :

ח זכין לקטן אפילו בן יום אחד. ולגדול בין בפניו בין שלא בפניו. וחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו אע"פ שאינו עומד שם כיון שהגיע המתנה לחצירו כאילו זכה בה אחר :

ט במה דברים אמורים בחצר המשתמרת אבל בחצר שאינה משתמרת כגון שדהו וחורבתו עד שיהיה עומד בצדה ויאמר זכתה לי שדי. וכן ארבע אמות של אדם שהוא עומד בצדן קונין לו בסימטא או בצדי רשות הרבים או בחצר שאין לה בעלים. אבל ברשות הרבים או בשדה חבירו אינו זוכה עד שיגיע מתנה לידו. וקטנה תזכה לה חצרה וארבע אמות שלה. אבל הקטן אינו זוכה עד שתגיע מתנה לידו או עד שיזכה לו אחר :

י המתנה כגט שאין אדם יכול למסור דברים לשליח. כיצד אמר לשלשה אמרו לפלוני ופלוני שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנוה לפלוני אין זה כלום. ואם אמרו לאותן העדים וכתבו ונתנו למקבל לא קנה. וכן אם אמר לשנים כתבו וחתמו בשטר מתנה ויתנוה לפלוני אינן יכולין לומר לסופר לכתוב אלא הן עצמן כותבין כמו בגט :

יא הכותב בשטר נתתי שדה פלונית לפלוני. או שכתב נתתיה לו או הרי היא שלו. הרי זוכה בה כשיגיע השטר לידו. אבל אם כתב בשטר אתננה לו. אע"פ שהעידו עליו העדים. לא זכה המקבל עד שיאמר לעדים כתבו שטר מתנה ותנו לו וכותבין ונותנין לו. שאין המקבל זוכה עד שיגיע שטר המתנה לידו או עד שיזכה לו בו על ידי אחרים כמו שביארנו :

יב האומר נתתי שדה פלונית לפלוני והוא אומר לא נתן לי. חוששין שמא זיכה לו על ידי אחר. אבל אם אמר כתבתי ונתתי לו והוא אומר לא כתב ולא נתן לי. אם המקבל מתנה הוא שאמר כן. הודאת בעל דין כמאה עדים הוא והנותן אוכל פירות שדהו. ואם בן המקבל הוא שאמר לא נתת לאבי שדה זו והוא אומר כתבתי ונתתי לו. מניחין את הפירות על ידי שלישי עד שיודע הדבר היאך הוא :

יג מקבל מתנה שטען ואמר זו שתחת ידי אינה מתנה בידי אלא שומר אני עליה וכיוצא בו. או שאמר בטילה היתה מתחלתה לפי שלא קבלתיה

או בעל כרחי באונס או בטעות וכיוצא בדברים אלו דבריו קיימין. ונשבע על זה שבועת היסת ותחזור לבעליה :

יז טען הנותן ואמר שומר אתה עליה או שאמר שלא מדעתי נתתיה או גזולה היא בידך וזה אומר אתה נתת לי. נשבע המקבל שבועת היסת ונפטר :

הלכות זכיה ומתנה - פרק חמישי

א הנותן מתנה בין בריא בין חולה צריך שתהיה גלויה ומפורסמת. אמר לעדים כתבו בסתר ותנו לו אינה כלום. שזה מערים כדי לאבד ממון אחרים שיחזור וימכור אחר שיתן :

ב לפיכך כל שטר מתנת קרקע שאין כתוב בו ואמר לנו פלוני הנותן שבו בשווקים וברחובות וכתבו לו מתנה גלויה ומפורסמת וכיוצא בענינים אלו חוששין לה שמא מתנה מסותרת היא ולא זכה המקבל :

ג הכותב שתי מתנות על שדה אחת הראשונה מסותרת והאחרונה גלויה ומפורסמת אחרון קנה ואפילו היתה הראשונה סתם ואין בה לא ענין סתירה ולא ענין גילוי אלא מתנה סתם האחרון קנה :

ד כבר ביארנו שהמוסר מודעה ואחר כך נתן המתנה בטילה אף על פי שאין זה אונס. שאין הולכין במתנה אלא אחר דעת הנותן. הואיל וגילה דעתו שאינו רוצה בה מתנתו בטילה. לפיכך מי שהיו הדברים מוכיחין שאין דעתו ליתן מתנה זו אפילו שנתנה מתנה גלויה ונמצאת שנתנה מקודם מתנה מסותרת הרי שתי המתנות בטלות. הראשונה מפני שהיא מסותרת. והשניה מפני שהדבר מוכיח שאינו רוצה והרי קדמה זו המתנה שנמצאה כמו מודעה לה :

ה מעשה באחד שרצה לישא אשה אמרה לו איני נשאת לך עד שתכתוב לי כל נכסוך. שמע בנו הגדול וצווח על שמניחו ריקן. אמר לעדים לכו והחבאו וכתבו לו כל נכסי במתנה. ואחר כך כתב לה כל נכסיו ונשאה. ובא מעשה לפני חכמים ואמרו הבן לא קנה והאשה לא קנתה. שהרי לא ברצונו כתב לה וכאנוס בדבר הוא. שהרי גילה דעתו במתנה הראשונה אע"פ שהיא בטילה מפני שהיא מסותרת. וכן כל כיוצא בענינים אלו :

ו שני שטרות שזמנן ביום אחד והן כתובין על שדה אחת בין במכר בין במתנה. אם דרך אנשי המקום לכתוב שעות כל הקודם זכה. ואם אין

דרך המקום לכתוב שעות הרי הדבר מסור לדיינים. כל שדעתם נוטה להעמיד שדה זו בידו יעמידו :

ז במה דברים אמורים בשטר שאין בו קנין אלא קנה שדה זו בשטר זה. שאין אנו יודעין מי הוא משניהם שהגיע שטרו לידו תחלה. אבל אם היה בכל שטר מהן קנין כל שקדם לו הקנין זכה וישאלו העדים. וכן אם היו שם עדים שזה הגיע לידו שטר מתנתו תחלה קנה הראשון :

ח שני שטרות היוצאים על שדה אחת בשם קונה אחד ואין זמנם שוה. אם היה שטר אחד מכר ואחד מתנה. אם היה השטר הראשון מתנה והשני שאחריו מכר לא בטל האחרון את הראשון. שיש לומר להוסיף לו אחריות חזר וכתב בשם מכר. אע"פ שלא היה כותב שם אחריות שאחריות טעות סופר הוא. וכן אם הראשון מכר והשני מתנה קנה השדה מזמן ראשון. שלא כתב לו שטר מתנה אלא ליפות כחו ומשום דין בן המצר :

ט היו שני השטרות במכר או שניהם במתנה. אם הוסיף בשני כלום הרי הראשון קיים שלא כתב השני אלא מפני התוספת. ואם לא הוסיף ביטל שטר שני את הראשון ואין לו אחריות אלא מזמן השני. לפיכך כל הפירות שאכל הלוקח מזמן ראשון עד זמן שני מחזיר אותם. ואם היה על אותה שדה חוק למלך בכל שנה. הנותן או המוכר נותן אותו החוק עד זמן השטר השני :

הלכות זכיה ומתנה - פרק ששי

א לעולם אומדין דעת הנותן. אם היו הדברים מראין סוף דעתו עושין על פי האומד אע"פ שלא פירש. כיצד מי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת וכתב כל נכסיו לאחר מתנה גלויה גמורה ואחר כך בא בנו אין מתנתו קיימת. שהדברים מוכיחין שאילו ידע שבנו קיים לא היה נותן כל נכסיו. לפיכך אם שייר מנכסיו כל שהוא בין קרקע בין במטלטלין מתנתו קיימת :

ב וכן הכותב כל נכסיו מתנה לאחד מבניו בין שהיה בריא בין שהיה שכיב מרע. אפילו היה בן קטן המוטל בעריסה לא עשהו אלא אפוטרופוס. והרי הוא בכל הנכסים כאחד מאחיו. אומדן דעת הוא שלא נתכוון אלא להיות אחיו נשמעין לו. ואם שייר כל שהוא בין קרקע בין במטלטלין זכה הבן במתנה :

ג בד"א שכתב לבן בין הבנים אבל אם כתב כל נכסיו לבן בין הבנות או לבת בין הבנות או לאחד מן היורשין בין שאר היורשין. אע"פ שלא שייר כלום מתנתו קיימת:

ד וכן הכותב כל נכסיו לאשתו בין בריא בין שכיב מרע אף על פי שקנו מידו לא עשאה אלא אפוטרופא על יורשיו. בין שהיו יורשי בניו ממנה או מאשה אחרת או אחיו או שאר יורשיו. ואם שייר כל שהוא בין קרקע בין מטלטלין קנתה כל שכתב לה:

ה במה דברים אמורים בנשואה אבל אם כתב כל נכסיו לאשתו ארוסה או לגרושה אף על פי שלא שייר כלום הרי היא כשאר בני אדם ומתנתו קיימת:

ו הכותב כל נכסיו לאחד מבניו ולאחר. זה האחר קנה חצי הנכסים במתנה. ונשאר החצי לבניו. והבן שנתנו לו אפוטרופוס מינהו על שאר אחיו:

ז וכן אם כתב כל נכסיו לאשתו ולאחר. זה האחר קנה מחצה ואשתו אפוטרופא על מחצה:

ח כל אשה שקנתה כל נכסי בעלה במתנה. אבדה כתובתה ותקרע. לפיכך אם יצא שטר חוב עליו והלכו כל הנכסים בחובו שקדם המתנה תשאר היא בלא כלום ולא תקח בכתובתה שקדמה החוב. שאומדן דעת הוא שבהנאה שבאה לה בשמועה זו שכתב לה כל נכסיו אבדה כל זכות שיש לה בנכסים חוץ ממתנה זו:

ט וכן הכותב נכסיו לבניו בין זכרים בין נקבות בין בריא בין שכיב מרע וכתב לאשתו עמהן קרקע כל שהוא. הואיל ועשה אותה שותף בין הבנים ולא מחתה אבדה כתובתה ואינה טורפת מנכסים אלו כלום. אבל מנכסיו שיבואו לו אחר אלו נוטלת מהן כתובתה:

י כתב לה עמהן מטלטלין בלבד או ששייר לעצמו קרקע כל שהוא. כתובתה קיימת. ותקנת הגאונים היא שאפילו שייר מטלטלים כל שהוא. שהרי היא אומרת ממה ששייר אני גובה ומתוך שתרוך למה ששייר תרוך לשאר נכסים ותטרוף:

יא הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו חלק עמהן. ומת אחד מן הבנים בחיי אביו. הרי זו תגבה כתובתה מחלק זה שמת. שלא אבדה כתובתה אלא מלטרוף מהן:

יב הרוצה להנשא וכתבה כל נכסיה בין לבנה בין לאחר. ואחר כך נשאת ונתגרשה או שמת בעלה. מתנתה בטילה שזו מברחת היא ולא כתבה כל

נכסיה אלא להבריא מבעלה שלא יירשנה. וכשתהיה צריכה להן יחזרו לה. לפיכך אם מתה היא בחיי בעלה קנה המקבל מתנה את הכל. ואם שיירה כלום אפילו מטלטלין מתנתה קיימת ואף על פי שנתגרשה אינה חוזרת:

יג כל הנותנין כל נכסיהם. משתבטל המתנה ויחזרו כל הנכסין לבעלים הראשונים אין המקבל מתנה מחזיר פירות. שאפילו נתן האדם מתנה בפירוש על מנת להחזיר כל ימי חיי פלוני הרי זה אוכל פירות כל זמן המתנה כמו שביארנו:

יד מי ששלח כלים ממדינת הים ואמר ינתנו אלו לבני. הרי אלו ינתנו לבנים ולבנות. הראוי לבנים כגון ספרים וכלי מלחמה לבנים. והראוי לבנות כגון כלי משי הצבועים וחלי זהב יטלום הבנות. היו ראויין לזכרים ולנקבות יטלו אותן הזכרים. וכן המשלח כלים לביתו סתם. והיו בהן כלים הראויין לבנות. יטלו אותן בנותיו. אומדן דעת הוא שלהן שלח. ואם אין לו בנות או שהיו בנותיו נשואות. יטלו אותן נשי בניו. שהדעת נוטה שלהן שלח:

טו המשיא בנו גדול לבתולה בבית קנה הבית. והוא שיהיו נשואין ראשונים לזה הבן. ולא השיא האב בן אחר קודם לו ולא שייר האב בזה הבית שייחד לו כלום. ודברים אלו כהלכה שאין להם טעם הם. ונגעו חכמים בדבר הזה מאומדן הדעת. שמרוב שמחתו ואהבתו גמר והקנהו הבית. שהרי לא שייר בה לעצמו כלום. לפיכך אם שייר שם אפילו פך אחד לא קנה הבית. ייחד לו בית וכלי בית אע"פ ששייר בבית כלי אחד לעצמו או היה לו שם אוצר וכיוצא בו. קנה כלי הבית אבל הבית לא קנה:

טז ייחד לו בית ועלייה. בית קנה עלייה לא קנה. וכן אם ייחד לו בית ואכסדרה בית קנה אכסדרה לא קנה. שני בתים זה לפנים מזה לא קנה אלא האחד שנשא בו:

יז כבר ביארנו בנשואין ששנים שהיה ביניהם שדוכין ופסק זה על ידי בנו וזה על ידי בתו. ואמרו כמה אתה נותן לבנד. כך וכך. וכמה אתה נותן לבתך. כך וכך. ועמדו וקדשו. קנו באמירה. ואין קונין באמירה זו עד שעת נשואין שכל הפוסק דעתו לכנוס. וצריכין שיהיו הדברים שהן פוסקין מצויין ברשותו. שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כמו שביארנו. ודברים אלו לא ניתנו להכתב. לפיכך אינן כשטר עד שיטרוף בהן:

יח המקדש את האשה. אפילו קדשה באלף דינר. בין שחזרה היא בין שחזר הוא. בין שמת הוא בין שמתה היא אין הקדושין חוזרין לעולם. אלא הרי הן מתנה גמורה שאין להם חזרה:

יט ואם היו קדושי טעות חוזרין המעות:

ב והמקדש אחותו המעות מתנה. אדם יודע שאין קדושין תופסין בעריות ואין זה טועה אלא גמר ונתן לשם מתנה:

כא השולח סבלונות לבית חמיו בין מרובין בין מועטין. בין שאכל שם סעודת אירוסין בין שלא אכל. בין שמת הוא בין שמתה היא. או שחזר בו האיש יחזרו הסבלונות כלן חוץ מן המאכל והמשקה:

כב וכן כלים מועטים ששלח לה להשתמש שם בבית אביה. אם נשתמשה בהן ובלו או אבדו אינן משתלמין. אבל אם היו קיימין חוזר הכל וגובה אותם בבית דין. שהדבר ידוע שלא שלחם אלא דרך נוי בלבד:

כג חזרה היא בה חוזר הכל. ואפילו המאכל והמשקה נותנת דמיו בזול. וכבר הסכימו הגאונים שאם היו דמי מאכל ומשקה [שוה] ששה משתלמת ארבעה אם חזרה בה. שלא נתן לה מתנה זו אלא לדעת שלא תחזור בה:

כד הורו רבותי שאם היה מנהג המדינה שיעשה כל אדם סעודה ויאכיל לריעיו או יחלק מעות לשמשין ולחזנין וכיוצא בהן ועשה כדרך שעושין כל העם וחזרה בה משלמת הכל. שהרי גרמה לו לאבד ממון וכל הגורם לאבד ממון חבירו משלם. והוא שיהיו לו עדים כמה הוציא שאין זה נשבע ונוטל:

הלכות זכיה ומתנה - פרק שביעי

א מנהג פשוט ברוב המדינות שבזמן שישא אדם אשה משלחין לו ריעיו ומיודעיו מעות כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו ובאים אותן הריעים והמיודעים ששלחו לו ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתן. הכל כמנהג המדינה. ואלו המעות שמשלחין נקראין שושבינות. ואותם ששלחו המעות ואוכלין ושותין עם החתן נקראים שושבינין:

ב השושבינות אינה מתנה גמורה. הדברים ידועים שלא שלח זה עשרה דינרין בשביל שיאכל וישתה בזה ולא שלח אלא מפני שבדעתו היה שאם ישא הוא אשה יחזור וישלח לו כמו ששלח לו. לפיכך אם נשא זה אשה ולא החזיר לו השושבינות הרי זה תובעו בדין ומוציא ממנו:

ג ואין יכול לתבעו עד שישא כדרך שנשא הוא. כיצד ראובן שנשא בתולה ושלח לו שמעון שושבינות ואח"כ נשא שמעון אלמנה. אינו יכול לתבוע

להחזיר לו השושבינות שהרי אומר לו איני מחזיר לך אלא בבתולה כמו שנתת לי. וכן אם שלח לו בנשואי אלמנה אינו יכול לתובעו להחזיר לו בנשואי בתולה:

ד עשה ראובן משתה בגלוי ובפרהסיא ועשה שמעון בצנעה. או שעשה ראובן בצנעה ושמעון בפרהסיא אינו יכול לתבעו. שהרי אומר לו איני עושה עמך אלא כדרך שעשית עמי:

ה ראובן שנשא אשה ושלח לו שמעון שושבינות ואכל ושתה עמו ואחר כך נשא שמעון כנשואי ראובן עצמן ובא ראובן ואכל ושתה עמו. או שקרא לו שמעון ולא רצה לבא. או שהיה במדינה ושמעו קול טבלא במקום שאין דרכן לקרות אחד אחד אלא כל השומע יבא. ושמע ולא בא. חייב להחזיר לו השושבינות כולה. שהרי ידע ולא בא או קרא לו במקום שדרכן לקרות אחד אחד ולא בא:

ו לא היה ראובן במדינה מנכין לו דמי מה שאכל ושתה שמעון אצלו ומחזיר לו שאר השושבינות. וכן אם היה במדינה ולא קראהו או לא הודיעו מנכין לו ויש לו עליו תרעומת מפני שלא הודיעו:

ז וכמה מנכין. נהגו בנכוי אם דינר אחד שלח לו שמעון אינו מחזיר לו כלום שהרי זה דמי מה שאכל. ואם יתר על הדינר עד סלע מנכה לו מחצה. מסלע ולמעלה אומדין דעת המשלח:

ח ושיעור השושבינות אם אדם חשוב מנכה לו מחצה. ואם צר עין ומדקדק בהוצאתו אינו מנכה לו אלא שיעור מה שאכל ושתה ומשלם לו השאר:

ט מת שמעון קודם שישא אשה או שנשא ומת בתוך ימי המשתה אין ראובן חייב להחזיר ליורשי שמעון כלום שהרי אומר להם תנו לי שושביני ואשמח עמו:

י לפיכך אם שמח עמו ואחר כך מת שמעון. או קרא לו ולא בא או שלא היה במדינה או שלא הודיעו הואיל ושלמו ימי המשתה ואחר כך מת שמעון. חייב ראובן להחזיר השושבינות ליורשיו או כולה או בנכוי אם לא הודיעו או לא היה עמו במדינה:

יא מת ראובן ואחר כך נשא שמעון אשה ושלמו ימי המשתה. מקום שנהגו לגבות השושבינות מיורשין כופין יורשי ראובן להחזיר בנכוי. ומקום שלא נהגו אין היורשין משלמין כלום:

יב מת ראובן אחר שנשא שמעון אשה ושלמו ימי המשתה. כופין את יורשיו ומשלמין השושבינות בכל מקום. שהרי נתחייב אביהן לשלם. ואם כולה היה חייב לשלם משלמין כולם. ואם בנכוי משלמין בנכוי:

יג חמשה דברים נאמרו בשושבינות. נגבית בבית דין שאינה אלא כמו מלוה. ואינה משתלמת אלא בעונתה כעין נשואי ראשון. שזה כמו תנאי הוא אף על פי שלא פירש שעל דעת זה שלחה. ואין בה משום ריבית. אפילו שלח לו דינר והחזיר לו עשרה מותר שלא על מנת להוסיף לו שלח. ואין השביעית משמטתה שאינו יכול לגוש אותו ולתובעו עד שישא כדרך שנשא הוא. ואין הבכור נוטל בה פי שנים כשתחזור ליורשין מפני שהוא ראוי ואין הבכור נוטל בראוי כמו שיתבאר במקומו:

יד השולח תשורה לחבירו. או שנתן לו מעות כשמטה ידו והוא ממאן ליקח וזה נשבע שאי אפשר שלא תקח והפציר בו עד שלקח וכן כל כיוצא בהן. אע"פ שלא פירש הרי אלו מתנה. ואינו יכול לחזור הוא ולתבוע עד שיפרש שהוא מלוה:

טו וכן השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן ופירות בעת הנשואין. אין נגבין בבית דין. מפני שהיא גמילות חסדים. ולא נאמרו דיני שושבינות אלא במעות בלבד:

הלכות זכיה ומתנה - פרק שמיני

א הסומא או הפסח. או הגדס. או החושש בראשו. או בעינו. או בידו או ברגלו וכיוצא בהן הרי הוא כבריא לכל דבריו במקחו או בממכרו ומתנותיו:

ב אבל החולה שתשש כח כל הגוף. וכשל כחו מחמת החולי עד שאינו יכול להלך על רגלו בשוק והרי הוא נופל על המטה. הוא [הנקרא] שכיב מרע. ומשפטי מתנותיו אינם כמתנת בריא. כיצד שכיב מרע שצוה ואמר ליתן לפלוני כך וכך בין בחול בין בשבת. בין כתב בין לא כתב. זכו הכל כשימות בכל מה שנתן להם ואינו צריך קנין. שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין הן. ודבר זה מדברי סופרים. ואע"פ שאינו אלא מדבריהם עשו אותה כשל תורה. כדי שלא תטרף דעתו עליו כשידע שאין דבריו קיימים:

ג לפיכך אם אמר קנו ממני. אפילו בשבת קונין ממנו שזה הקנין אינו צריך:

ז ואין שכיב מרע צריך לומר אתם עדי. אלא כל השומע את דבריו הרי זה עד. שאין אדם משטה בשעת מיתה:

ח שכיב מרע שצוה לתת מתנה לעובר שבמעיי אמו. זכה העובר מפני שדעתו של אדם קרובה אצל בנו כמו שביארנו:

ט אמר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ואם נקבה מאתים. וילדה זכר נוטל מנה. ילדה נקבה נוטלת מאתים. ילדה זכר ונקבה הזכר נוטל מנה והנקבה מאתים. ילדה טומטום ואנדרוגינוס נוטל כפחות שבשניהם:

י שכיב מרע שאמרו לו נכסיו למי. ואמר להם דומה שיש לו בן או שאשתו מעוברת עכשיו שאין לו בן או שאין אשתו מעוברת נכסיו לפלוני. ונודע שיש לו בן או שהיתה אשתו מעוברת אע"פ שהפילה או מת הבן אח"כ. אין מתנתו מתנה:

יא מתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה. ואין אחר זוכה בדבר שצוה לו בין במקרקע בין במטלטלי אלא לאחר מיתה:

יב לפיכך מוציאין לכתובת האשה ומזון האלמנה והבנות מיד אלו שצוה לתת להם. שהרי במיתתו נתחייבו הנכסים בכתובה ובמזונות. ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתה:

יג מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין. בין שהיתה במקצת נכסיו בין שהיתה בכל נכסיו. חוששין לה שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר. והואיל ומתנה זו לא תקנה אלא לאחר מיתה. אין שטר לאחר מיתה והרי המתנה בטילה:

יד ואם קנו ממנו כדי ליפות כח המקבל. כגון שכתוב וקנינו ממנו מוסיף על מתנה זו. הרי היא קיימת:

יז שכיב מרע שאמר כתבו ותנו לפלוני מנה. ומת קודם שיכתבו ויתנו לו. אין כותבין ואין נותנין. שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה:

יח ואם אמר כתבו. כדי ליפות כת המקבל כגון שאמר תנו מנה לפלוני ואמר ואף כתבו ותנו לו. הרי אלו כותבין וחותמין ונותנין לאחר מיתה:

יט שכיב מרע שכתב כל נכסיו מתנה סתם ולא שייר כלום. אם עמד חוזר. ואפילו קנו מידו כדי ליפות את כחו. בין שהקנה כל נכסיו לאחד בין שכתבם לשנים. שאומד דעת הוא שלא נתן זה הכל אלא שנתכוון שלא יקנו כלום אלא לאחר מותו:

טו שייר כלום לעצמו בין קרקע בין מטלטלין. הרי זו מתנה במקצת וסתמה כמתנת בריא שקונה מזמן הכתיבה לפיכך אינו חוזר. והוא שקנו מידו שמתנת שכיב מרע במקצת צריכה קנין. בין עמד בין לא עמד :

טז במה דברים אמורים בשנתן סתם. שהרי אנו אומדין דעתו ואומרין הואיל ושייר לא נתכוון אלא להקנות לו מחיים במתנת בריא.

יז אבל אם נתן לו המקצת בפירוש במתנת שכיב מרע שאינו אלא לאחר מיתה אינו צריך קנין ואם עמד חוזר. ואם לא עמד קנה זה המקצת. ואם היה בה קנין. לא קנה אלא אם כן היה מיפה כחו כמו שביארנו :

יח אל תטעה בשכיב מרע שכתב כל נכסיו ופירש שנתן הכל מעכשיו והקנה מחיים. שאין זה מתנת שכיב מרע אלא כשאר כל מתנות הבריאים. שאם הגיע השטר ליד המקבל או שקנו מיד הנותן קנה הכל ואין יכול לחזור בו :

יט הנותן מתנה כשהוא שכיב מרע וכתב בה בחיים ובמות או מחיים ובמות. בין בכל בין במקצת. הואיל וכתוב בו ובמות הרי זו מתנת שכיב מרע. שזו שכתוב בה ובמות שלא יקנה אלא לאחר מיתה. וזה שכתוב בה מחיים סימן ליישב את דעתו שיחיה מחולי זה :

כ שכיב מרע שנתן הנכסים שהדבר גלוי שהן כל נכסים שיש לו. הרי זה כמתנה במקצת ואם קנו מידו ועמד אינו חוזר. חוששין אנו שמא נשארו לו נכסים אחרים במדינת הים. עד שיאמר כל נכסי שהן אלו או שהיה מוחזק שאין לו נכסים אלא אלו. ואחר כך תהיה המתנה בכל :

כא שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים. רואין אם כמחלק כתבם. מת קנו כלן. עמד חוזר בכולן. ואם כנמלך אחר ששייר חזר וכתב וקנו מידו על כל אחד ואחד. מת קנו כולן. עמד אינו חוזר אלא באחרון שהרי נתן לו כל הנכסים הנשארים :

כב הכותב כל נכסיו לעבדו ועמד חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד. שהרי יצא עליו שם בן חורין :

כג שכיב מרע שצוה מחמת מיתה. כגון שהיתה דעתו נוטה שהוא מת ודאי. וניכר דבר זה מכלל דבריו. אע"פ שקנו מידו במקצת אם עמד חוזר :

כד והמפרש בים. והיוצא בשיירא. והיוצא בקולר. והמסוכן והוא שקפץ עליו החולי והכביד עליו חליו. כל אחד מארבעתן כמצוה מחמת מיתה. והרי דבריו ככתובין וכמסורין ומקיימין אותן אם מת. ואם ניצל ועמד אפילו קנו מידו במקצת חוזר. כדין כל מצוה מחמת מיתה :

כה שכיב מרע שניתק מחולי לחולי. אם לא עמד ולא הלך על משענתו בשוק מתנתו מתנה:

כו עמד בין החולי שצוה בו ובין החולי שמת ממנו והלך על משענתו. אומדין אותו על פי רופאים. אם מחמת חולי הראשון מת מתנתו קיימת ואם לאו אין מתנתו קיימת. ואם הלך בשוק בלא משענת אינו צריך אומד אלא בטלו מתנותיו הראשונות:

כז מתנת שכיב מרע שאין כתוב בה שמתוך החולי הזה שצוה בו מת ואין העדים מצויין לשאול להם. אע"פ שהרי זה המצוה מת. הרי המתנה בטילה. שאין מיתתו ראייה. שמא מחולי שנתן בו המתנה נרפא ואחר כך חלה חולי אחר ומת. לפיכך הנכסים בחזקת היורשין. עד שיביא ראייה שמתוך החולי הזה שנתן בו מתנה זו מת:

הלכות זכיה ומתנה - פרק תשיעי

א שכיב מרע שצוה ואמר לא תגלו מתנה זו ולא תודיעו בה אדם אלא לאחר מיתה. הרי זו מתנה קיימת ואינה מתנה מסותרת. שבעת שהקנה שהוא אחר מותו הרי אמר גלו אותה:

ב מצוה מחמת מיתה אין צריך לומר גלו את המתנה. אלא אע"פ שהיא כתובה סתם אין חוששין לה שמא מסותרת היא:

ג שכיב מרע שצוה ואמר יטול פלוני כל נכסי או מקצת נכסי. או יחזיק. או יזכה. או יקנה. כולן לשון מתנה היא. וכן אם אמר יחסן או יירש על מי שראוי ליורשו הרי זה קנה:

ד אמר יהנה פלוני בהן. יעמד בהן. ישען בהן. לא קנה:

ה שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר. אם אינו ראוי ליורשו נוטלן משום מתנה. ואם ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה. במה דברים אמורים בשהיה היורש הזה אחת מבנותיו או אחד מכלל בניו או אחד מכלל אחיו וכיוצא בהן משאר יורשין. אבל אם כתבהו לאחד מבניו לא עשהו אלא אפטרופוס כמו שביארנו:

ו מי שאמרו לו בשעת מיתתו נכסיד למי הן שמא לפלוני ואמר להן אלא למי. רואין אם ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה ואם לאו נוטלן משום מתנה:

ז גר שיש לו בן שאין הורתו בקדושה. הואיל ואינו יורשו כמו שיתבאר במקומו. כך אינו יכול ליתן לו כל נכסיו במתנת שכיב מרע. לא כל נכסיו ולא מקצתן. שלשון ירושה ומתנה לגבי יורש אחד הן. ואם תאמר יקנה נמצא זה יורש את אביו :

ח לפיכך אם נתן לגר משאר הגרים מתנתו קיימת :

ט שכיב מרע שהודה שיש לו לפלוני אצלי כך וכך תנוהו לו. או שאמר כלי פלוני פקדון הוא בידי לפלוני תנוהו לו. חצר פלונית של פלוני הוא. חוב שיש לי ביד פלוני אינו שלי של פלוני הוא. בכל אלו הדברים וכיוצא בהן הודאתו הודיה. ואפילו הודה הגר לבנו שאין הורתו בקדושה דבריו קיימין. אפילו הודה שכיב מרע לעכו"ם נותנין לו :

י אבל שכיב מרע שצוה ליתן לעכו"ם מתנה אין שומעין לו. שזה כמי שצוה לעבור עבירה מנכסיו :

יא אמר פלוני עבדי עשו אותו בן חורין. או שאמר עשיתי אותו בן חורין. או הרי הוא בן חורין. כופין את היורשין ומשחררין אותו. שעבד ישנו במקצת מצות :

יב אמר פלונית שפחתי עשו לה קורת רוח. עושין לה קורת רוח ואינה עובדת אלא עבודה שהיא רוצה בה מכל העבודות הידועות לעבדים באותו מקום :

יג שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחד. ואמר הלה איני רוצה בהן לא קנה :

יד שתק ואח"כ צוח קנה. שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין הן. וכיון ששתק אינו יכול לחזור בהן :

טו שכיב מרע שכתב לזה וחזר וכתב לאחר האחרון קנה. שיש לו לחזור עד שימות. בין בכל בין במקצת בין לעצמו בין לאחר. ואפילו כתב וזכה לראשון וכתב וזכה לאחרון. האחרון קנה. ששכיב מרע שזכה עדיין מתנת שכיב מרע היא :

טז אבל שכיב מרע שכתב וזכה וקנו מידו אין לאחר קנין כלום. ואינו יכול לחזור בו לא לאחר ולא לעצמו. בין שנתן הכל בין שנתן מקצת :

יז שכיב מרע שחזר במקצת חזר בכל. כיצד נתן כל נכסיו לראשון וקנו מידו כדי ליפות את כחו. וחזר ונתן מקצתן לאחר וקנו מידו כדי ליפות את כחו. השני קנה. אבל הראשון לא קנה כלום בין שעמד בין שמת :

יח נתן מקצת נכסיו וקנו מידו. ואחר כך נתן כלן לאחר וקנו מידו כדי ליפות את כחו. אם מת קנה הראשון המקצת וקנה השני את השאר. ואם עמד. ראשון קנה שני לא קנה :

יט שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ולא שייר כלום או הפקיר או חלקן לעניים. אם עמד חוזר בכל :

כ מכר כשהוא שכיב מרע. ממכרו קיים כבריא :

כא מכר כל נכסיו. אם המעות עצמן קיימות אם עמד חוזר. ואם הוציא המעות אינו יכול לחזור :

כב מתנה שהיא סתם ולא נתפרש בה שהיה בריא כשנתן או שהיה שכיב מרע. הוא אומר שכיב מרע הייתי והרי עמדתי ואחזור במתנתי. ומקבל מתנה אומר בריא היה ואינו יכול לחזור. על המקבל להביא ראיה שבריא היה. לא מצא ראיה נשבע הנותן שבועת היסט ויפטר ותעמוד הקרקע בחזקת הנותן :

כג אבל אם היו מטלטלין ביד המקבל. מתוך שיכול לומר שלי הן ישבע היסט שבריא היה כשנתן לו מתנה זו :

כד מי שמת ונמצא מתנה קשורה על ירכו. אע"פ שהיא בעדים וקנו מידו ליפות כח אלו שנתן להם הרי זו אינה כלום. שאני אומר כתבה ונמלך :

כה ואם זכה בה לאחר. בין מן היורשין בין שאינו מן היורשין. כל הדברים שבה קיימין ככל מתנת שכיב מרע :

כו וכן מי שכתב שטר חוב על עצמו בשם אחר. או בשם אחד מבניו [או] מן היורשין ונתן השטר עד יד שלישי ואמר לו יהיה זה אצלך. ולא פירש לו כלום. או שאמר לו הנח עד שאומר לך מה תעשה ומת. הרי זו אינה כלום :

הלכות זכיה ומתנה - פרק עשירי

א שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני ומת. יתנו לאחר מיתה. שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו. ואין חוששין שמא על מנה קבור הוא אומר :

ב וכן שכיב מרע שאמר הלואה או פקדון שיש לי ביד פלוני תנו אותה לפלוני דבריו קיימין ואין צריך למעמד שלשתן. וכן אם אמר תנו שטר פלוני לפלוני זכה במה שיש בשטר. וכאילו כתב ומסר אף על פי שלא משך השטר ואין היורש יכול למחול שטר זה שנתן במתנת שכיב מרע. ומפני מה המוכר או נותן שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו היורש מחול ושכיב מרע שנתן שטר חוב אין היורש יכול למחול. מפני שקנין הראיה בשטר מדבריהם לפיכך היורש עדיין זה השטר שלו הוא מן התורה ומוחלו. ומתנת שכיב מרע אע"פ שהיא מדבריהם עשו אותה כשל תורה. וכאילו קנה ממון שבשטר מן התורה והגיע לידו ולא נשאר ליורש בו קנין. ולפיכך אינו מוחל:

ג שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי. אם אמר תנו נותנין. לא אמר תנו אין נותנין. שמא לא אמר מנה יש לפלוני בידי אלא כדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להן ממון:

ד לפיכך אם אמר זה דרך הודאה ולא היה שם חשש הערמה. נותנין אף על פי שלא אמר תנו:

ה כיוצא בו ראו את אביהם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן. של מעשר שני הן. אם כמוסר דבריו קיימין. אם כמערים לא אמר כלום:

ו וכן אם בא אחד ואמר להם אני ראיתי את אביכן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הם של מעשר הן. אם היו טמונין בבית לא אמר כלום. בשדה דבריו קיימין. כללו של דבר כל שאילו יכול ליטול דבריו קיימין ואם לאו לא אמר כלום:

ז הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו ולא ידע היכן החביאם ואמרו לו בחלום כך וכך הם במקום פלוני הן ושל פלוני הן ושל מעשר שני הן. ומצאן במקום פלוני שנאמר לו ובמנין שנאמר לו. זה היה מעשה ואמרו חכמים דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין:

ח שכיב מרע שהודה שיש לפלוני בידו מנה ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבינו פרעתיו נאמנין ונשבעין על זה שבועת היסת:

ט אמר תנו ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבינו פרעתיו אין נאמנין:

י אמר מנה לפלוני (בידי) ואמרו יתומין נתננו אין נאמנין. שהרי לא אמר תנו ומנין ידעו שחייבין ליתן:

יא אמר תנו ואמרו יתומים נתננו. נאמנין ונשבעין שבועת היסת שנתנו:

יב שכיב מרע שנתן מנה לאחד ואמר לו הולך מנה זו לפלוני והלך ומצאו שמת. אם קיים היה בשעה שנתן לו השכיב מרע. ינתנו ליורשי מי שנשתלחו לו שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין הן. ואם לא היה קיים יחזרו ליורשי משלח שאין קנין למת :

יג שכיב מרע שאמר תנו מאתים זו לפלוני ושלוש מאות זו לפלוני וארבע מאות זו לפלוני. אין אומרין הקודם בשטר זכה. לפיכך אם לא הניח תשע מאות חולקין הנמצא לפי מה שכתב להן. ואם יצא עליו שטר חוב גובה מכולן מכל אחד ואחד כפי מה שכתוב להן. כיצד היה החוב ארבע מאות וחמשים בעל המאתים נותן מאה ובעל השלוש מאות מאה וחמשים ובעל הארבע מאות נותן מאתים :

יד אבל אם אמר תנו מאתים זו לפלוני ואחריו שלש מאות לפלוני ואחריו ארבע מאות לפלוני. כל הקודם בשטר זכה. לפיכך אם יצא עליו שטר חוב גובה מן האחרון. אין לו גובה משלפניו. אין לו גובה משלפני פניו :

טו שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה. יאכל פלוני פירות דקל זה. לא אמר כלום שלא הקנה להם דבר שיש בו ממש. שהדירה והאכילה וכיוצא בהן הרי הן כדבור וכשינה שאין נקנין. אבל אם אמר תנו בית זה לפלוני כדי שידור בו עד זמן פלוני. או תנו דקל זה לפלוני כדי שיאכל פירותיו דבריו קיימין. שהרי הקנה להם הגוף לפירות והגוף דבר שיש בו ממש וכן כל כיוצא בזה :

הלכות זכיה ומתנה - פרק אחד עשר

א שכיב מרע שאמר נכסים אלו לבניי. אין הבנות בכללם. היה לו בן אחד ובת. או בן ובן הבן. אע"פ שהוא אמר לבניי שהוא לשון רבים אין נותנין אלא לבנו. שהבן האחד נקרא בניים :

ב שכיב מרע שאמר נכסי לטוביה ומת. ובא אחד ששמו טוביה ואמר אני הוא. נוטלן. ואם הוחזק שמו רב טוביה אינו נוטלן. ואם היה שכיב מרע גס בו וקורא אותו בשמו נוטלן :

ג באו שנים לתבוע וכל אחד מהן מוחזק שמו טוביה. אם היה אחד מהם תלמיד חכם. תלמיד חכם קודם. אין בהן תלמיד חכם והיה אחד מהן שכן או קרוב הוא קודם. היה אחד שכן ואחד קרוב שכן קודם. שניהם קרובים או שניהם שכנים או שניהם תלמידי חכמים. יעשו הדיינין כמו

שיראה להם. כל מי שדעתן נוטה שעל זה אמר נותנין לו. וכן אם היו רבים :

ד שכיב מרע שאמר נכסי לפלוני ופלוני ופלוני חולקין בשוה אפילו הן מאה :

ה אמר נכסי לפלוני ולבני חולקין. פלוני נוטל מחצה וכל בניו מחצה. ומעשה באחד שאמר לאשתו נכסי ליד ולבניך, ואמרו חכמים תטול היא מחצה וכל הבנים מחצה :

ו אמר לפלוני ופלוני ולבני פלוני. נוטלין בני פלוני מחצה והשנים הראשונים מחצה :

ז שכיב מרע שאמר יחלוק פלוני בנכסי. יטול מחצה. תנו חלק לפלוני בנכסי. יטול אחד מששה עשר. ויש מי שהורה יטול רביע הנכסים :

ח שכיב מרע שאמר תנו חלק לפלוני בבור היין שיש לי. יטול רביע היין. אמר תנו לו בו חלק לחבית. הרי מעוט ויטול שמינית היין. אמר תנו לו בו חלק לקדרה נוטל חלק משנים עשר מן היין. אמר תנו לו בו חלק לטפיח נוטל חלק מששה עשר מן היין שבבור. שהרי גילה דעתו שלחלק מועט נתכוון :

ט ואין גומרין מן השיעורין האלו לדין אחר :

י שכיב מרע שאמר תטול אשתי כאחד מן הבנים. נוטלת כאחד מבניו. ואם נולדו לו בנים אחר הצוואה מצטרפין עם אלו שהיו בשעת הצוואה ונוטלת חלק עם כלן. כיצד היו שלשה בנים בשעת הצוואה ולאחר זמן נולדו לו שנים. נוטלת כאחד מן החמשה שהוא שתות כל הממון :

יא ואינה נוטלת עמהם אלא בנכסים שהיו לו בשעת הצוואה. אבל נכסים שבאו לו אחר זמן הצוואה אין לה בהן חלק שאין אדם מקנה דבר שלא בא ברשותו :

יב שכיב מרע שאמר מטלטלין שיש לי לפלוני. נוטל כלי תשמישו. אבל לא חטים ושעורים וכיוצא בהן. אמר כל מטלטלין שלי. נוטל הכל :

יג והעבדים בכלל המטלטלין. אבל לא רחיים התחתונה וכיוצא בה. שהרי היא מחוברת לארץ :

יד אמר כל המטלטל. נוטל אף רחיים התחתונה וכיוצא בהן :

טו שכיב מרע שאמר נכסי לפלוני. נוטל כל המטלטלין וכל הקרקעות והבגדים והעבדים והבהמה והעופות. והתפילין עם שאר ספרים הכל בכלל הנכסים. אבל ספר תורה יש בו ספק אם הוא בכלל נכסים או אינו לפיכך אם תפסו אין מוציאין מידו:

טז שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני בכורי כראוי לו. נוטלן ונוטל בכורתו:

יז אמר בבכורתו ידו על העליונה. רצה חלק בכורה נוטל רצה מאתים זוז נוטל:

יח וכן אם אמר תנו מאתים זוז לפלונית אשתי כראוי לה. נוטלתן ונוטלת כתובתה. ואם אמר בכתובתה ידה על העליונה:

יט אמר תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובי כראוי לו נוטלן ונוטל את חובו. אמר בחובו אין לו אלא חובו:

כ שכיב מרע שאמר תנו ארבע מאות זוז לפלוני וישא בתי. הרי זה כמי שנתן לו שתי מתנות כל איזה מהן שירצה יקח. לפיכך אם רצה ליקח המעות ולא ישא הבת יקח. אבל אם אמר יקח בתי ותנו לו ארבע מאות זוז. הרי זה תנאי ולא יזכה במעות עד שיקח הבת:

כא שכיב מרע שאמר תנו ארבע מאות זוז לבתי בכתובתה או לכתובתה. אם דרך אנשי העיר להוסיף בשומת הנדוניה ולכתוב שוה מנה במאתים אינה נוטלת אלא מאתים זוז. שהרי לא אמר ארבע מאות זוז סתם אלא בכתובתה. כלומר תנו לה מה שתהיה שומתו בכתובתה ארבע מאות זוז:

כב אמר תנו נדוניה לבתי כך וכך בגדים כך וכך כלים הוזלו הבגדים והכלים אחר כן. הריוח ליתומים ונותנין לה כשער הזול. וכן אם אמר תנו ארבע מאות זוז דמי היין לבתי והוקר היין הריוח ליתומים ונותנין לה ארבע מאות זוז. מעשה באחד שהיה יוצא בקולר ואמר תנו לפלוני ארבע מאות זוז מהיין של מקום פלוני. ואמרו חכמים יטול ארבע מאות זוז מדמי אותו היין שלא נתכוון זה ליתן לו מן היין משקל ארבע מאות זוז ולא נתכוון אלא לדמים וזה שייחדן כדי ליפות את כחו. ושוב מעשה באחד שאמר הדקל לבתי והניח שני חצאי דקל אמרו חכמים תטול השני חצאים שלזה נתכוון והם שקרא דקל. ושוב מעשה באחד שאמר תנו לפלוני בית המחזיק מאה כורין ונמצא הבית שיש לזה המצוה מחזיק מאה ועשרים. ואמרו חכמים זכה בבית זה שהדברים מראין שכוונתו לזה היתה שכל הנותן בעין יפה נותן. וכן כל כיוצא בדברים אלו:

כג שכיב מרע שאמר תנו לבני שקל בכל שבת. או שאמר אל תתנו להם אלא שקל. ונמצא שאינו מספיק להם אלא סלע בכל שבת. נותנים להם

כל צרכן שלא נתכוון זה להרעיב את בניו אלא לזרז אותם. שמא ירויחו בהוצאה יותר מדאי :

כד שכיב מרע שצוה ואמר אל תספדוהו. אין סופדין אותו. אל תקברוהו מנכסיו. אין שומעין לו שיחוס על ממון בניו ויפיל עצמו על הצבור. שאסור להניחו בלא קבורה. אלא כופין את היורשין לקוברו מנכסיו :

הלכות זכיה ומתנה - פרק שנים עשר

א שכיב מרע שאמר בני פלוני יירשני. הרי זה יורש אותו לבדו ולא יירשוהו שאר הבנים. וכן אם אמר על בת בין הבנות או אח בין האחין או שאר יורשין דבריו קיימין :

ב אבל הבריא אין דבריו קיימין :

ג שכיב מרע שאמר נכסי לפלוני ואחריו לפלוני. אין לשני אלא מה ששייר ראשון :

ד ואם היה הראשון ראוי ליורשו. כגון שהיה בן מכלל הבנים אין לשני כלום. שכל לשון מתנה ליורש הרי הוא כלשון ירושה. וירושה אין לה הפסק ואע"פ שאמר ואחריו לפלוני :

ה אבל הבריא שנתן מתנת בריא על דרך זה וכתב לזה נכסי לך ואחריו לפלוני. אין לשני אלא מה ששייר ראשון בין שהיה הראשון ראוי ליורשו בין שלא היה ראוי ליורשו :

ו שכיב מרע שאמר נכסי לך ואחריו לפלוני והיה ראשון ראוי ליורשו ופירש ואמר לא משום ירושה אני נותן לך שאין לה הפסק אלא במתנה והרי הפסקתיה. השני קונה מה שמשיר הראשון. לפיכך אם נתן המעות על יד שלישי. או שאמר תנו לבניי שקל בכל שבת ולא משום ירושה אני נותנם להם. והנשאר מן הנכסים אחר מותם יהיה לפלוני. אין נותנין להם אלא שקל אע"פ שאינו מספיק להם :

ז נכסי לפלוני ואחריו לפלוני. מת ראשון קנה שני. מת שני הרי אלו של יורשי השני. מת שני בחיי ראשון יהיו הנכסים של יורשי ראשון :

ח ואע"פ שאין לשני אלא מה ששייר ראשון אסור לראשון למכור וליתן גופו אלא אוכל הפירות עד שימות ויזכה השני :

ט ואם עבר הראשון ומכר ונתן במתנה. אין השני מוציא מיד הלקוחות שאין לשני לא מן הגוף ולא מן הפירות אלא הנשאר. וכל המשיא עצה לראשון למכור נקרא רשע. ואפילו היה בהן עבדים והוציאן הראשון לחירות או כלים ועשאן תכריכין למת מעשיו קיימין :

י במה דברים אמורים בשמכר הראשון או נתן מתנה לאחרים אבל אם מכרן הראשון או נתן לבנו מתנה או לאחד מיורשיו לא עשה כלום. וכן אם נתנו מתנת שכיב מרע אפילו לאחרים לא עשה כלום שאין מתנת שכיב מרע קונה אלא לאחר מיתה וכשימות יקנה השני :

יא היה חוב על הראשון או כתובת אשה ובאו לבית דין להפרע מנכסים אלו. אע"פ שהראשון קיים אין בית דין מגבין אותם מגוף הנכסים אלא מן הפירות בלבד שמין להם. מת הראשון ובא בעל חובו ואשתו לגבות מנכסים אלו אין מגבין להם כלום אפילו עשאן אפותיקי או שייחדן לאשתו בכתובתה אינן גובין מנכסים אלו כלום אלא הרי הן של שני :

יב שכיב מרע שאמר לאשה פנויה נכסי לך ואחריך לפלוני ועמדה ונשאת. בעל לוקח הוא ואין השני מוציא מיד הבעל. ואם אמר לה כשהיא נשואה נכסי לך ואחריך לפלוני ומתה. השני מוציא מיד הבעל. שכיון שזכתה בנכסים על תנאי זה כשהיא נשואה נמצא כאילו אמר לה בפירוש אחריך יקנה פלוני לא הבעל. לפיכך אם מכרה נכסים אלו כשהיא תחת בעלה ומתה תחת בעלה יעמדו נכסים ביד הלוקח שאם יוציא הבעל מיד הלוקח מפני שמכרה כשהיא נשואה הרי השני מוציא מיד הבעל והלוקח חוזר ומוציא מיד השני. שהרי מכרה לו ואין לו אלא מה ששייר ראשון. ואין בשלשתן מי שהוציא ממון אלא הלוקח. ולפיכך תעמוד בידו. מעשה באחד שאמר נכסי לאמי ואחריה ליורשי והיתה לו בת נשואה ומתה הבת בחיי בעלה ובחיי אם אביה ואחר כך מתה הזקנה. ואמרו חכמים אין הבעל יורש אותן נכסים מפני שהן ראויין לאשתו ולא זכתה בהן האשה אלא אחר שמתה. אבל אם הניח הבת בן או בת היו יורשין הנכסים. שמשמע יורשין ואפילו יורשי יורשין. ואילו אמר וכשתמות הזקנה הרי הן לבתי מעכשיו. היה הבעל יורש אותן אחר מיתת אשתו :

יג הכותב נכסיו לבנו ולאחר מותו. הרי הגוף של בן מזמן השטר והפירות לאב עד שימות. לפיכך האב אינו יכול למכור מפני שהן נתונים לבן. והבן אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב. מת האב והניח פירות מחוברין לקרקע הרי הן של בן. מפני שדעתו של אדם קרובה אצל בנו. היו תלושין או שהגיעו להבצר הרי הן של יורשין. עבר האב ומכר מכורין עד שימות. וכשימות האב מוציא הבן מיד הלקוחות. ואם היו שם פירות מחוברין שמין אותם ללוקח ונותן הבן דמיהם. היו תלושין או שהגיעו להבצר הרי הן של לוקח. עבר הבן ומכר אין ללוקח כלום עד שימות האב. מכר הבן בחיי האב ומת הבן ואחר כך מת האב. כשימות האב קנה הלוקח, שאין לאב אלא פירות וקניין פירות אינו כקניין הגוף :

יד מתנת בריא שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה. הרי היא כמתנת שכיב מרע שאינו קונה אלא לאחר מיתה. שמשמע דברים אלו שאע"פ שקנה הגוף מהיום אינו זוכה בו ואוכל פירות אלא לאחר מיתה:

טו שטר מתנה שכתוב בה שיקנה פלוני שדה פלונית לאחר מיתה בין שהיה בשטר קניין בין שלא היה בו קניין. כיון שכתוב בו זמן ובזמן זה חי היה. הזמן מוכיח שמחיים הקנה לו ואינו זוכה אלא לאחר מיתה. שאילו היה בדעתו להקנות לו בשטר זה לאחר מיתה לא היה כותב בו זמן לפיכך. אע"פ שאין כתוב בו מהיום ולאחר מיתה קונה לאחר מיתה. וזה שכותבין בכל המתנות והממכרות מעכשיו ואע"פ שיש בשטר הזמן. להרויח הדבר כותבין בו אע"פ שאינו צריך:

טז בריא שנתן מתנה וכתב בשטר מחיים ובמות. הרי זו מתנה גמורה מחיים שהרי כתוב בו מחיים. וזה שכתוב בו ובמות כמי שאומר מעתה ועד עולם וכמו נויי השטר הוא זה:

יז הצדיקים הגמורים ואנשי מעשה לא יקבלו מתנה מאדם. אלא בוטחים בה' ברוך שמו לא בנדיבים. והרי נאמר [\(משלי טו-כז\)](#) "ושונא מתנות יחיה": סליקו להו הלכות זכיה ומתנה בס"ד

הלכות שכנים

ענין אלו ההלכות לידע דין חלוק הקרקעות בין השותפין. והרחקת נזק כל אחד מהם משכנו ומבעל המצר שלו. ודין בעל המצר. וביאור כל הדינים האלו בפרקים אלו:

הלכות שכנים - פרק ראשון

א אחד הקונה מחבירו חצי שדהו. או שנים שקנו מאחד שדה. או שירשו. או שנתנה להן במתנה. או שהחזיקו בה מן ההפקר. או נכסי גר. כללו של דבר כל שיש ביניהם שותפות בקרקע וביקש אחד מן השותפין לחלק וליטול חלקו לבדו. אם יש באותה קרקע דין חלוקה כופה את שאר השותפין וחולקין עמו. ואם אין בה דין חלוקה אין אחד מהן יכול לכופו את חבירו לחלק. וכן הדין במטלטלין. בד"א בשאין אחד מהן מכיר את

חלקו במקום שהן שותפין בו אלא יד כולן משתמש בכל המקום. אבל אם היה אחד מהן מכיר חלקו אע"פ שאין בה דין חלוקה כופה כל אחד מהן את חברו להבדיל בין חלקו לחלק חברו:

ב אחד מן השותפין שאמר לחבירו במקום שאין בו דין חלוקה. או בדבר שאי אפשר שיחלקו כגון שפחה או כלי. מכור לי חלקך בכך וכך או קנה ממני כשער הזה. הדין עמו וכופין את הנתבע למכור לחבירו או לקנות ממנו. אבל אם אין התובע רוצה לקנות או לא ימצא במה יקנה. אינו יכול לכופ את חברו לקנות ממנו אפילו כשער הזול. שהרי חברו יכול לומר לו אין רצוני שאקנה אלא שאמכור. לפיכך שני אחין אחד עני ואחד עשיר שהניח להם אביהם מרחץ או בית הבד. אם עשאן האב לשכר השכר לאמצע כל זמן שירצו לעמוד בשותפות. עשאן האב לעצמו אינו יכול לכופ אחיו להשכיר אותם אלא משתמשין בהם כדרך שהשתמש אביהם. והרי עשיר אומר לעני קח לך זיתים ובוא ועשה אותם בבית הבד. קנה לך עבדים ויבאו וירחצו במרחץ. ואין העני כופה את העשיר לקנות חלקו אא"כ אמר לו קנה ממני או מכור לי והריני לוח וקונה או מוכר לאחרים וקונין הדין עמו. אמר כל אחד מהן איני קונה אלא הריני מוכר חלקי מוכרין אותה לאחרים. אמר כל אחד מהם איני מוכר אלא כל אחד מהן רוצה שיקנה חלק חברו. או שאין אחד מהן רוצה לא לקנות חלק חברו ולא למכור חלקו אלא ישארו שותפין בגוף היאך הן עושין. אם היה המקום עשוי לשכר משכירין אותו וחולקין שכרו. ואם אינו עשוי לשכר אם חצר הוא שוכנין בה שנה שנה שאי אפשר שישכנו שניהם כאחת מפני היזק ראייה שהרי אין בה דין חלוקה ואין אדם עשוי לטרוח כל שלשים יום לפנות מחצר לחצר אלא משנה לשנה. ואם מרחץ הוא נכנסין לה שניהם תמיד בכל יום. וכן כל דבר שראוי להשתמש בו תמיד ואינו עשוי לשכר כגון מרחץ או מצע או ספר תורה אינו יכול לומר לו השתמש אתה יום ואני יום שהרי אומר לו בכל יום אני רוצה להשתמש בו:

ג אחד השוכר מחבירו מקצת חצר. או שדה שאין בה דין חלוקה. או שנים ששכרו מקום אחד בשותפות. כל אחד מהן יכול לכופ את חברו ולומר לו או שכור ממני חלקי או השכיר לי חלקך. ואם יש בה דין חלוקה חולקין:

ד אי זהו דין חלוקה כל שאילו יחלק לפי השותפין יגיע לפחות שבהם חלק ששם הכל קרוי עליו. אבל אם אין שם הכל נקרא על החלק אין בה דין חלוקה. כיצד כל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרויה חצר. וכל שדה שאין בה כדי זריעת תשעה קבין אינה קרויה שדה. וכל גינה שאין בה כדי זריעת חצי קב אינה קרויה גינה. וכל פרדס שאין בו כדי זריעת שלשה קבין אינו קרוי פרדס. לפיכך אין חולקין את החצר עד שיהיה ארבע אמות לכל אחד ואחד מן השותפין. ולא את השדה עד שיהיה בה כדי זריעת תשעה קבין [לכל אחד ואחד]. ולא את הגינה עד שיהא בה חצי קב לכל אחד ואחד. ולא את הפרדס עד שיהא בו בית

שלשה קבין לכל אחד ואחד. בד"א בארץ ישראל וכיוצא בה אבל בבבל וכיוצא בה אין חולקין את השדה עד שיהיה בה כדי חרישת יום לזה וחרישת יום לזה. ולא את הפרדס עד שהיה בו ל"ו אילנות לזה [ול"ו אילנות לזה] כדי עבודת אדם אחד ביום אחד. ושדה שמשקין אותה בכלי עד שיהא בה כדי שימלא הפועל יום אחד לזה ויום אחד לזה:

ה אין חולקין את הטרקלין ולא את המורן ולא את השובך ולא את בית הבד ולא את המרחץ ולא את הטלית. עד שיהא בכל חלק מהן כדי לזה וכדי לזה. אם מרחץ חלקו עד שיהא בכל חלק מהן כדי מרחץ. ואם שובך עד שיהא כל חלק שובך בפני עצמו. וכן בטלית ובשאר כל הדברים. אין בהן כדי לזה וכדי לזה מעלין אותו בדמים ויש [לן] לומר לחבירו או מכור לי או קנה ממני. אמר אחד מהן חלוק זה אע"פ שאין החלקין שוים אני אטול את הפחות וטול אתה את היתר אין שומעין לו שהרי אומר לו אין רצוני ליקח מתנה. אלא הואיל ואין בה דין חלוקה בשוה הרי אנו מעלין בדמים:

הלכות שכנים - פרק שני

א חצרות הכפרים שכל אחד ואחד בונה לו בית ונמצאת החצר שבין שני הבתים משותפת לכל בני הבתים. הרי יש לכל פתח ופתח ארבע אמות לפניו ברוחב כל הפתח. והנשאר מן החצר אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות לכל שותף ושותף חולקין אותה ואם לאו אין חולקין אותה שכל חצר שאין לה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרויה חצר כמו שביארנו. כיצד היו שני שותפין לזה שני בתים ולזה בית אחד זה שיש לו שני בתים מודדין לו מן החצר ארבע אמות לכל בית ובית על כל רוחב הפתח אפילו היה עשר אמות. וזה שיש לו בית אחד נותנין לו ארבע אמות ברוחב פתחו לפני פתחו. והנשאר מן החצר אם יש בה שמנה אמות כדי שיהא לזה ארבע אמות על ארבע אמות ולזה ארבע אמות על ארבע אמות חוץ מן הפתחים יש בה דין חלוקה וחולקין. פחות מזה אין בה דין חלוקה:

ב בית שיש לו פתחים רבים מכל רוחותיו יש לו ארבע אמות לכל רוח. ואם ייחד לו פתח אין לו אלא ארבע אמות כנגד פתחו:

ג אכסדרה אם אפשר לו להכנס לתוכה במשאו אין לה ארבע אמות ואם לאו יש לה ארבע אמות. שלא אמרו שיש לכל פתח ופתח ארבע אמות אלא לפרק שם משאו:

ד בית שער או מרפסת יש להם. ארבע אמות. היו חמשה בתים פתוחים למרפסת והמרפסת פתוחה לחצר אין לה אלא ארבע אמות :

ה לול של תרנגולים אין לו ארבע אמות :

ו בית חציו מקורה וחציו שאינו מקורה בין שקרויו כלפי פנים בין שקרויו כלפי חוץ אין לו ארבע אמות :

ז בית סתום יש לו ארבע אמות פרץ את פצימיו אין לו ארבע אמות :

ח בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות אין לו ארבע אמות בחצר אלא אם יש בחצר ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה עד פתח הבית הזה חולקין. והזבל של חצר מתחלק לפי הפתחים. אבל אכסניא של מלך לפי בני אדם :

ט השותפין שרצו לחלוק דבר שאין בו דין חלוקה אף על פי שהן מפסידין את שמו חולקין. ובכתבי הקדש אע"פ שרצו לא יחלוקו. בד"א בכרך אחד אבל בשתי כריכות חולקין :

י מקום שאין בו דין חלוקה שרצו שותפין לחלקו אף על פי שקנו מידם כל אחד מהן יכול לחזור בו. שזה קניין דברים הוא כמו שביארנו. אבל אם קנו מידם שזה רצה ברוח פלוני וזה רצה ברוח פלוני אינן יכולים לחזור בהם. וכן אם הלך זה בעצמו והחזיק בחלקו וזה בעצמו והחזיק בחלקו אע"פ שלא קנו מידם אין אחד מהם יכול לחזור בחבירו :

יא האחין שחלקו ועשו ביניהם גורל כיון שעלה גורל לאחד מהן קנו כולן בהנייה שנעשית להם ששמעו זה מזה לדבר שהסכימו עליו גמר כל אחד מהן ומקנה לחבירו :

יב האחין שחלקו הרי הן כלקותות זה מזה. ואין להם דרך זה על זה. ולא סולמות זה על זה. ולא חלונות זה על זה. ולא אמת המים זה על זה שכיון שחלקו לא נשאר לאחד מהן זכות בחלק חבירו. לפיכך יש לומר לאחין כשהיתה השדה כולה לאחד היה מעביר בה אמת המים הזאת ממקום למקום אבל עתה שנעשית זה חלקי יש לי להסיר אמת המים מעלי. וכן סותם החלון המשקיף על חלקו ובונה בצד הסולם אע"פ שהוא מבטל תשמישו. והוא הדין בשנים שקנו שדה מאחד וחלקו לא נשאר לאחד מהם זכות בחלק חבירו. ומפסיק אמת המים מחלקו וסותם החלונות :

יג אבל שנים שקנו שדה משני אנשים או משני אחין. אין לאחד מהן להפסיק אמת המים ולא לשנות דבר מן הנזקים שהחזיקו בהן המוכרין :

יד חצר השותפין שיש בה דין חלוקה. או שחלקוה ברצונם אע"פ שאין בה חלוקה יש לכל אחד מהן לכוף את חברו לבנות הכותל באמצע כדי שלא יראהו חברו בשעה שמשתמש בחלקו. שהיזק ראייה היזק הוא ואין לו חזקה בחצר. אלא אע"פ שעמדו כך שנים רבות בלא מחיצה כופהו לעשות מחיצה בכל עת שירצה :

טו רוחב מקום הכותל משל שניהם. וכמה יהיה רחבו. הכל כמנהג המדינה. ואפילו נהגו לעשות מחיצה ביניהם בקנים ובהוצין. ובלבד שלא יהיה אויר שיסתכל בו ויראה את חברו :

טז כמה גובה הכותל אין פחות מארבע אמות. וכן בגינה כופהו להבדיל גינתו מגינת חברו במחיצה גבוהה עשרה טפחים. אבל בבקעה אין צריך להבדיל בקעתו מבקעת חברו אלא במקום שנהגו. רצה להבדיל בקעתו מבקעת חברו כונס לתוך שלו ובונה ועושה חזית כמו אמה בסיד מבחוץ כדי להודיע שהכותל שלו. לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים שלו. ואם עשו מדעת שניהם בונים הכותל באמצע ועושין חזית מכאן ומכאן. לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהן :

יז המוכר גינה לחבירו סתם. והיתה מעורבת עם גנות אחרות כופין את הלוקח לבנות את הכותל ביניהם ואפילו במקום שנהגו שלא לגדור בגנות. אבל אם מכר בקעה סתם אין מחייבים אותו לגדור אלא במקום שנהגו :

יח מקום שנהגו לבנות כותלים המבדילין בחצירות או בגנות באבנים שאינן גזית זהנותן שלשה טפחים וזה נותן שלשה טפחים. בגזית זה נותן טפחיים ומחצה וזה נותן טפחיים ומחצה. בכפיסין זה נותן טפחיים וזה נותן טפחיים. בלבנים זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה. וכל השיעורין האלו עובי הכותל עם הסיד. והואיל ומקום הכותל משל שניהם אם נפל הכותל הרי המקום והאבנים של שניהם. ואפילו נפל לרשות אחד מהן או שפינה אחד מהן את כל האבנים לרשותו וטען שמכר לו חברו חלקו או נתנו לו במתנה אינו נאמן. אלא הרי הן ברשות של שניהם עד שיביא ראיה :

הלכות שכנים - פרק שלישי

א כותל חצר המבדיל בין שני שותפין שנפל. יש לכל אחד משניהם לכוף על חברו לבנותו עד גובה ד"א כדי שלא יראו זה את זה. אבל יתר על ארבע אמות אין מחייבין אותו. רצה האחד והגביה הכותל יותר על ארבע

אמות. אם בא חבירו ובנה כותל אחד גבוה כנגד הכותל שביניהן מחייבין אותו ליתן חלקו בגובה שכנגד כתלו. כיצד בנה אחד כותל שביניהן והגביהו עשר אמות ובא חבירו ובנה כותל אחד כנגדו או בצדו לעשות לו בית והגביה הכותל האחר שש אמות מחייבין אותו ליתן חלקו בשתי אמות שמוסיף על ארבע אמות שהרי נראה ממעשיו שהוא רוצה בהן. וכן אם חקק בראש הכותל שביניהן מקום להניח בו הקורות או שבנה עליו קורה גדולה שהקורות נשענן עליה מחייבין אותו ליתן חלקו בשש האמות כולן שהוסיף חבירו על הארבע אמות אע"פ שלא בנה כל הכותל שהרי גילה דעתו שהוא רוצה בכל הגובה הזה :

ב אחד מן השותפין שבנה הכותל שמבדיל בינו ובין חבירו עד ארבע אמות ותבע חבירו ליתן חלקו בהוצאה ואמר נתתי חלקי. ה"ז בחזקת שנתן ונשבע היסת שנתן ונפטר עד שיביא ראיה התובע שלא נתן. אבל אם בא לתבוע אותו ליתן חלקו בהוצאת שאר הגובה שהוסיף על ארבע אמות מפני שסמך לו או כנגדו ואמר נתתי אינו נאמן. אלא חבירו נשבע בנקיטת חפץ שלא נתן לו ונוטל ממנו כדין כל הנשבעין ונוטלין. עד שיביא ראיה זה שנתן לו :

ג מי שהיה לו חורבה בין חורבות חבירו ועמד חבירו וגדר רוח ראשונה ושנייה ושלישית עד שנמצאת חורבה זו משלש רוחותיה גדורה. אין מחייבין אותו ליתן לו ההוצאה כלום שהרי לא הועיל לו והרי חורבתו פתוחה לר"ה כשהיתה. לפיכך אם גדר לו רוח רביעית עד שנמצאת חורבתו מוקפת גדר מגלגלין עליו את הכל ונותן חצי ההוצאה שהוציא זה בארבע רוחות עד ארבע אמות ובלבד שיהיה מקום הכותל של שניהם :

ד אבל אם היה הכותל של זה שבנה ובחלקו בנה יראה לי שאין מגלגלין עליו אלא דבר מועט כמו שיראו הדיינין שהרי אינו יכול להשתמש בכתלים. וכן אם הניקף עצמו הוא שגדר רוח רביעית הרי גילה דעתו ונותן חצי ההוצאה של שלש רוחות אם היה הכותלים של שניהם. וכן כל כיוצא בזה :

ה וכן שני בתים זה בצד זה והיו גגיהן עשויין לדירה אפילו היו בשני צדי רשות הרבים זה עושה מעקה לחצי גגו שהוא דר בו וזה עושה מעקה לחצי גגו. וזה שלא כנגד זה ומעדיף כדי שלא יראו זה את זה. ואע"פ שבני ר"ה רואין אותו יכול כל אחד לומר לחבירו אלו אין רואין אותי אלא ביום בעת שאעמוד על גגי ואתה רואה אותי תמיד :

ו גג הסמוך לחצר חבירו עושה לו מעקה גבוה ארבע אמות. אבל בין גג לגג משאר הגגין אינו זקוק לארבע אמות שאין בני אדם דרין בגגות לפיכך אין בגגות היזק ראייה. אבל צריך לעשות מחיצה בין שני הגגין גבוהה עשרה טפחים כדי שיתפוס אותו כגנב אם נכנס לרשותו :

ז שתי חצרות זו למעלה מזו לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה אלא בונים שניהם מלמטה ועולה ובונה העליון לבדו מכנגדו ומעלה. ואם היתה חצרו למעלה מגגו של חבירו אין העליון זקוק לתחתון כלל:

ח מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו ונפל כופין אותו לפנות אבניו. אמר לו הגיעוך והרי הן שלך אין שומעין לו. ואם רצה בהן בעל הגינה ואמר לו הן אם פינה אותם קנה ואינו יכול לחזור בו ואפילו אמר הילך יציאותיך ואטול אבני אין שומעין לו. אבל אם לא פינה לא קנה שלא אמר לו אלא לדחותו:

ט חמש גנות המספקות מים ממעיין אחד ונתקלקל המעיין כולן מתקנות עם העליונה. נמצאת התחתונה מתקנת עם כולן ומתקנת לעצמה. והראשונה אינה מתקנת עם השניה ולא מהשניה ולמטה. וכן חמש חצרות ששופכין מים לביב אחד. ונתקלקל הביב כולן מתקנות עם התחתונה נמצאת העליונה מתקנת עם כולן ומתקנת לעצמה והתחתונה אינה מתקנת עם השניה ולא משניה ולמעלה:

י בני הנהר משקין על הסדר. רצה אחד מהן לסכור כדי שיחזור לו המים וישקה תחלה ואח"כ יפתח. ואחר רוצה להשקות תחלה כל המתגבר זכה. ובור הקרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום:

הלכות שכנים - פרק רביעי

א מי שהיתה לו עלייה למעלה מביתו של חבירו ונפל כותל מכותלי הבית אין בעל העלייה נותן לו כלום ביציאותיו וכופה את בעל הבית לבנותו כשהיה. אבל אין בעל הבית כופה לבעל העלייה לבנות כותל עלייה שנפל. והתקרה של בית הרי היא של בעל הבית והמעזיבה שעל התקרה הרי היא של בעל העלייה:

ב נפלו שניהם הבית והעלייה הרי שניהם חולקין בעצים ובאבנים ובעפר. ואם נשתברו מקצת האבנים רואין אי זו ראויה להשתבר אם אבני הבית או אבני העלייה. ודבר זה ידוע מדרך הנפילה אם נפל העליון על התחתון והרסו או נשמט התחתון ונפל העליון ונהרס. ואם אינן יודעין כיצד נפל חולקין האבנים השלימות והשבורות:

ג אמר בעל העלייה לבע"ה לבנות כדי שיבנה עלייתו על גביו והוא אינו רוצה הרי בעל העלייה בונה את הבית כשהיה. ויושב ודר בתוכו עד אשר יתן כל יציאותיו ואחר כך יצא ויבנה עלייתו אם רוצה:

ד ואם אין אחד מהן יכול לבנות בעל העלייה נוטל שליש הקרקע ובעל הבית שני שלישים :

ה רצה בעל הבית לבנות ביתו בונה כשהיה. ואם בא לשנות בכותלים אם חיזק אותן והרבה ברחבן יותר ממה שהיו שומעין לו. רצה למעט ברחבן או לפחות מחזקן כגון שהיו אבנים וביקש להחזיר לבנים וכיוצא בהן אין שומעין לו. בא לשנות את התקרה לקורות כבדין וחזקין שומעין לו. לפחות ברחבן פחות ממה שהיו אין שומעין לו. הרבה בחלונות או שהוסיף בגובה הבית אין שומעין לו. מיעט בחלונות או שמיעט בגובה הבית שומעין לו. וכן בעל העלייה בונה אותה אם רצה כשהיתה. ואם בא לשנות הכותלים להרחיב ולהחזיק אין שומעין לו מפני שהוא מכביד על כותל התחתון. אבל למעט שומעין לו. וכן בקורות תקרה העליונה אם שינה אותם לקלים ממה שהיו שומעין לו. לכבדים מהן אין שומעין לו. הרבה בחלונות או שמיעט בגובה העלייה שומעין לו. אבל אם מיעט בחלונות או הרבה בגבהה אין שומעין לו :

ו נתדלדלו קורות הבית וירדו לאויר הבית אם הגיעו לתוך עשרה טפחים סותר ובונה. ואם לא הגיעו יכול בעל העלייה לעכב עליו. ואפילו אמר לו בעל הבית אני אשכור לך מקום כדי שתדור בו עד שאתקן התקרה אין שומעין לו שהרי אומר לו איני רוצה שאטרח ממקום למקום כדי שתתקן את ביתך :

ז התנו ביניהם דבר זה אם נשאר בגובה הבית כדי שיקח אדם חבילה בינונית על ראשו ויכנס בה תחת קורות אלו שנעקמו אינו סותר. ואם אינו יכול להכנס בה עד שיכוף את ראשו סותר ומתקן ובונה ואין בעל העלייה יכול לעכב שהרי התנו ביניהם תחלה :

ח בית הבד שהוא בנוי בעובי ההר וגינה אחת על גביו. ונפחתו שמי בית הבד כארבעה טפחים או יותר הרי בעל הגינה יורד וזורע למטה עד שיעשה זה לבית בדו כיפין. ויתקן העליון קרקע גינתו ויזרע כל גינתו :

ט שתי גנות זו על גב זו והירק בינתיים בגובה עובי הארץ שביניהם כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול אותו מעיקרו הרי הוא שלו ובלבד שלא יאנוס את עצמו והשאר של תחתון. היה מגיע לנופו ואינו מניע לעיקרו לא יטול העליון ואם נטל אין מוציאין אותו מידו. אבל האילן העומד על המצר אע"פ שהוא נוטה לתוך שדה אחת מהן הרי שניהם חולקין בפירותיו :

י שטף נהר את זיתיו ושתלם בתוך שדה חבירו ואמר הלה זיתי אני נוטל אין שומעין לו משום יישוב הארץ אלא יעמדו במקומן. ואם עקרן הנהר בגושיהן כששתלן יחלקו הפירות בעל השדה עם בעל הזיתים כל ג' שנים

ולאחר ג' הכל לבעל השדה. ואם לא נעקרו בגושיהן הכל לבעל הקרקע
מיד :

יא כיוצא בו המוכר זיתיו לעצים. אם פסק עמו לקוץ מיד כל הפירות
שיעשו הרי הן לבעל הקרקע. ואם התנה עמו לקוץ כל זמן שירצה כל
הפירות שיוציאו לבעל העצים. מכר סתם אם עשו פחות מרביעית לסאה
חוץ מן ההוצאה הרי אלו של בעל הזיתים עשו רביעית לסאה חוץ מן
ההוצאה הרי אלו יחלקו :

הלכות שכנים - פרק חמישי

א חצר השותפין כל אחד מהן כופה את חבירו לעשות בה בית שער ודלת
וכן כל הדברים שהחצר צריכה להם צורך גדול. או דברים שנהגו בני
המדינה לעשותם. אבל שאר הדברים כגון ציור וכיור וכיוצא בו אינו
כופהו. עשה אחד מהן מעצמו אם גילה השני דעתו שנוח לו במה שעשה
חבירו מגלגלין עליו את הכל ונותן חלקו בהוצאה :

ב מי שיש לו בית בחצר אחרת בני החצר משעבדין אותו. לעשות עמהם
דלת ונגר ומנעול אבל בשאר הדברים אין משעבדין אותו. ואם היה שרוי
עמהם באותה חצר משעבדין אותו על הכל :

ג אחד מן השותפין בחצר שביקש להעמיד בה בהמה או רחיים או לגדל
בה תרנגולין חבירו מעכב עליו. וכן שאר הדברים שאין דרך אנשי המקום
לעשותן בחצרותיהן בכולן השותפין מעכבין זה על זה. חוץ מן הכביסה
לפי שאין דרכן של בנות ישראל להתבזות על גב הנהר :

ד אחד חצר השותפין ואחד מבוי שאינו מפולש כל בני המבוי מעכבין זה
על זה שלא להשתמש במבוי אלא בדברים שדרך בני המדינה להשתמש
בהן במבואות :

ה אחד מן השותפין בחצר שהעמיד בהמה או רחיים וכיוצא בהן בחצר
ולא מיחה בו שותפו ה"ז מעכב עליו כ"ז שירצה. ואם העמיד בפני בהמה
זו וכיוצא בה מחיצה גבוהה עשרה טפחים החזיק שהשותפין מקפידין על
המחיצה והואיל והניחו מחל. בד"א בחצר השותפין אבל בחצר חבירו
אפי העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה לא החזיק שהדבר ידוע שאין זה אלא
דרך שאלה. וה"ה לכל מעמיד תנור וכיריים ומגדל תרנגולין וכיוצא בהן.
שאם תאמר החזיק אין לך אדם שמשאיל מקום לחבירו :

ו אחד מן השותפין שביקש לפתוח לו חלון בתוך ביתו לחצר חבירו מעכב עליו מפני שמסתכל בו ממנו. ואם פתח יסתום. וכן לא יפתחו השותפין בחצר פתח בית כנגד פתח בית או חלון כנגד חלון. אבל פותח אדם לרשות הרבים פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון. מפני שאומר לו הריני כאחד מבני ר"ה שרואין אותו:

ז ואעפ"כ לא יפתח אדם חנות כנגד פתח חצר חבירו שזה היזק קבוע תמיד. שהרי בני ר"ה עוברים ושבבים וזה יושב בחנותו כל היום ומביט בפתח חבירו:

ח אחד מן השותפין בחצר שלקח בית בחצר אחרת אינו יכול לפתוח פתחו לחצר השותפין שלו. אפילו בנה עלייה על גבי ביתו לא יעשה לה פתח לתוך החצר לפי שמרבה עליהן את הדרך נעשה כמי שהיה לזה שכן אחד ונעשו לו שכנים הרבה. אבל פותח הוא פתח עלייה לתוך ביתו. ואם רצה לחלוק חדרו לשנים חולק:

ט מכאן אתה למד שאחד מן השותפין שהביא אצלו לביתו אנשי בית אחרת יש לחבירו לעכב עליו מפני שמרבה עליו את הדרך. וכן המשכיר ביתו לבעל בית אחד ואח"כ הביא עמו קרוביו או מיוחדעיו לשכון עמו כאחד בבית זה הרי המשכיר מעכב עליו:

י היה פתח של אחד מן השותפין קטן אינו יכול להרחיבו שהרי שותפו אומר לו בפתח קטן אני יכול להסתר ממך בשעת תשמיש ואיני יכול להסתר ממך בפתח גדול. ואם היה הפתח גדול לא יעשנו שנים שהרי אומר לו בפתח אחד אני יכול להסתר בשנים איני יכול:

יא אבל מי שהיה לו פתח קטן לר"ה ורצה להרחיבו. או היה רחב ורצה לעשותו שנים אין חבירו שכנגדו מעכב עליו. ואצ"ל בני ר"ה שאינן יכולין לעכב עליו:

יב כופין בני מבוי זה את זה לעשות להן לחי או קורה למבוי:

יג מי שיש לו פתח למבוי אין בני מבוי כופין אותו לעשות דלת למבוי שיכול לומר רצוני שאכנס בחבילתי עד פתחי. ומבוי המפולש לר"ה ובקשו בני המבוי להעמיד להם דלתות בני ר"ה מעכבין עליהם מפני שפעמים דוחקין הרבים ונכנסין בו:

יד מי שביקש לפתוח פתח במבוי שאינו מפולש בני מבוי מעכבין עליו מפני שמרבה עליהם את הדרך. ואם היה מבוי מפולש פותח כל פתח שירצה לכתחלה:

טו היה לו פתח סתום במבוי שאינו מפולש ה"ז פותחו בכל עת שירצה. ואם פרץ את פצימיו בני מבוי מעכבין עליו. וכן אחד מבני מבוי שבקש לסתום פתחו ולהחזירו למבוי אחר בני מבוי מעכבין עליו שמא יבא עליהם מס ומתמעט מחלקן מן המס הקצוב על בני המבוי. לפיכך מקום שאין המס קצוב על בני המבוי ה"ז סותם פתחו בכל עת שירצה:

טז חמש חצרות הפתוחות למבוי שאינו מפולש כולן משתמשות עם החיצונה והחיצונה משתמשת לעצמה. וכן השנייה משתמשת לעצמה ומשתמש עם החיצונה ואינה משתמשת עם השאר. נמצאת הפנימית משתמשת עם כולן ומשתמשת לעצמה. לפיכך אם בעל השנייה בנה איצטבא כנגד פתחו וסתמו אין החיצונה יכולה לעכב עליו. אבל כל הפנימיות מעכבין עליו מפני שמרבה עליהן את הדרך באורך שהרי מקיפין האיצטבא. וכן בעל השנייה שפתח לחצרו פתח שני בינו ובין החיצונה אין החיצונה מעכבת עליו שאין לו להשתמש אלא מפתחו ולחוץ. אבל אם פתח הפתח השני בינו ובין השלישי הפנימית מעכבת עליו שאין לו להשתמש במבוי אלא מפתח חצרו הראשון ולחוץ. וכן הדין בכולן:

הלכות שכנים - פרק ששי

א כופין בני העיר זה את זה לעשות חומה דלתים ובריח לעיר ולבנות להן בית הכנסת ולקנות ס"ת ונביאים וכתובים כדי שיקרא בהן כל מי שירצה לקרות מן הצבור:

ב מי שלקח עיר בארץ ישראל כופין אותו ב"ד ליקח לו דרך מד' רוחותיה משום יישוב ארץ ישראל. וכופין בני בקעה זה את זה לעשות ביניהם חריץ ובן חריץ:

ג מי שיש לו חצר בעיר אחרת בני העיר משעבדין אותו לחפור עמהם בורות שיחין ומערות ואמת המים אבל בשאר כל הדברים אין משעבדין אותו. ואם היה שרוי עמהם באותה העיר משעבדין אותו על הכל:

ד כשהן גובין מאנשי העיר לבנות החומה גובין לפי קריבת הבתים מן החומה כל הסמוך לחומה נותן יותר:

ה וכל הדר בעיר י"ב חדש או שקנה בה בית דירה נותן עם בני העיר בכל הדברים הצריכין לתקון החומה והדלתות ושכר הפרשין השומרין את המדינה. וכל כיוצא בדברים אלו ששומרין את העיר:

י כל הדברים שצריכין לשמירת העיר לוקחין מכל אנשי העיר ואפילו מן היתומים חוץ מתלמידי חכמים. שאין ת"ח צריכין שמירה שהתורה שומרתן. אבל לתקון הדרכים והרחובות אפי' מן החכמים. ואם כל העם יוצאין ומתקנין בעצמן לא יצאו תלמידי חכמים עמהן שאין דרך תלמידי חכמים להזדלזל לפני עם הארץ:

יז היו חופרין נהר להביא בו מים למדינה גובין אף מן היתומים שזו זכות להם כדי שישקו ממנו שדותיהם וכרמיהם. לפיכך אם אירע להם דבר שלא באו המים הואיל ולא נהנו מהן היתומים מחזירין להם כל מה שנלקח מהן. וכן כל כיוצא בזה:

יח כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסי ולא אחד מבעלי אומניות. היה שם במבוי אחד מבני מבוי אומן ולא מיחו בו. או שהיתה שם מרחץ או חנות או רחיים ובא חבירו ועשה מרחץ אחרת כנגדו או טחון אחרת. אינו יכול למנעו ולומר לו אתה פוסק חיי. ואפילו היה מבני מבוי אחר אינן יכולין למנעו שהרי יש ביניהם אותה אומנות. אבל גר ממדינה אחרת שבא לעשות חנות בצד חנותו של זה. או מרחץ מצד מרחץ של זה יש להן למנעו. ואם היה נותן עמהם מנת המלך אינו יכול למנעו:

יט רוכלין המחזירין בעיירות אין בני המדינה יכולין לעכבן שתקנת עזרא היא שיהיו מחזירין כדי שיהיו הבשמים מצויין לבנות ישראל. אבל אינן קובעין מקום ויושבין בו אלא מדעת בני העיר ואם תלמיד חכם הוא קובע מקום בכ"מ שירצה:

י הסוחרים שמביאין סחורתם למכור בתוך העיירות בני העיר מעכבין עליהם. ואם מכרו ביום השוק בלבד אין מונעין אותם. והוא שימכרו בשוק אבל לא יחזרו על הפתחים אפילו ביום השוק. ואם יש להן מלוה בעיר מוכרין כדי פרנסתם אפילו בלא יום השוק עד שיפרעו חובן וילכו להן:

יא אחד מבני מבוי שאינו מפולש שביקש להעשות רופא אומן או גרדי או מלמד תינוקות של עכו"ם בני מבוי מעכבין עליו מפני שמרבה עליהם הנכנסין והיוצאין. וכן מי שיש לו בית בחצר השותפין לא ישכירנו לא לרופא ולא לאומן ולא לגרדי ולא לסופר יהודי שכותב השטרות ולא למלמדי תינוקות של עכו"ם:

יב חנות שבחצר יכולין השכנים למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים והיוצאין אלא עושה מלאכתו בחנותו ומוכר בשוק. אבל אינן יכולין למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולין לישן מקול הפטיש או מקול הרחיים שהרי החזיק לעשות כן. וכן יש לו ללמד תינוקות של

ישראל תורה בתוך ביתו ואין השותפין יכולין למחות בידו ולומר לו אין
אנו יכולין לישן מקול התינוקות של בית רבן :

יג מי שיש לו בור לפניו מביתו של חברו נכנס בשעה שדרך בני אדם
נכנסין ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין. ואינו מכניס בהמתו ומשקה
מבורו אלא ממלא ומשקה מבחוץ. ושניהם עושין פותחת על הבור. בעל
הבור כדי לשמור את מימיו. ובעל חצר משום חשד אשתו שלא תכנס לשם
אלא מדעתו :

יד מי שיש לו גינה לפניו מגינתו של חברו נכנס בשעה שדרך בני אדם
נכנסין ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין. ואין מכניס לתוכה תגרים
ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת. והחיצון זורע את הדרך. החזירו את
הדרך מן הצד מדעת שניהם ה"ז נכנס ויוצא בשעה שהוא רוצה ומכניס
לתוכה תגרים ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת. וכל אחד מהן יש לו לעכב
על חברו בזריעת הדרך שנתנו מן הצד :

הלכות שכנים - פרק שביעי

א מי שהיתה לו חלון בכותלו ובא חברו ועשה חצר בצדו אינו יכול לומר
לבעל החלון סתום חלון זה כדי שלא תביט בי שהרי החזיק בהיזק זה.
ואם בא חברו לבנות כותלו כנגד החלון כדי שיסור היזק ראייתו צריך
להרחיק את כותלו מכנגד החלון ארבע אמות כדי שלא יאפיל עליו :

ב היתה החלון למטה בכותל כופה את חברו לבנות כנגדה ברחוק ארבע
אמות ולהגביה הבנין ארבע אמות כדי שלא יביט בו מן החלון :

ג היתה החלון למעלה בכותל ובנה חברו כותל כנגד החלון מלמטה אם
היה מראש הכותל שבנה עד החלון גובה ארבע אמות או יותר אינו יכול
למנעו אע"פ שלא הרחיק מכותל החלון כלום שהרי לא האפיל עליו ואינו
מזיקו בראייה. אבל אם נשאר גובה מראש הכותל עד החלון פחות
מארבע אמות כופהו למעט הכותל כדי שלא יעמוד על ראש הכותל
וישקיף מן החלון או יגביה הכותל על החלון ארבע אמות ויהיה הכותל
רחוק מן החלון ארבע אמות כדי שלא יאפיל ולא יציץ ויראה :

ד בנה כותל אחד בצד החלון צריך להרחיק מן החלון טפח ומגביה
הכותל ארבע אמות על החלון או כונס ראש הכותל כדי שלא ישב עליו
ויציץ ויראה :

ה בנה שני כותלין משני צידי החלון. צריך להיות ביניהן רחב ארבע אמות והחלון באמצע הארבע. ולא יסכך על גביהן אלא א"כ הרחיק הסיכוך מן הכותל שיש בו החלון ארבע אמות כדי שלא יאפיל עליו. לפיכך מי שבא לפתוח חלון לחצר חבירו בין חלון גדולה בין חלון קטנה בין למעלה בין למטה בעל החצר מעכב עליו. שהרי אומר לו תזיק לי בראייה ואע"פ שהיא גבוהה תעלה בסולם ותראה :

ו הרי שפתח חלון לחצר חבירו ומחל לו בעל החצר או שגילה דעתו שהניחו כגון שבא וסייע עמו. או שידע הנזק ולא ערער. הרי זה החזיק בחלון ואינו יכול אח"כ לחזור ולערער עליו לסתום. וכיצד דינה של חלון זה שהניחה לפתחה אם ראשו של אדם יכול ליכנס ממנה או שהיתה למטה מארבע אמות אע"פ שאין ראשו נכנס ממנה אין בעל החצר יכול לבנות כנגדה או מצדיה אלא א"כ הרחיק ארבע אמות כמו שביארנו :

ז היתה חלון קטנה שאין ראשו של אדם נכנס ממנה והיתה למעלה מארבע אמות בעל החצר יכול לבנות כנגדה ובצדדיה שהרי טוען ואומר לא הנחתיך לפתוח אלא מפני שהיא קטנה וגבוהה. אבל שתחזיק עלי עד שארחיק הבנין לא הנחתי. בד"א בשפתחה לתשמיש או כדי שיכנס בה הרוח. אבל אם פתחה לאורה אפילו היתה קטנה ביותר וגבוהה ביותר הואיל ולא ערער החזיק ואין בעל החצר יכול לבנות כנגדה או מצדדיה עד שירחיק ארבע אמות כדי שלא יאפיל עליו שהרי מחל לו על האורה. וכן מי שהיתה לו חלון מוחזקת ובא חבירו ובנה כנגדה או מצדדיה בלא הרחקה או סתמה ושתק בעל החלון אינו יכול לחזור ולערער לפתוח החלון או להרחיק הבנין. שכיון ששתק מחל שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו ושותק אלא א"כ מחל :

ח מי שהיו לו חלונות למטה בכותלו ובא חבירו לבנות בפניהן ואמר לו אני אפתח לך חלונות אחרות בכותל זה עצמו למעלה מאלו הרי זה מעכב עליו ואומר לו בעת שתפתח החלונות תרעיד את הכותל ותקלקל אותו. ואפילו אמר אני אסתור כל הכותל ואבנה אותו לך חדש ואעשה בו חלונות למעלה ואשכור לך בית שתדור בו עד שאבנה יכול לעכב עליו ואומר לו אין רצוני שאטרח ממקום למקום. לפיכך. אם לא היה שם טורח כלל ואין צריך לפנות אינו יכול לעכב עליו. וכופין אותו שיהיה חבירו סותם חלון זה שלמטה ממנו ועושה לו חלון מלמעלה שזו מדת סדום. וכן כל דבר שזה נהנה בו ואין חבירו מפסיד ואין חסר כלום כופין עליו :

ט אבל בעל החלונות שרצה לשנות מקום חלונו בין למעלה בין למטה אפילו היתה גדולה ואמר אפתח אחרת קטנה ואסתום זו בעל החצר מעכב עליו. וכן אינו יכול להרחיב בחלון כל שהוא :

י שני אחין שחלקו חצר מדעתן ושמו הבנין והעצים זה כנגד זה ולא השגיחו על שומת האויר. והגיע לאחד מהן בחלקו תרבוץ החצר ולשני האכסדרה אם רצה בעל החצר לבנות כותל בסוף חלקו בונה בפני האכסדרה ואעי"פ שמאפיל עליו שהרי לא שמו האויר :

הלכות שכנים - פרק שמיני

א המבקש להוציא זיז מכותלו על אויר חצר חבירו כל שהוא בעל החצר מעכב עליו שהרי מזיקו בראייה בעת שתולה בו ומשתמש בו. הוציא את הזיז ולא מיחה בו לאלתר בעל החצר הרי החזיק בעל הזיז :

ב היה הזיז טפח החזיק באויר החצר כנגדו. ואם רצה בעל החצר לבנות תחת הזיז ולבטל תשמישו בעל הזיז מעכב עליו. ואם אין בזיז טפח לא החזיק באויר החצר וכל עת שירצה בעל החצר לבנות תחתיו ולבטל תשמישו של זיז אין בעל הזיז יכול לעכב עליו :

ג היה הזיז שהוציא רחבו טפח ומשוך באויר חצרו של חבירו ארבעה טפחים ולא מיחה בו החזיק בו בארבעה על ארבעה ואם רצה להרחיב את הזיז עד שיעשה ארבעה על ארבעה הרי זה מרחיב ואין בעל החצר יכול לבנות באויר חצירו תחת הזיז כלום אלא א"כ הניח לו תחתיו גובה אויר עשרה טפחים כדי שישתמש בזיז :

ד המעמיד סולם קטן שאין לו ארבעה חוזקין בצד כותלו בתוך חצר של חבירו או בתוך שדהו לא החזיק בנוק זה וכל זמן שירצה בעל החצר בונה בצד סולם ומבטל תשמישו. ואם היה סולם גדול שיש לו ארבעה חוזקין או יתר החזיק ואם בא לבנות ולבטלו בעל הסולם מעכב עליו עד שירחיק כשיעור שהרי מחל לו להעמיד סולם גדול. לפיכך כשיבא בעל הגג להעמיד סולם גדול בעל החצר יכול למחות כדי שלא יחזיק עליו אבל אם העמיד סולם קטן אינו יכול למנעו שהרי אומרין לו אין עליך הפסד בזה כל זמן שתראה תטלנו :

ה הרוצה להוציא צינור על חצר חבירו כדי שיקלח שם המים. או שעשה מזחילה על כותלו כדי שיהיו המים נזחלין ויורדין לחצר חבירו בעל החצר מעכב עליו. ואם לא מיחה בו החזיק זה בצינור. רצה אח"כ לסתום הצינור בעל החצר מעכב עליו שכשם שהחזיק בעל הגג לשפוך מימיו לחצר חבירו כך החזיק בעל החצר שיהיו מימי גגו של חבירו באין אצלו לרשותו. רצה בעל הגג לעקור הצינור מצד זה ולהחזירו בצד אחר או שהיה ארוך ורצה לקצרו אין בעל החצר יכול לעכב עליו שלא החזיק אלא

במימי הגג והרי הם באים אצלו מכל מקום. וכן אם רצה בעל החצר לבנות תחת הצינור אין בעל הגג יכול לעכב עליו שאין הצינור עשוי לתשמיש כזיו כדי שיחזיק באויר החצר שאינו עשוי אלא לקלוח המים:

י מי שהוריד מי גגו על חצר חבירו ולא מיחה בו והחזיק בדבר זה אם המים מנטפין ורצה לקבצם למקום אחד ולעשותם צינור עושה. וכן אם היו באין דרך צינור ממקום אחר וחלקן על רוחב הכותל והחזירן נוטפין עושה. ואפילו לבנות על גגו כמין צריף עד שירדו המים במהרה לחצר חבירו בונה שהרי הוחזקו מימיו של זה לירד לחצר חבירו:

יז כותל שבין ראובן ושמעון אם היו שותפין בה שניהם משתמשין בו זה חופר מצד זה ומכניס קורותיו כל שהן. וזה חופר מצד זה ומכניס קורותיו. היה הכותל של ראובן לבדו אין שמעון יכול להשתמש בו. חפר שמעון בכותל זה והכניס בה קורה אחת ושתק ראובן ולא מיחה בו החזיק במקום הקורה. אפילו היתה קטנה ורצה שמעון להחליפה בקורה גדולה ועבה מחליף. היתה הקורה סוכת עראי כל שלשים יום לא החזיק בה סתם שהרי ראובן אומר לא מחלתי והנחתיך אלא מפני שהוא עראי לאחר שלשים יום החזיק שאין זה עראי. ואם סוכת ימי החג היא כל שבעת ימי החג לא החזיק לאחר שבעה החזיק. ואם חיבר ראש הקורה בכותל בטיט מיד החזיק והוא שיביא ראיה שראובן סייע עמו או ראה ולא מיחה:

ח מי שהחזיק בכותל זה בקורה אחת אינו יכול להחזיק בקורה שנייה שהרי לא מחל לו אלא על האחת. בד"א כשהודה שאין הכותל זה שלו אלא חבירו מחל לו על הכנסת קורה זו. אבל אם טען שכותל זה שותף אני בה הואיל והשתמש בה בקורה אחת נאמן ומשתמש בכולן אחר שישבע שבועת היסת שהוא שותף בכל הכותל:

ט היו קורותיו של ראובן בתוך הכותל ובצד שמעון מקומות חפורין להכניס בהן ראשי הקורות לא החזיק בהן שמעון להכניס בה קורות ואינו יכול לטעון שהוא שותף בו שהרי אין לו בו תשמיש ויכול ראובן לטעון שאני חפרתי מקומות אלו בצדך כדי שיהיו מוכנים עד שתקנה ממני או שתבקש ממני ואמחול לך ותכניס הקורות בלא חפירה בכותל כדי שלא יתמטטמט כותלי בעת חפירה:

הלכות שכנים - פרק תשיעי

א לא יחפור אדם בור ולא שיח ולא מערה ולא יביא אמת המים ולא יעשה בריכת המים לשרות בה בגדים לכבס בצד כתלו של חבירו אלא

אם כן הרחיק מכותל שלשה טפחים. ויסיד בסיד לכותל בור זה או מקוה המים זה או כותל האמה מצד חבירו כדי שלא יבליעו המים ויזיקו כותל חבירו:

ב מרחיקין את הגפת ואת הזפת ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מכותלו של חבירו שלשה טפחים או סד בסיד. ומרחיקין את הזרעים ואת המחרישה ואת הגומא שמתקבץ בה מימי רגלים מן הכותל שלשה טפחים:

ג מרחיקין את הרחיים [מן הכותל] שלשה טפחים מן הרחיים התחתונה שהן ארבעה מן העליונה כדי שלא יניד אותו או כדי שלא יבהלנו בקול הרחיים:

ד מרחיקין את התנור מן הכותל שלשה טפחים מקרקעיתו שהן ארבעה משפתו כדי שלא יחם הכותל:

ה אבן שהכובס מכה בגדים עליה עד שיתלבנו צריך להרחיק אותה ארבע אמות מכותל של חבירו שבעת שהכובס מכה עליה המים נתזין ומזיקין לכותל:

ו לא ישתין אדם מים בצד כותלו של חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו ג' טפחים בד"א בכותל לבנים אבל בכותל אבנים ירחיק טפח. ואם היו האבנים צחיח סלע משתין בצדו בלא הרחקה:

ז מרחיקין את הסולם מהשובך ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמיה בעת שמניח הסולם ותעלה לשובך ותאכל הגוזלות:

ח ומרחיקין את הכותל מן המזחילה של חבירו ארבע אמות כדי שיהיה מקום לבעל המזחילה לזקוף סולם ולתקן מזחילה שלו הואיל והחזיק בה:

ט ראובן שהיה כותלו סמוך לכותל שמעון כמין גם ובא ראובן לעשות כותל שני כנגד כותל שמעון עד שיעשה השלשה כותלין כמין ביי"ת הרי שמעון מעכב עליו עד שירחיק מכנגדו ארבע אמות כדי שיהיה המקום בין שני הכותלים רחב כדי שידושו בו רבים ותתחזק הארץ. בד"א בכותל גינה או בכותל חצר בעיר חדשה. אבל בעיר ישנה כבר נתחזקה ובונה כנגדו בלא הרחקה. וכן אם לא היה באורך כותל שמעון שבונה כנגדו ארבע אמות אינו מרחיק אע"פ שמונע הרגל מלהלך שם. שהכותל שהוא פחות מארבע אמות אינו צריך חיזוק הארץ:

י מי שבא לחפור בור בסוף שדהו לסמוך למצר חבירו אם שדה חבירו אינו עשוי לבורות סומך ואינו יכול למחות בידו. ואם ימלך חבירו לחפור

בור בצדו צריך להרחיק מן כותל הבור שלשה טפחים עד שיהא בין חלל שתי הבורות ששה טפחים. ואם היתה שדה חבירו עשויה לבורות אינו סומך עד שירחיק מן המצר שלשה טפחים ויחפור וכשיבא חבירו לחפור ירחיק גם הוא שלשה טפחים בתוך שדהו ויחפור :

יא הבית והעלייה של שנים לא יעשה בעל הבית תנור בתוך ביתו אלא אי"כ יש לו על גביו גובה ארבע אמות. וכן לא יעמיד בעל העלייה תנור עד שיהיו תחתיו מעזיבה שלשה טפחים ובכירה טפח. ואם תנור של נחתומים הוא צריך שיהא תחתיו ארבעה טפחים ובכירה של נחתומין שלשה טפחים. ואע"פ שהרחיק השיעור אם יצאת האש והזיקה משלם מה שהזיק כמו שיתבאר במקומו :

יב מי שהיתה לו חנות תחת אוצר חבירו לא יעשה בה לא נחתום ולא צבע ולא רפת בקר ולא יכניס שם אספסתא וכיוצא בהן מדברים שעולה מהם הבל חם הרבה מפני שהחום מפסיד פירות האוצר. לפיכך אם היה אוצר יין בארץ ישראל שאין החום מפסידו הרי זה עושה בחנותו כל מלאכת אש שירצה. אבל לא יעשה רפת בקר מפני שמפסיד ריח היין. ואם הוחזקו החנות בתחלה לרפת או לנחתום וכיוצא בו ואח"כ רצה בעל העלייה לעשות עלייתו אוצר אינו יכול למחות בידו :

יג כיבד בעל הבית ורביץ עלייתו או שרבה בה חלונות כדי לעשות בו אוצר וקדם זה ועשה תנור קודם שיכניס פירות לאוצר. או שהתחיל לאצור שומשמן או רמונים או תמרים וכיוצא בהן וקדם זה ועשה התנור קודם שאצר החטין או שעשה בעל החנות מחילה על גבה להבדיל בין החנות ובין האוצר בכל אלו בעל אוצר מעכב עליו. ואם עבר ועשה תנור וכיוצא בו אין בעל האוצר יכול להסיר התנור בכל אלו :

הלכות שכנים - פרק עשירי

א מרחיקין את האילן מן העיר כ"ה אמה. ובחרוב ובשקמה חמשים אמה מפני נוי העיר. וכל אילן הנמצא קרוב לעיר פחות מזה קוצצין אותו. ואם האילן קדם נותנין לו בני העיר דמיו. ואם היה הדבר ספק ולא נודע אי זה מהם קדם אין לבעל האילן דמים אלא נוטל עציו והולך :

ב מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה כדי שלא יוליך הרוח התבן בעת שזורה ויזיק לבני העיר. וכן לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך שלו אלא אי"כ היה לו חמשים אמה לכל רוח כדי שלא יזיק התבן לנטיעת חבירו או לנירו :

ג מרחיקין את הנבילות ואת הקברות ואת הבורסקי מן העיר חמשים אמה :

ד ואין עושין בורסקי אלא למזרח העיר מפני שרוח מזרחית חמה וממעטת היזק ריח עיבוד העורות :

ה מי שבא לעשות משרה של פשתן בצד ירק של חבירו שהרי מי המשרה נבלעין בארץ והולכין ומפסידין את הירק. או שנטע כרישין קרוב מן הבצלים של חבירו שהן מפיגין טעמן. או שנטע חרדל בצד כוורת דבורים שהרי הדבורים אוכלין העלין ומפסידין את הדבש וכל אלו וכיוצא בה אין צריך להרחיק בכדי שלא יזיק ועל הניזק להרחיק את עצמו אם ירצה עד שלא יגיע לו הנזק שזה בתוך שלו הוא עושה והנזק בא לחבירו מאליו. במה דברים אמורים שאינו מרחיק כשהיה הנזק בא מאליו אחר שיפסקו מעשיו של מזיק אבל אם היו מעשיו של זה שעושה ברשותו מזיקין את חבירו בשעת עשייתו הרי זה כמי שמזיק בידו. הא למה זה דומה למי שעומד ברשותו ויורהחצים לחצר חבירו ואמר ברשותי אני עושה שמונעין אותו. וכן כל הרחקות האמורות למעלה בענין זה אם לא הרחיקו הרי זה כמי שהזיק בחציו לפיכך צריך שירחיק משרה מן הירק וכרישין מן הבצלים וחרדל מן הדבורים שלשה טפחים או יתר מעט כדי שלא יהיה היזק בידים אבל להרחיק עד שלא יבא הנזק מאליו אין צריך :

ו בעל העלייה שהיה שופך מים והן יורדין על חדר למטה. אם היתה שם מעזיבה שהמים כלים בה בעת שפיכה ואחר שיפסיק עליון מלשפוך יתבלע המים וירדו וינטפו על התחתון צריך התחתון לתקן ולהרחיק מן עצמו הנזק. ואם אין שם מעזיבה אלא כשישפוך ירדו המים מיד הרי זה כמזיק בחציו והעליון מתקן או ימנע מלשפוך וכן כל כיוצא בזה :

ז מי שהיה לו אילן בתוך שדהו קרוב לבור חבירו אין בעל הבור יכול לעכב עליו ולומר לו הרי שרשי האילן נכנסים לבור שלי ומפסידין אותו שזה נזק הבא מאליו הוא לאחר זמן ובעת שנטע אינו מזיקו וכשם שזה חופר בתוך שלו כך זה נוטע בתוך שלו. וכן ראובן שחפר בור וירד ומצא שרשי אילן של שמעון בתוך שדהו קוצץ וחופר והעצים. שלו. ואם היה קרוב לאילן שמעון בתוך ט"ז אמה השרשים של שמעון וקוצצן ונותנן לו. ואם אין צריך לחפור בור ויצאו השרשים של שמעון בתוך שדהו הרי הוא מעמיק שלשה טפחים כדי שלא יעכב המחרישה וכל שורש שמצא בתוך שלשה טפחים קוצצו ואינו חושש שמא יבש האילן של חבירו שזה בתוך שלו הוא חופר :

ח מי שהיתה שדה חבירו נטועה גפנים או שאר אילנות ובא הוא לנטוע בתוך שדהו גפנים בצד גפנים או אילנות בצד אילנות צריך להרחיק ארבע אמות. במה דברים אמורים בארץ ישראל אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים שתי אמות. ובין גפנים לשאר אילנות או בין אילנות

לאילנות ארבע אמות בכל מקום. היה גדר בינתיים זה סומך לגדר וזה סומך לגדר בכל מקום. מי שהיה אילן חבירו נוטה לתוך שדהו קוצץ כמלא מרדע על גבי המחרישה. ובחרוב ובשקמה קוצץ כל הנוטה עד שיהיה שקול כנגד המצר. וכן אם היה נוטה על בית השלחין של חבירו או על בית האילן קוצץ את כל הנוטה עד שיהיה שקול כנגד המצר:

הלכות שכנים - פרק אחד עשר

א מי שעשה גורן בתוך שלו. או קבע בית הכסא. או מלאכה שיש בה אבק ועפר וכיוצא בהן צריך להרחיק כדי שלא יגיע העפר או ריח בית הכסא או האבק. לחבירו כדי שלא יזיקו. אפילו היתה הרוח הוא שמסייע אותו בעת שעושה מלאכתו ומוליכה את העפר או נעורת הפשתן והמוץ וכיוצא בהן ומגיעתן לחבירו הרי זה חייב להרחיק כדי שלא יגיעו ולא יזיקו. ואפילו על ידי הרוח מצויה שכל אלו כמי שהזיקו בחציו הן:

ב אע"פ שהוא חייב להרחיק כל כך אם הוליקה הרוח המצויה המוץ ואת העפר והזיקה בהן פטור מלשלם שהרוח הוא שסייע אותו ואין נזק זה בא מכח מזיק עצמו:

ג הכותש את הריפות וכיוצא בהן בתוך שלו ובעת שמכה מנדנד לחצר חבירו עד שנדנדה כסוי החבית על פי החבית הרי זה מזיק בחציו וחייב להרחיק כדי שלא ינדנד או יבטל מלאכתו שמזקת. ואם הזיק בעת הנדנד חייב לשלם שהרי מכחו בא הנזק:

ד כל ההרחקות האמורות בפרקים של מעלה אם לא הרחיק וראה חבירו ושתק הרי זה מחל ואינו יכול לחזור ולהצריכו ולהרחיקו. והוא שיראה ממנו שמחל כגון שסייע עמו מיד או שאמר לו לעשות או שראהו שעשה בצדו בלא הרחקה ושתק ולא הקפיד על זה זכה. שכל המחזיק בנזק זכה בו כמו שביארנו. במה דברים אמורים בשהחזיק בשאר נזקין חוץ מארבעה מיני נזקין אלו האמורים בפרק זה שהן העשן וריח בית הכסא והאבק וכיוצא בו ונדנד הקרקע שכל אחד מאלו אין לו חזקה. ואפילו שתק הניזק כמה שנים הרי זה חוזר וכופהו להרחיק וכן היזק ראייה במקום שצריך מחיצה כופהו לעשות מחיצה בכל עת שירצה כמו שביארנו. ולמה שינו נזקים אלו משאר נזקין לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזק מאלו וחזקתו שאינו מוחל שהיזקו היזק קבוע. ואם קנו מידו שמחל בנזקים אלו אינו יכול לחזור בו:

ה מי שהחזיק לעשות מלאכת דם או נבילות וכיוצא בהן במקומן ויבואו העורבים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו והרי הן מצרין לחבירו בקולם

וצפצופם או בדם שברגליהם שהן יושבין על האילנות ומלכלכין פירותיהם. אם היה חבירו קפדן או חולה שצפצוף הזה מזיקו או שפירות שלו נפסדין לו בדם חייב לבטל אותה המלאכה או ירחיק עד שלא יבא לו היזק מחמתו. שהיזק זה דומה לריח בית הכסא וכיוצא בו שאין לו חזקה. וכן בני מבוי או בני חצר שנעשה אחד מהן אומן ולא מיחו בו שהרי הוחזק והיו העם נכנסין ויוצאין לקנות ושתקו לא החזיק בדבר זה ויש להם בכל עת לעכב ולומר אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסין והיוצאין שזה היזק קבוע הוא כמו העשן והאבק וכזה הורו הגאונים :

1 מי שהחזיק בנזק שיש לו חזקה כגון שפתח חלון או העביר אמת המים או שלא הרחיק מה שראוי להרחיק והרי המחזיק טוען אתה אמרת לי לעשות או מחלת לי אחר שראית או הוכר הנזק ושתקת ולא מחית בי. והניזק אומר עכשיו הוא שראיתי ולא ידעתי מקודם או שאמר כשראיתי מחיתי בדך ואתה אמרת עתה ארחיק או אסתום ואתה מדחה אותי מיום אל יום כדי שתקבע היזקך בכל אלו וכיוצא בהן על הניזק להביא ראיה. ואם לא הביא ישבע המחזיק היסת ויפטר :

2 החזיק בנזק שאין לו חזקה כגון עשן ובית הכסא וכיוצא בהן וטען המחזיק שקנה מידו של ניזק על המחזיק להביא ראיה שקנו מידו. ואם לא הביא ישבע הניזק היסת שלא קנו מידו על כך ויסלק זה היזקו :

הלכות שכנים - פרק שנים עשר

א האחין או השותפין שבאו לחלוק את השדה וליטול כל אחד חלקו אם היתה כולה שוה ואין שם מקום טוב ומקום רע אלא הכל אחד חולקין לפי המדה בלבד. ואם אמר אחד מהם תנו לי חלקי מצד זה כדי שיהא סמוך לשדה אחר שלי ויהיה הכל שדה אחת שומעין לו וכופה אותו על זה שעייכוב בדבר זה מדת סדום היא. אבל אם היה חלק אחד ממנה טוב או קרוב לנהר יותר או קרוב לדרך ושמו אותה היפה כנגד הרע ואמר תנו לי בשומא שלי מצד זה אין שומעין לו אלא נוטל בגורל. אמר להם תנו לי **(בשומא שלי מצד זה)** חצי מדתה מן הצד הרע בלא שומא וטול אתה מן הצד הטוב כדי שיהיה חלקי סמוך לשדה שלי הורו מקצת הגאונים ששומעין לו. ולזה דעתי נוטה וכן ראוי לדון :

ב הבכור שחלק נוטל שני חלקים שלו כאחד אבל היבם שחלק עם אחיו בנכסי האב נוטל חלקו וחלק אחיו בגורל. אם עלו במקום אחד עלו ואם עלו בשתי מקומות עלו :

ג ארץ מרובעת שהיה הנהר מקיף לה מזרח וצפון והדרך דרום ומערב חולקין אותה באלכסון כדי שיגיע לזה נהר ודרך ולזה נהר ודרך. ואם אמר תנו לי החצי שמצד זה שהוא בצד שדי שומעין לו. כללו של דבר כל דבר שהוא טוב לזה ואין על חבירו הפסד כלל כופין אותו לעשות:

ד אחד מן האחין או מן השותפין שמכר חלקו לאחר מסלקין את הלוקח ונותנין לו שאר האחין או שאר השותפין דמים שנתן והולך כדי שלא יכנס זר ביניהן:

ה ולא עוד אלא המוכר קרקע שלו לאחר יש לחבירו שהוא בצד המצר שלו ליתן דמים ללוקח ולסלק אותו וזה הלוקח הרחוק כאילו הוא שליח של בן המצר. בין שמכר הוא בין שמכר שלוחו בין שמכרו ב"ד יש בו דין בן המצר. אפילו היה הלוקח ת"ח ושכן וקרוב למוכר ובן המצר ע"ה רחוק בן המצר קודם ומסלק את הלוקח. ודבר זה משום שנאמר [\(דברים ו- יח\)](#) "ועשית הישר והטוב" אמרו חכמים הואיל והמכר אחד הוא טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המצר יותר מן הרחוק. היו בני המצר רבים כולם זוכים בזו השדה הנמכרת והיא ביניהם לפי מניינם ונותנין מן הדמים ללוקח והוא שבאו כולם בפעם אחת. אבל אם קדם אחד מהן וסלק את הלוקח זכה בה לבדו הואיל והוא בן המצר. וכן אם באו מקצתן ומקצתן במדינה אחרת מסלקין אותו אלו העומדים כאן בלבד והיא להן. וכן המוכר לאחד מבני המצר או לאחד מן השותפין שלו במשא ומתן אף על פי שאינו שותפו בקרקע זכה בה. ואין שאר השותפין או שאר בני המצר נוטלין עמו:

ו המוכר כל נכסיו לאחד אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה שהרי היא והאחרת קנה כאחד. וכן המוכר לבעלים הראשונים או הלוקח מן העכו"ם אין בו דין בן המצר:

ז המוכר לעכו"ם משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מן העכו"ם עד שינהוג העכו"ם עם בן המצר שלו בדיני ישראל בכל. ואם אנסו שלא כדין ישראל משלם המוכר:

ח השכירות אין בה משום דין בן המצר:

ט הממשכן מקום ואחר כך מכרו לזה שהוא ממושכן בידו אין בו משום דין בן המצר. וכן המוכר מקום רחוק כדי לגאול מקום קרוב. או שמכר רע כדי לגאול יפה בדמיו. או שמכר כדי ליתן מנת המלך. או שמכר לקבורה או למזון האשה או הבנות אין באחד מאלו דין בן המצר אלא זכה הלוקח.

י ולמה אין בהן דין בן המצר שכל אלו טרודין הן למכור ומשום צורך גדול מוכרין ואם תאמר יש בהן דין בן המצר לא ימצאו לוקח שהרי אומר

למה אטרח ואקח כדי שיבא זה ויסלק אותי ואין הבעלים יכולין להמתין עד שיביא בעל המצר מעות ויקנה :

יא הרי שטען הלוקח ואמר מפני המס וכיוצא בו מכר לו המוכר ובעל המצר אומר שקר אתה טוען לבטל זכותי על בעל המצר להביא ראיה ואח"כ יוציא מיד הלוקח. ואם לא הביא ראיה ישבע הלוקח היסת :

יב אפילו היה שם בדבר ספק אין הלוקח מסתלק אלא בראיה ברורה שהביא בעל המצר. לפיכך אם טען הלוקח ואמר גזלן אתה לשדה זו אריס אתה לשדה זו או שוכר או ממשכן צריך בעל המצר להביא ראיה שהוא בעל המצר ושהקרקע זו בחזקתו. וכן כל כיוצא בזה :

יג המוכר ליתומים קטנים אין בו דין בעל המצר הטוב והישר שעושין חסד עם אלו יתר מבעל המצר :

יד וכן המוכר לאשה אין בו דין בעל המצר מפני שאין דרכה לטרוח תמיד ולקנות הואיל ולקחה חסד הוא שתעמוד הקרקע בידה :

טו מכר לטומטום ואנדרונינוס בעל המצר יכול לסלקן מפני שהן ספק אשה :

טז היתה הקרקע של אחד מהן והבנין או האילנות של אחד אם יש לבעל הבנין או לבעל האילנות זכות בקרקע כל אחד מהן בן המצר של חבירו. לפיכך אם מכר אחד מהן חלקו חבירו מסלק הלוקח. אבל אם אין לבעל האילנות או לבעל הבנין זכות בקרקע אלא כל זמן שירצה אומר לו עקור אילנך או הרוס בניינך ומכר בעל השדה זכה הלוקח ואין בעל האילנות או בעל הבנין מסלק אותו. ואם מכר בעל הבנין או בעל האילן הרי בעל הקרקע מסלק אותו :

יז היה מפסיק בינו ובין מצר של חבירו רכב דקלים או בנין גבוה וחזק או גומא וכיוצא בהן רואין אם יכול להכניס אפילו תלם אחד בתוך הדבר המפסיק עד שיתערבו שתי השדות הרי זה בן מצר שלו ומסלק הלוקח ואם לאו אינו מסלק הלוקח :

הלכות שכנים - פרק שלשה עשר

א הנותן מתנה אין בה דין בן המצר. היה כתוב בשטר מתנה שאחריות מתנה זו על הנותן יש בה דין בן המצר הואיל ויש בה אחריות מכירה היא ולא כתב מתנה אלא לבטל זכות בן המצר. וכמה נותן לו מה שהיא שוה :

ב אמר הלוקח כן הוא והערמה עשינו ומכירה היא בכך וכך קנייתה נשבע בנקיטת חפץ ונוטל כדין השלוחין. ויראה לי שצריך לטעון דמים שהן ראויין או יתר מעט. אבל אם אמר על שוה מאה במאתים קניתי אינו נאמן:

ג היה כתוב בשטר מתנה וקבלתי עלי אחריות מתנה זו שאם תצא מידו אתן לו מאתים נותן לו בן המצר מאתים ואח"כ מסלקו ואע"פ שאינו שוה אלא מנה:

ד החליף חצר בחצר אין בה דין בעל המצר. החליף חצר בבהמה או במטלטלין רואין דמי אותה הבהמה או דמי אותם המטלטלין ונותן לו בן המצר ומסלקו. ואינו יכול לומר לו תן לי כמה שלקחתי בו שזה הערמה היא ואינו מועלת כלום:

ה מכר לו קרקע מעט באמצע שדהו ואח"כ מכר לו קרקע בצד אותה שדה שבאמצע. רואין אם אותו המעט שמכר לו תחלה היא עידית או זיבורית לגבי זאת הקרקע שמכר לו באחרונה זכה הלוקח ואין בן המצר יכול לסלקו שהרי הוא עצמו בן מצר הוא מפני אותו מעט שקנה באמצע. ואם אותו מעט שקנה באמצע כמו זאת שמכר לו בסוף מצדו הרי זה מערים ובן המצר מסלק אותו מן השדה שקנה בסוף:

ו המוכר על תנאי בין שהתנה מוכר בין שהתנה לוקח אין בעל המצר יכול לסלקו עד שיתקיימו התנאים ויזכה הלוקח בקרקע ולא תשאר בה עליה עמו כלל ואח"כ יסלק אותו:

ז הלוקח שבנה והשביח או סתר והפסיד בן המצר מסלקו ונותן לו דמים הראויין לו והרי הוא בכל מעשיו כמו השליח. וכן אם לוח הלוקח קודם שיסלק אותו בן המצר וסלקו בן המצר אין בעל חוב שלו טורף מיד בן המצר. זהו העיקר בכל אלו הדינים שכל הלוקח בצד מצר חבירו הוא כמו שליח לחבירו ולתקן שלחו ולא לעוות. לפיכך אם השביח נוטל הוצאה. ואם הפסיד וחפר והרס או אכל הפירות מנכין אותו מן הדמים. בד"א שמחשבין לו הפירות בשאכלן אחר שבא בן המצר והביא מעות לסלקו אבל כל הפירות שאכל מקודם שלו הוא אוכל ואין מחשבין אותו:

ח אחד שלקח שדה אחת משנים. ובא בעל המצר לסלקו מחצית בלבד שלקח מן האחד אינו יכול לסלקו. או מסלקו מכולה או מניח כולה. אבל המוכר קרקע לשנים יש לבעל המצר לסלק שניהם או לסלק אחד ולהניח אחד:

ט בן המצר שבא לסלק את הלוקח וקודם שיסלקו מכר לו את השדה שיש לו על המצר אבד את זכותו:

י שליח שמכר והרי הוא בעל המצר אינו מסלק את הלוקח שהרי הוא מכר לו ואין לך מחילה גדולה מזו :

יא בעל חוב של מוכר שטרף השדה מיד בעל המצר הרי בעל המצר חוזר וטורף מן הלוקח שסלקו והלוקח חוזר ונוטל מן המוכר :

יב כל בעל חוב שטרף בחובו יש לבעל המצר לסלקו לא יהא כח הטורף גדול מכח הלוקח. ואם ירצה הנטרף ליתן הדמים שהיו עליו בחובו תחזור לו שדהו לעולם כמו שיתבאר במקומו :

יג קטן שהיה בן המצר וראה ב"ד שזכות הוא לו מסלקין לו את הלוקח או יטול לו חלקו עם שאר בעלי המצר כמו שיראו :

יד בעל שהיתה אשתו בן המצר הרי זה מסלק את הלוקח שכל נכסי אשתו ברשותו וכל זכות שתבא לידה זכות הוא לו. אפילו קנו מיד אשתו שמחלה בזכות זו ללוקח אינו מועיל אלא הבעל מסלקו. עמדה האשה מדעתה וסלקה את הלוקח וכן העבד שהיה נושא ונותן בנכסי אדונו שסלק את הלוקח אם רצה הבעל או האדון מקיים על ידיהן ואם רצה לא יקיים ותחזור ללוקח ויחזיר הדמים :

הלכות שכנים - פרק ארבעה עשר

א הרוצה למכור שדהו והביא בן המצר שלו וזה שרוצה ליקח ממנו לב"ד ואמר לבן המצר אם תרצה לקנות בכך וכך עשה ואם לאו סלק את עצמך והרי זה לוקח. הרי זה לא נשארה לו טענה אלא או מביא מעות מיד ויקנה או בטלה את זכותו. אמר אטרח ואביא אין שומעין לו. אלך ואביא אם הוא אמוד שיש לו ממתנין לו עד שילך ויביא. ואם אינו אמוד אין שומעין לו שאינו רוצה אלא להשמט. לפיכך אומרים לו או תוציא עתה זוזים או בטלה זכותך שאין קובעין זמן לבעל המצר. הוציא בן המצר המעות והוציא הלוקח מעות אם היו של לוקח טובים מזוזיו או ממהרים לצאת יותר מזוזיו בטלה זכותו ואין לו דין בן המצר. היה רוצה הלוקח לקנותה לבנות בה בתים ובן המצר רוצה לזרעה הלוקח זוכה משום יישוב הארץ ואין בה דין בן המצר :

ב בא לוקח ונמלך בבן המצר ואמר לו הרי פלוני בן המצר שלך רוצה למכור לי שדה זו אלך ואקח ממנו ואמר לו לך וקח לא בטל זכותו ויש לסלק אותו אחר שיקנה אלא אי"כ קנו מידו. בד"א שצריך קניין כשמחל לו קודם שיקנה אבל אם מחל לו זכותו אחר שלקח כגון שבא בן המצר

וסייע עמו או שכר ממנו או שראה אותו בונה וסותר כל שהוא ומשתמש ולא מיחה בו ולא ערער הרי זה מחל ושוב אינו יכול לסלקו :

ג היה בן המצר במדינה אחרת או חולה או קטן ואחר זמן הבריא החולה והגדיל הקטן ובא ההולך אינו יכול לסלקו. שאם אתה אומר כן אין אדם יכול למכור קרקעיתו שהרי הלוקח אומר לאחר כמה שנים תצא מידי וכזה הורו הגאונים :

ד המוכר שוה מאתים במנה אם לכל העם מוזיל ומוכר נותן לו בן המצר מאה ומסלקו ואם אינו מוזיל לכל העם נותן לו מאתים שהוא שוה שהמוכר נתן לזה מתנה. לקח שוה מנה במאתים אינו יכול לסלקו עד שיתן המאתים. טען בן המצר שעשו קנוניא ביניהם נשבע הלוקח בנקיטת חפץ ונוטל מאתים זו. ואם היה שם עדים שנתן מאתים ובן המצר טוען שאמנה היתה בינו ובין המוכר ואינו יודע [בוודאי] שלא לקח ממנו אלא מאה הרי זה נותן דמים כמו שהעידו העדים ואח"כ מסלקו ומשביעו היסת שלקח במאתים ונפטר :

ה כל הרוצה למכור קרקע ובאו שנים כל אחד מהן אומר אני אקח בדמים אלו ואין אחד מהן בעל המצר. אם היה האחד מיושבי העיר והאחד משכני השדה שכן העיר קודם. שכן ות"ח ת"ח קודם. קרוב ות"ח ת"ח קודם. שכן וקרוב השכן קודם שגם זה בכלל הטוב והישר הוא. קדם אחד וקנה זכה ואין חבירו שראוי לקדם לו יכול לסלקו הואיל ואין אחד מהן בעל המצר שלא צוו חכמים בדבר הזה אלא דרך חסידות ונפש טובה היא שעושה כך :

הלכות שלוחין ושותפים

ענין אלו ההלכות לידע דין שלוחו של אדם ושותפו. ומשפטיהן במקחן וממכרן בהפסדן ושכרן : וביאור כל הדינין האלו בפרקים אלו :

הלכות שלוחין ושותפים - פרק ראשון

א האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע או מטלטלין או קנה לי הרי זה מוכר ולוקח ועושה שליחותו וכל מעשיו קיימין. ואין העושה שליח צריך

קניין ולא עדים אלא באמירה בלבד בינו לבין חבירו. ואין צריכין עדים אלא לגלות הדבר אם כפר אחד מהם כשאר כל הטענות :

ב שליח שעבר על דברי משלחו לא עשה כלום. וכן אם טעה בכל שהוא בין בקרקע בין במטלטלין חוזר שהרי הוא אומר לתקן שליחותי שדרתיך ולא לעוות. ולא אמרו שההונייה במטלטלין שתות והעבדים והשטרות והקרקעות אין בהן הונייה אלא במוכר שלו או קונה לעצמו אבל שליח שטעה בכולם בכל שהוא חוזר :

ג נתן מעות לשלוחו לקנות לו קרקע וקנה לו שלא באחריות הרי זה עוות והשליח לוקח אותה לעצמו שלא באחריות כמו שעשה וחוזר ומוכרה למשלח באחריות הואיל וקנה אותה במעותיו והאחריות על השליח וכן כל כיוצא בזה. לפיכך אם התנה עליו שעשהו שליח בין לתקן בין לעוות אפילו מכר לו שוה מאה בדינר או לקח שוה דינר במאה אינו יכול לחזור בו וחייב המשלח ליתן לו כפי התנאי :

ד האומר לשלוחו מכור לי משדה שלי בית סאה ומכר לו בית סאתים הייז מוסיף על דבריו וקנה הלוקח בית סאה בלבד. אמר לו מכור לי בית סאתים ומכר לו בית סאה הרי זה מעביר על דבריו ולא קנה הלוקח. אמר לו מכור לי שדה לאדם אחד והלך השליח ומכרה לשנים ממכרו בטל שהרי עבר על דבריו. אמר לו מכור לי שדה ולא פירש אפילו מכר למאה ממכרו קיים :

ה הנותן מעות לשלוחו ליקח בהם חטים או מין ממניי סחורה ולא לקח אין לו עליו אלא תרעומת. נתן לו מעות ליקח בהן חטים בין לאכילה בין לסחורה והלך ולקח בהן שעורים אם פחתו דמי זה שלקח פחתו לשליח מפני שהוא משנה ואם הוסיפו דמיהן הוסיפו לבעל המעות. היה השער קצוב וידוע והוסיפו לשליח במניין או במשקל או במדה כל שהוסיפו לו המוכרים הרי הוא של שניהם וחולק התוספת השליח עם בעל המעות. ואם היה הדבר שאין לו קצבה הכל לבעל המעות :

ו מי שהיה חייב לחבירו ממון בין משום מלוה בין משום פקדון או שכירות ונתן המעות ביד השליח ואמר לו הולך ממון זה לבעל חובי אין השליח צריך להטפל לו וליתן לו בפני עדים. ואם אמר לשליח אל תפרע חוב זה אלא בעדים ופרעו שלא בעדים חייב לשלם. וכן אם היה החוב בשטר בין שאמר לו קח השטר ותן לו המעות בין שאמר לו תן המעות וקח השטר ונתן בלא עדים ולא לקח השטר חייב לשלם שהרי לתקן שלחו ולא לעוות :

ז השולח מעות שבידו ביד שלוחו ואמר לו הולך ממון זה לפלוני שאני חייב לו והלך ונתן לו שלא בעדים. השליח אומר נתתי ובעל חוב או הפועל אומר לא לקחתי והרי שלשתן עומדין השליח נשבע היסת שנתן ובעל חוב

או הפועל נשבע [שבועת התורה] שלא לקח וישלם הלה לבעל חוב או לבעל הפקדון. ואפילו היו השלוחין שנים אין עדותן מועילה מפני שהן נוגעין בעדותן שהרי חייבין להשבע היסת. בד"א בשהיה השליח מכחיש את בעל חוב והרי שלשתן עומדין אבל אם בא השליח ואמר נתתי כמה שאמרת לי אינו יכול להשביעו היסת שעשה שליחותו שהרי אין שם טוען עליו טענת ודאי שלא נעשה שליחותו. וכן אם מתו השלוחין או הלכו להן למדינת הים ובא בעל חוב לתבוע הלוה אינו יכול להשביעו היסת שלא פרעו השליח שהרי אין כאן מי שטוען עליו טענת ודאי שלקח אלא מחריס הלוה חרם סתם ומשלם החוב שעליו וכן כל כיוצא בזה :

ח ראובן ששלח כתב לשמעון ואמר לו מנה שיש לי בידך שלחהו לי ביד לוי אם רצה לשלחו אינו חייב באחריותו בין שהיה מלוה בין שהיה פקדון והוא שיכיר שהוא כתב ידו. ואם טען המלוה ואמר לא כתבתי ולא שלחתי לך ישבע הלוה היסת שכתב ידו בא אליו ולפיכך שלח ויפטר וכזה הורו רבותי. אבל אם לא היה הכתב כתב ידו או שאין הלוה יודע שהוא כתב ידו או אפילו היו כתובין בו סימנין ואותיות שביניהן בייחוד אם טען ראובן ואמר לא שלחתי כתב ואחרים רמו בו שמעון חייב באחריותו ומשלם לו ראובן אחר שיחריס על מי ששלח כתב זה מדעתו ולא יודה. ויש מי שהורה שישבע ראובן ואחר כך יטול כדין כל הנשבעין ונוטלין :

ט לוי שבא בשליחות ראובן ולקח חמשים משמעון. ובא ראובן ואמר לא שלחתי ליקח אלא עשרים ועשרים בלבד הביא. הרי ראובן נשבע שלא שלחו להביא אלא עשרים ועשרים בלבד הביא לו כדין כל מודה מקצת. ולוי נשבע היסת שהחמשים שנתת לי נתתי לראובן וישלם שמעון מביתו אם היה חייב לראובן וכן כל כיוצא בזה :

הלכות שלוחין ושותפים - פרק שני

א אין העכו"ם נעשה שליח לדבר מן הדברים שבעולם. וכן אין ישראל נעשה שליח לעכו"ם לדבר מן הדברים שנאמר [\(במדבר יח-כח\)](#) "כן תרימו גם אתם" מה [\(במדבר יח-כח\)](#) "אתם" בני ברית אף שלוחכם בני ברית. והוא הדין לכל התורה כולה. ומה משלחכם בן ברית אף בכל התורה כולה המשלח בן ברית :

ב עושה אדם שליח איש או אשה ואפילו אשת איש ואפילו עבד ושפחה הואיל והן בני דעת וישנן במקצת מצות נעשין שלוחין למשא ומתן. אבל מי שאינן בני דעת והן חרש שוטה וקטן אינן נעשין שלוחין ולא עושין שליח אחד הקטן ואחד הקטנה. לפיכך השולח בנו קטן אצל החנוני ומדד לו באיסר שמן ונתן לו את האיסר ואבד את השמן ואת האיסר החנוני

חייב לשלם שלא שלחו אלא להודיעו ולא היה לו לשלח אלא עם בן דעת
וכן כל כיוצא בזה. ואם פירש ואמר שלח לי עם הקטן הרי זה פטור :

ג האומר לחבירו מנה שיש לי בידך בין מלוה בין פקדון שלחתי לי ביד
פלוני אפילו היה קטן אם רצה לשלחו בידו נפטר ואינו חייב באחריותו.
וכן שנים שהתנו ביניהם שכל מי שירצה לשלוח לחבירו משלח ביד מי
שירצה המשלח הרי זה משלח ביד מי שיראה לו שהוא ראוי להוליך דבר
זה. ואם נגנב או אבד בדרך או שכפר בו השליח הרי המשלח פטור. שכל
תנאי שבממון קיים :

ד השליח שקנה או שמכר והודיע שהוא שליח בדבר זה לפלוני אע"פ
שמשך או שהמשיך ונמצא שעבר על דעת המשלח בטל המקח ומחזיר.
ואם לא הודיע שהוא שליח נקנה המקח ויהיה הדין בינו ובין זה ששלחו :

ה ראובן שקנה שדה משמעון ואמר לו ללוי קניתי אותה וכתב שטר מכר
בשם לוי וחזר ראובן ואמר לשמעון לעצמי קניתי חזור וכתוב שטר מכר
בשמי אין כופין את המוכר לכתוב לו שטר אחר בשם ראובן. ואם התנה
עמו בתחלה ואמר לו לעצמי אקנה וזה שאכתוב שטר בשם לוי כדי שלא
ידעו בי שאני הוא הקונה הרי זה כופהו לחזור ולכתוב שטר אחר בשמו :

ו הסרסור שליח הוא אלא שהוא נוטל שכר שליחותו לפיכך אם שינה
דעת הבעלים משלם מה שהפסיד. כיצד ראובן שנתן חפץ לשמעון
הסרסור ואמר לו מכור לי זה ואל תמכור בפחות ממאה והלך ומכרו
בחמשים משלם החמשים מביתו. מכר במאתים הכל לראובן וכן כל
כיוצא בזה. ראובן אומר במאה אמרתי לך והסרסור אומר בחמשים
אמרת לי וכן בחמשים מכרתי נשבע הסרסור שבועת התורה שהרי הודה
במקצת. ואם כבר נתן לו החמשים נשבע שבועת היסת שעשה שליחותו
וזוכה הלוקח. ואם ידע הלוקח שחפץ זה של ראובן הוא וזה המוכר לו
סרסור הוא יחזיר החפץ לבעלים ויחרים על מי שנתן לו רשות למכור
בחמשים או שרצה בחמשים וחזר בו אחר שקניתי :

ז כל סרסור שהודיע ללוקח שחפץ זה או קרקע זה של ראובן ואחר שקנה
הלוקח אמר ראובן איני רוצה למכור בדמים אלו מחזירה לוקח שהרי לא
פסק לו דמים ואמר לו מכור לך בכך וכך. [כל] סרסור שאבד החפץ מידו
או נגנב או נשבר חייב לשלם מפני שהוא נושא שכר :

ח הלוקח כלים מבית האומן לשגרן לבית חמיו ואמר לו אם מקבלין
אותן ממני אני אתן לך את דמיהם ואם לאו אתן שכר מועט ונאנסו
בהליכה הרי זה חייב לשלם ואם נאנסו בחזרה פטור. נטלן ע"מ למכרן
לאחרים ואמר לו אם ימכרו במקום פלוני או עד זמן פלוני אתן לך דמים
כך וכך ואם לא ימכרו אחזירם לך ונאנסו בין בהליכה בין בחזרה חייב
לשלם :

ט כל שליח שטען שארעו אונס פלוני והפסיד כך וכך הרי זה נשבע שבועת השומרין על טענתו ויפטר. ואם היה האונס במקום שאפשר להביא עליו עדים או דבר שהוא גלוי וידוע שהרי ימצא עדים הרי זה צריך להביא ראיה על טענתו ואם לא הביא עדים אינו נאמן ומשלם. מעשה באחד שאמר לשלוחו קנה לי ארבע מאות גרבי יין ממעות שהיו לי בידו וקנה לו ונמצאו חומץ אמרו חכמים מניין גדול כזה שהחמיץ קול יש לו הואיל ואפשר להביא ראיה יביא ראיה שלא היה היין חומץ בשעה שלקח ויפטר ואם לא יביא ראיה ישלם. וכן כל כיוצא בזה מדברים שהראיה מצויה בהן אבל דבר הנעלם שאין ראייתו מצויה ישבע עליו. וכן הדין בכל טענה שיטעון השותף וכיוצא בו. וכן הדין בטענת השומרין אם הראיה יכולה להיות או יביא ראיה על טענתו או ישלם כמו שיתבאר:

הלכות שלוחין ושותפים - פרק שלישי

א מי שהיתה לו קרקע תחת יד אחד או שהיו לו מטלטלין פקדון ורצה לעשות שליח לדון עם זה ולהוציא הקרקע או הפקדון מתחת ידו הרי זה כותב לו הרשאה וצריך לקנות מידו שהרשהו ואומר לו דון וזכה והוצא לעצמך וכיוצא בעניינים אלו. ואם לא כתב לו אינו יכול לדון עמו מפני שהוא אומר לו אין אתה בעל דיני. ואע"פ שכתב לו כן אינו אלא שליח וכל מה שיזכה בו הרי הוא של משלחו. וכל ההוצאות שיוציא השליח על דין זה שהורשה הרי המשלח חייב בהן. שכך כותבין בהרשאה כל שתוציא בדין זה עלי לשלמו:

ב הקנה לזה שהרשה שליח או רביע מה שיש לו ביד חבירו הרי זה עושה דין על הכל הואיל ודן על חלקו והרי הוא בעל דינו בחלקו דן על הכל:

ג אחד מן האחים שלא חלקו או מן השותפין שבא לתבוע תובע על הכל הואיל ויש לו חלק בזה הממון אין צריך הרשאה משאר שותפין. ואין השותף האחר יכול לומר לשותפו שדן אילו הייתי אני שם הייתי תובע טענות אחרות ומחייב בעל דיני. שהרי אומר לו למה לא באת לתבוע גם אתה. לפיכך אם היה במדינה אחרת יש לו לחזור על בעל הדין ולדון עמו ולומר לו אני איני מודה בכל מה שטען שותף שלי לפיכך יש לנתבע לעכב ולומר לזה או דון עמי בחלקך או הבא הרשאה שהרי ממון שניכם בידי ושניכם בעלי דיני ולמחר יבא אחיך או שותפך ויתבע גם הוא:

ד הבעל בנכסי אשתו צריך הרשאה. ואם יש פירות בקרקע מתוך שיש לדון על הפירות שהרי הן שלו דן על העיקר ואין צריך הרשאה מאשתו שאם אין לו קרקע אין לו פירות:

ה מי שהיה לו ביד חבירו פקדון או מלוה בין במטלטלין בין מעות ועשה שליח בעדים להביאן לו הרשות ביד זה שהם אצלו אם רצה ליתן נפטר ואינו חייב באחריותן שהרי נתן לשלוחו. ואם לא רצה ליתן אינו נותן שאין זה בעל דינו עד שיבוא בהרשאה על הפקדון. וכל הבא בהרשאה הרי הוא בכלל הנאמר בהן [\(יחזקאל יח-יח\)](#) "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו":

ו התובע חבירו בדין במטלטלין או במעות שהפקיד אצלו וכפר בו אינו יכול לכתוב הרשאה עליו שנמצא זה כמשקר שהוא אומר לו הרשיתיך ליטול מה שיש לי ביד פלוני וכבר אמר פלוני שאין לו אצלו כלום. וכן מי שנתחייב לו חבירו שבועה אינו יכול להרשות אחר עליו להשביעו שאין שם דבר שיקנה לו ואין אדם מרשה על תביעת דברים שאין הדברים נקנין אלא על תביעת הממון:

ז מי שהיו לו מעות פקדון ביד אחר ורצה להרשות שליח להביאן אין הקניין מידו מועיל בזה שאין המטבע נקנה בחליפין. אלא כיצד עושה נותן לו קרקע כל שהו ומקנה לו המעות על גבה כדי להוציאן בהרשאה זו והולך ודן עמו ומוציאן. היתה לו מלוה ביד אחר אינו יכול לכתוב הרשאה עליה ואפילו היה החוב בשטר מפני שהמלוה להוצאה ניתנה ואין אדם מקנה לחבירו דבר שאינו בעולם. ואין לו דרך שיקנה אדם חוב בה אלא במעמד שלשתן והוא דבר שאין לו טעם כמו שביארנו או בהקניית שטר החוב עצמו בכתיבה ומסירה מפני שהוא מקנה השיעבוד שבו. זהו הדין שיראה לי מן הגמרא אבל הגאונים תקנו שכותבין הרשאה אף על המלוה כדי שלא יטול כל אחד ממון חבירו וילך לו למדינה אחרת. ועוד תקנו שאם הרשהו ליטול מעות שיש לו ביד חבירו או לתבוע ממנו הלואה ולא היתה למקנה קרקע מקנהו ארבע אמות מחלקו שבא"י ומקנה לו המעות על גבן. ודברים אלו דברים קלים הן עד מאוד ורעועים שזה מי יאמר שיש לו חלק בא"י ואפילו הוא ראוי אינו ברשותו. והגאונים עצמן שתקנו תקנה זו אמרו שאין אומרין יקוב הדין את ההר ואינה אלא כדי לאיים על הנתבע. אם רצה לדון וליתן בהרשאה זו נפטר ולמה יפטר שאין זה הבא בהרשאה זו הרעועה פחות משליח שעשהו בעדים. אבל אם לא ירצה הנתבע לדון עמו אין כופין ליתן לו ולא להשביע עד שיבא בעל דינו. וכן הורו שאם היתה לו מלוה אצל חבירו בין בשטר בין בעדי קניין אע"פ שכפר בה בב"ד כותבין עליו הרשאה מפני שהוא כפירת שיעבוד קרקע. אבל אם מלוה על פה היא שכפר בה לא תקנו שיכתבו עליה הרשאה:

ח מי שהרשה לאחד ורצה לבטל השליחות ולהרשות לאחר הרי זה מבטל. ואין למורשה לכתוב הרשאה לאחר שזה אומר אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר. לפיכך אם התנה עליו שירשה הוא לאחר ואחר לאחר הרי השליח כותב הרשאה לשני ושני לשלישי הכל לפי תנאו:

ט הבא בהרשאה שמחל לזה הנתבע או שמכר לו או שמחל לו על השבועה או שעשה עמו פשרה לא עשה כלום שהרי אומר לו לתקן

שלחתיך ולא לעוות. לפיכך אם התנה עמו בין לתקן בין לעוות אפילו מחל לו על הכל הרי זה מחול :

י ראובן שבא בהרשאה ותבע שמעון אין שמעון יכול לדחותו ולומר לו שמא המשלח אותך הרשה אחר וביטל שליחותך שהרי ראובן אומר לו תן לי הפקדון שיש לי בידך וזו הרשאתי תהי אצלך. ואם המפקיד הרשה אחר הוא הפסיד על עצמו ושמעון פטור שהרי בהרשאתו נתן :

יא ראובן שבא בהרשאת שמעון ותבע לוי ואמר לוי לא היו דברים מעולם אבל ישבע שמעון ויטול מוציאין הממון מיד לוי ויהיה מונח בב"ד עד שיבא שמעון וישבע ויטול. וכן כל הדברים שתולה לוי בשמעון ידון ראובן ויהיה הממון מונח בב"ד עד שיבא שמעון וישאל. ויש לראובן להחרים על מי שטוען טענת שקר כדי לעכב הממון ולאחרו. נתחייב לוי שבועה אינו יכול לעכב ולומר לו איני נשבע עד שאחרים בפני שמעון על מי שטוען עלי שקר שאין זה החרם אלא תקנה קלה שתקנו הגאונים האחרונים כדי שיכוונו בעלי דינין טענותיהן ואין מעכבין שבועתו של זה מפני תקנה זו הקלה :

הלכות שלוחין ושותפים - פרק רביעי

א כשירצו השותפין להשתתף במה יקנה כל אחד מהן ממון חבירו להשתתף בו. אם במעות נשתתפו יביא זה מעותיו ויביא זה מעותיו ויטילו אותן לכיס אחד ויגביהו את הכיס שניהם. אבל אם כתבו שטר והעידו עדים אע"פ שקנו מיד שניהם שיביא זה מאה וזה מאה וישתתפו בהן לא קנו ועדיין לא נעשו שותפין שאין המטבע נקנה בחליפין. לפיכך אם נשתתפו בשאר המטלטלין כיון שקנו מידם שיביא זה חביתו של יין וזה כדו של דבש והרי נשתתפו בהן נעשו שותפין בהן. וכן אם עירבו פירותיהן או ששכרו מקום בשותפות והניח זה כדו וזה חביתו שנשתתפו בהן הרי אלו שותפין. כללו של דבר בכל הדרכים שקונה הלוקח באותן הדרכים עצמן קונין השותפין זה מזה הממון המוטל ביניהם להשתתף בו :

ב האומנין שנשתתפו באומנות אע"פ שקנו מידם אינן שותפין. כיצד שני חייטים או שני אורגים שהתנו ביניהם שכל שיקח זה וזה במלאכתו יהיה ביניהן בשוה אין כאן שותפות כלל שאין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם. אבל אם היו לוקחין הבגדים בממון עצמן ותופרין אותן ומוכרין ולוקחין השתי והערב ממעותיהן ואורגים ומוכרין ונשתתפו במעות שלוקחין בו הרי אלו שותפין וכל מה שירווחו בשכר מלאכתן ובמשאן ובמתנן הרי אלו לאמצע :

ג השותפין שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים וזח שלש מאות ונתעסקו כולן בממון ופחתו או הותירו השכר או הפחת ביניהם כשוה לפי מניינם ולא לפי המעות. ואפילו לקחו שור לטביחה שאילו טבחוהו היה נוטל כל אחד מבשרו כפי מעותיו אם מכרוהו חי ופחתו או הותירו השכר או הפחת לאמצע. במה דברים אמורים כשנשאו ונתנו במעות שנשתתפו בהן אבל אם המעות קיימין ועדיין לא הוציאו אותן ופחתו או הותירו מחמת המטבע ששינה המלך או אנשי המדינה חולקין השכר או ההפסד לפי המעות. בד"א בסתם אבל אם התנו שיטול בעל המאה שלשה רבעים מן השכר ויטול בעל המאתים רביע ואם נפחתו לא יפחות זה שיטול שלשה רביעי השכר אלא רביע ההפסד ויפסיד זה שנוטל רביע השכר שלשה רבעים מן הפחת הרי אלו חולקין כפי מה שהתנו שכל תנאי שבממון קיים :

ד השותפין שהתנו ביניהם שיעמדו בשותפות זמן קצוב כל אחד ואחד מהן מעכב על חברו ואינו יכול לחלוק עד שיגיע הזמן או עד שיכלה ממון השותפות ואין אחד מהן יכול ליטול חלקו מן הקרן ולא בשכר עד סוף הזמן. נשתתפו סתם ולא קבעו להם זמן הרי אלו חולקין כל זמן שירצה אחד מהן וזה נוטל חלקו מן הסחורה וזה נוטל חלקו. ואם לא היתה באותה סחורה דין חלוקה או שהיתה בחלוקתה הפסד הרי אלו מוכרין אותה וחולקין את הדמים. היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה יש לכל אחד מהן לעכב שלא יחלוקו עד שתמכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה. ואין אחד נוטל מן הקרן ולא מן הריוח עד זמן החלוקה אלא אם התנו ביניהם. היה להם חוב אצל אחרים אינו יכול לומר לחבירו לא נחלוק עד שנגבה כל חוב שיש לנו אלא חולקין וכשיפרעו החובות יטול כל אחד חלקו. היה עליהן חוב לאחר אם אינן אחראין זה לזה חולקין ולכשיגיע זמן החוב לפרעו יתן כל אחד חלקו. ואם הן אחראים כל אחד מהן מעכב לחלוק עד שיגיע זמן השטר ויפרעו החוב. ולמה מעכב שהרי חברו אומר לו הואיל וכל אחר ממנו חייב לשלם כל השטר נשא ונתן בדמים אלו עד שיגיע הזמן. אמר לו חברו נחלוק וטול אתה דמים כנגד כל השטר ועשה מהן סחורה לעצמך ותשלם כל השטר בזמנו יש לו לעכב עדיין ולומר לו שמא נפסיד והשנים יותר מרויחין מן האחד :

ה הנותן מעות לחבירו לילך למדינה פלונית לסחורה או לקנות לו פירות לסחורה או לישב בו בחנות אינו יכול לחזור בו ולהחזיר הממון מיד השותף עד שילך למקום שהתנו ויחזור או עד שיקנו אותן הפירות וימכור או עד שישב בחנות שזה כמי שקבע זמן הוא :

הלכות שלוחין ושותפים - פרק חמישי

א המשתתף עם חבירו בסתם לא ישנה ממנהג המדינה באותה הסחורה. ולא ילך למקום אחר ולא ישתתף בה עם אחרים ולא יתעסק בסחורה אחרת ולא ימכור בהקפה אלא דברשדרכו להמכר תמיד בהקפה ולא יפקיד ביד אחרים אלא אי"כ התנו בתחלה או שעשה מדעת חבירו. עבר ועשה שלא מדעת חבירו ואח"כ הודיעו ואמר לו עשיתי כך וכך והסכים למעשיו הרי זה פטור. ואין כל הדברים האלו צריכין קניין אלא בדברים בלבד:

ב אחד מן השותפין שעבר ומכר בהקפה או פירש בים או הלך למקום אחר או שנשא ונתן בסחורה אחרת וכן כל כיוצא באלו הדברים כל פחת שיבא מחמת שעבר חייב לשלם לבדו ואם היה שם שכר השכר לאמצע כמו שהתנו ביניהם בשכר. לפיכך הנותן מעות לחבירו בתורת שותפות ליקח בהן חטים לסחורה והלך וקנה שעורים או שנתן לו מעות לקנות שעורים וקנה חטים. אם פחתו פחתו לזה שעבר ואם הותירו הותירו לאמצע וכן אם הלך ונשתתף עם אחר בממון השותפות אם הפסיד הפסיד לעצמו ואם נשתכר השכר לאמצע. אבל אם נשתתף עם אחר בממון עצמו אם פחתו פחת לעצמו ואם הרויח הרויח לעצמו ואם התנו ביניהן הכל לפי התנאי:

ג הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר רשאי ליקח לעצמו מאותו המין וכשהוא מוכר לא ימכור שניהם כאחד אלא מוכר אלו בפני עצמן [ואלו בפני עצמן]. ולא יקח לעצמו חטים ולחבירו שעורים אלא בכולן חטים או בכולן שעורים כדי שיהיו מעות שניהם שוין בחבלה:

ד אחד מן השותפין שאמר נוליד הסחורה למקום פלוני שהיא ביוקר ונמכור שם אע"פ שקיבל עליו כל אונס או כל פחת שיבא הרי חבירו מעכב עליו שהרי אומר לו אין רצוני שאתן מעות שבידי ואהיה רוודף אחרך לדין להוציא ממך וכן כל כיוצאבזה:

ה אחד מן השותפין שבא ליישן את הפירות עד זמן הידוע אין חבירו מעכב עליו. ואם אין זמן לאותן פירות חבירו מעכב עליו:

ו שותפין ששמו פירותיהן ונשתתפו בהן יש להן אונייה זה על זה. ערבו פירות בלא שומא ומכרום ונשאו ונתנו בדמיהן הרי אלו מחשבין את הפירות כמה היו שוין בעת שנשתתפו ומחשבין את השכר או ההפסד:

ז שותפין שמחלו להם מוכסין מחלו לאמצע. ואם אמרו משום פלוני מחלנו מה שמחלו מחלו לו. היו באין בדרך ועמדו עליהן לסטים וגזלו את השיירא והציל אחד מן השותפין הציל לאמצע (אפילו אין יכולים חבריו להציל דלא פלג כיון דלא אמר כלום). ואם אמר לעצמי אני מציל (אם יכולים להציל הציל עד כדי חלקו לעצמו והיותר שלהם ואם אין יכולין להציל) הציל לעצמו:

ח דבר הידוע לשני שותפין אע"פ שהוא ברשות אחד מהן אינו יוצא מחזקתו של שני כל ימי השותפות ואינו יכול לטעון שלקחו ממנו או שנתנו לו במתנה ונאמר לאחר שהמוציא מחבירו עליו הראיה אלא הרי הוא בחזקת שניהם עד שיביא האחר ראיה :

ט אחד מן השותפין שבא לחלוק שלא מדעת חבירו חולק בפני שלשה ואפילו הן הדיוטות ובלבד שיהו נאמנין ויודעין בשומא. ואם חלק לה בפחות משלשה לא עשה כלום. בד"א בשחלקו פירות אבל אם היו מעות המעות כחלוקים הם ויש לו לחלק שלא בפני ב"ד ומניח חלק חבירו בב"ד. בד"א כשהיו המעות כולן מטבע אחד ושויין אבל אם היו מקצתן חדשים ומקצתן ישנים ואין צריך לומר אם היו מקצתן יפות ומקצתן רעות הרי הן כפירות ואין חולקין אותם אלא בב"ד :

י אסור להשתתף עם עכו"ם שמא יתחייב לו חבירו שבועה וישביעו ביראתו. וכבר ביארנו במקומו שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית [ולא בבכורות] ולא בטריפות ולא בנבילות ולא בתרומות ולא בשקצים ורמשים. ואם עבר ועשה השכר לאמצע ונראה לי שאם הפסיד הפסיד לעצמו מפני שעבר :

יא אחד מן השותפין או מן המתעסקין שמת בטלה השותפות או העסק אע"פ שהתנו לזמן קבוע שכבר יצא הממון לרשות היורשים וכזה הורו הגאונים :

הלכות שלוחין ושותפים - פרק ששי

א שנים שהן נושאים ונותנים בממון השותפות אע"פ שהממון של אחד מהן הרי זה נקראת שותפות ואם פחתו או הותירו הרי הוא לאמצע. ויש להם להתנות בשכר ובהפסד כל מה שירצו כמו שביארנו. אבל אם היה האחד בלבד הוא שנושא ונותן בממון השותף אע"פ שהממון משל שניהם הרי זו השותפות נקראת עסק וזה הנושא ונותן נקרא מתעסק שהרי הוא לבדו מתעסק במשא ומתן ושותפו שאינו נושא ונותן נקרא בעל המעות :

ב תקנו חכמים שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק בהן יהיה חצי הממון בתורת הלואה והרי המתעסק חייב באחריותו אע"פ שאבד באונס והחצי האחר בתורת פקדון והרי הוא באחריות בעל המעות. ואם נגנב או אבד החצי של פקדון אין המתעסק חייב לשלם ולפיכך יהיה שכר זו החצי אם הרויח של בעל המעות ולפי תקנה זו אי אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל הממון לאמצע בשה שאם אתה אומר כן נמצא בעל הממון נוטל

שכר חצי מעותיו שהן פקדון ואינו עושה כלום אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלוהו ונמצא באין לידי אבק רבית. והיאך יעשו אם רוצה להיות השכר או ההפסד לאמצע בשוה יתן למתעסק שכרו שבכל יום ויום מימי השותפות כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה. ואם היה לו עסק אחר כל שהוא להתעסק בו עם מעותיו של זה אינו צריך להעלות לו שכר של כל יום ויום אלא אפילו העלה לו דינר בכל ימי השותפות דיו ואם פחתו או הותירו יהיה לאמצע בשוה. וכן אם אמר לו כל הריוח יהיה לך שלישי או עשיריתו בשכר הואיל ויש לו עסק אחר הרי זה מותר. ואם הפסידו יפסיד מחצה. ואם היה זה המתעסק אריסו והיה לו עסק אחר אינו צריך להעלות לו שכר אחר כלל שהאריס משועבד הוא לבעל השדה:

ג ועוד תקנו חכמים שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק בהן ופחתו או הותירו ולא רצה ליתן לו שכר עמלו בכל יום ולא התנו ביניהן שום תנאי שיהיה שכר המתעסק באותו חצי של פקדון שלישי ריוח הפקדון שהוא שתות ריוח כל הממון. לפיכך אם הרויחו יטול המתעסק שני שלישי הריוח חצי הריוח של חצי המעות שהן מלוה ושתות הריוח בשכר שנתעסק בפקדון נמצא הכל שני שלישי הריוח. ויטול בעל המעות שלישי הריוח. ואם פחתו יפסיד המתעסק שלישי הפחת שהרי הוא חייב בחצי הפחת מפני שחצי המעות מלוה ויש לו שתות בשכרו באותו החצי של פקדון ונמצא שנשאר עליו מן הפחת שלישי ובעל המעות יפסיד שני שלישי הפחת:

ד יש מי שטועה ואומר שהנותן עסק סתם אם יהיה שם שכר יטול המתעסק חציו ואם היה שם הפסד יפסיד שלישי. ואין הדבר כן אלא אם כן התנו על דבר זה בפירוש. וכן אם התנו שיפסיד המתעסק מחצה ואם יהיה שם שכר יטול שני שלישי הריוח הרי זה מותר. וכן אם התנו שאם יהיה שם שכר יטול המתעסק תשיעיתו ואם יהיה שם הפסד יפסיד עשיריתו הואיל והתנו שיהיה ריוח המתעסק יותר על הפסדו תנאו קיים ותוספת זו כנגד עמלו. ורבותי הורו שאין התנאי זה מועיל אלא אם כן היה למתעסק עסק אחר אבל אם אין לו עסק אחר צריך שיהא שכר המתעסק יתר על הפסדו בשתות כמו שביארנו שזה דבר אסור הוא ואין התנאי מועיל בו ולא יראה לי זה:

ה הורו רבותי שאם התנו שיטול המתעסק שלשה חלקים מהשכר ובעל המעות רביע השכר נמצא רביע המעות בלבד בתורת פקדון ושלשה רביעים בתורת הלואה. לפיכך אם היה שם הפסד יפסיד המתעסק שלשה רביעי הפסד פחות שלישי הרביע ויפסיד בעל המעות רביע ושלישי רביע שהוא שלישי כל ההפסד. כיצד נתן לו מאה דינרים על תנאי זה וחסרו ארבעה ועשרים בעל המעות מפסיד שמנה והמתעסק משלם ששה עשר ועל דרך זו לעולם כל חלק שיש לבעל המעות בשכר אם יהיה שם ריוח נוטל כמו שהתנו ואם יהיה שם הפסד יפסיד אותו החלק ותוספת שלישי.

נמצאת למד לפי מדה זו שאם התנו שיטול המתעסק רביע השכר אם פחת לא ישלם המתעסק כלום שהרי רביע ההפסד שהוא חייב לשלם מפני המלוה יש לו כנגדו שליש מה שיטול בעל המעות שהוא רביע ונמצא זה כנגד זה. וכן אם התנו על הפחת ולא הזכירו הריוח אם פחתו פחת המתעסק כפי מה שהתנו ואם הוסיפו נוטל המתעסק כמו אותו החלק שהיה מפסיד ותוספת שליש מה שנטל בעל המעות. כיצד התנו שאם היה שם הפסד יפחות המתעסק רביע והפחיתו משלם רביע הפחת ואם הותירו נוטל מחצה. ואע"פ שדברים אלו שהורו דברי טעם הם אם תלך על דרך זו שמא המתעסק אפשר שיפחות ויטול שכר. כיצד כגון שהתנה עמו שיטול המתעסק אחד משבע' בשכר ופחתו נמצא נוטל המתעסק אחד משבעה יתר על זה ההפסד. כיצד כגון שפחתו שבעה דינרים הרי המתעסק אומר לו אני חייב לך דינר אחד כפי התנאי ואתה חייב לשלם לי שנים שהן שליש חלק הפקדון נמצא בעל המעות חייב ליתן לו דינר בשכר שהפסיד שבעה ואילו הפסיד ארבעה עשר היה חייב בעל המעות ליתן לו שני דינרין וזה תימה גדול ודבר שאין הדעת סובלת אותו ואין זה אצלי אלא כמו דברי החלום. אבל הדרך והדין האמת שיראה לי שכל שירויח המתעסק אם יהיה שם הפסד יפסיד שני שלישי החלק שהיה מרויח וכן אם התנו על ההפסד והרויחו יטול כמו אותו החלק שהיה מפסיד ותוספת שליש חלק חבירו. נמצאת אתה אומר לפי מדה זו שאם התנו שיטול המתעסק רביע השכר והפסיד הרי זה משלם שתות ואם התנו שיפסיד רביע והרויח נוטל מחצה ועל דרך זה לא תמצא תימה ויצא הדין בקו הצדק:

הלכות שלוחין ושותפים - פרק שביעי

א הנותן מעות לחבירו סתם להתעסק בהן או שהתנו בפירוש שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה ונאבד הממון יש מי שהורה שישלם המתעסק שליש כמו שביארנו אם אבד מקצת הממון. ויראה לי שהוא משלם מחצה שהוא בתורת מלוה וזה שאמרו חכמים משלם שליש בהפסד בשלא הגיע ההפסד ליטול בעל המעות פחות מחצי ממונו. כיצד ראובן שנתן לשמעון מאה ועשרים דינר ונשא ונתן ופחת תשעים הרי שמעון משלם שלשים ונמצא ראובן נוטל ששים. אבל פחת שמעון מאה וחמשה אין אומרים יפסיד שמעון חמשה ושלשים שאם אתה אומר כן נמצא ראובן נוטל חמשים ולעולם לא יטול ראובן פחות מששים. לפיכך שטר עסק היוצא על היתומים שהיה אביהן מתעסק בו נשבע בעל השטר וגובה מחצה שהוא בתורת מלוה אע"פ שלעולם טוענין ליורש הנה למדת שאינו נוטל לעולם פחות ממחצה. ולמה אני אומר שאין פוחתין לו כאן כנגד שכרו שנתעסק בפקדון שהרי אבד כל החצי של פקדון ולא נשאר כאן פקדון כלל שנאמר אם לא יטול שכרו יראה כרבית שהרי חצי המלוה

בלבד נוטל. וכן אם התנו שיטול המתעסק רביע השכר ואבד הממון כולו משלם הרביע כולו שהוא בתורת מלוה אבל אם נשאר מן הממון מעט כדי שאם תוסיף על אותו המעט שתות ההפסד שפחתו יבא הכל רביע הממון או יתר ה"ז משלם שתות בלבד מן הטעם שכבר ביארנו :

ב המתעסק שהפסיד וחזר וטרח עד שהרויח אינו יכול לומר לבעל המעות בוא ונחשוב ההפסד שהפסדנו תחלה ותפסיד שני שלישים ונחשוב הריוח שהרווחנו באחרונה ותטול שלישי אלא מחשב באחרונה בלבד על הריוח או על ההפסד ואין לו אלא בריוח שהוסיף על הקרן :

ג נתן לו מאתים יריעות במאתים דינרים בעסק וכתבן שני שטרות מאה בכל שטר מחשב לו על כל שטר בפני עצמו ובעל המעות הוא שהפסיד על עצמו. נתן לו מאה יריעות במאה דינרים וחזר ונתן לו בעסק אחר מאה חביות של יין במאה דינרין וכתב לו שטר עסק במאתים דינרין אינו מחשב לו אלא בשטר אחד הוא שהפסיד על עצמו. כיצד שאם מכר המאה והמתעסק יריעות במאה ושלישים והמאה החביות בשבעים בעל המעות נוטל הכל מפני שעשה שטר אחד הרי הכל מאתים ולא הרויח כלום אבל אילו הניחם שני עסקים כשהיו היה מרויח המתעסק בחלקו בבגדים עשרים ומפסיד בחלקו בחביות עשרה והיה נוטל עשרה וכן כל כיוצא בזה :

ד אין המתעסק יכול לחלוק המעות של עסק או סחורה ולומר אטול את החצי שבתורת מלוה לעצמי ואשא ואתן בו ואניח החצי שבתורת פקדון בב"ד שלא נתן לו ממון זה אלא להתעסק בכולו. ואם חלק ועשה זה אפילו בבית דין הגדול לא עשה כלום אלא השכר או ההפסד ביניהן על אותן הדרכים שביארנו :

ה המתעסק שנתן מתנה לאחרים מן המטלטלין של עסק או ממעות העסק והביא בעל המעות ראייה ברורה שאלו המטלטלין או המעות משל עסק הן מוציאים אותן מידו. ואפילו שינה המקבל אותם ומכרם ונתנם מתנה לאחרים או הפסיד חייב לשלם והכל בראייה ברורה. כבר ביארנו שהמתעסק שמת נשבע בעל המעות וגובה מחצה. ואם יש שם עדים שהמטלטלין אלו מן המעות של עסק הם נוטל אותם בעל המעות בלא שבועה. ואין בעל חוב ולא אשה נוטלים מהם כלום אלא אי"כ היה בהם ריוח הרי חלק הריוח של מת של יורשיו ויטול באותו חלק בעל חוב והאשה :

ו הנותן מעות לחבירו ליקח בהם פירות למחצית שכר ולא לקח אין לו עליו אלא תרעומת. ואם נודע בראייה ברורה שלקח ומכר הרי זה מוציא ממנו השכר בעל כרחו :

ז נתן לו מעות ליקח בהן פירות למחצית שכר לוקח בהן מכל מין שירצה. ולא יקח לא כסות ולא עצים וכן כל כיוצא בזה. המושיב את חברו בחנות למחצית שכר אם היה אומן לא יעסוק באומנותו לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו. ואם היה שותף עמו בחצר מותר. ולא יהיה לוקח ומוכר דברים אחרים ואם לקח ומכר השכר לאמצע:

הלכות שלוחין ושותפים - פרק שמיני

א הנותן ביצים לבעל התרנגולים להושיב התרנגולים עליהן עד שיצאו האפרוחים ויגדל אותן בעל התרנגולים ויהיה הריוח ביניהם צריך להעלות שכר עמלו ומזונו. וכן השם עגלים וסייחים על הרועה להיות מתעסק בהן שיגדילו והשכר לאמצע חייב להעלות לו שכר עמלו. ומזונו בכל יום כפועל בטל. ומגדל אותן עד שיהיו העגלים בני שלש שנים והחמור עד שתהא טוענת ואינו יכול למכור שלא מדעת חברו בתוך זמן זה. וכן השם בהמה על המפטם להיות מפטם אותה והשכר לאמצע צריך ליתן עמלו כפועל בטל. ואם אמר לו הרי הראש והאליה שלך. בעמלך יתר על מחצית השכר מותר. היו למפטם בהמות אחרות שמפטם אותם עם זו השומא אצלו. וכן אם היו לו עגלים וסייחין אחרים או ביצים אחרות שלו הואיל והוא מתעסק בשלו ובשל חברו אפילו לא העלה לו אלא דבר מועט בכל ימי השותפות הזאת דיו וחולק בשכר בשוה. ואם היה אריסו הואיל והוא מטפל בשלו ובשל בעל השדות אין צריך להעלות לו כלום:

ב השם עגלים או סייחין או הושיב תרנגולים או שם בהמה על הפטם למחצית שכר ולא העלה לו שכר הרי דינו כדין העסק של מעות רואין בכמה שמין הבהמות או הביצים וכמה הריוחו ונוטל המתעסק שני שלישי השכר ואם הפסידו משלם שלישי ההפסד:

ג שמין פרה וחמור וכל דבר שדרכו לעשות ולאכול ויהיה השכר לאמצע אע"פ שזה מתעסק הרי יש לו ריוח אחר לעצמו בעבודת הבהמות שהרי שוכר אותה או עובד בה ונהנה בשכרה ובעבודתה. ואין שמין עגל עם אמו ולא סייח עם אמו שהעגל והסייח אינו עושה כלום ויש בו עסק:

ד השם בהמה לחבירו עד מתי חייב לטפל בה. באתונות שמנה עשר חדש. ובגודרות והן הצאן והבקר ארבעה ועשרים חדש. ואם בא לחלוק בתוך זמן זה חברו מעכב עליו מפני שנשתתפו סתם לפי שאינו דומה טפילה של שנה ראשונה שהיא מרובה והריוח מועט שאינה משתמנת בתחלה אלא בקושי לטפילה של שנה האחרת שהיא מועט והריוח מרובה שהרי היא משתמנת הרבה ומוספת בכל יום לפיכך מעכב עליו עד סוף שנה

שנייה. ילדה הבהמה השומה אצלו. הרי הולד מכלל הריוח לאמצע. מקום שנהגו לגדל ולדותם יגדלו ואח"כ ימכרו. מקום שנהגו שלא לגדל חייב המתעסק להטפל בולדות בדקה שלשים יום ובגסה חמשים יום וחולקין. רצה להטפל בהן יתר על זמן זה שם אותן בפני שלשה ביום שלשים וביום החמשים וכל שירויחו אחר כך יטול המתעסק שלשה חלקים וחבירו רביע הריוח שהרי יש לו חצי הולד ומפני שנתעסק בחצי של חבירו נוטל חצי אותו החצי הרי שלשה רבעים. ואם לא התנה כן בפני שלשה הרי מחל והולדות ביניהן בשוה כמות שהן. מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות העסק מעלין ויהיה כל השכר שנוטל המתעסק בשכר שנושא על כתפו בכלל שכר המעות. וכן אם דרכן להעלות שכר בהמה מעלין לו. מקום שנהגו להעלות שכר ולדות בשכר עמלו מעלין. וכל המתעסק או המשתתף סתם לא ישנה ממנהג המדינה:

ה ראובן שהיתה לו שדה והוריד שמעון לתוכה לזרעה או לנטעה ולהוציא עליה הוצאות ולמכור הפירות וכל היתר על ההוצאה יהיה ביניהם בין שהתנו שיחלקו בשוה בין שהתנו שיטול ראובן יתר בין שהיתה ההוצאה כולה משל ראובן בין שהיתה משל שמעון בכל זה מותר ואין כאן אבק ריבית. ושמעון המטפל בעבודת הארץ ובהוצאה ובמכירת הפירות הוא הנקרא אריס. אריס אומר למחצה ירדתי ובעל השדה אומר לשליש הורדתי הולכין אחר מנהג המדינה וזה שטען שלא כמנהג עליו להביא ראיה:

ו בעל שהוריד אריסין בנכסי אשתו וגרשה אם היה הבעל אריס הואיל ונסתלק בעל נסתלקו הם ואין להם מן ההוצאה אלא שיעור השבח ובשבועה. ואם אין הבעל אריס על דעת [מנהג] הארץ ירדו ושמן להם כאריס:

ז האחין או שאר היורשין שלא חלקו ירושת מורישין אלא כולן משתמשין בה ביחד הרי הן כשותפין לכל דבר. אחד מן האחין או מן השותפין שנפל לאומנות המלך הריוח לאמצע. חלה אחד מהן ונתרפא נתרפא מן האמצע. ואם חלה בפשיעה כגון שהלך בשלג או בחמה בימי החום עד שחלה וכיוצא בזה הרי זה מתרפא משל עצמו:

הלכות שלוחין ושותפים - פרק תשיעי

א השותפין כולן והאריסין והאפוטרופין שמינו אותם ב"ד על היתומים והאשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית או שהושיבה בעלה חנונית ובן הבית כל אחד מאלו נשבע מדבריהם בטענת ספק שמא גזל חבירו במשא ומתן או שמא לא דקדק בחשבון שביניהם. ולמה תקנו חכמים שבועה זו

מפני שאלו מורין לעצמן שכל מה שיקחו מנכסי בעל המעות ראוי הוא להם מפני שנושאים ונותנים וטורחין. לפיכך תקנו להם חכמים שחייבין שבועה בטענת ספק כדי שיעשו כל מעשיהן בצדק ואמונה:

ב ואין כל אחד מאלו נשבע בטענת ספק עד שיחשוד המשביע אותן בשתי כסף שהן שתי מעין של כסף כמו שיתבאר אבל אם חושדין בפחות מזה אינם נשבעין:

ג מכאן הורו רבותי שאם מת השותף האחד אין היורש יכול להשביע שותפו של אביו בטענת שמא שהרי אינו יודע הדבר שחשדו בו אביו בודאי כדי שיחשוד אותו זה היורש בשתי כסף. ויש מי שהורה שמשביע אותו היורש בטענת שמא וכזה ראוי לדון שהרי היורשין משביעין את האשה שנעשת אפוטרופא בחיי בעלה:

ד אע"פ שאין שם עדים שזה אריסו או שותפו אלא הוא מודה מפי עצמו ואמר שותפו או אריסו או בן ביתו אני אבל לא גזלתי כלום הרי זה נשבע בנקיטת חפץ שאין אומרים מיגו לפוטרו שבועה אלא לפוטרו ממון. איזהו בן הבית שיש לו להשביע בטענת ספק זה שמכניס פועלים ומוציא פועלים ומכניס לו פירות ומוציא לו פירות אבל בן הבית שאינו נושא ונותן אלא נכנס ברגלו ויוצא בלבד אינו יכול להשביע מספק. וכן אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים אין היתומים משביעין אותו בטענת ספק. וכן האשה שלא נעשת אפוטרופא בחיי בעלה ולא נשאה ולא נתנה לאחר קבורת בעלה אין משביעין אותה מספק. וכן אם נשאה ונתנה בין מיתה וקבורה אין משביעין על זה שנשתמש בין מיתה לקבורה שאם אתה אומר שתשבע על זה לא תמכור לקבורה ונמצא המת מתנוול:

ה המשלח ביד חבירו חפץ למכרו או ששלח מעות בידו לקנות לו פירות או סחורה אע"פ שלא נתן לו שכר על זה ואין לו חלק ולא הנאה בשליחות זו הואיל ונשא ונתן בממון חבירו הרי זה כבן בית ויש לו להשביע מספק שלא גזל לו כלום בעת שהביא לו הסחורה שקנה או מקצתה או המעות שמכר לו מהן:

ו השותפין שנושאים ונותנים ביחד או שהיה האחד נושא ונותן ומפקיד הסחורה או מקצתה או המעות עם השני בלא משקל ולא מדה ולא מניין הרי שניהם נכנסין לספק ויש לכל אחד מהן להשביע את חבירו שבועת השותפין. אבל אם היה האחד הוא שנושא ונותן והשני לא נתעסק עמו כלל אין נשבע אלא זה שנשא ונתן:

ז חלקו השותפין והאריסין ונתגרשה האשה ונפרד מעליו בן הבית והביא לו השליח סחורה שקנה לו או מעות שמכר לו בהן ושתק והלכו להם ולא תבעם מיד אינו יכול לחזור ולהשביעו בטענת ספק. אבל אם היתה לו טענת ודאי משביעו עליה ומגלגל בה כל מה שירצה. וכן אם נתחייב לו

שבועה אחר זמן בין של תורה בין של דבריהם כגון שנעשה לו שותף או בן בית פעם אחרת הרי זה יכול לגלגל עליו שלא גזלתני בשותפות זו שבינינו ולא כשהיית שותפי או אריסי או בן ביתי או אפוטרופי בראשונה וכן כל כיוצא בזה :

ח השותפין שחלקו ונשאר להם חובות אצל אחרים אינן יכולין להשביע זה את זה מספק שהרי חלקו. והחוב שנשאר דבר ידוע הוא בכל מה שיפרעו יקח זה חלקו מן החוב וזה חלקו מן החוב. ובן אם נשאר להם מעות בכיס וכבר ידעו אותן ועדיין לא נטלו כל אחד חלקו אין משביעין זה את זה שהמעות כחלוקין הם. וכן אם עשו חשבון כל השותפין ונשאר לאחד מהן אצל חבירו דבר קצוב וידוע אע"פ שעדיין לא נטלו הרי חלקו. אבל אם נשאר ביניהם כל שהוא מן הפירות ועדיין לא חלקו אותן ולא ידעו משקלם או שנשאר ביניהם צד מן השותפות שלא עשו בו חשבון ולא ידע כל אחד מהן כמה חלקו המגיעו הרי השותפות קיימת עדיין ומשביעין זה את זה :

ט מי שתבע את חבירו אחר חלוקה אינו יכול להשביעו אלא על ידי גלגול כמו שביארנו אבל יש לו להחרים סתם על מי שגזלו כלום כשהיה שותפו או אריסו או בן ביתו ולא יודה במה שגזל :

הלכות שלוחין ושותפים - פרק עשירי

א שותף שטען על חבירו שכך היה תנאי ביניהם והלה אומר לא היה תנאי זה מעולם. או שטען שהקרן שלי היה כך וכך והלה אומר אינו אלא פחות מזה. או שטען שכבר נתתי לך השותפות והלה אומר לא לקחתי. או שסחורה זו משלי היה והלה אומר משל אמצע וכל כיוצא בטענות אלו הרשות ביד התובע בשבועה. כיצד אם רצה התובע שלא ישבע השותף שבועת השותפין וישבעו היסת על הטענה שכופר בה ואומר לא היו דברים מעולם הרי זה משביעו ואם רצה מגלגל עליו כל אלו הדברים בשבועת השותפין ומשביעו בטענת ספק שלא גזלת כלום כל ימי השותפות ושהיה בינינו תנאי כך ושזו הסחורה שלך ושנתת לי כך וכך וכן כל כיוצא בזה :

ב התובע שותפו להשביע שבועת השותפין הנתבע אומר כבר חלקנו ולא נשאר לך אצלי כלום והתובע אומר עדיין לא חלקנו ולא עשינו חשבון. או שאמר התובע חלקנו על מנת שאשביע אותך שבועת השותפין בכל עת שארצה ועדיין לא נשבעת ואתה מדחה אותי מיום ליום אינו יכול להשביעו בטענת ספק. אפילו אמר הנתבע כן חלקנו ונשאר לך אצלי וזה הנשאר אינו אלא חוב שזקפתו עלי או פקדון הנחת אצלי אע"פ שיש עדים

שהיה שותפו אינו יכול להשביעו בטענת ספק ואינו יכול להשביע היסת שכבר חלקו או שלא נשתתפו מעולם ואפילו על ידי גלגול לפי שאין משביעין היסת ואין מגלגלין אלא אם טענו דבר שאם יודה בה יהיה חייב לשלם ממון אבל דבר שאפילו הודה בו אינו חייב אלא שבועה אינו נשבע עליו ואפילו על ידי גלגול וכזה הורו הגאונים בעלי הוראה :

ג טען שעדיין שותפי אתה ונשאר לי אצלך כך וכך וזה אומר כבר חלקנו ולא נשאר לך אצלי כלום או לא היית שותפי מעולם הרי הנתבע נשבע היסת שאין לו בידו כלום ומגלגל עליו שלא גזלתני כלום מעולם ואינו מגלגל עליו שלא היו שותפו או שכבר חלקנו מן הטעם שביארנו :

ד טען שעדיין שותפין אנחנו ויש לי להשביעך בטענת ספק והלה אומר לא נשתתפנו מעולם והביא התובע עדים שהיה שותפו וחזר הנתבע אח"כ ואמר חלקנו אין שומעין לו שהרי הוחזק כפרן לשבועה זו וישבע שבועת השותפין וכן כל כיוצא בזה :

ה ראובן שהטיל לכיס ארבע מאות דינרים והטיל שמעון מאתים ונשתתפו ונשאו ונתנו ביחד והרי הממון כולו ביד ראובן וטען ראובן שפחת מן הקרן חמש מאות דינרין אין אומרים ישבע ראובן שבועת השותפין שפחתו כך וישלם שמעון חמשים מביתו אלא ישבע ראובן שבועת השותפין שפחתו וילך במנה שבידו בלבד ולא ישלם שמעון כלום. טען ראובן ששמעון יודע בודאי בפחת זו שפחתו יגלגל על שמעון שאינו יודע בודאי סכום הפחת הזה. ואם לא נתעסק שמעון בשותפות זו כלל ישבע שמעון היסת שאינו יודע בודאי בזה ההפסד ויפטר. ולא עוד אלא אם היה זה המנה הנשאר ביד שמעון חולקים אותו בשוה שאין השותף מן הנשבעין ונוטלין כדי שישבע ויטול מה שביד חברו אלא נשבע ונפטר או נוטל מדבר שהוא תחת ידו והזהר בדין זה שכבר טעו בו בעלי הוראה :

ו טען שמעון שיש ללוי עליו חוב בזו השותפות מנה אם היה בידו כדי החוב והיה יכול ליתנו ללוי נאמן ונותנין החוב ואח"כ מחשבין. ואם אין בידו ליתן אינו נאמן להוציא מיד ראובן או מן הסחורה הידועה לשותפות שמא קנוניא הם עושין שמעון ולוי על נכסי ראובן. אפילו היתה המלוה בשטר אין ראובן חייב לשלם ממנה כלום. אבל אם טען שמעון שראובן יודע בודאי שזה החוב שעלי מחמת השותפות הוא והחוב אצלנו הוא ישבע ראובן היסת או על ידי גלגול שאינו יודע שחוב זה אצלנו וישלם שמעון החוב משלו. וכן אם יצא שטר חוב על לוי בשם שמעון במאה דינרין מממון השותפות ואמר שמעון נפרעתי והחזרתי לכיס. או שאמר שמעון קבעתי לו זמן לשנה או לשתים אינו נאמן שמא קנוניא הוא עושה על נכסי ראובן. וכיצד דנין בדין זה לוי כבר נפטר בהודאת שמעון ואם לא הביא שמעון ראיה ישלם מביתו ויתבע את לוי בסוף זמן שאמר וכן כל כיוצא בזה :

יש בכללן שלש עשרה מצות. חמש מצות עשה. ושמונה מצות לא תעשה. וזהו פרטן: א דין קניין עבד עברי. ב שלא ימכר ממכרת עבד. ג שלא יעבדנו בפרך. ד שלא נעבוד בו עבודת עבד. ה שלא נניח גר תושב לרדות בו בפרך. ו להעניק לו בצאתו חפשי. ז שלא יצא ריקם. ח לפדות אמה העבריה. ט ליעדה. י שלא תמכר. יא לעבוד בעבד כנעני לעולם אלא אם כן הפיל לו אדוניו אחד מראשי איבריו. יב שלא להסגיר עבד שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל. יג שלא להונות עבד זה הניצל אלינו: וביאור מצות אלו בפרקים אלו:

הלכות עבדים - פרק ראשון

א (שמות כא-ב) **"עבד עברי"** האמור בתורה זה ישראלי שמכרו אותו ב"ד על כרחו או המוכר עצמו לרצונו. כיצד גנב ואין לו לשלם את הקרן ב"ד מוכרין אותו כמו שאמרנו בהלכות גניבה. ואין לך איש בישראל שמוכרין אותו בית דין אלא הגנב בלבד. ועל זה שמכרוהו ב"ד הוא אומר (שמות כא-ב) **"כי תקנה עבד עברי"**. ועליו הוא אומר במשנה תורה (דברים טו-יב) **"כי ימכר לך אחיך העברי"**. מוכר עצמו כיצד זה ישראל שהעני ביותר נתנה לו תורה רשות למכור את עצמו שנאמר (ויקרא כה-לט) **"כי ימוך אחיך עמך ונמכר לך"** ואינו רשאי למכור את עצמו ולהצניע את דמיו או לקנות בהם סחורה או כלים או ליתנם לבעל חוב אלא אם כן צריך לאכלן בלבד. ואין אדם רשאי למכור את עצמו עד שלא ישאר לו כלום ואפילו כסות לא תשאר לו ואח"כ ימכור את עצמו:

ב כבר ביארנו שאין האשה נמכרת בגניבתה וכן אינה מוכרת את עצמה ואינה קונה לא עבד עברי ולא עבד כנעני מפני החשד. ואין הגר נקנה בעבד עברי שנאמר (ויקרא כה-מא) **"ושב אל משפחתו"** מי שיש לו משפחה:

ג עבד עברי שמכרוהו בית דין אין מוכרין אותו אלא לישראל או לגר צדק. וכן המוכר עצמו אינו רשאי למכור עצמו לעכו"ם ואפילו לגר תושב. ואם עבר ומכר עצמו אפילו לעכו"ם ואפילו לעבודת כוכבים עצמה ה"ז מכור שנאמר (ויקרא כה-מז) **"או לעקר משפחת גר"** (ויקרא כה-מז) **"לעקר"** זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה:

ד בא ואמר לך הריני מוכר עצמי לעכו"ם אין אתה זקוק לו עד שימכר אבל לאחר שנמכר לעכו"ם אע"פ שעבר ועשה שלא כהוגן מצוה לפדותו ולא יטמע בהם שנאמר [\(ויקרא כה-מח\)](#) "אחרי נמכר גאולה תהיה לו":

ה אחד המוכר את עצמו או שמכרוהו ב"ד אינו נמכר בפרהסיא על אבן המקח ולא בסימטא כדרך שהעבדים נמכרין שנאמר [\(ויקרא כה-מב\)](#) "לא ימכרו ממכרת עבד" אינו נמכר אלא בצנעה ודרך כבוד:

ו כל עבד עברי אסור לעבוד בו בפרך. ואיזו היא עבודת פרך זו עבודה שאין לה קצבה ועבודה שאינו צריך לה אלא תהיה מחשבתו להעבידו בלבד שלא יבטל. מכאן אמרו חכמים שלא יאמר לו עדור תחת הגפנים עד שאבא שהרי לא נתן לו קצבה. אלא יאמר לו עדור עד שעה פלונית או עד מקום פלוני. וכן לא יאמר לו חפור מקום זה והוא אינו צריך לו ואפילו להחם לו כוס של חמין או להצן ואינו צריך לו אסור ועובר עליו בלא תעשה שנאמר [\(ויקרא כה-מג\)](#) "לא תרדה בו בפרך". הא אינו עושה לו אלא דבר קצוב שהוא צריך לו. וכן העכו"ם שנמכר לו אם רדה בו בפרך הרי ישראל מצווין למנעו. ואם הניחוהו עוברים בלא תעשה שנאמר [\(ויקרא כה-נג\)](#) "לא ירדנו בפרך לעיניך". ואין אנו נזקקין לכנוס לרשותו של עכו"ם ולבדוק אחריו שלא יעבידנו בפרך שנאמר [\(ויקרא כה-נג\)](#) "לעיניך" בזמן שאתה רואה:

ז כל עבד עברי אסור לישראל שקנהו להעבידו בדברים בוזים שהם מיוחדים לעשות העבדים כגון שיוליך אחריו כליו לבית המרחץ או יחלוץ לו מנעליו שנאמר [\(ויקרא כה-לט\)](#) "לא תעבוד בו עבודת עבד" אינו נוהג בו אלא כשכיר שנאמר [\(ויקרא כה-מ\)](#) "כשכיר כתושב יהיה עמך". ומותר לספר לו שערך ולכבס לו כסותו ולאפות לו עיסתו אבל לא יעשה אותו בלן לרבים או ספר לרבים או נחתום לרבים. ואם היתה אומנותו זאת קודם שימכר הרי זה יעשה אבל לא ילמדנו בתחלה מלאכה כלל אלא אומנות שהיה בה היא שעושה כשהיה עושה מקודם. בד"א בעבד עברי מפני שנפשו שפלה במכירה. אבל ישראל שלא נמכר מותר להשתמש בו כעבד שהרי אינו עושה מלאכה זו אלא ברצונו ומדעת עצמו:

ח אנשים שאינן נוהגין כשורה מותר לרדותן בחזקה ולהשתעבד בהן. מלך שגזר שכל מי שלא יתן המס הקצוב על כל איש ואיש ישתעבד לזה שנתן המס על ידו הרי זה מותר להשתמש בו יותר מדאי אבל לא כעבד ואם אינו נוהג כשורה מותר להשתמש בו כעבד:

ט כל עבד עברי או אמה העבריה חייב האדון להשוותן לו במאכל ובמשקה בכסות ובמדור שנאמר [\(דברים טו-טז\)](#) "כי טוב לו עמך" שלא תהא אתה אוכל פת נקי והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי התבן. אתה דר בכרך והוא דר בכפר או אתה דר בכפר והוא יושב בכרך שנאמר [\(ויקרא כה-מא\)](#)

”ויצא מעמד” מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו. וחייב לנהוג בו מנהג אחוה שנאמר [\(ויקרא כה-מו\)](#) ”ובאחיכם בני ישראל”. ואע”פ כן צריך העבד לנהוג בעצמו מנהג עבדות באותן העבודות שהוא עושה לו:

י אין אמה העבריה נוהגת ולא עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג בין עבד עברי שמוכר עצמו בין זה שמכרוהו בית דין וכבר ביארנו מתי בטלו היובלות:

הלכות עבדים - פרק שני

א עבד עברי שמכרוהו ב”ד [והמוכר עצמו] נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר. כיצד בשטר כותב לו על הנייר או על החרס הריני מכור לך הריני קנוי לך ונותן לו השטר:

ב מכרוהו בית דין עובד שש שנים מיום מכירתו ובתחלת השנה השביעית שלו יצא בן חורין. ואם פגעה בו שנת השמטה בכלל השש הרי זה עובד בה. אבל אם פגעה בו שנת יובל אפילו נמכר שנה אחת לפני היובל הרי זה יצא לחירות שנאמר [\(ויקרא כה-מ\)](#) ”עד שנת היובל יעבוד עמד” [\(ויקרא כה-יג\)](#) ”בשנת היובל הזאת” וגו’:

ג המוכר עצמו יש לו למכור עצמו ליתר על שש. הרי שמכר עצמו לעשר שנים או לעשרים שנה ופגע בו יובל אפילו אחר שנה הרי זה יוצא ביובל שנאמר [\(ויקרא כה-מ\)](#) ”עד שנת היובל יעבוד עמד”:

ד אחד המוכר עצמו או שמכרוהו ב”ד וברח חייב להשלים שש. ואם פגע בו יובל יוצא לחירות:

ה חלה בין שחלה שנה אחר שנה או שחלה חלאים מקוטעים אם הכל פחות מארבע שנים עולין למנין שש. אבל אם חלה ארבע שנים חייב להשלים כל ימי החולי שנאמר [\(ויקרא כה-מ\)](#) ”כשכיר כתושב”. ואם פגע בו יובל יצא. בד”א שמחשבין ימי החולי כשהיה חליו כבד שאינו יכול לעשות מלאכה. אבל אם לא היה חליו כבד אלא יכול לעשות מעשה מחט אפילו חלה כל שש עולין לו:

ו המוכר עצמו לעכו”ם אם לא נפדה אינו יוצא אלא ביובל שנאמר [\(ויקרא כה-נד\)](#) ”ואם לא יגאל באלה ויצא בשנת היובל הוא ובניו עמו”:

ז הנמכר לעכו”ם אם לא השיגה ידו לגאול קרוביו פודין אותו וקרוב קרוב קודם שנאמר [\(ויקרא כה-מט\)](#) ”או דודו או בן דודו יגאלנו”. וב”ד כופין

את קרוביו לפדותו שלא יטמע בעכו"ם. לא פדאוהו קרוביו או שאין ידם משגת מצוה על כל אדם מישראל לפדותו. ובין שפדאוהו קרובים בין שפדאוהו שאר אדם יצא לחירות. ויש לו ללוות ולגאול את עצמו מן העכו"ם וגואל לחצאין. אבל הנמכר לישראל אין הקרובים פודין אותו ואין לזה וגואל ואינו גואל לחצאין. אלא כיצד דינו אם השיגה ידו ליתן כפי השנים הנותרות נותן ויוצא ואם לאו לא יצא:

ח אחד המוכר עצמו בין לישראל בין לעכו"ם ואחד שמכרוהו ב"ד הרי זה מגרע מפדיונו ויוצא. כיצד הרי שמכרוהו בששים דינרים ועבד ארבע שנים ומצאה ידו הרי זה נותן עשרים דינרים ויצא לחירות. וכן אם מכר עצמו בארבעים דינרין לעשר שנים הרי זה מגרע ארבעה דינרין לכל שנה שעבד ונותן הנשאר כסף או שוה כסף ויוצא. וכן הנמכר לעכו"ם מחשב הדמים לפי השנים הנשארות עד שנת היובל שנאמר [\(ויקרא כה-ט\)](#) "וחשב עם קונוהו משנת המכרו לו עד שנת היובל". כיצד מכר עצמו במאה ונשאר ליובל משנת מכירה עשר שנים מחשב עשרה לכל שנה שעבד וגורע הדמים ומשיב השאר כסף לא תבואה ולא כלים שנאמר [\(ויקרא כה-ט\)](#) "כסף ממכרו" בכסף הוא נגאל מיד העכו"ם ואינו נגאל בשוה כסף:

ט כל עבד עברי או עבריה שיצא בגרעון כסף והבריא והוסיפו דמיו או נשחף ופחתו דמיו מחשבין לו להקל עליו. כיצד הרי שנמכר במאה והרי הוא עתה שוה מאתים אינו מחשב עם אדוניו אלא לפי מאה. נמכר במאתים והרי הוא שוה מאה מחשב עמו על פי השנים הנותרות לפי מאה:

י הנמכר לעכו"ם הואיל ויש לגאול עצמו לחצאין כמו שביארנו פעמים יהיה להקל ופעמים להחמיר. כיצד להקל קנה אותו במאתים ונשחף והרי הוא עתה שוה מאה ונתן לו חמשים חצי דמיו והבריא והרי הוא שוה מאתים נותן לו מאה שהן חצי דמיו הנשאר ויצא. כיצד להחמיר קנה אותו במאתים ונתן לו חצי דמיו שהן מאה ונשחף והרי עתה שוה מאה נותן לו חמשים שהן חצי דמיו הנשאר ונמצא שנתן מאה וחמשים אע"פ שהוא עתה שוה מאה:

יא הרב שמחל לעבד על הכסף שנשאר לו לעבוד כנגדו אינו מחול לו עד שיכתוב לו שטר שחרור. כיצד הרי שקנהו בששים ועבד שנה או שנתים ואמר לו שאר הדמים מחולין לך לך לדרכך לא נפטר משעבודו עד שיכתוב לו שטר:

יב אדון שמת אם הניח בן זכר הרי העבד עובד הבן עד סוף השש או עד סוף השנים שמכר עצמו להן או עד שיפגע בו יובל או עד שיגרע פדיונו ויתן השאר. אבל אם לא הניח בן זכר הרי זה יצא לחירות ואינו עובד לא את הבת ולא את האח ואין צריך לומר שאינו עובד שאר היורשין. והנמכר לגר צדק או לעכו"ם אפילו הבן אינו עובד אלא כיון שמת האדון

יצא לחירות. נמצאת אומר שעבד עברי נקנה בכסף או בשטר וקונה את עצמו בחמשה דברים. בשנים או ביובל או בגרעון כסף או בשטר שחרור או במיתת אדון בלא בן ובעכו"ם או בגר אפילו הניח בן. מצוה לומר לו צא בשעת יציאתו אע"פ שלא אמר לו הרי הוא יוצא בחנם. ואינו צריך שטר. אפילו חלה והוציא רבו עליו הוצאות הרבה אינו חייב לו כלום שנאמר [\(שמות כא-ב\)](#) "יצא לחפשי חנם":

הלכות עבדים - פרק שלישי

א כל עבד עברי הרי האדון חייב במזונות אשתו הנשואה לו ולא ארוסה ושומרת יבם. והוא שתהיה מותרת לו אבל אם היתה מאיסורי לאוין אפילו שנייה אינו חייב במזונותיה שנאמר [\(שמות כא-ג\)](#) "אשתו עמו" אשה הראויה לעמוד עמו. וכן חייב במזונות בניו ובנותיו. במכרוהו ב"ד נאמר [\(שמות כא-ג\)](#) "אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו" וכי תעלה על דעתך שכיון שנקנה זה נשתעבדה אשתו אבל לא בא ללמד אלא שהאדון חייב במזונותיה. ובמוכר עצמו נאמר [\(ויקרא כה-מא\)](#) "ויצא מעמך הוא ובניו עמו". ובנמכר לעכו"ם נאמר [\(ויקרא כה-נד\)](#) "ויצא בשנת היובל הוא ובניו עמו". אחד אשה ובנים שהיו לו בשעת מכירה או אשה ובנים שהיו לו אחר מכירתו והוא שיקחנה מדעת האדון. אבל אם לקחה שלא מדעת רבו אינו חייב במזונותיה:

ב אע"פ שהאדון חייב במזונות אשתו ובניו אין לו במעשה ידיהם כלום אלא הרי מעשה האשה ומציאתה לבעלה. וכל שזוכה הבעל באשתו זוכה זה אף על פי שהוא עבד עברי:

ג מי שמכרוהו בית דין יש לרבו ליתן לו שפחה כנענית. בין האדון בין בנו של אדון אם מת אביו הרי זה נותן לו שפחה. וכופהו על זה כדי שיוליד ממנה עבדים והרי היא מותרת לו כל ימי עבדותו שנאמר [\(שמות כא-ד\)](#) "אם אדוניו יתן לו אשה" וגו'. והמוכר עצמו אסור בשפחה כנענית כשאר כל ישראל:

ד אין עבד עברי מותר בשפחה כנענית עד שתהיה לו אשה ישראלית ובנים. אבל אם אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית. ודבר זה קבלה הוא אפ"י היה הנמכר כהן ה"ז מותר בשפחה כנענית כל ימי עבדותו:

ה אם היו לו אשה ובנים אע"פ שמוסר לו רבו שפחה כנענית אינו יכול להפרישו מאשתו ובניו שנאמר [\(שמות כא-ג\)](#) "אשתו עמו". ואינו יכול ליתן לו שתי שפחות. ולא ליתן שפחה אחת לשני עבדיו העברים כדרך שנותן

לכנעניים שנאמר [\(שמות כא-ד\)](#) "יתן לו אשה". נרצע שמסר לו רבו שפחה כנענית והגיע יובל והיה רבו מסרב בו לצאת ואינו רוצה לצאת וחבל בו פטור שהרי נאסר בשפחה :

י המוכר עצמו אינו נרצע. אבל מכרוהו ב"ד ועבד שש ולא רצה לצאת הרי זה נרצע ועובד עד שנת היובל או עד שימות האדון :

יז אף על פי שהניח בן אין הנרצע עובד את הבן מפי השמועה למדו [\(שמות כא-ו\)](#) "ועבדו" לו ולא לבנו [\(שמות כא-ו\)](#) "לעולם" לעולמו של יובל. נמצאת למד שהנרצע אינו קונה את עצמו אלא ביובל ובמיתת האדון :

ח עבד עברי כהן אינו נרצע מפני שנעשה בעל מוס והרי הוא אומר [\(ויקרא כה-מא\)](#) "ושב אל משפחתו" לחזקה שהיה בה. ואינו שב לשררה שהיה בה :

ט כיצד רוצעין מביאו לב"ד של שלשה ואומר דבריו לפניהם ומגישו לסוף שש אל הדלת או אל המזוזה כשהן עומדין בבניין. בין דלת ומזוזה של אדון בין של כל אדם. ונוקב את אזנו הימנית בגופה של אוזן במרצע של מתכת עד שיגיע לדלת שנאמר [\(דברים טו-יז\)](#) "ונתת באזנו ובדלת". ולא נאמר [\(שמות כא-ו\)](#) "מזוזה" אלא שיהיה עומד בין אצל דלת בין אצל מזוזה ומה מזוזה כשהיא עומדת אף דלת כשהיא עומדת אבל הרציעה בדלת אע"פ שאין שם מזוזה. האדון הוא שרוצע בעצמו שנאמר [\(שמות כא-ו\)](#) "ורצע אדוניו" לא בנו ולא שלוחו ולא שליח ב"ד. ואין רוצעין שני עבדים כאחד שאין עושין מצות חבילות חבילות :

י [\(שמות כא-ה\)](#) "ואם אמר יאמר העבד" עד שיאמר וישנה. [\(שמות כא-ה\)](#) "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד אבל אם אמר אחר שש אינו נרצע עד שיאמר וישנה בסוף שש בתחלת פרוטה אחרונה. כיצד כגון שנשאר מן היום שוה פרוטה מדמי מכירתו או יתר מעט. אבל אם נשאר פחות משוה פרוטה הרי זה כאומר אחר שש :

יא היתה לעבד שפחה כנענית ולו ממנה בנים ולרבו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר [\(דברים טו-טז\)](#) "כי אהבך ואת ביתך". לרבו אשה ובנים ולו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר [\(שמות כא-ה\)](#) "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני". הוא אוהב את רבו ורבו אינו אוהבו אינו נרצע שנאמר [\(דברים טו-טז\)](#) "כי טוב לו עמך". רבו אוהבו והוא אינו אוהב את רבו אינו נרצע שנאמר [\(דברים טו-טז\)](#) "כי אהבך". הוא חולה ורבו אינו חולה אינו נרצע שנאמר [\(דברים טו-טז\)](#) "כי טוב לו עמך". רבו חולה והוא אינו חולה או שהיו שניהם חולים אינו נרצע שנאמר [\(דברים טו-טז\)](#) "כי טוב לו עמך" עד שיהיו שניהם בטובה :

יב מה בין מוכר עצמו למכרוהו ב"ד מוכר עצמו אינו נרצע ומכרוהו בית דין נרצע. מוכר עצמו אסור בשפחה כנענית ומכרוהו ב"ד. רבו מוסר לו שפחה כנענית. מוכר עצמו נמכר לעכו"ם ומכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לישראל שנאמר [\(דברים טו-יב\)](#) "כי ימכר לך אחיך" אין ב"ד מוכרין אותו אלא לך. מוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש. מוכר עצמו אין מעניקין לו מכרוהו ב"ד מעניקין לו :

יג מפי השמועה למדו שאין האשה נרצעת וכן יראה מענין הכתוב שהרי אומר בנרצע [\(שמות כא-ה\)](#) "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני" ומהו שנאמר [\(דברים טו-יז\)](#) "ואף לאמתך תעשה כן" להעניק שכשם שמצות עשה להעניק עבד עברי כך מעניק אמה העבריה :

יד כל המשלח עבדו ואמתו ריקס עובר בלא תעשה שנאמר [\(דברים טו-יג\)](#) "לא תשלחנו ריקס" והרי הכתוב נתקו לעשה שנאמר [\(דברים טו-יד\)](#) "העניק תעניק לו". אחד היוצא בסוף שש או שיצא ביובל או במיתת האדון וכן האמה העבריה שיצאת באחד מכל אלו או בסימנין הרי אלו מעניקין להם. אבל היוצא בגרעון כסף אין מעניקין להם שנאמר [\(דברים טו-יג\)](#) "וכי תשלחנו חפשי מעמד" וזה לא שלחו חפשי אלא העבד נתן שאר הדמים שנשאר לו לעבוד בהן ואחר כך יצא. [\(דברים טו-יד\)](#) "העניק תעניק לו מצאנך מגרנך ומיקבך" בענין צאן גורן ויקב דברים שיש בהם ברכה מחמת עצמן הוא שחייב להעניק לו מהם אבל הכספים והבגדים אינו חייב ליתן לו מהם. וכמה נותן לו אין פחות משוה שלשים סלע בין ממין אחד בין ממינין הרבה כשלשים של קנס העבד שנאמר בו [\(שמות כא-לב\)](#) "יתן לאדוניו". בין שנתברך הבית בגללו בין שלא נתברך שנאמר [\(דברים טו-יד\)](#) "העניק תעניק לו" מ"מ. א"כ למה נאמר [\(דברים טו-יד\)](#) "אשר ברכך" הכל לפי הברכה תן לו :

טו אם ברח ופגע בו יובל כשהוא בורח ויצא לחירות אינו חייב להעניקו שנאמר [\(דברים טו-יג\)](#) "וכי תשלחנו" וגו'. ענק עבד עברי לעצמו ואין בעל חוב גובה הימנו. וענק אמה העבריה וכן מציאתה. לאביה. ואם מת אביה קודם שיבא לידו הרי הן של עצמה ואין לאחיה בהם כלום שאין אדם מוריש זכות שיש לו בבתו לבנו :

הלכות עבדים - פרק רביעי

א אמה העבריה היא הקטנה שמכרה אביה. ומשתביא שתי שערות אחר י"ב שנה ותיעשה נערה אינו יכול למכרה אע"פ שעדיין יש לו רשות בה ויש לו לקדשה לכל מי שירצה. אף הקטנה שהיא איילונית בסימניה

ואינה ראויה להבאת שתי שערות יש לאביה למכרה כל זמן שהיא קטנה. אבל הטומטום והאנדרוגינוס אינו נמכר לא כעבד עברי ולא כדין האמה העבריה:

ב אין האב רשאי למכור את בתו אלא א"כ העני ולא נשאר לו כלום לא קרקע ולא מטלטלין ואפילו כסות שעליו ואעפ"כ כופין את האב לפדותה אחר שמכרה משום פגם משפחה. ברח האב או שמת או שלא היה לו לפדותה הרי זו עובדת עד שתצא:

ג אמה העבריה נקנית בכסף או בשוה כסף ובשטר ואינה נקנית בפרוטה מפני שצריך לקנותה בדמים שראויין לגרעון כדי שתגרע פדיונה ותצא. כיצד בשטר כותב על הנייר או על החרס בתי מכורה לך בתי קנויה לך ונותן ביד האדון. ושטר אמה העבריה האב כותבו:

ד אמה העבריה עובדת שש שנים כעבד שמכרוהו ב"ד שנאמר (דברים טו-יב) "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה". ויוצאת בתחלת שבע. ואם פגע בה יובל בתוך שש יוצאה חנם כעבד. מת האדון אע"פ שהניח בן יוצאה חנם כנרצע שנאמר (דברים טו-יז) "ואף לאמתך תעשה כן". וכן מגרעת מפדיונה ויוצאה. ואם כתב לה שטר שחרור ומחל על השאר יוצאה חנם כעבד:

ה יתירה אמה העבריה שהיא יוצאה בסימנין. כיצד כגון שהביאה סימנין ונעשית נערה יוצאה לחירות בלא כסף אפילו הביאה סימנין מאחר יום שלקחה הרי זו יוצאת לחירות שנאמר (שמות כא-יא) "ויצאה חנם" ריבה לה הכתוב יציאה אחרת בחנם יתר על העבד מפי השמועה למדו שהיא הבאת סימני נערות ותחזור לרשות אביה עד שתבגור ותצא מרשות אביה. היתה הבת אילונית שאין לה ימי נערות אלא יוצאת מקטנותה לבגר כיון שבגרה תצא לחירות:

ו אין אמה העבריה יוצאה בראשי איברים שנאמר (שמות כא-ז) "לא תצא כצאת העבדים". וכן עבד עברי אם הפיל לו שינו או סימא לו עינו משלם לו כדין החובל בחבירו כמו שביארנו בהלכות חובל. נמצאת למד שאמה העבריה נקנית בשני דברים בכסף או בשטר. וקונה עצמה בששה דברים בשנים וביובל ובגרעון כסף ובשטר שחרור ובמיתת האדון ובסימנין:

ז יעד אותה האדון לעצמו. או לבנו הרי היא כשאר ארוסות ואינה יוצאה באחד מכל אלו אלא במיתת הבעל או בגט. ומצות יעוד קודמת למצות פדייה. כיצד מצות יעוד אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאשה אפילו בסוף שש סמוך לשקיעת החמה. ואינו צריך ליתן לה כלום שמעות הראשונות לקידושין ניתנו ונוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות. ואינו מיעד שתים כאחת שנאמר (שמות כא-ח) "יעדה" וכיצד מיעדה לבנו אם היה בנו גדול ונתן

רשות לאביו ליעדה לו הרי האב אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לבני :

ח אין האדון מיעד אמה העבריה לא לו ולא לבנו אלא מדעתה אע"פ שכבר קיבל אביה מעותיה שהרי הוא אומר [\(שמות כא-ח\)](#) "יעדה" מדעתה. ואם מת האדון אין בנו יוכל ליעדה לו שהרי יוצאה לחירות במיתת האדון :

ט היעוד כאירוסין ואינו כנישואין לפיכך אינו מתטמא לה ולא יירשנה ולא מיפר נדריה עד שתכנס לחופה. [\(שמות כא-יא\)](#) "ואם שלש אלה לא יעשה לה" לא יעדה לו ולא יעדה לבנו ולא נפדית בגרעון כסף ויצאה חנם בהבאת סימנין כמו שביארנו :

י יתר על אותן הדרכים שקונה בהן עצמה כעבד עברי אין האדון יכול למכור אמה העבריה ולא ליתנה לאיש אחר בין רחוק בין קרוב ואם מכר או נתן לא עשה כלום שנאמר [\(שמות כא-ח\)](#) "לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה". וכן עבד עברי לא יכול למכרו לאחר ולא ליתנו. ויראה לי שלא הוצרך הכתוב לאסור דבר זה [באמה] אלא מפני שיש לו ליעדה לבנו לכך נאמר [\(שמות כא-ח\)](#) "לעם נכרי לא ימשול למכרה" :

יא אין אמה העבריה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או לבנו קידושין כדי שתהא ראויה ליעוד כיצד מוכר אדם את בתו לאביו שאע"פ שאין האדון יכול ליעדה לו ראויה היא לבנו שהרי האמה בת אחיו. אבל אינו יכול למכור את בתו לבנו מפני שאינה ראויה לאדון שהרי היא אחותו ולא לבנו מפני שהיא אחות אביו :

יב יש לאדם למכור בתו לפסולין כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט שאע"פ שהן בלאו קידושין תופסין בהן :

יג המקדש את בתו כשהיא קטנה ונתארמלה או נתגרשה אינו יכול למוכרה שאין אדם יכול למכור את בתו לשפחות אחר אישות אבל מוכרה לשפחה אחר שפחות. כיצד מכרה לשפחות תחלה ויעד אותה האדון ומת האדון או גרשה וחזרה לרשות האב כשהיא קטנה הרי האב מוכרה פעם שנייה אפילו לכהן. וכן אם נפלה לפני יבם מן היעוד וחלץ לה אע"פ שהיא חלוצה פסולה מפני שהיא קטנה הרי נפסלה מן הכהונה ויש לו למכרה לכהן הואיל וקידושין תופסין בה כמו שנתבאר :

יד המוכר את בתו ויצאה בשנים או ביובל או בגרעון כסף ועדיין היא קטנה יש לו לחזור ולמוכרה פעם שנייה כמו שביארנו :

טו המוכר את בתו ואח"כ הלך וקדשה לאחר אם רצה האדון לייעד מייעד ואם לא ייעד האדון לא לו ולא לבנו כשתצא מרשות האדון יגמרו קידושיה ותיעשה אשת איש :

טז המוכר את בתו ופסק על האדון על מנת שלא לייעד אותה אם רצה האדון לייעד מייעד שהתנה על מה שכתוב בתורה שתנאו בטל :

הלכות עבדים - פרק חמישי

א עבד כנעני נקנה בחמשה דברים וקונה את עצמו בשלשה. נקנה בכסף או בשטר או בחזקה או בחליפין או במשיכה. וקונה את עצמו בכסף או בשטר או בראשי איברים. ועבד קטן הרי הוא כבהמה ונקנה במשיכה כמשיכת הבהמה וכבר ביארנו בתחלת ספר זה כל הדרכים שהעבדים נקנין בהן :

ב כיצד קונה את עצמו בכסף כגון שנתן אחד לרבו מעות ואמר לו על מנת שיצא עבדך בהם לחירות כיון שקיבל הרב את הכסף או שוה כסף יצא העבד לחירות. ואין צריך דעת העבד שזכות היא לו וזכין לאדם שלא בפניו. וכן אם נתן אחד לעבד מעות ואמר על מנת שתצא בהם לחירות אם רצה האדון לקבל המעות יצא העבד לחירות ואם לא רצה לא קנה העבד המעות שלא נתן לו אלא על מנת שיצא בהם לחירות. ואחד הכסף או שוה כסף בין לקנותו בין להקנות עצמו לו :

ג כיצד בשטר כותב לו על הנייר או על החרס הרי את בן חורין או הרי את של עצמך או אין לי עסק בך וכן כל כיוצא בזה בענין זה שזה הוא גופו של גט שחרור ומוסר לו את השטר בפני שני עדים או שהיו העדים חתומים בו ומסרו לו בינו לבינו הרי זה יצא לחירות שהרי גיטו וידו באין כאחד. אמר לו שלא בכתב הרי את בן חורין הרי את של עצמך אע"פ שהעידו עליו עדים בב"ד ואע"פ שקנו מידו עדיין לא נשתחרר שאין העבד יוצא לחירות אלא בכסף או בשטר או בראשי איברים. והכותב לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם לא אמר כלום :

ד כיצד בראשי איברים המכה את עבדו בכוונה וחסרו אחד מכ"ד ראשי איברים שאינן חוזרין יצא לחירות וצריך גט שחרור. אם כן למה נאמר בתורה [\(שמות כא-כז\)](#) "שן" ו [\(שמות כא-כז\)](#) "עין" לידון מהן מה שן ועין מומין שבגלוי ואינן חוזרין אף כל מומין שבגלוי ואינן חוזרין יצא העבד בו לחירות. אבל המסרס עבדו בביצים או החותך לשונו אינו יוצא לחירות

שאינן מומין שבגלוי. וכן המפיל שן הקטן אינו יוצא לחירות שהרי סופו לחזור:

ה אין יוצא בראשי איברים אלא עבדים שמלו וטבלו שהרי ישנן במקצת מצות אבל העבד שהוא בגיותו אינו יוצא בראשי איברים. אלו הן ראשי איברים שאינן חוזרין אצבעות ידיים ורגלים עשרים ראשי האזנים וראש החוטם וראש הגוויה וראשי הדדין שבאשה אבל העיניים והשיניים הרי הן מפורשין בתורה:

ו היתה לו אצבע יתירה וחתכה אם נספרת על גב היד עבד יוצא בה לחירות. היתה עינו סמויה וחטטה עבד יוצא בה לחירות שהרי חסרו אבר. והוא הדין לאחד מראשי איברים שהוא בטל ואינו עושה בו מלאכה שאם חתכו הרי חסרו אבר ויצא לחירות:

ז הכהו על עינו וסמאה על אזנו וחרשה עבד יוצא בהן לחירות. הכהו כנגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות:

ח הכהו על עינו וחסרה מאורה. על שנו ונדדה. אם יכול להשתמש בהם אינו יוצא לחירות ואם לאו יצא לחירות:

ט היתה עינו כהה וחסר מאורה או שנו נודדת והכהו האדון והפיל השן הנוודדת או סמא העין הכהה אם היה משתמש בהן כל שהוא יצא לחירות ואם לאו לא יצא לחירות:

י הכהו על ידו וצבתה ידו וסופה לחזור אינו יוצא לחירות. תלש בזקנו ודלדל בו עצם מן הלחי יצא לחירות שהרי בטל מעשה השיניים הקבועות באותו העצם:

יא הפיל את שינו או סימא את עינו בלא כוונה כגון שזרק אבן לבהמה ונפלה בעבד והפילה את שינו וחתכה אצבעו לא יצא לחירות שנאמר [\(שמות כא-כז\)](#) "אם שן עבדו או שן אמתו יפיל" עד שיתכוין:

יב הושיט ידו למעי שפחתו וסמא עין העובר שבמעיה לא יצא לחירות שהרי לא ידע דבר שיתכוין לו:

יג הרי שהיה רבו רופא ואמר לו כחול לי עיני וסמאה חתור לי שיני והפילה שחק באדון ויצא לחירות שאע"פ שלא נתכוין להזיק הרי נתכוון לנגוע באיברי העבד ונסתכן בהן. ואין צריך לומר אם היתה עין העבד כואבת והיה רבו אומן ועקרה לו שהרי יצא לחירות:

יד המפיל שן עבדו וסימא את עינו הרי יצא לחירות בשינו ונותן לו דמי עינו וכן כל כיוצא בזה:

טו מי שחציו עבד וחציו בן חורין ועבד של שני שותפין אינו יוצא בראשי איברים לפי שאינו מיוחד לרבו שחבל בו :

טז עבדי צאן ברזל יוצאין בראשי איברים אם חסרן הבעל אבל לא האשה. ועבדי מלוג אינן יוצאין בראשי איברים לא אם הפיל הבעל שהרי אין לו בהם אלא פירות ולא אם הפילה אותן האשה מפני שאינן מיוחדין לה :

יז יציאת העבד בראשי איברים נוהג בכל מקום ובכל זמן ואין דנין בו אלא בב"ד סמוכין מפני שהוא קנס. לפיכך העבד שאמר לרבו הפלת את שיני וסמית את עיני והאדון אומר לו עשיתי זה פטור שאם יודה מעצמו אינו חייב להוציאו לחירות בלא עדים שהמודה בקנס פטור כמו שביארנו בהלכות גניבה שכל מודה בקנס פטור מלשלמו :

הלכות עבדים - פרק ששי

א הכותב גט שחרור לעבדו וזיכה לו בו ע"י אחר ואמר זכה בגט זה לפלוני עבדי יצא לחירות אע"פ שלא הגיע גט לידו שזכין לאדם שלא בפניו. אבל אם אמר תנו גט זה לעבדי אינו יכול לחזור בו ולא יצא העבד לחירות עד שיגיע הגט לידו. לפיכך האומר תנו גט זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה :

ב הכותב בשטר עשיתי פלוני עבדי בן חורין או נעשה פלוני עבדי בן חורין או הרי הוא בן חורין ה"ז יצא לחירות. כתב בשטר אעשנו בן חורין לא יצא לחירות :

ג האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין והוא אומר לא עשאני חוששין שמא זיכה לו ע"י אחר. אמר כתבתי גט שחרור ונתתי לו והוא אמר לא כתב ולא נתן הודאת בעל דין כמאה עדים והרי זה עבד עד שישחררנו בפנינו :

ד מי שצוה בשעת מיתתו פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה יורשי הרי זו שפחה כשהיתה ואסור ליורשים להשתעבד בה מפני שמצוה לקיים דברי המת. וכן אם אמר עשו לה קורת רוח כופין אם היורשין ואין משתעבדין בה אלא במלאכה שהיא רוצה בה. צוה ואמר שחררה כופין את היורשין לשחרר אותה :

ה בששה דברים שוין שחרורי עבדים לגיטי נשים ובשאר דברים הרי הן כשאר כל השטרות. ואלו הן הששה. פסולים בערכאות של עכו"ם. וכשרין

בעד עכו"ם. וצריכין כתיבה לשם המשחרר עצמו. ואין נכתבין במחובר. ואין חותמין עדיהם אלא זה בפני זה. אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוין למוליך ולמביא. כיצד כל השטרות העולים בערכאות של עכו"ם כשרים בכל התנאים שאנו מבארים בהלכות הלואה חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים :

ו כל שטר שיש עליו אפילו עד אחד כותי פסול חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים שהן כשרין בעד אחד ישראל ועד אחד כותי והוא שיהיה כותי חבר. ובזמן הזה שהכותים כעכו"ם לכל דבריהם אנו למדין מהן לצדוקין שהצדוקין בזמן הזה כמו כותי באותו הזמן קודם שגזרו עליהם שיהיו כעכו"ם לכל דבריהם. בגט אשה הוא אומר **(דברים כד-א)** "וכתב לה" לשמה ובגט שחרור הוא אומר **(ויקרא יט-כ)** "או חופשה לא נתן לה" עד שיכתוב לשמה. בגט אשה הוא אומר **(דברים כד-א)** "וכתב" **(דברים כד-ג)** "ונתן" מי שאינו מחוסר אלא נתינה יצא הכותב במחובר ואח"כ קצץ שהרי מחוסר קציצה ונתינת ובגט שחרור הוא אומר **(ונתן לה)** לא יהיה מחוסר אלא נתינה. אחד גיטי נשים ושחרורי עבדים אינן חותמין עדיהם אלא זה בפני זה וכבר ביארנו טעם הדבר בהלכות גירושין :

ז וכיצד שוין במוליך ומביא שהמביא גט שחרור בא"י א"צ לומר בפני נכתב ובפני נחתם ובח"ל אם אין עדים מצויין לקיימו ואמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם זהו קיומו. ואם בא האדון וערער אח"כ אין משגיחין בו כמו שביארנו בגיטי נשים. כשם שהאשה עצמה מביאה גיטה ואינה צריכה לקיימו הואיל והגט יוצא מתחת ידה כך העבד ששטר שחרור יוצא מתחת ידו אינו צריך לקיימו. וכשם שהאשה אומרת בפני נכתב ובפני נחתם אם התנה עליה כמו שביארנו במקומו כך העבד שהביא גט ואמר בפני נכתב ובפני נחתם נאמן על אותו הדרו ואין צריך קיום :

ח כל הכשר להביא גט האשה כשר להביא גט העבד. והעבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו אבל לא מיד רבו של מקבל. הכותב שטר אירוסין לשפחתו אע"פ שאמר לה צאי בו לחירות והתקדשי בו אין בלשון הזה לשון שחרור ואינה מקודשת ולא משוחררת :

הלכות עבדים - פרק שביעי

א גט שחרור צרי שיהיה עניינו דבר הכורת בינו לבין אדונו ולא ישאר לאדון בו זכות. לפיכך הכותב לעבדו עצמך וכל נכסי קנויין לך חוץ ממקום פלוני או חוץ מטלית פלונית אין זה כורת והגט בטל ומתוך שאינו גט אין העבד משוחרר ולא קנה מן הנכסים כלום וכן כל כיוצא בזה :

ב עבד שהביא גט וכתוב בו עצמך ונכסי קנויין לך עצמו קנה והרי הוא בן חורין אבל הנכסים לא קנה עד שיתקיים הגט בחותמיו כשאר השטרות. וכן אם היה כתוב בו כל נכסי קנויין לך קנה עצמו ולא קנה הנכסים עד שיתקיים הגט בחותמיו שחולקים הדבור ואומרים עצמו קנה מפני שהוא נאמן להביא גט שחרורו ואינו צריך לקיימו אבל הנכסים שאין אדם קונה אותם אלא בראיה ברורה לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר :

ג המשחרר שני עבדים בשטר אחד לא קנו עצמן אלא כותבין שטר לכל אחד ואחד. לפיכך הכותב כל נכסיו לשני עבדיו בשטר אחד אף עצמן לא קנו. ואם כתב בשני שטרות קנו ומשחררין זה את זה. בד"א בשכתב בכל שטר משניהם כל נכסי נתונים לפלוני ופלוני עבדי אבל אם כתב חצי נכסי לפלוני עבדי וחצי נכסי לפלוני עבדי אף בשני שטרות לא קנו כלום שהעבד מכלל נכסים והרי שייר בו חציו ואין זה שחרור וכיון שלא נשתחרר לא קנה מן הנכסים כלום :

ד המשחרר חצי עבדו בשטר לא קנה העבד חציו והרי הוא עבד כשהיה. אבל אם שחרר חציו בכסף כגון שלקח חצי דמיו על מנת לשחרר חציו קנה ונמצא חציו עבד וחציו בן חורין. בד"א בששחרר חציו בשטר והניח חציו אבל אם שחרר חציו ומכר חציו או ששחרר חציו ונתן חציו במתנה הואיל ויצא העבד כולו מרשותו קנה העבד חציו והרי זה חציו עבד וחציו בן חורין. וכן עבד של שני שותפין ושחרר אחד מהן חלקו בין בכסף בין בשטר קנה העבד חציו והרי הוא חציו עבד וחציו בן חורין :

ה הכותב לשפחתו מעוברת הרי את בת חורין וולדך עבד דבריו קיימין. הרי את שפחה וולדך בן חורין לא אמר ולא כלום שזה כמי שמשחרר חציה :

ו שפחה חרופה אם רצה לשחרר חציה הנשאר ותיעשה אשת איש גמורה ה"ז משחרר בין בכסף בין בשטר שאף הכסף גומר שחרורה :

ז מי שחציו עבד וחציו בן חורין הואיל ואינו מותר לא בשפחה ולא בבת חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר עליו בחצי דמיו. בד"א בעבד מפני שהאיש מצווה על פריה ורביה אבל השפחה תשאר כמות שהיא ועובדת את רבה יום אחד ואת עצמה יום אחד. ואם נהגו בה החוטאים מנהג הפקר כופין את רבה לשחרר וכותב עליה שטר בחצי דמיה :

ח מי שחציו עבד וחציו בן חורין שעמד רבו והקנה חציו לבנו הקטן כדי שלא יכופו אותו בית דין לשחררו מעמידין ב"ד לקטן אפוטרופוס וכותב לו האפוטרופוס גט שחרור וכותב לו שטר חוב בחצי דמיו ואם נצטרך

הקטן בעבד ויש לו געגועין עליו מפליגין אותו ממנו במעות שדעתו של קטן קרוב אצל מעות :

ט שכיב מרע שכתב כל נכסיו לעבדו ועמד חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד שהרי יצא עליו שם בן חורין :

הלכות עבדים - פרק שמיני

א המוכר את עבדו לעכו"ם יצא בן חורין וכופין את רבו לחזור ולקנותו מן העכו"ם עד עשרה בדמיו וכותב לו גט שחרור ויוצא. ואם לא רצה העכו"ם למכרו אפילו בעשרה בדמיו אין מחייבין אותו יתר. וקנס זה אין גובין אותו ודנין אותו אלא בבית דין מומחין. ואם מת המוכר אין קונסין את היורש להחזיר את העבד לשחרור :

ב לוח על עבדו מן העכו"ם אם קבע לו זמן ואמר לו אם הגיע זמן פלוני ולא אשלם לך תקנה גוף עבד זה ה"ז יצא לחירות מיד. ואם אמר לו תקנה מעשה ידיו לא יצא לחירות. גבאו עכו"ם בחובו או שבאו על האדון מצירים ובקשו להרגו ופדה עצמו מידן בעבדו לא יצא לחירות מפני שנלקח ממנו שלא ברצונו :

ג מכר עבדו לאחד מעבדי המלך או מגדוליו אע"פ שהוא מתיירא מהם יצא העבד לחירות מפני שהיה יכול לפייסו בממון אחר :

ד מכרו לעכו"ם לשלשים יום. מכרו חוץ ממלאכתו. חוץ מן המצות. חוץ משבתות וימים טובים ה"ז ספק אם נשתחרר או לא נשתחרר לפיכך אם תפס העבד כדי דמיו לרבו כדי שיצא בהן לחירות מיד עכו"ם אין מוציאין מידו :

ה אחד מוכר עבדו לעכו"ם עובד ע"ז או שמכרו לגר תושב אפילו לכותי הרי זה יצא לחירות. מכרו לישראל מומר הרי זה ספק לפיכך אם תפס כדי דמיו מרבו ראשון כדי לצאת בהן מיד המומר אין מוציאין מידו :

ו המוכר עבדו לחוצה לארץ יצא בן חורין וכופין את רבו השני לכתוב לו גט שחרור ואבדו הדמים. ומפני מה קנסו כאן הלוקח לבדו שאילו לא לקח זה לא יצא העבד לחוצה לארץ. המוכר עבדו לסוריא ואפילו לעכו כמוכר לחוצה לארץ :

ז בן בבל שנשא אשה בארץ ישראל ודעתו לחזור והכניסה לו אשתו עבדים ושפחות הרי אלו ספק אם הם כמי שמכרה אותם לחוצה לארץ הואיל ויש לו הפירות או אינן כמכורין לו שהרי הגוף שלה :

ח עבד שיצא אחר רבו לסוריא ומכרו שם אבד את זכותו. בד"א כשיצא רבו על מנת שלא לחזור לארץ ישראל אבל אם דעת רבו לחזור ויצא אחריו ומכרו שם יצא לחירות וכופין את הלוקח לשחררו :

ט עבד שאמר לעלות לארץ ישראל כופין את רבו לעלות עמו או ימכור אותו למי שיעלוהו לשם. רצה האדון לצאת לחוצה לארץ אינו יכול להוציא את עבדו עד שירצה. ודין זה בכל זמן אפילו בזמן הזה שהארץ ביד עכו"ם :

י עבד שברח מחוצה לארץ לארץ אין מחזירין לו לעבדות ועליו נאמר [\(דברים כג-טז\)](#) "לא תסגיר עבד אל אדוניו" ואומר לרבו שיכתוב לו גט שחרור ויכתוב לו שטר חוב בדמיו עד שתשיג ידו ויתן לו. ואם לא רצה האדון לשחררו מפקיעין ב"ד שיעבדו מעליו וילך לו :

יא עבד זה שברח לארץ הרי הוא גר צדק והוסיף לו הכתוב אזהרה אחרת למי שמאנה אותו מפני שהוא שפל רוח יותר מן הגר וצוה עליו הכתוב שנאמר [\(דברים כג-יז\)](#) "עמד ישב בקרבך" [\(דברים כג-יז\)](#) "באחד שעריך" [\(דברים כג-יז\)](#) "בטוב לו לא תוננו" זו אף הונית דברים. נמצאת למד שהמאנה את הגר הזה עובר בשלשה לאוין משום [\(ויקרא כה-יז\)](#) "ולא תונו איש את עמיתו" ומשום [\(שמות כב-כ\)](#) "וגר לא תונה" ומשום [\(דברים כג-יז\)](#) "ולא תוננו" וכן עובר משום [\(שמות כב-כ\)](#) "ולא תלחצנו" כמו שביארנו בענין הוניה :

יב הקונה עבד מן העכו"ם סתם ולא רצה למול ולקבל מצות העבדים מגלגלין עמו כל שנים עשר חדש ואם לא רצה חוזר ומוכרו לעכו"ם או לחוצה לארץ. ואם התנה העבד עליו תחלה שלא ימול ה"ז מותר לקיימו כל זמן שירצה בגיותו ומוכרו לעכו"ם או לח"ל. וכן עבד שמל וטבל לשם עבדות ואח"כ הפיל עצמו לגייסות ואין רבו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם הרי זה מותר לו ליטול דמיו מן העכו"ם וכותב ומעלה בערכאות של עכו"ם מפני שהוא כמציל מידם :

יג המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור. ואם מת האדון שהפקירו היורש כותב לו גט שחרור :

יד עבד שברח מבית האסורין אם נתייאש ממנו רבו יצא לחירות וכופין את רבו וכותב לו גט שחרור :

טו עבד שנשבה אם נתייאש ממנו רבו ראשון כל הפודה אותו לשם עבד ישתעבד בו והרי הוא שלו. ואם פדהו לשם בן חורין הרי זה בן חורין. ואם לא נתייאש ממנו רבו ראשון הפודה אותו לשם עבד נוטל פדיונו מרבו וחוזר לרבו ואם פדהו לשם ב"ח חוזר לרבו הראשון בלא כלום:

טז עבד שעשאו רבו אפותיקי לבעל חובו ושחררו הרי זה משוחרר וכופין את בעל חובו לשחררו. גם זה מפני תיקון העולם שלא יפגע בו לאחר זמן ויאמר לו עבדי אתה:

יז עבד שהשיאו רבו בת חורין או שהניח לו רבו תפילין בראשו או שאמר לו רבו לקרות שלשה פסוקין בספר תורה בפני צבור וכן כל כיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן חורין יצא לחירות וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור. וכן אם נדר נדר שכופין עליו את העבדים כמו שביארנו בנדריים ואמר לו רבו מופר לך יצא לחירות שכיון שלא כפה אותו במקום שיש לו לכפותו גילה דעתו שהפקיע שעבודו. מכאן אני אומר שהמשחרר עבדו בכל לשון והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל ושגמר בלבו לדבר זה שאינו יכול לחזור בו כופין אותו לכתוב לו גט שחרור אף על פי שעדיין לא כתב. אבל אם לוח מעבדו או שעשהו אפוטרופוס או שהניח תפילין בפני רבו או שקרא שלשה פסוקים בבית הכנסת בפני רבו ולא מיחה בו לא יצא לחירות:

יח ואסור לאדם ללמד את עבדו תורה ואם למדו לא יצא לחירות:

יט הלוקח עבד מן העכו"ם וקדם העבד וטבל בפני רבו לשם בן חורין יצא לחירות שלא בפני רבו צריך לפרש לפיכך צריך רבו לתקפו במים:

כ ישראל שתקף עכו"ם קטן או מצא תינוק עכו"ם והטבילו לשם גר הרי זה גר. לשם עבד הרי זה עבד. לשם בן חורין הרי זה בן חורין:

כא גר שקדמו עבדיו ושפחותיו וטבלו לפניו קנו עצמן בני חורין:

הלכות עבדים - פרק תשיעי

א ישראל שבא על שפחה כנענית אע"פ שהיא שפחתו ה"ז הולד כנעני לכל דבר ונמכר ונקנה ומשתמשים בו לעולם כשאר העבדים:

ב אחד הקונה עבד כנעני מישראל או מן גר תושב או מן עכו"ם שהוא כבוש תחת ידינו או מאחד משאר האומות יש לו למכור את עצמו

לישראל לעבד והרי הוא עבד כנעני לכל דבר. וכן מוכר בניו ובנותיו שנא' [\(ויקרא כה-מה\)](#) "מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם". וכל אחד מאלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר:

ג אחד מן האומות שבא על שפחה כנענית שלנו הרי הבן עבד כנעני שנאמר [\(ויקרא כה-מה\)](#) "אשר הולידו בארצכם". אבל העבד שלנו שבא על אחת מן האומות אין הבן עבד שנאמר [\(ויקרא כה-מה\)](#) "אשר הולידו בארצכם" ועבד אין לו יחס:

ד מלך עכו"ם שעשה מלחמה והביא שביה ומכרה וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהיא עושה עמו מלחמה שיביא וימכור לעצמו. וכן אם היו דיניו שכל מי שלא יתן המס ימכר. או מי שעשה כך וכך או לא יעשה ימכר הרי דיניו דין ועבד הנלקח בדינין אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר:

ה עכו"ם שקנה עכו"ם לעבדות לא קנה גופו ואין לו בו אלא מעשה ידיו. אעפ"כ אם מכרו לישראל הרי גופו קנוי לישראל:

ו האשה קונה שפחות ואינה קונה עבדים אפילו קטנים מפני החשד ואם קנתה אותם ה"ז קנתה גופם כאיש. ויראה לי שאינה אסורה לקנות אלא עבד בן ט' שנים ומתשע ולמעלה. וכן אסור לאדם לשחרר עבד כנעני וכל המשחררו עובר בעשה שנאמר [\(ויקרא כה-מו\)](#) "לעולם בהם תעבדו" ואם שחררו משוחרר כמו שביארנו וכופין אותו לכתוב גט שחרור בכל הדרכים שביארנו. ומותר לשחררו לדבר מצוה אפילו למצוה של דבריהם כגון שלא היו עשרה בבית הכנסת ה"ז משחרר עבדו ומשלים בו המנין וכן כל כיוצא בזה. וכן שפחה שנוהגין בה העם מנהג הפקר והרי היא מכשול לחוטאים כופין את רבה ומשחררה כדי שתנשא ויסור המכשול וכן כל כיוצא בזה:

ז יכול הרב לומר לעבדו כנעני עשה עמי ואיני זנך אלא ילך וישאל על הפתחים ויתפרנס מן הצדקה שישראל מצווין להחיות העבדים שביניהם. בד"א בעבדיו שאין ב"ד נזקקין לגדולים לשמור ממונם ואם לא יאכיל לעבדיו וישקם כראוי הם יברחו או ימותו ואדם חס על ממון עצמו יתר מכל אדם. אבל עבדים שהכניסה לו אשתו בתורת נכסי מלוג חייב במזונותיהן שעל מנת כן הכניס אותם שאם לא יזון אותם ימותו ויברחו והרי אינו חייב באחריותן:

ח מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך. ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי חכמה שיהיה אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומכל משתה. חכמים הראשונים היו נותנין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין. ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן. הרי הוא אומר [\(תהילים קכג-ב\)](#) "כעיני עבדים אל

יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גבירתה". וכן לא יבזהו ביד ולא בדברים לעבדות מסרן הכתוב לא לבושה. ולא ירבה עליו צעקה וכעס אלא ידבר עמו בנחת וישמע טענותיו וכן מפורש בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהן [\(איוב לא-יג\)](#) "אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי" [\(איוב לא-טו\)](#) "הלא בבטן עושני עשהו ויכוננו ברחם אחד". ואין האכזריות והעזות מצויה אלא בעכו"ם עובדי ע"ז אבל זרעו של אברהם אבינו והם ישראל שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחקים ומשפטים צדיקים רחמנים הם על הכל. וכן במדותיו של הקב"ה שצונו להדמות בהם הוא אומר [\(תהילים קמה-ט\)](#) "ורחמיו על כל מעשיו" וכל המרחם מרחמין עליו שנאמר [\(דברים יג-יח\)](#) "ונתן לך רחמים ורחמך והרבך":